

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑ¹

Β'.

§ 1

A tristo prence consiglier peggiore, ἔλεγέ τις ποιητῆς ἰταλὸς περὶ Τιθερίου Καίσαρος καὶ Σεϊανοῦ. Τὸ ἀντίστροφον θὰ ἔλεγε μνημονεύων Ἀλέξανδρον τὸν Α' αὐτοκράτορα τῶν Ῥωσιῶν καὶ Ἰωάννην τὸν Καποδίστριαν, ὃν ἐκεῖνος προσεκαλέσατο τῷ 1809 εἰς Πετροῦπολιν καταστήσας αὐλικὸν σύμβουλον ἐν τῷ τμήματι τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, οὐ προϊστατο ὡς ὑπουργὸς ὁ κόμης Ν. Ῥωμαντζῶφ, ὁ καὶ μέγας τότε τῆς Ἐπικρατείας Καγκελλάριος.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἔξοχον παραστήσας πρόσωπον περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἤδη δυούσης ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἔπλεεν ἄνω ποταμῶν, ὡς ὁ Μετερνίχος, ἀλλ' ἔγνω κάλλιστα τὰς βοπὰς τῆς ἐποχῆς του· μόνον δὲ ἡ παγκρατορικὴ τοῦ Ναπολέοντος πίεσις καὶ ὁ κυριεῦων τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν του μυστικισμὸς τὸν περιέπλεξαν ἐπὶ τέλους εἰς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ αὐστριακοῦ αὐλικοῦ καὶ τὸν ὤθησαν εἰς τὰ τενάχη τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας.

Εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν ἦτο παροδικὴ πολιτικὴ δύναμις, δὲν ἦτο ἀπλῆ κατάργησις τῆς βουρβωνικῆς δυναστείας, ἀλλ' αὐτόχρονα κοινωνικὴ ἀναμόρφωσις μοιραίως ἐξαπλουμένη ἀπὸ Γαλλίας εἰς τὴν Εὐρώπην ὅλην.

Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo²

Ὁ Τσάρος ὑπέλαβε πρὸς στιγμὴν τὸν Ναπολέοντα, οὐτινος αἱ νίκαι ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τῷ ἐξέπληττον τὴν φαντασίαν, ὡς ἱεροφάντην τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ ἐνθουσιῶν τῷ ἔτεινε φιλίαν χεῖρα παρὰ τὸν Νίμεν, νομίζων ὅτι ἠδύνατο μετ' αὐτοῦ νὰ συμπράξῃ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίαν τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ τὴν ἡγεμονικὴν χεῖρά του ταχέως ἀπέσυρεν, ὅτε ἐνόησεν ὅτι ὁ Κορσικανὸς δορικτήτωρ ἐκέκμητο μὲν τὴν μεγαλοφυΐαν, οὐχὶ ὁμως καὶ τὴν μεγαλο-

¹ Τὸ πρῶτον μέρος ὄρα ἐν «Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ» τοῦ 1888 σελ. 273-287.

² P. Virgil. Mar: Bucolic. Eclog. IV. v. 5.

ψυχίαν καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ πολιτικός ἀνὴρ ἦτο ἥττων τοῦ δυνάστου τοῦ ἐμπήξαντος ὁξεία τὰ σκῆπτρα αὐτοῦ εἰς τὰ σφαδάζοντα μέλη τῶν τεταπεινωμένων ἐθνοτήτων.

Μετὰ τὴν ἐν Τιλσιτῷ εἰρήνην γνῶφος ἐκάλυψε τὴν Γερμανίαν, ἐνῷ ὁ ἡπειρωτικός ἀποκλεισμός, εἰς ὃν εἶχε στέρξει καὶ ἡ Ῥωσσία, καίριον ἐπήνεγκε τραῦμα εἰς τὴν τὰ μένεα πνέουσαν Μεγάλην Βρεττανίαν. Πλὴν ἡ ἀπέναντι τοῦ Ὀλδεμβούργου συμπεριφορά τοῦ Ναπολέοντος προσωπικῶς προσέβαλε τὸν Ἀλέξανδρον. Τὸ Ὀλδεμβούργον ἐν τῇ Ῥηνικῇ δημοσπονδίᾳ ἀπετέλει δουκίαν ἀνήκουσαν εἰς ἀρχαίαν οἰκογένειαν ἀξιούσαν τὴν καταγωγὴν ἀπὸ Οὐϊτικίνδου καὶ παρασχούταν ἡγεμόνας εἰς τὴν Δανίαν, τὴν Σκανδιναυίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ῥωσσίαν. Ὡς δ' ἐκ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν του ὁ τοῦ Ὀλδεμβούργου ἡγεμονικός εἰκος ἦτο μᾶλλον ῥωσσικὸς ἢ γερμανικός. Ὁ τότε ἄρχων αὐτοῦ ἦτο θεῖος τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς δ' ἐκ τῶν ἀνεψιῶν του εἶχε νυμφεῦθαι τὴν ῥωσσίδα ἡγεμονίδα Αἰκατερίνην, ἀποφυγοῦσαν διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ τὴν ἀπαρέσκουσαν μνηστείαν τοῦ Βοναπάρτου, ὅστις ἀγανακτήσας ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐκδικούμενος τὸν Ὀλδεμβούργιον εἶκον ἄνευ εὐλογοφανοῦς αἰτίας, δι' ἀπλοῦ Α. Διατάγματος, εἰς ὃ ἐπηκολούθησε τὸ ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1810 συγκλητικὸν δόγμα, προσήρτησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τὴν δουκίαν ἐκείνην προφασιζόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν ἐφ' ἅπαντα τὰ παραθλασσια μέρη τῆς βορείου Γερμανίας. Ὁ Ἀλέξανδρος διεμαρτυρήθη, ὁ δὲ Ναπολεὼν προέτεινε ν' ἀποζημιώσῃ τὸν δούκα διὰ τῆς προσφοράς τῆς Ἐρφούρτης. Ἡ ἀντικατάστασις ὅμως μικρὰς πόλεως εἰς, ἔστω καὶ μικράν, ἐπικράτειαν ἰθεωρήθη ὡς χλεύη. Μάλιστα ἡ ἀντικατάστασις αὕτη εἶχέ τι τὸ εἰρωνικόν, καθότι ἡ Ἐρφούρτη ἦτο ἡ πόλις ὅπου εἶχον ναυαγήσει αἱ περὶ τοῦ γάμου τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τῆς ἡγεμονίδος Αἰκατερίνης αὐταδέλφης τοῦ Τσαροῦ διαπραγματεύσεις.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἠσθάνθη βαθέως τὴν προσβολὴν πλὴν, ὑποκρύπτων τοὺς προσωπικοὺς τῆς πολιτικῆς του λόγους, ἤρξατο χαλαρῶς ἐφαρμόζων τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἀποτόμως ἀπεποιήθη νὰ κατάρσῃ τὰ ἀμερικανικὰ πλοῖα τὰ μετακομίζοντα εἰς τοὺς λιμένας του καὶ εἰσάγοντα εἰς τὸ Κράτος του τὰ ἀγγλικά προϊόντα.

Ὁ Ναπολεὼν διὰ νὰ τὸν φοβίσῃ συνεκέντρωσεν ἐν ἔτει 1811 στρατὸν παρὰ τὰ ῥωσσικὰ σύνορα, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀνεκάλεσε μέρος τῶν ἐν Τουρκίᾳ στρατιῶν του καὶ παρεσκευάσθη εἰς ἄμυναν¹.

§ 2.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὅτε ἦσαν καταφανῆ τὰ συμπτώματα τῆς προσεχοῦς ῥωσσογαλλικῆς συγκρούσεως, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἀπεστάλη εἰς Βιέννην ὡς ὑπεραριθμῖος γραμματεὺς τῆς ῥωσσικῆς πρεσβείας τυχὼν ἀπ' ἀρχῆς ψυχρᾶς ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπεσταλαμένου Στάκελβεργ, ὅστις ὅμως, ἀφοῦ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐγνώρισεν αὐτόν, τὸν ἔκρινεν ἄξιον πᾶσης ἐμπιστοσύνης καὶ εἰς αὐτόν διεπιστεύετο τὴν διεξαγωγὴν τῶν σπουδαιοτέρων ὑποθέσεων. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Στάκελβεργ τῷ ἔδωκε πρὸς ἐξέτασιν ἔγγραφόν τι, ὅπερ ὁ Τσάρος εἶχε λάβῃ ἐν Πετροπόλει καὶ μεταβιβάσῃ εἰς Βιέννην, ὅπως ἀκούσῃ τὴν γνώμην τῆς πρεσβείας του· τὸ ὅποιον ἔγγραφον διελάμβανε περὶ τοῦ τρόπου τοῦ παρασκευάσαι τὴν κατάληψιν τῆς Ἰταλίας διὰ τῶν στρατιῶν τῶν δυνάμεων ἐκείνων, αἵτινες τότε πιεζόμεναι ὑπὸ τοῦ δορικτήτορος λάθρα ἐσκευώρουν κατ' αὐτοῦ καὶ προητοιμάζον τὴν συμμαχίαν, ἣτις ἐπὶ τέλους συνέτριψε τὸ σιδηροῦν ἐκείνου σκῆπτρον. Ἡ κατάληψις ὅμως αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἂν μὴ πρότερον ἀπετίναζον τὸν ζυγὸν τὸ Τυρόλον, τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡ Ἰλλυρία βοηθούμενα ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ἀνακαλουμένου ἀπὸ τῆς Τουρκίας. Ὁ Καποδίστριας μελετήσας τὸ σχεδιάσμα τοῦτο ἔγραψε τὸ πρῶτον διπλωματικὸν ὑπόμνημά του, ὅπερ διήρσεσεν εἰς δύο μέρη. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ὑπεδείκνυε τὸ ὕψουλον τοῦ ἐπινοήματος ἐκείνου καὶ τὸ παρακεκινδυνευμένον· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἀναχωρῶν ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅτι, μηδενὸς ποιουμένου τὰς ἀντιρρήσεις, ἤθελέ τις ἐπιμείνῃ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργον, ὑποδείκνυσι τὸν τρόπον τοῦ νὰ παρακαμφθῶσιν οἱ σκόπελοι καὶ τὰς ἀναγκαίους προφυλάξεις, ὅπως μὴ τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχεδίων τῆς πολιτικῆς καταπέσωσιν ἐπὶ τῆς βίχως τῶν ταλαιπώρων λαῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ λαβὼν γνῶσιν τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἐπήνεσεν αὐτὸ σφόδρα καὶ βραβεύων τὴν τε διαύγειαν τῆς διανοίας καὶ τὴν εὐαισθησίαν τοῦ γράψαντος διώρισεν αὐτόν διευθυντὴν τοῦ διπλωματικοῦ γραφείου τοῦ ναυάρχου Τσιτσακῶφ, τοῦ ἀνωτάτου ἡγήτορος τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν στρατευμάτων¹. Ὄθεν ὁ κερκυραῖος διπλωμάτης καταλιπὼν τὴν Βιέννην μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ὁ Τσιτσακῶφ ἐστρατοπέδευε καὶ ὅπου εὐμενέστατα τὸν ὑπεδέχθη.

¹ Demetrio Arliotti: La Vita di Giovanni Co Capodistria. Corfù 1859.
Ἐξεδόθη τῇ ἐπιμελειᾷ ἐπιστασίας τοῦ λογίου φίλου μας Νικολάου Β. Μάνεση.

¹ Jules Trousset: Histoire d'un siècle. Tom. V. (1807-1813).

§ 3

Ὅταν ὁ Καποδίστριας ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ διπλωματικοῦ γραφείου τοῦ στρατοῦ, εἶχεν ἤδη κλεισθῆ ἢ ἐν Βουκουρεστίῳ εἰρήνην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας ὑφ' ὄρους ταπεινωτικούς διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην καὶ λίαν ἐπαχθεῖς διὰ τὴν Βλαχίαν, Μολδαυίαν καὶ Σερβίαν, ἐγκαταλειμμένας τὸ τέταρτον εἰς χεῖρας τῶν Ὁθωμανῶν. Πλὴν ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἐπεβάλλετο τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ ν' ἀντιτάξῃ ὅλας τὰς αὐτῆς δυνάμεις εἰς τὸν ἀπὸ τῆς δύσεως ἀπειλοῦντα ἐχθρόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ αὐτὴν τὴν θυσίαν τῶν ἐμπορικῶν τοῦ Κράτους του συμφερόντων εὐλαβούμενος τὰς ἐν Τιλσιτίῳ σπονδὰς εἶχεν ἔλθῃ εἰς ῤῆξιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν· πολλὰ δὲ παρεχώρησεν εἰς τὸν πονηρὸν Κορσικανόν, ἀφ' οὗ δὲν ἐπέτυχεν εἰμὴ κενὰς ὑποσχέσεις. Βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ναπολέων οὐδεμίαν ῤῆτὴν καὶ θετικὴν ἀνεδέχθη ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν Τσάρον νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ βαίνοντα εἰς τὴν προσάρτησιν τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν· ὁ δὲ ἔδειξε τὸ δέλεαρ τῶν περὶ τούτου ἀορίστων ὑποσχέσεων τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος ἀποφυγόντος νὰ τὰς συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς φανεροὺς ὄρους τῆς ἐν Τιλσιτίῳ εἰρήνης. Ἀπῆρσε δὲ αὐτῷ ἢ προσάρτησις τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἢ τοῦλάχιστον ἀπειποιεῖτο ἀναφανδὸν νὰ ὑποβοηθήσῃ αὐτήν, ἵνα μὴ ἀναγκάσῃ τὴν Τουρκίαν ν' ἀποστρέψῃ ἀπ' αὐτοῦ ἀπελπι τὸ πρόσωπον καὶ ῤῆθῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀγγλίας. Ἐνῶ ὁ κύριος σκοπὸς ἐν παντὶ σθένει ἐπεδίωκεν ἦτο ἡ δι' ἀπάσων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ διὰ τῆς Τουρκίας αὐτῆς ἐχθρίας τῆς Ἀγγλίας εἰς εἰρήνην.

Ἐντεῦθεν ἡ θέσις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε καταστῆ δυσχερής. Ὁ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πόλεμος ἦτο ἀντιπαθής, ὡς προσβάλλον τὰ ἐμπορικὰ αὐτοῦ συμφέροντα, εἰς τὸν Ῥωσικὸν λαὸν τὸν διατελοῦντα ὑπὸ τὸ βάρος οὐ μόνον τοῦ πολέμου τούτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ Σουηδίαν. Ἀντιστήκωμα τῶν θυσιῶν τούτων θὰ ἦτο ἡ προσάρτησις τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς τὴν Ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' ὁ Ναπολέων ἀντὶ τῶν Ἡγεμονιῶν ὑπεδείκνυεν εἰς τὸν Τσάρον τὴν πρὸς βορρᾶν ἐπέκτασιν καὶ τὴν κτῆσιν τῆς Σουηδίας. Πεισθεὶς ἐπὶ τέλους ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι εἶχεν ἐμπαιχθῆ ὑπὸ τοῦ ἀρτιπαγοῦς Καίσαρος, ἔσπευσε νὰ συνολογήσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, ἐν ἣ μόνικ ἐσφεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν Βασσαραβίαν¹. Οὕτως ἐξασφάλισας τὰ νῶτα αὐτοῦ διὰ τῆς εἰρη-

¹ Π. Κερολιδ. Ἱστορ. τοῦ 10^{ου} αἰῶνος. Τομ. Α'. (1814-1830).

νεύσεως τῆς Ἀνατολῆς ἔστρεψεν ὅλην τὴν προσοχὴν του κατὰ τὸ μέρος τῆς δύσεως, ὅπως θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς ἀτασθαλίας τοῦ Ναπολέοντος περιπλεχθέντος εἰς τὸν καταστρεπτικὸν τοῦ 1812 πόλεμον, καθ' ὃν ὑπέστη τὴν πρώτην πλῆξιν ἢ δρῦς, ἣτις μετ' οὐ πολὺ ἐν Οὐατερλώ κατέπεσε μετὰ πατάγου, ἡ δρῦς ἢ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους ἄρτι φυτρώσασα καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἀνατείνασα τὸν κορμὸν εἰς ὑπερνέφελα καὶ μεσουράνια ὕψη καὶ ἐφαπλώσασα τοὺς κλάδους αὐτῆς ἐφ' ἄπκσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ἦν διὰ τῆς ἀμφιλαφοῦς αὐτῆς σκίας ἐκάλυψε καὶ ἀπενάρκωσε.

Διαρκοῦντος τοῦ γαλλορωσικοῦ πολέμου, ἔργον τοῦ διπλωματικοῦ τῆς στρατηγίας γραφείου, ἐν ᾧ δραστηρίως ὁ Καποδίστριας εἰργάζετο, ἦτο τὸ λάθρα διαπραγματεύεσθαι μετὰ τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, αἵτινες ἄκουσαι εἶχον προσδεθῆ εἰς τὸ ἄρμα τοῦ Βοναπάρτου καὶ περιέμενον πρώτην εὐκαιρίαν, ὅπως αὐτομολήσωσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν πολεμίων του—τὸ μεταβιβάξῃν ὀδηγίας εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν πρὸς διαρρῦθμισιν, κατὰ τὰς περιστάσεις, τῶν ἐνεργειῶν τῆς—τὸ ἐπκνορθοῦν δι' ἀληθῶν ἐκθέσεων τὰς περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου ψευδεῖς φήμας τῆς γαλλικῆς αὐλῆς τὰς διασπειρομένας ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ῥωσσίας—τὸ ἀποστέλλειν ἄνδρας ἱκανοὺς εἰς τὰς ἄρτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγκαταλειφθείσας ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας χώρας, οἵτινες ὑπὸ τὸ ἐνδυμα τοῦ προξένου ἦσαν προωρισμένοι νὰ κατασκοπεύωσι τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ χαλινώνωσι τὸ κατὰ δύναμιν, προσφερόμενοι τοῦ καταθλιβομένου λαοῦ ἀρωγοί.

Τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ ἐκτελέσαντος αὐτὸ μετὰ τσαύτης ἐπιτηδειότητος, ὥστε ὅταν ὁ Τσιτσακῶφ, ὁ μὴ κατορθώσας νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν τῆς Βερεζίνης εἰς τὰς τραπέτσας εἰς φυγὴν γαλλικὰς φάλαγγας, ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν τῷ στρατηγῷ Barclay de Tolly, ὁ αὐτοκράτωρ ἐτήρησε τὸν Κερκυραῖον εἰς τὴν θέσιν του, ἐνέκρινε τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα καὶ τῷ ἀπένευσε τὸν βαθμὸν *συμβούλου ἐν ἐνεργείᾳ τῆς Ἐπικρατείας*,

Προσκεκαλλημένος τῇ στρατηγίᾳ διέμεινεν ἐπὶ ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος περίπου καὶ μέχρι τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ 1813, ὅτε διωρίσθη πληρεξούσιος ἀπεσταλμένος παρὰ τῇ Ἑλβετικῇ Ὁμοσπονδίᾳ καὶ ἐγκατέλιπε τὸ στρατόπεδον καθ' ὃν χρόνον αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἐκάλυπτον τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου καὶ ἦσαν ἔτοιμαὶ νὰ διαζευξώσιν αὐτὸν καὶ νὰ ἐφορμήσωσιν ὡς ἐπὶ βεβαίαν λείαν κατὰ τῆς Γαλλίας, μελλούσης δοῦναι δίκας τῶν παρανομιῶν τῆς.

Ἰπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῶν μαχῶν τῆς Λούτζεν, τῆς Βάουτζεν, τῆς Δρέσδης, τῆς Κούλμης καὶ τῆς ἐν Λειψίᾳ ἀπηνεστάτης σφα-

γής. Ἐνῶ δὲ περίξ αὐτοῦ τὸ αἷμα ἔρρεε ποταμηδόν, ἐκθύμως ἐδράττετο πάσης διδομένης αὐτῷ εὐκαιρίας τοῦ νὰ παρέξῃ ἀνακούφισιν τινὰ τοῖς ταλαιπωρουμένοις. Οὕτω λ. χ. κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπήγούρευσε τὴν ἱκετήριον ἀναφορὰν, ἣν ὁ στρατηγὸς Barclay εἶχε καταθέσει εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου, ἐν ἣ περιεγράφοντο λεπτομερῶς τὰ δεινοπαθήματα τῆς τρομοκρατουμένης Σερβίας, ἣτις γόνυ κλίνουσα ἀπεινετο εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὡς εἰς σωτήρα ἀπ' αὐτοῦ προσδοκῶσα ἔλεος καὶ βοήθειαν. Ὁ Ἀλέξανδρος συνεκινήθη σφόδρα καὶ διέταξε τοῖς ὑπουργοῖς αὐτοῦ νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Αὐστρίας πρὸς κατάπαυσιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου κακοῦ· πλὴν ὁ Μεττερνίχος ἐκώφευσε εἰς τὰς γενομένας αὐτῷ προτροπὰς θεωρῶν τὸ ἔλεος ἀδυναμίαν. Ὡστε ἡ Σερβία ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ ἀπώλετο.

Ἄν ὁ ἀσθενὴς δὲν ἰάθη, πταῖσμα δὲν ἦτο τοῦ ἱατροῦ τοῦ παρασκευασαντος τὰ κατάλληλα φάρμακα. Ἐγὼ τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὸν φιλόανθρωπον Καποδίστριαν ἐβράβευσε ἀπονείμας αὐτῷ τὸν μεγαλόσταυρον τοῦ τάγματος τῆς Ἀγίας Ἄννης. Τὰ παράσημα, ὅταν καλύπτωσι τὸ στήθος τῶν ἀναξίων, οὐδὲν διαφέρουσι τῶν χρυσοφαλάρων τῶν ἵππων τῶν μεγιστάνων· ὅταν δὲ περικοσμῶσι τὸ στήθος τοιούτων ἀνδρῶν, ὅποιοι ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀξίζουσι τὸν ἐκ κοτίνου στέφανον τῶν ἡμετέρων προπατόρων.

Τὸν Tolly de Barclay ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἴδῃ τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θόρν· ἔκτοτε δὲ ὁ ἀρχιστράτηγος ἐπολιτεύθη πρὸς αὐτὸν οὐχὶ ὡς προϊστάμενος, ἀλλ' ὡς φίλος εἰλικρινὴς καὶ ἐπιστήθιος. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου ἐν Γερμανίᾳ πολέμου τοῦ Ναπολέοντος, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι ἐστρατοπέδευον παρὰ τῇ Λειψίᾳ, ὁ Barclay καὶ ὁ κόμης ἠσχολοῦντο ἡμέραν τινὰ ἐντὸς οἰκίσκου περὶ τὴν διεκπεραιώσιν τινων ὑποθέσεων, ὅτε αἴφνης εἰσῆλθεν ἐκεῖ ὁ Αὐτοκράτωρ. Ὁ Καποδίστριας ἀμέσως περισυνάξας τὰ ἔγγραφα του ἠτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ. «Λυποῦμαι ὅτι σὰς διέκοψα», ἐρώνησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν στρατηγόν, «μὲ ποῖον ἐργάζεσθε; — Μὲ τὸν κόμητα Καποδίστριαν, Μεγαλειότατε. — «Χαίρω πολὺ». Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν κόμητα τὸν ἤδη φθάσαντα εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν δεξιὰν καὶ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ χάριτος: «Κόμη», τῷ εἶπε, «πῶς δὲν σὰς ἀβλέπομεν εἰς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον; — Μεγαλειότατε» ἐκεῖνος ἀπήντησε «διαμένω πάντοτε ὅπου ἡ Υ. Μ. ἠξίωσε νὰ μὲ θέσῃ· ἐκεῖ εἶμαι αὐτυχέστατος. — Καλὰ, ἀλλ' ὑμεῖς, στρατηγέ», εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὸν Barclay «ἔπρεπε νὰ ἐπιφορτίσῃτε τὸν Καποδίστριαν νὰ μὲ

«πληροφορῆ ἐνίοτε διὰ ζώσης καὶ μὲ κρατῆ ἐνήμερον. Τοῦτο θὰ σὰς ἀπῆλλατε τῆς συνεχοῦς ἐπιστολογραφίας».

Ὁ στρατηγὸς ὑπεκλίνατο ἐπισημαίνων ὑπακοήν, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ προσθεὶς καὶ ἄλλους εὐνοϊκοὺς λόγους ἀπέπεμψε τὸν Καποδίστριαν καὶ ἔμεινε μόνος μὲ τὸν ὄπλαρχηγόν του. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τσάρου, ὁ Barclay πρασεκάλεσε τὸν Καποδίστριαν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν διακοπεῖσαν ἐργασίαν καὶ προσιώμισεν αὐτῷ τὸν ἐπικείμενον προβιβασμὸν του. Πράγματι μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὅτε οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες συνῆλθον ἐν Φρχκοφόρτῃ ἐπὶ τοῦ Μοίνου ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ πλείστου μέρους τῶν στρατιῶν αὐτῶν, πλησιάσας εἰς τὸν Κερκυραῖον διπλωμάτην τῷ ὠμίλησεν ὡς ἔπεται. «Ἀὔριον θέλετε παρουσιασθῆ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα «κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Οὐδὲν τι καινὸν ἔχω νὰ σὰς διαπιστεύσω, ὅπως διακοινωθῆ τῇ Α. Μ. πλὴν ἔχω ἀρκετὰ διδόμενα ὅπως πεισθῶ ὅτι ἤγγικε τὸ τέρμα τῆς παρὰ τῷ στρατῷ ὑμετέρας ὑπηρεσίας. Λυποῦμαι ἐπὶ τούτῳ καὶ χαίρω σύναμα. Λυποῦμαι στερούμενος τῆς ἀσυνεργασίας σας· χαίρω προαισθανόμενος τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν τῆς τύχης σας. Πηγαίνετε, εὐτυχεῖτε καὶ μὴ λησμονῆτέ ποτε «φίλον, οὐτινος ἡ φιλία ἀρτιγενῆς μὲν εἶναι, ἀλλ' ἀκράδαντος, ὡς ἂν «ὁ πολὺς χρόνος εἶχε στερεώσῃ αὐτὴν καὶ ἐπιρρώσῃ διὰ τῆς σφραγίδος του».

Τὴν ἐπιούσαν ὁ Καποδίστριας παρέστη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ τάδε: «Σκοπεῖω νὰ σὰς ἀναθέσω σπουδαίαν ὑπόθεσιν, ἣν ἐλπίζω ὅτι εὐδοκίμως θέλετε διεκπεραιώσῃ. Περιεποιήσατο ἄλλοτε εἰς ὑμᾶς τιμὴν ἢ δεξιὰ πρὸς τὴν πατριὸν Δημοκρατίαν ὑπηρεσία σας καὶ γνωρίζετε πῶς μὲ τοιούτου εἰδους κυβερνήσεις ὀφείλει τις νὰ πολιτευθῆται. Πρόκειται σήμερον νὰ «σωθῇ κινδυνεύουσα Δημοκρατία καὶ νὰ ὠφεληθῶσι ταῦτοχρόνως αἱ «σύμμαχοι δυνάμεις. Ταῦτα λέγων ὠνόμασα τὴν Ἑλβετίαν, ἣν ὀρεγεται νὰ νοσφισθῆ ἡ Γαλλία, ὡς ἔπραξε σχετικῶς πρὸς τὰς ἐλευθέρους «τῆς Γερμανίας χώρας καὶ τὴν Γένουαν καὶ Βενετίαν. Ἐν Βέρνη καὶ «εἰς τὰς μείζονας τοπαρχίας οἱ ἀριστοὶ ἠξίουσαν νὰ διατηρήσωσιν ἀέκαρα τὰ ἀρχαῖα προνόμια των, μηδὲ ὡς προσέχοντες εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν καιρῶν· ὁ λαὸς ὅμως καὶ αἱ ἀποκλεισθεῖσαι τῆς ὁμοσπονδίας τοπαρχίαι ἐπανέστησαν καὶ ἡ Γαλλία ὑπεδαύλισε τὰς ἐκεῖ ἀναφύεσας διχονοίας, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν ὑποαταγὴν τῆς Ἑλβετίας. Ἡ πρὸς αὐτὴν ὅμως τοῦ Ναπολέοντος συμπεριφορὰ ὑπῆρξε λίαν ἐφεκτικὴ καὶ εὐεργετικὴ, καθότι εἰσῆγαγε τὴν πρὸς ἀλλήλας τῶν τοπαρχιῶν ἰσότητά, συνέπηξε δὲ καὶ ἐνίσχυσε τὴν ὁμο-

«σπονδιαν. Πλήν, ὑποπτος εἶναι ἡ χεὶρ, ἡ ἀπονεύμασα τὴν εὐεργεσίαν. «Τοιοῦτον ἐχόντων εὐεργέτην τῶν Ἑλβετῶν ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῶν κατῆν-
ατῆσέ προβληματικὴ. Καθ' ὃν χρόνον οἱ σύμμαχοι ἐτοιμάζονται νὰ
«διαβῶσι τὸν Ῥῆνον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐφελευσῶσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν
«εὐνοιαν τοῦ ἀρειμανίου αὐτοῦ Ἔθνους καὶ τοῦτο θέλουσι κατορθῶσαι
«ἂν ὑποσχεθῶσιν αὐτῷ τὴν ἀπαραβίαστον τήρησιν τῶν τωρινῶν ἐλευ-
«θερίων θεσμῶν των καὶ τὴν παροχὴν τῆς ἀπαιτουμένης βοηθείας πρὸς
«ἀνάκτησιν τῶν ἀρπαγείσων κτήσεών του. Ἡμεῖς δὲ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ
«τῶν Ἑλβετῶν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θέλουσι μείνη οὐδέτεροι ἀπέναντι
«τῶν ἐμπολέμων δυνάμεων καὶ ἐπιτρέψῃ, χρείας καλούσης, εἰς τοὺς συμ-
«μάχους ἡγεμόνας τὴν διὰ τῆς Βασιλείας διάβασιν τῶν στρατῶν των.
«Ἡκούσατε ὅποια εἶναι τῶν συμμάχων τούτων τὰ σχέδια. Σᾶς ἀνα-
«θέτω τὴν ἐντολὴν τῆς παρὰ τῇ Ἑλβετικῇ Ὁμοσπονδίᾳ ἐπιτυχίας
«αὐτων. Ἀναχωρήσατε ὅσον τάχος· συνεννοήθητε μετὰ τοῦ κ. Λέβσελτερν,
«ἀπεσταλμένου ἐκεῖ τῆς Αὐστρίας, πλὴν ἐνεργήσατε ἀπαρεγκλίτως
«καὶ συμφῶνως πρὸς τὰς ὁδηγίας μου. Δὲν σᾶς ἐφοδιάζω πρὸς τὸ παρὸν
«μὲ τὰ συνήθη διαπιστευτήρια, καθότι πιθανῶς ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη
«διὰ τὸν φόβον τῆς Γαλλίας δὲν ἤθελε σᾶς ὑποδεχθῆ ἔχοντα ἐπίσημον
«διπλωματικὸν χαρακτῆρα. Τὰ διαπιστευτήρια σταλήσονται βραδύ-
«τερον¹.»

Φθὰς ὁ Καποδίστριας εἰς Ζυρίχην ἤρξατο ἐνεργῶν συμφῶν πρὸς τὴν ἐν-
τολὴν του καὶ ἐνήργει κατ' εὐχὴν, ὅτε τῷ παρενέβαλε πρόσκομμα ἡ ἀδε-
ξιότης καὶ ἀπερισκεψία τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως Ὁ Κόμης Σένφτ
πράκτωρ αὐτῆς λάθρα ὤθησε τοὺς ἀριστοκρατικοὺς τῆς Βέρνης εἰς πρα-
ξικόπημα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀρχαίων προνομίων των, ἰσχυόντων ὅτε
ἐκράτει τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν δεκατριῶν τοπαρχιῶν (Cantoni).
Ταυτοχρόνως δὲ προκήρυξίς τις τοῦ πρίγκιπος Σβάρτσεμπεργ ἤγγειλε
τοῖς Ἑλβετοῖς ὅτι οὗτος ἠτοιμάζετο νὰ εἰσχωρήσῃ μὲ τὸν στρατὸν του
εἰς τὴν ἐπικράτειάν των, ἐνῷ αὕτη ἦτο χώρα οὐδετέρα καὶ ἡ δι' αὐτῆς
διάβασις στρατοῦ δὲν ἦτο θεμιτὴ, ἐκτὸς ἂν προηγεῖτο συνεννόησις μετὰ
τῶν κυβερνητῶν αὐτῆς. Ὁ Λέβσελτερν παρεκάλεσε τὸν Καποδίστριαν
ὅπως θέσῃ τὴν ὑπογραφὴν του εἰς τὴν ἀσυλλόγιστον αὐτὴν προκήρυξιν.
Ἐκείνος ἀπ' ἀρχῆς ἐδίστασεν ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ, ἀλλ' ἔπειτα

¹ Ἐπιθ. Demetrio Arliotti αὐτόθι. Ὁ Ἀρλιώτης ἀναφέρει τὰς συνετὰς ταύ-
τας ὁδηγίας τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς ἤκουσεν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ στόματος
τοῦ ἰδίου Καποδιστρίου, ὅτε οὗτος ἐν μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1819 ἐπανέκαμφεν εἰς
Κέρκυραν καὶ συχνῶς ἀνεστρέφετο μετ' αὐτοῦ, φίλου ἄκρου ὄντος.

ὀρθότερον σκεπτόμενος καὶ ἔχων πρόχειρον τὸ ἀντιφάρμακον τὴν ὑπέ-
γραψε καὶ μετέβη ἐσπευσμένως εἰς Φριβοῦργον, ὅπου διέτριβεν ὁ Ἀλέ-
ξανδρος. Οὗτος μαθὼν τὰ γενόμενα ἐταράχθη σφόδρα, πλὴν ὁ Καποδί-
στριας τὸν καθυσύχασεν ἀποδεικνύων εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τοῦ ἀτοπήματος
ἐκείνου ἡδύνατό τις νὰ ἐξαγάγῃ ὠφέλειαν. Εἶπε λοιπὸν ὅτι ἡ ὑπογραφή
του πλησίον ἐκείνης τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Αὐστρίας διεσκέδαζε πᾶσαν
ὑποψίαν διχονοίας ἐμφιλοχωρούσης μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἣν
ἡδύναντο οἱ Ἑλβετοὶ νὰ συλλάβωσιν, ὑποψίαν ἣτις ἐν τῇ τωρινῇ κατα-
στάσει τῶν πραγμάτων ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος· ὅτι ἀφ' ἑτέρου ἡ αἰφνιδία
ἀποχώρησις αὐτοῦ τοῦ Καποδιστρίου ἔπρεπε ἐξ ἀνάγκης νὰ ἐμβάλῃ εἰς
ἀνησυχίαν τὴν Αὐστρίαν, ἣτις πρὸς ἀποσόβησιν ἄλλων περιπλοκῶν πι-
θανῶς θὰ συνετίζετο καὶ θὰ ἐγκατελίμπανε τὴν σχολιὰν ὁδὸν, εἰς ἣν εἶχε
παρεκτραπῆ. «Ἄλλως τε», προσέθηκεν ὁ Καποδίστριας «ἡ Ὑμετέρα Με-
«γαλειότης ἂν τὸ νομίση εὐλογον δύναται νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ
«ἀπεσταλμένου τῆς πεπραγμένα». Προσεφέρθη δ' ἔτοιμος νὰ συμβιβασθῇ
τὰ πάντα, ἂν τῷ ἐπετρέπετο νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μεττερ-
νίχου. Συγκατατεθέντος δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ Κόμης παρέστησεν εἰς
τὸν πολιτευτὴν ἐκείνον τὸ ἀκατάλληλον καὶ παρακεκινδυνευμένον τῶν
τοῦ πρίγκιπος Σβάρτσεμπεργ διαβημάτων καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς γενομένοις
ἐν Βέρνην ἀγανάκτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Μεττερνίχος ἀνεγνώρισε
τὸ σφάλμα τοῦ Σβάρτσεμπεργ καὶ τὴν ἀπερισκεψίαν τοῦ Σένφτ καὶ ἐδή-
λωσεν ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ Αὐστρία, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἦν ἔδει νὰ
μετέρρηται πρὸς τὴν Ἑλβετίαν, θὰ συνεμορφοῦτο εἰς τὸ περὶ αὐτῆς φρόνημα
καὶ μὲ τὰς βλέψεις τῆς Ῥωσσίας. Εὐθὺς ὁ Καποδίστριας ἐγγράφως διε-
τύπωσε τὰς νέας ὁδηγίας, μετ' ὧν οἱ ἐν Ἑλβετίᾳ πράκτορες τῶν συμ-
μάχων Δυνάμεων ἐμελλον νὰ ἐφοδιασθῶσιν, αἵτινες τοσοῦτω διὰ τὸ
εὐστοχον αὐτῶν εὐρέστησαν τὸν Ἀλεξάνδρον, ὥστε οὗτος μετὰ τὴν
ἀνάγνωσιν αὐτῶν ἐφώνησε: «Κόμη, ἔχω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς
«ἀναγγείλω ὅτι ἐν τῷ διπλωματικῷ τάγματι ὀλιγοχρόνιος εἶνε εἰσέτι
«ἡ διαμονὴ ὑμῶν ὡς ὑπαξιωματικοῦ». Ἐπιστρέφων ὁ Καποδίστριας
εἰς τὴν παρὰ τοῖς Ἑλβετοῖς θέσιν αὐτοῦ, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν
ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ὁμοσπονδίας αὐτῆς σύμπνοιαν·
πλὴν τὸ ἔργον ἀπέβη λίαν δυσχερὲς ἐπιχειρούμενον μετὰ τὴν ἀποσυν-
θετικὴν ἐπήρειαν τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Σένφτ, τοῦ θέσαντος εἰς ἀναστά-
τως τὰς παλαιὰς τοπαρχίας ἀρνούμενας νῦν ν' ἀναγνωρίσωσι τὰ τῶν
νέων ἡγεμονικὰ δικαιώματα καὶ ἀξιοῦσας νὰ ὑποτάξωσι ταύτας εἰς ἣν
κατάστασιν διετέλουν πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐντυθεὺν ἡ
φλοξ ἤναψε τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ὁ Καποδίστριας ἔδραμεν εἰς τὴν

Γαλλίαν, ὅπου ἤδη εἶχον εἰσβάλῃ (ἔτ. 1814) τὰ νικηφόρα στρατεύματα τῶν συμμάχων, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τῶν διατρεξάντων τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὃν ἔφθασεν εἰς Αὐγοῦσταν Τρηκασῶν (Troyes) τὴν ἐν Καμπανία, ὃ δὲ τότε ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπισήμως πληρεξούσιόν του ἀπεσταλμένον παρὰ τοῖς Ἑλβετοῖς. Ταύτην κεκτημένος τὴν πληρεξουσιότητα ὁ Καποδίστριας συνεκάλεσεν ἑμέσως τὴν γενικὴν Ἑλβετικὴν δίκαιαν, ἣτις παρεδέχθη καὶ συμπεριέλαβεν εἰς τὴν Ὁμοσπονδίαν τὰς νέας τοπαρχίας, ἐθέσπισε τὴν ἰσότητά τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὥρισεν ἐπιεικῶς τὰ σύνορα μιᾶς ἐκάστης καὶ ἔστερξεν εἰς τὴν οὐδετερότητα, ἣν ἀπῆτουν αἱ σύμμαχοι δυνάμεις. Οὕτως εἰρηνεύθη ἡ Ἑλβετία καὶ θεμελιώθη τάξις πραγμάτων, ἣτις προοιωνίζετο αἰσιώτερον μέλλον διὰ τὴν δημοκρατίαν ἐκείνην. Μετὰ ταῦτα δὲ ἡ ἐν Βιέννῃ Σύνοδος ἐνέκρινε τὰς ἀποφάσεις τῆς Διαιτήσας καὶ τὰς ἐπεκύρωσεν ἢ ἐπακολούθησασα αὐτὴν ἐν Παρίσιος, ἣτις κατέστησε τὴν Ἑλβετίαν διηνεκῶς οὐδετέραν χώραν, τῇ ἀπέδωκε τὰ ἀρπαγέντα ὑπὸ τῆς Γαλλίας θέματα, εἰς τρόπον ὥστε ἠῤῥξησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν τοπαρχιῶν τῆς, καὶ ἠτύχησε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὴν πλουσίαν καὶ λογιᾶν Γενεύην τὴν πατρίδα τοῦ Κασωβῶν, τοῦ I. I. Ρουσσῶ, τοῦ Νέκκερ καὶ πολλῶν ἄλλων διακεκριμένων ἀνδρῶν.

Ἡ εὐάρεστος αὕτη λύσις τοῦ Ἑλβετικοῦ ζητήματος ὠφείλετο εἰς τὸν μεγάλου Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον καὶ εἰς τὸν ἀντάξιον αὐτοῦ σύμβουλον Καποδίστριαν, ὅστις κατὰ τὴν ἐν Ἑλβετία τότε πάροdon αὐτοῦ οὐδὲν παρεῖδε τῶν ἀξίων παρατηρήσεως καὶ σὺν ἄλλοις ἐπεσκέφθη τὸ ἐν Hofwyl παρὰ τῇ Βέρνη ἐκπαιδευτικὸν Κατάστημα τοῦ Φέλλεμπεργ τὸ συνδυάσαν τὴν ἐπιστήμην μὲ τὴν πρακτικὴν καὶ τοσοῦτῃ ἐντελῶς κατηρτισμένον ὄν, ὥστε ὑπερέβη τὰς προσδοκίας τοῦ ἐπισκέπτου, ὃς κχτενουσιαθεὶς ὑπέβλεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἐμπεριστατωμένην ἔχθεσιν περὶ τῶν ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ παρατηρηθέντων, τυπωθεῖσαν τότε ἐν Γενεύῃ. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης βασισθεὶς ἐτίμησε διὰ παρασήμου τὸν Φέλλεμπεργ, εἰς ὃν ὁ Καποδίστριας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔγραψε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

«Κύριε,

«Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ Σεβαστός μοι Κύριος ἐπεθύμησε νὰ ὑποβάλω «Αὐτῷ ἔχθεσιν περὶ τοῦ συστήματος γεωπονικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀγωγῆς, εἰς ἣν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀφιερῶσατε τὰς ἐνδεκαλεγεῖς μερίμνας Ὑμῶν. Τὸ δεῖγμα τῆς πρὸς Ὑμᾶς εὐνοίας τῆς Α. Μ., ἃ ἔπερ ἐντέλλομαι νὰ σᾶς διαβιβάσω, εἶναι ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις τοῦ

ἀένδιαφέροντος Αὐτῆς πρὸς πᾶν φιλόνηθρωπον ἔργον. Ὀνομάσας Ὑμᾶς «Ἰππότην τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου μὲ τοῦτο δὲν ἐάνονσε ν' ἀναβιβάσῃ Ὑμᾶς εἰς ὑψηλοτέραν παρ' ἣν κατέχετε «περιωπὴν, ἀλλὰ νὰ Σας ἀποδείξῃ ὑπόσον ἐκτιμᾷ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ «ἔργον του καὶ νὰ ἐφελκύσῃ ἐρ' Ὑμῶν τὰ ὄμματα τῆς τε ἰδιαιτέρας «πατρίδος Σας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ πεφωτισμένη ψῆφος ἐνδόξου «Ἡγεμόνος ἔστω ἐν τῶν δραστικωτέρων μέσων πρὸς διάδοσιν συστή- «ματος σκοποῦντος τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαμόρφωσιν καὶ ἠθικοποίησιν «τῆς ἀγροτικῆς τάξεως καὶ τὴν κχευόδωσιν αὐτῆς εἰς εὐδαίμονα «καὶ ἄνετον βίον διὰ τῆς φιλοπονίας καὶ φιλεργίας. Ἐπεύχομαι ὑμῖν «τὴν πληρεστάτης ἐπιτυχίας στεφάνωσιν ἔργου, ὅπερ ἐγὼ αὐτὸς ἠτύ- «χησα ν' ἀποθυμάσω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ πιστεύσητε ὅτι ἐν «παντὶ χρόνῳ δράξομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ συμπράξω κατὰ τὸ ἐφικτὸν «εἰς τὴν πρόδοον αὐτοῦ».

Ἡ τοπαρχία αὕτη τῆς Γενεύης καὶ ἡ Βῶδ ἢ Βάατ (Vaud) ἐπολιτογράφησαν τὸν Κερκυραῖον πολιτευτὴν, ἐκδοῦσα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ σχετικὸν δίπλωμα, περιέχον τὴν ἐξῆς περυσιωμένην μὲν τὸ ὕφος, λίαν δ' ἐξαιρούσαν τὸν ἄνδρα προσφώνησιν: «Τῷ ἐντιμοτάτῳ καὶ ἀφώσι- «μένῳ συμπατριώτῃ, τῷ πιστῷ συμβούλῳ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος «Ἀλεξάνδρου, τῷ δόξαν περιποιήσαντι τῇ ἀπελευθερωθείσῃ Ἑπτανήσῳ, «τῷ εὐγενεῖ ἀπογόνῳ τῶν Φιακῶν, τῷ υἱοθετηθέντι ὑπὸ τῆς Ἀθη- «νας καὶ ὑπὸ ταύτης συνέσει καὶ ἀγαθωσύνη προικισθέντι, ἐκδίδομεν τὸ «δίπλωμα τοῦτο ὡς ἐνθύμημα τῆς δευτέρας πατρίδος του»¹.

§ 4

Τῇ 31 Μαρτίου 1814 αἱ νικηφόροι στρατιαὶ τῆς τετραπλῆς συμμα- χίας δαμάσασαι ἐπὶ τέλος τὰς γαλλικὰς εἰσῆρχοντο εἰς Παρισίους καὶ μετ' αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἰδὼν τὴν κατῆφειαν τοῦ λαοῦ διανοήσατο ν' ἀφήσῃ τῇ Γαλλίᾳ ἐλευθερὰν τὴν ἐκλογὴν τῆς κυβερ- νήσεώς τῆς, ἔστω καὶ ὑπὸ τύπον δημοκρατικόν, ἂν τοῦτο προὔτιμα- Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ἐδήλωσεν εἰς τὸν πρίγκιπα Ταλλεϋράνδον, ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἐν Γαλλίᾳ ἄλλην κυβέρνησιν παρ' ἐκείνην ἣν ἡ ἰδιὰ ἤθελεν ἐκλέξῃ· δὲν συνήνεσε δὲ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῶν Βουρβῶνων καὶ τὴν ἀναστύλωσιν τῆς λευκῆς σημαίας, εἰμὴ ὅταν διὰ τῶν βραδουργιῶν τοῦ ἀψικόρου Ταλλεϋράνδου ἢ τε Βουλῇ τῆς Γαλλίας καὶ ἡ Γερουσία ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Βοναπάρτην

¹ Journal des Débats du 17 Janvier 1817.

καὶ ἀποκατέστησαν τὴν βασιλείαν, παρέχουσαι τὸ σκήπτρον εἰς τὸν Λουδοβίκον ΙΗ'.

Ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν Παρισίων τοῦ ἔτους τούτου (1814) εἶχεν ὀρισθῆναι ὅτι ἐντὸς δύο μηνῶν μετὰ τὴν ὑπογραφήν της ἐμέλλε νὰ συγκροτηθῆναι ἡ ἐν Βιέννῃ σύνοδος, πλὴν ἕνεκα τῆς εἰς Ἀγγλίαν μεταβάσεως τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Οὐίλλελμου ἡ ἔναρξις τῆς συνόδου ἀνεβλήθη διὰ τὴν 19)1 Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐφάνη ὡς ἡ ἐκρηξις τοῦ ὑπολανθάνοντος ἡφαιστείου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, οὐτινος τὸ διάπυρον ἐκχυμα εἶχε καταφλέξῃ καὶ καταστρέψῃ τὸ παλαιὸν κοινωνικὸν οἰκοδόμημα. Τούτου οἱ ἡγεμόνες τῆς Ρωσσίας Αὐστρίας, Πρωσσίας, Βαυαρίας, Σαξωνίας, Βυρ-εμβέργης καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνελθόντες ἐν Βιέννῃ κατέγιναν ἵνα περισυλλέξωσι τὰ συντρίμματα πρὸς ἀνόρθωσιν καὶ διοργάνωσιν νέου πολιτικοῦ συστήματος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου καὶ νομοθέτησιν τοῦ μέλλοντος διέπειν αὐτὸν δημοσίου δικαίου.

Ἡ σύνοδος ὅμως αὕτη ὑπῆρξεν οὐχὶ ὀλίγον θυελλώδης. Σύμφωνοι μὲν ἦσαν οἱ τῶν λαῶν ἐκείνοι ἡγήτορες περὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀπὸ τοῦ Ναπολέοντος καταβιβασθέντων τοῦ θρόνου ἡγεμόνων, καθόσον αὕτη συνεβιάζετο μὲ τὴν νέαν διαίρεσιν τῆς Γερμανικῆς χώρας, τὰς κτήσεις καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, ἅτινα διετηροῦντο. Ἐπομένως αἱ τέως ἐλευθεραὶ ἢ αὐτοκρατορικαὶ λεγόμεναι πόλεις, πλὴν τῆς Φραγκοφόρτης, Βρέμης, Ἀμβούργου καὶ Λυβέκκης, προσηρητήθησαν εἰς τὰ κράτη τῶν πλησιοχώρων ἡγεμόνων καὶ ἐξελαϊκεύθησαν τὰ πρότερον ἱερατικὰ κράτη καὶ αἱ ἱερατικαὶ κτήσεις. Διεφώνουν δὲ οἱ σύμμαχοι ὡς πρὸς τὰς ἐδαφικὰς ἀπαιτήσεις τῶν μεγάλων κρατῶν καὶ ἡ διένεξις ἐτραχύνθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τῇ 3)15 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπομένου ἔτους (1815) συνωμολογήθη μυστικὴ συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας κατὰ τῆς Ρωσσίας καὶ Πρωσσίας. Ἡ Ἀγγλία κατεπολέμη προ πάντων τὴν προσάρτησιν τῆς Πολωνίας εἰς τὴν Ρωσίαν, ἣν ἡ δύναμις αὕτη ἐπόθει καὶ παντὶ σθένει ἐπέδιωκεν. Ἄλλ' ἡ νέα ἐμφάνισις ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἐνθαρρυνθέντος ἐκ τῆς ἀναφύσεως μεταξὺ τῶν πολεμίων αὐτῷ ἡγεμόνων διχονοίας ἐπανήγαγε τὴν πρὸς μικρὸν διαταραχθεῖσαν σύμπνοϊαν αὐτῶν καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρώτου Βιενναίου συνεδρίου.

Ἡ ἐκκτονθήμερος ἀναβίωσις τῆς Ναπολεοντείου αὐτοκρατορίας πράγματι δὲν ἦτο εἰμὴ ἡ τελευταία ἐκλαμψις μεγάλης πυρᾶς κατα-

φλεξάσης τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, ἀποσβεσθείσης δὲ τέλειον ἐν Οὐατερλώ. Ἐνταῦθα κατέβαλον τὸν γίγαντα οὐχὶ αἱ στρατιαὶ τῶν συμμάχων, ἀλλὰ τὸ ἐξῆς ὅτι ἀπέλειπεν αὐτὸν ἡ ὑπεράνθρωπος ἐκείνη δύναμις, ἥτις εἰς μὲν τὸν ἀρχόμενον καταποντιζέσθαι καὶ κρᾶζοντα «Κύριε, σῶσον με» — «Πέτρε» ἐφώνει· «ὀλιγόπιστε! εἰς τί ἐδίστασες;» εἰς δὲ τὸν κατάφοβον συνεπιβάτην «quid times! Caesarem vehis.»—Οἱ νικηταὶ εἰσῆλθον τὸ δεύτερον τῇ 12)24 Ἰουλίου 1815 εἰς Παρισίους, ὅπου κατ'ἀρχὰς ἐβουλεύοντο τὸν μερικὸν διαμελισμὸν ἢ μάλλον τὴν ἀκρωτηριασιν τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους, ἀλλ' αἱ γνώμαι εἶχον διχα ὡς πρὸς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τοῦ περιορισμοῦ. Ἡ Πρωσσία ἐζήτηε ὡς ἔγγιστα ὅ,τι ὁ Βισμαρκ ἐπέβαλεν ἐν ἔτει 1870, τὴν ἀπόδοσιν τῶν σπουδαιοτέρων κατακτήσεων καὶ προσαρτήσεων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. πρὸς προφύλαξιν τῶν ὁρίων τῆς νοτίου Γερμανίας ἀπὸ μελλουσῶν γαλλικῶν ἐπιδρομῶν· ἔτι δὲ καὶ ἀπότισιν πολεμικῆς ἀποζημιώσεως 1200 ἑκατομμ., ἐλαττουμένων κατὰ 3800 ἑκατομμ. τῶν ὄσων ἀπῆτησε μετὰ πενήτηντα πέντε ἔτη καὶ ἀπέλαυσε πρὶν ἔτι τῆς ὠρισμένης προθεσμίας. Ἡ Ἀγγλία κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριξε τὴν Πρωσσίαν, οὐχὶ ὅμως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἐν οἷς ὁ ἥκιστα διατεθειμένος νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτῇ ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ διαμελισμὸς ἢ ἀκρωτηριασμὸς τῆς Γαλλίας οὔτε πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς εἰρήνης συνεβιάζετο, οὔτε πρὸς τὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Τούτο εἶδεν ἐπὶ τέλους καὶ ὁ Οὐέλλιγκτων, ὅστις ἀναδειχθεὶς ἄριστος πολιτευτῆς ὅσον ἄριστος στρατηγὸς ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, εἴλκυσε εἰς τὴν γνώμην του καὶ τὸν Ἀγγλον ὑπουργὸν Καστλερῆφον (Castlereagh).

Ὁ δούξ Ρισελιέ, ὁ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας καὶ πληρεξούσιος τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ'. παρὰ τῇ δευτέρᾳ ἐν Παρισίοις συνόδῳ προσεπάθει παντοίαις δυνάμεσι νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν πατρίδα του κίνδυνον, ἤρχετο δὲ εἰς συχνάς κατ'ἴδιαν συνεντεύξεις μετὰ τῶν συμβούλων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, οὐτινος ἡ γενναιοπροσύνη τῷ ἦτο γνωστὴ καὶ ὅστις ἤδη εἶχε διορίσει ὡς ἕνα τῶν πληρεξουσίων αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. Οὗτος εἰς τὸν προσελθόντα αὐτῷ Ρισελιέ εἶπε: «Γνωρίζω τρόπον ἀλάνθαστον ἵνα, κύριε δούξ, ἐπιτύχητε τοῦ σκοποῦμένου. Θέλετε νὰ πειραθῆτε αὐτοῦ; — Μέγιστε Θεέ, καὶ ἀμφιβάλλετε; Ἐξηγηθῆτε παρακαλῶ. — Βραχύς ὁ ἔτι πρὸς διαβούλευσιν ὑπολειπόμενος χρόνος· αὔριον κατὰ πάσαν πιθανότητα ἀποφασίζεται ἡ τύχη τῆς Γαλλίας. Τριάντα λεπτὰ μὲ ἀρκούν, εὐαρεστήθητε νὰ μὲ περιμένητε ὀλίγον». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα, ἀκολούθου τοῦ δι-

πλωματικοῦ σώματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ τῷ ὑπηγόρευ-
σεν ἐπιστολὴν, ἣν ἐμελλε Λουδοβίκος ὁ ΙΗ΄ ν' ἀπευθύνῃ εἰς τὸν Ῥώ-
σον ἡγεμόνα, ἣτις ἐπιστολὴ συντόμως συντεταγμένη ἐξέφραζε τὴν ἀδιά-
σειστον ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἐγκταλίπῃ τὸν θρόνον, ἂν οἱ συμ-
μαχοὶ δὲν παρήτουν τὸν σχεδιαζόμενον διαμελισμὸν τῆς Γαλλίας. Ὁ
δοῦξ ἐκόμισεν ἀμελλητεὶ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν βασιλέα του, ὅστις ὀλό-
κληρον ἰδίᾳ χειρὶ ἀντέγραψεν αὐτὴν παραδοθεῖσαν ἔπειτα εἰς τὸν αὐ-
τοκράτορα Ἀλεξάνδρον. Οὗτος εἶχε προειδοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου
πλὴν ἅμα ἀναγνοὺς τὰ γραφόμενα προσεποιήθη ἀπορίαν καὶ ἐπέδειξε
τὸ γράμμα εἰς τοὺς συμμάχους, μεθ' ὧν ἐτύγγανε συσκεπτόμενος προσει-
πών: « Ἴδου νέα ἀπροσδόκητος περιπλοκή. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ΄ παραι-
ατεῖται τὸν θρόνον καί, μὰ τὸ ναί, ἄδικον δὲν ἔχει· καλῶς δὲ πράττει.
« Ἡ Γαλλία εἶνε ἤδη ἀβασίλευτος· εὑρετε τῶρα Ὑμεῖς, ἂν δύνασθε,
« ἄλλον ἡγεμόνα δι' αὐτὴν καὶ παρακαλῶ σπεύσατε, διότι ἐπείγει ἡ ὥρα
« καὶ εἶνε καιρὸς νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰ ἴδια». Ἀμνησούντες καὶ μὴ
γινώσκοντες πῶς ἄλλως νὰ ὑπερπηδήσωσι τὴν ἀναφεύσαν δυσχέριαν,
βλέποντες δ' ἐξ ἄλλου τὸν Ἀλεξάνδρον δυσφοροῦντα ἐπὶ τῇ πλεονε-
ξίᾳ των, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ
ἡ Ἀγγλία, ἦν συμπαρέσυρεν ὁ συνετὸς Οὐέλλιγκτων, συνεφώνησαν ἐπὶ
τέλους μετὰ τοῦ μεγαθύμου ἐκείνου ἡγεμόνος τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ Γαλ-
λία διέσωσε τὴν ἀκεραιότητα αὐτῆς ὑπὸ μοναρχίαν οὐκέτι ἀπόλυτον
ἀλλὰ συνταγματικὴν¹. Ὁ δὲ βασιλεὺς Λουδοβίκος εὐγνώμων ὢν τῷ
Καποδιστρίᾳ καὶ γνωρίζων αὐτὸν σχετικῶς πτωχόν, τῷ προσήνεγκε διὰ
τοῦ ὑπουργοῦ του Ρισελιέ ἀδραν χρηματικὴν ἀμοιβήν, ἦν ὅμως ὁ φιλό-
τιμος Ἕλληνας ἀπεποιήθη καὶ ἤτησε μόνον ἵνα ἀποσταλῶσιν εἰς Κέρκυ-
ραν πρὸς χρῆσιν τῆς καταρτισθεμένης αὐτόθι δημοσίας βιβλιοθήκης
τὰ πονήματα ἅτινα ἐπερίττευσεν ἐν τῇ τῆς Γαλλίας. Ἐδράζατο δὲ
τῆς εὐκαιρίας, ὅπως συστήσῃ τὴν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις του διοργανωθεῖ-
σαν τῶν «Φιλομούσων Ἐταιρείαν» σκοπὸν προτιθεμένην τὴν προαγω-
γὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπολιτεύσεως².

Τῆς ἐπιστολῆς ὅμως τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ΄ εἶχε προηγηθῆ καὶ προε-

¹ Mémoires de la Comtesse Edling née Stourdza, Demoiselle d'honneur de Sa Majesté l'Impératrice Elisabeth Alexijevna, Moscou 1883. Imprimerie du St. Synode.—Paul Matieiw, Revue d'Histoire Diplomatique No 2, 1888.

² Etude sur la Grèce Contemporaine. Capodistrias par M. J. Blancarde Professeur à la Faculté des lettres de Marseille ἐν τῇ Revue du Monde Latin. Tome huitième, Quatrième année, Mars 1886 3me livraison. Paris. Histoire de la Nature Grecque, par Alexandre Stourdza p. 8.

τοιμάσῃ τὸ πνεῦμα τῶν συμμάχων τὸ ἀπὸ 28)6 Αὐγούστου ὑπόμνημα,
ὅπερ ὁ σύμβουλος τοῦ Ῥώσου αὐτοκράτορος Καποδιστρία εἶχε συντά-
ξῃ, οὗτινος δὲ γενικὸν συμπέρασμα ἦτο ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν οὐδὲν
πλὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ προσωρινῆς κατοχῆς ἔπρεπε νὰ
ἐπιβληθῆ ὑπὸ τῶν νικητῶν της.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας θέσις πρὸς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχε τότε
ὅποια καὶ σήμερον μετὰ τὸ Σεδάν. Συνέφερον ἐκείνη νὰ συνασπισθῆ
μετὰ τῶν γερμανικῶν κρατῶν, ὅπως ἐκ συμφώνου ἀποματαιώσωσι τοὺς
κατακτητικὸς σκοποὺς καὶ τὴν παγκρατορίαν τοῦ Ναπολέοντος ἀνα-
χαιτίσωσι, ἀλλὰ δὲν τῇ συνέφερε νὰ ἔχῃ εἰς τὸ πλευρὸν αὐτῆς συμ-
παγῆ ὁμοσπονδιαν γερμανικὴν ἄνευ ἀντιρρόπου τινός, ὅπερ δὲν ἠδύνατο
νὰ παρέχῃ ἡ Ἀγγλία, οὕσα ἐπιθαλάσσιον καὶ οὐχὶ ἠπειρωτικὸν κράτος,
ἀλλ' ἡ Γαλλία, ἥς ἡ ἐξασθένεισι θὰ ἦτο ἐπιζήμιος εἰς τὰ γενικὰ τῆς
Εὐρώπης συμφέροντα. Ὁ Ἰωάννης Καποδιστριας συμβουλεύσας τὴν
ἐπιείκειαν καὶ δικαίωσας τὴν ἀκεραιότητα τῆς Γαλλίας ἐξυπηρέτει τὰ
τέλη τῆς Ῥωσσίας, πλὴν σὺναμα ἐνήργει συμφώνως πρὸς ἰδέαν, ἣτις
διῆκε δι' ὄλου τοῦ βίου του, τῆς ἐλευθερώσεως τῆς χριστιανικῆς Ἀνα-
τολῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ καὶ ἣτις ὑπελάθανεν ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς
Ἰερᾶς Συμμαχίας τῷ δυστυχῶς ὑπὸ τοῦ Μεττερνίχου ἐκμεταλλευ-
θέντι πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀπολυταρχικῆς πολιτικῆς του, ἀλλ' ἐν ἀγνό-
τητι φρονημάτων συλληφθέντι ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου Ἀλεξάνδρου,
ὅστις κατὰ συμβουλήν τοῦ Καποδιστρίου ἐφείδετο τῆς Γαλλίας καὶ ἐπο-
λιτεῦθη πρὸς τὸν Οὐέλλιγκτῶνα πολὺ συνετώτερον ἢ ὁ νεώτερος ἀδελ-
φός του Νικόλαος πρὸς τὸν Σιέιμουρ, ὡς ἀπέδειξεν ἡ Κυκνή Βίβλος τοῦ
1854 καὶ τὰ πολιτικὰ συμβάντα τούτου καὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους
1885. Διετύπωσε δ' ἐν ὀλίγοις ὁ Κερκυραῖος τὴν πολιτικὴν ἐκείνου
λέγων τῷ περιφώνῳ Στάϊν τῷ πρώτῳ ὑπουργῷ τῆς Πρωσσίας: «συνφέ-
« ρει τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ νὰ ὑπάρχῃ Γαλλία ἰσχυρά, ἵνα μὴ
« ἄλλα κράτη διαθέτωσιν ἐλευθέρως τὰς δυνάμεις αὐτῶν κατὰ τῆς
« Ῥωσσίας».

Ἡ ἀπὸ 8)20 Νοεμβρίου Β' Παρισιανῆ συνθήκη ἐπανήγαγε τὴν
Γαλλίαν εἰς τὰ ὅρια περίπου τοῦ 1789, παραχωροῦσα τῇ Πρωσσίᾳ
τὴν Σααρλουί (Saarlouis) καὶ Σααρβρῦκην (Saarbrücken), τῇ Βυα-
ρία τὴν Λανδαιάν (Landau), ταῖς Κάτω χώρας τὸ δουκάτον Βουλ-
λιῶν καὶ τὰ μικρὰ φρούρια Φιλιππουπόλεως (Philippeville) καὶ τῇ
Σαρδηνίᾳ τὸ κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1792 εἰς τοὺς Γαλάτας ὑπολει-
φθέν μέρος τῆς Σαβαυδίας. Ἐπλεονέκτει ἡ Γαλλία κατὰ τοῦτο ὅτι ἡ
Ἀβινιῶν καὶ ἡ Βυρτεμβεργικὴ Κομητεία Montelliard ἔμειναν, ὡς

είχεν ὀρισθῆ καὶ κατὰ τὴν πρώτην εἰρήνην τῶν Παρισίων, κτήσεις γαλλικαί¹.

§ 5

Ἡ πρώτη τῶν Παρισίων συνθήκη ἢ κλεισθεῖσα τῇ 30 Μαΐου 1814 δι' ἧς ἀπεφασίσθη ἡ τύχη διαφόρων λαῶν, εἶχεν ὀρίση μὲν ὅτι ἡ Μελίτη θὰ ἐξηκολούθει διατελοῦσα κτήσεις τῶν Ἀγγλων, οὐδὲν ὅμως διελάμβανε περὶ τῶν Ἰονίων νήσων· μόνον ἐπερορτίζετο ὁ στρατηγὸς Κάμβελ νὰ καθέξη τὴν Κέρκυραν ἐπ' ὀνόματι πασῶν τῶν συμμάχων δυνάμεων τῆς δὲ μεταμεληθείσης Ῥωσσίας, ἥτις τῷ 1807 ἐν Τιλσιτιῶ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν Ἑπτάνησον εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναπολέοντος, οἱ πληρεξούσιοι προέτειναν τῇ Συνόδῳ νὰ συγκροτηθῆ ἐκ τῶν ἑπτὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους νήσων καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένης τῆς Πάργας, κράτος ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον καὶ οὐδέτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑπτάνησος πολιτεία.

Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἀντέτεινεν ἡ Αὐστρία, συμφωνούσης μετ' αὐτῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἀπαράδεκτον. Κατ' αὐτὴν αἱ ἑπτὰ νῆσοι μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν Βουθρωτοῦ, Πάργας, Πρεβέζης καὶ Βονιτζης, ἀπαρτίσασαι μέρος τῶν ἀνατολικῶν κτήσεων τῆς Βενετίας ὄφειλον προκυροῦσθαι τῷ Αὐστριακῷ αὐτοκράτορι τῷ διαδεξαμένῳ τὴν Ἑνετικὴν πολιτείαν.

Κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ σύνοδον, παραινυθέντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τινος ὑπομνήματος τῶν Ἑπτανησίων² ὑποβληθέντος ταῖς συμμάχοις δυνάμειν, οἱ Ῥῶσοι πληρεξούσιοι ἐδήλωσαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῶν μόνον σκοπὸν προτιθέμενος νὰ ἐπιτύχῃσιν αἱ ἑπτὰ νῆσοι διοικήσιν συμφέρουσαν τῇ γεωγραφικῇ των θέσει, ἐφρόνει ὅτι ὄφειλε νὰ ὑποστηρίξη τὴν ὑποβληθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν εὐχὴν νὰ διαμείνωσιν ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἡ δὴλώσις αὕτη ἐγένετο τῇ 4 Ἰουνίου 1815 ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει τῆς συνόδου ἐκείνης καὶ ἀνεβλήθη πᾶσα ὀριστικὴ περὶ τοῦ ζητήματος ἀπόφασις μέχρι τῆς προσεχοῦς συνδιασκέψεως τῶν πληρεξουσίων ἐν Παρισίοις.

Κατὰ τὴν δευτέραν εἰσέλασιν τῶν συμμάχων εἰς τὴν πρωτεύουσαν

¹ Καρολίδ. Ἱστορ. τοῦ 19^{ου} αἰῶνος Τομ. Α' 1814-1830.

² Ὁ Νικόλαος Τ. Βούλγαρις ὑπολαμβάνει τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὡς ἀπόκρυφον. Les Sept Iles Joniennes et les Traités. qui les concernent, par Nicolas Timoléon Bulgaris de Corfou. Leipzig F. A. Brockhaus 1859. Βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἰδὼν ὅτι ἡ ἔρις περιωρίζετο μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας, ὑπεστήριξε κατὰ προτίμησιν ταύτης τὰς ἀξιώσεις ὡς Κράτους φιλελευθερωτέρου. Ὅρα τὸν Ἀγγλικὸν Χρόνον (Times) τῆς 23 Αὐγούστου 1830.

τῆς Γαλλίας μετὰ τὴν ἐν Οὐατερλώ μάχην, τὸ ἐπτανησιακὸν ζήτημα ἐπανῆλθεν εἰς συζήτησιν. Τότε ὅμως οἱ Ἀγγλοὶ πληρεξούσιοι ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ ἣν ὄφειλον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὄπλων των μετέβαλον ὕφος. Παρηγκόνισαν τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἰονικοῦ κράτους πρότασιν, ἀπροκαλύπτως δὲ τὰς ἀξιώσεις των ἐκδηλοῦντες, τῇ 4 Αὐγούστου (1815) διεκρίνωσαν σχέδιον συνθήκης, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον αἱ νῆσοι Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάς, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Ζάκυνθος καὶ Κύθηρα μετὰ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ νησιωτικῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν ἐμελλον ὑπόκεισθαι εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις συγκατένευσεν εἰς ἀντάλλαγμα νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν τὰ αὐτὰ ἐμπορικὰ προνόμια, ὧν ἀπέλαυον οἱ ἕτεροι ὑπήκοοι τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλείως τῆς Μεγάλης Βρεταννίας.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὅμως καὶ τὰ προσυντεθειμένα ἀντεστρατεύοντο εἰς τὰς ὑπερφιάλους ταύτας τῆς Ἀγγλίας ἀξιώσεις. Πράγματι ἡ δύναμις αὕτη διὰ τῶν ὄπλων ἕως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869 ἦτο κάτοχος ἐξ τῶν ἑπτὰ νήσων, εἰς ἃς καὶ πολιτικὴν ἀνεξάρτητον ὑπαρξίν εἶχον ὑποσχεθῆ, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς Κερκύρας, ἥτις κατὰ τοὺς ὅρους τῆς πρώτης ἐν Παρισίοις συνθήκης τοῦ ἔτους (1814) ὄφειλε νὰ παραδοθῆ εἰς ἀπάσας τὰς συμμάχους Δυνάμεις συλλήβδην. Τῇ 8 Σεπτεμβρίου (1815) οἱ Ῥῶσοι πληρεξούσιοι εἰς τὸ προταθὲν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ἄλλο ἀντιπροέτειναν σχέδιον ἀποκλείον τὴν ἐπὶ τῶν νήσων ἀπόλυτον κυριαρχίαν καὶ ἀντικαθιστῶν τὴν ἀποκλειστικὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ὅμως δὲν κατεπίθετο καὶ ἐντεύθεν προέκυψε διαμοιβὴ διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἐξ ὧν τὸ ἀπὸ 11)23 Σεπτεμβρίου 1815 πρὸς τὸν λόρδον Καστλερῆφον (Castlereagh) συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστριας ἐδικαιολόγη τὸ Ῥωσικὸν σχέδιον.

«Μυλόρδ, ἔγραψεν ὁ Καποδίστριας, ὑπέβαλον εἰς τὰς διασκέψεις τοῦ Σεβαστοῦ μοι Κυρίου καὶ Αὐτοκράτορος τὸ σχέδιον συμβάσεως τὸ ἀφορῶν τὰς Ἰονίους Νήσους μετὰ τῶν τροπολογήσεων τῶν προκληθεισῶν ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν ὑπὸ τῆς Υ. Ἐξοχότητος γενομένων ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ προλαβόντως διακινωθέντος. Ἐπιδοκιμάσας αὐτὸ ὁ Αὐτοκράτωρ μ' ἐπέταξε νὰ τὸ διαβιβάσω εἰς τὴν Υ. Ε. συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν διασαφήσεων τῶν ἀναγκαιῶν πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ φρονήματος τῆς Α. Μ. σχετικῶς πρὸς τὴν εἰρημένην σύμβασιν. Οἱ Ἑπτανῆσοι κατὰ τὸ ἐνὸν εἶχον συνεργήσει ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν δημοκρατικῶν Πάλλων, χάριν δὲ τῆς συνεργασίας ταύτης ἡ Ῥωσία τῷ 1800 ἐφρόντισε νὰ τύχῃσιν εἶδους Κυβερνήσεως συμφωνοτέρας πρὸς τοὺς πόθους αὐτῶν καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ Ἑπτάνησος πολιτεία, ἣν πάντα τὰ εὐρω-
IZ ΤΟΜΟΣ' Αὐγούστος καὶ Σεπτέμβριος.

παϊκά ἀνεγνώρισαν Κράτη. Κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διάρκειαν αὐτῆς ἡ Πολιτεία αὐτὴ διήγαγε συνετῶς πᾶν καὶ διὰ τῆς φρονίμου συμπεριφορᾶς τῆς εὐηρέστησε τὰς προστατίδας Δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ἐγγυηθῆ τὴν διατήρησιν αὐτῆς. Ὁ Ἴόνιος λαὸς καὶ οἱ αὐτοῦ διοικηταὶ παρέσχον ἰδίως εἰς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα ἰκανὰ δείγματα τῆς φιλοτιμίας, τοῦ πατριωτισμοῦ, τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τῶν χαρακτηριζόντων αὐτοὺς οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς πρὸς Αὐτὴν εὐγνωμοσύνης των. Ἡ ἐξαιρέτως κατὰ τὸ ἔτος 1806 ἀντοχή των κατὰ τῶν δοκιμασιῶν εἰς ἃς ὑπέκυψαν ἀντημερίθη δεόντως διὰ τῶν πρὸς τὴν Γερουσίαν αὐτῶν διαβεβαιώσεων τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος, ὅτι ἤθελε προθύμως προστατεῦσαι τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἑπτανησίου Πολιτείας, πλὴν τὰ ἀτυχῆ συμβάντα τοῦ ἔτους 1807 μετέβαλον τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. Μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐν Βιέννῃ διαπραγματεύσεων, οἱ Ἑπτανῆσιοι διεπιστεύσαντο τὰς τύχας αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὴν εὐνοίαν τῆς Α. Α. Μ. ὑπομνήσαντες Αὐτὴν τὰς ὑποσχέσεις ἐκεῖνας, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ἐλπίδες των. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν πρὸς τὰ φιλοδικαία αἰσθηματὰ του ἐμπιστοσύνην τῶν Ἰονίων πειθναγκάζεται κατὰ τὰς ἀφορώσας τὰς Ἑπτὰ Νήσους διαπραγματεύσεις νὰ ἐκφέρῃ γνώμην συνάδουσαν πρὸς τὰ διατρανωθέντα πάντοτε πρὸς αὐτοὺς εὐνοϊκὰ αἰσθηματὰ του. Ἑπταετῆς πείρα ἀπέδειξεν ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶνε ἰκανὸς νὰ αὐτοδιοικῆται ὑπὸ τὴν προστασίαν Μεγάλῃς Δυνάμεως. Σύμφωναι ἐπομένως πρὸς τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα τῆς πείρας εἶνε καὶ αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ προσδοκίαι του. Τοιαύτη εἶνε ἡ πεποιθήσις τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος, ἥτις φρονεῖ ὅτι διὰ τῶν προτεινομένων ἐν τῷ σχεδίῳ συμβάσεως μεταρρυθμίσεων καχιστᾶ ἐνχρῆγες τὸ ἀμερόληπτον τῶν διανοήσεών της, τὴν πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους εὐνοίαν της καὶ τὴν ὑψηλὴν ὑπόληψιν της περὶ τῶν ἐλευθερίων αἰσθημάτων τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας. Ἡ Α. Α. Μ., Μυλόρδ, ἔχει δι' ἐλπίδος ὅτι τὸ σχεδιάσμα τοῦτο θέλει τύχη τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς Ὑμετέρας Κυβερνήσεως, πειθομένης περὶ τοῦ φιλοδικαίου καὶ τῆς γενναιοφροσύνης τοῦ ὑπαγορευτάντος αὐτό».

Τὸ προοίμιον τῆς ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1815 συνθήκης τῶν Παρισίων, ἥτις ἔχει ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον τὰς Ἰονίους Νήσους, ἔχει ὡς ἐπιταί: «Αἱ αὐτῶν Μεγαλειότητες ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας καὶ Ἰρλανδίας, ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσιῶν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἐπιθυμοῦσαι νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ἀναβληθείσας κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ σύνοδον καὶ ἀφορώσας τὰς τύχας τῶν Ἰο-

νίων Νήσων, σκοποῦσαι δὲ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν κατοίκων, αὐτῶν θέτουςαι τὰς ἰδέας καὶ τὸ Σύνταγμα τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν μιᾶς τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκανόνισαν ὀριστικῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διὰ πράξεως ἐιδικῆς, ἥτις βασιζομένη ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν πηγαζόντων ἐκ τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τῆς 30 Μαΐου 1814 καὶ ἐπὶ τῶν δηλώσεων τῆς Μ. Βρετανίας, καθ' ὃν χρόνον τὰ ὄπλα αὐτῆς ἀπληθεύρωσαν τὰ Κύθηρα, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ἰθάκην, τὴν Λευκάδα καὶ τοὺς Παξοὺς, θεωρηθήσεται ὡς ἀπαρτίζουσα μέρος τῆς γενικῆς συνθήκης τῆς ὑπογραφείσης ἐν Βιέννῃ τῇ 9 Ἰουνίου 1815 κατὰ τὴν αὐτόθι σύνοδον».

Ἐκ τοῦ προοιμίου τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ βᾶσις τοῦ Ῥωσικοῦ σχεδίου ἐγένετο ἐπὶ τέλος δεκτὴ, τούτέστιν, ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ κραταιᾶν εὐρωπαϊκῆν προστασίαν. Ὅτι οἱ Ἴόνιοι εἶχον ἀνάγκην ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος αὐτῶν ἰσχυρᾶς προστασίας, καθ' ὃν χρόνον βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχε, τοῦτο εἶνε ἀναμφίβολον, ἀλλ' ἐπίσης ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ἡ προστασία ξένης δυνάμεως ἀνακουφίζει καὶ πιέζει συνάμα καὶ ὅτι μὲ ταύτην δὲν συμβιβάζεται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ὑπ' αὐτὴν διατελούσης χώρας. Τοῦτο ἀπέδειξαν τὰ ἐπιγεγόμενα καὶ τοῦτο ἦτο λογικώτατον.

Ἐν τούτοις ὁ Καποδίστριας διαβιβάζων εἰς τὴν Ἰόνιον Γερουσίαν ἀντίγραφον τῆς συνθήκης τῆς 5 Νοεμβρίου 1815 ἔγραφε τάδε: «Ἐάν τι δύναται νὰ μετριάσῃ τὰς πικρίας τοῦ ὑποχρεομένου νὰ διάγῃ τὸν βίον αὐτοῦ μακρὰν τῆς πατρίδος του, τοῦτο εἶνε ἡ συναίσθησις τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ πρὸς αὐτὴν καθήκοντος. Ὁ πόθος τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος τούτου οὐδέποτε ἐπέκυστο νὰ διαφλέγῃ τὴν καρδίαν μου, ἀφ' ὅτου ἐχωρίσθην ἀφ' ὑμῶν, ὅτινες γνωρίζοντες ὅποια εἶνε τὰ αἰσθηματὰ μου διὰ τοῦ ἀπὸ 9)21 Μαΐου 1814 ἐγγράφου Σας μοι ἀνεθέσατε τὴν φροντίδα τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος μας. Ἡ πρὸς Ὑμᾶς εὐγνωμοσύνη μου ἀντιζυγοῦν ἔχει τὸν ζῆλόν μου καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν γενέτειραν γῆν μου καὶ τὸ ἐμὸν κῆδος περὶ τὴν τιμὴν αὐτῆς, μεθ' ἧς συνδέονται αἱ προσφιλέστεραι ἀναμνήσεις μου, αἱ πολυτιμότεραι ἐλπίδες μου, τὰ ἱερώτερα τῶν καθηκόντων μου. Ὁ μεγάλθυμος ἡγεμὼν οὐτινος χαίρω τὰ πιστά, ἐπέδαφιλεύσατό μοι τὴν τιμαλφεστέραν τῶν χαρίτων, ἐπιτρέψας μοι νὰ ἐκτελέσω τὰς διαταγὰς Σας καὶ νὰ εἶμαι παρὰ τοῖς συμμάχοις Αὐτοῦ ὁ διερμηνεὺς τῆς ἀπαρασαλεύτου εὐνοίας του πρὸς τὴν ἡμετέραν πατρίδα τὴν ἐκλιπαρήσασαν παρὰ τῆς δικαιοσύνης τοῦ μονάρχου τούτου τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτικῆς της

υπάρξεως, ἣτις εἶνε τὸ γέρας τῶν ὧν ὑπέστη θυσιῶν καὶ ἦν ξενικαὶ ἐπή-
ρειαι τῆς ἀφῆρσαν. Αὕτη τῇ ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ
τῶν σεβαστῶν Αὐτοῦ συμμάχων. Ἡ συνθήκη, ἣν σπεύδω, Κύριοι, νὰ
διαβιβάζω εἰς Ὑμάς, καθιεροῖ πανηγυρικῶς πράξιν ἐλευθέριον, ἀπονέ-
μουσαν δικαιοσύνην τῷ Ἰονίῳ λαῷ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν
πατρῶν θεσμῶν του καὶ διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς πολιτικῆς του υπάρ-
ξεως ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς βρεττανικῆς προστασίας¹».

Οὕτως ἡ Ἐπτάνησος ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν προστασίαν
τῆς θαλασσοκρατείας Ἀγγλίας καὶ διετέλεσεν ὑπ' αὐτὴν τσοῦτω ἀνε-
ξάρτητος, ὅσον δύνᾳται νὰ εἶνε κράτος οὐτινος τὰ φρούρια κατέχει ξένη
Δύναμις καὶ στερεῖται ἰδίας ἀντιπροσωπείας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ.

Ὁ ἄγγλος ὑπουργὸς ὑποκόμης Καστλερῆφος, ὅστις ἐγνώριζε τὴν
Ἐπτάνησον ἐν ἔτει 1815 ὅσον καὶ ἐν ἔτει 1864 ἐγνώριζεν αὐτὴν ὁ
Ἀλέξανδρος Κουμουνοῦρος ἐπὶ τῆς ἀφομοιώσεως αὐτῆς μετὰ τοῦ βασι-
λείου τῆς Ἑλλάδος², ἐπιθυμήσας νὰ λάβῃ πληροφορίας περὶ λαοῦ, οὐ-
τινος ἠγγόει τὸ παρελθόν, ἀπετάθη πρὸς τὸν Καποδίστριαν καὶ παρε-

¹ N. T. Bulgaris. Αὐτόθι σελ. 48—50.

² Ὁ δεξιὸς πολιτευτὴς ὁρμώμενος ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς καὶ παρακάμπτων
τὸν Μαλέαν ἐκυκλώθη ὑπὸ ἡμιχλωδῶς ἀτμοσφαιρας, τοῖς δὲ πολιτικοῖς του φίλοις
τοῖς ἐρωτήσασιν αὐτὸν περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἐπτανήσου, ἀπήντησε: «προτι-
μότερον ἐρωτήσατέ μοι περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Οὐρανίου Αὐτοκρατορίας». Ὑπὸ
τοιούτους οἰωνοὺς ἐγένετο ἡ ἀφομοίωσις. Ἀπετάθη δὲ ὁ Καστλερῆφος (καὶ οὐχὶ
Καστλερῆγος ὡς οἱ πλείστοι καὶ αὐτὸς ὁ Καρολίδης προφέρουσι) ἀπετάθη λέγω
εἰς τὸν Καποδίστριαν ὡς ὁ Ἐπίτροπος τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ παρὰ τῷ Ἀρείῳ
Πάγῳ εἰσαγγελεὺς Προβελέγιος τῷ 1867 εἰς τοὺς προκρίτους τῶν πολιτῶν Κερκύρας
διὰ νὰ πληροφορήσῃ πληροφορούμενος τοὺς ἐν Ἀθήναις τί τάχα ἦτο τὸ ἀγροτικὸν
τῶν Κερκυραίων ζήτημα. Ἐκ τῶν δυσπέπτων πληροφοριῶν τούτων ἐφύτρυσεν ὁ
ΣΜΔ' νόμος ὁ διὰ τῆς μακεδονικῆς σπάθης τεμῶν τὸν γόρδιον δεσμόν. Ὁ νό-
μος οὗτος ὑπέθετε σὺν ἄλλοις ἐν Κερκύρα ὑπαρξίν τιμαριῶν, ἥδη καταργηθέντων
ἀπὸ τοῦ 1825· ὁ δ' ἐπακολούθησας αὐτῷ ΒΣΥΓ' τὰς πρὸ 68 ἐτῶν ἀπελευθερω-
θεῖσας γαίτας ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῶν κυριῶν αὐτῶν, ἐδωρήσατο αὐτάς τοῖς γεωρ-
γούσι καὶ ἐξεβίασε τοὺς δῆμους Κερκύρας νὰ διευκολύνωσι τῷ δημοσίῳ τῆν φιλο-
δορίαν ἀποζημιούντες τοὺς πρῶην τιμαριούχους. Πρέπει ὅμως νὰ ἠμολογήσω-
μεν ὅτι ἡ βουλή τῆς Ἑλλάδος ἐψηφίσαστο τὸν νόμον τοῦτον, πλάσμα ἐνός βου-
λευτοῦ Κερκύρας, χωρὶς οἱ κύριοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ λάβωσι τὸν ὕλικόν
καιρὸν ὅπως, πληροφορούμενοι, ὡς ἄλλοτε ὁ κ. Προβελέγιος, διασκεδάσωσι δι' ὀλί-
γων ἀκτινῶν φωτὸς τὸ πυκνωθὲν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ ἐκείνῳ σκότος, ὡς ἐκ τοῦ ὁποῦ
παρεσιέφρησαν λεληθότως διατάξεις ἐν τῷ Νόμῳ ἀνατρέπουσαι ἐξαιρετικῶς διὰ
τὴν Κέρκυραν τὸ ἐπὶ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων σύστημα τῆς Ἑλλ. Πολιτικῆς
Δικονομίας.

κάλεσεν αὐτὸν νὰ τὸν διαφωτίσῃ περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ
λαοῦ ἐκείνου: ὁ δὲ συνέταξε τὸ ἐξῆς

Ἐπόμνημα.

«Ἡ Ἐπτάνησος ἐπὶ μακρὸν¹ διατελέσασα ὑπὸ τὴν Ἐνετικὴν ἀρι-
στοκρατικὴν ὑπετάχθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων (1797)
καὶ τῷ 1800² ἀπηλλάγη αὐτῶν ἀποτελέσασα κράτος ἐλεύθερον καὶ
ἀνεξάρτητον³».

«Ἡ τωρινὴ λοιπὸν ἐκπολίτισις τοῦ Ἰονίου λαοῦ εἶνε τὸ ἐξαγόμενον
τῆς ὑπὸ τὴν Ἐνετικὴν Κυβέρνησιν ἀνατροφῆς του καὶ τῶν τροπο-
ποιήσεων τῶν ἐπενεχθεισῶν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς του καταστάσεως ὑπὸ τῆς
γαλλικῆς διοικήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς ἀνυψώσεως
αὐτοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου λαοῦ».

Ἐνετικὴ διοίκησις.

«Οἱ Ἐνετοὶ διώκουν τὴν Ἐπτάνησον διὰ τῆς διαφθορᾶς. Οἱ αὐτόθι
ἀντιπρόσωποι τῆς Πολιτείας ἐκείνης ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν πτωχοτέ-
ρων καὶ ἀμαθεστέρων εὐγενῶν. Ἡ κυβέρνησις ἠρύετο τὴν δύναμίν της
ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῆς πονήρως ὑποθαλπομένων προλήψεων τῶν ἐντοπιῶν
εὐγενῶν καὶ ἐκ τῶν μεταξὺ τούτων, τῶν ἀστῶν καὶ τῶν δημοτῶν
ἀντιζηλιῶν⁴».

«Γὰ χρήματα ἃ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐπορίζοντο ἐκμεταλλεύμενοι τὰς
διχονοίας τῶν ἐν διηνεκεῖ ἠθικῇ μὲν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐνόπλῳ δὲ κατὰ
τοὺς ἀγρούς συγκρούσει ἐκείνων τάξεων, ἐχρησίμευον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς
ξένης δυναστείας καὶ συστηματοποίησιν τοῦ φαύλου πολιτεύματος. Οἱ
Ἐνετοὶ ἐφοβοῦντο τὴν ἀνάπτυξιν λαοῦ νοήμονος καὶ προσεπλάθουν νὰ
δεσπόζωσιν αὐτοῦ διὰ τῆς ὑποτρεφομένης ἀμαθείας. Ἡ ἐνετικὴ σύγ-
κλητος οὐδέποτε ἐπέτρεψε τὴν ἀνίδρυσιν δημοσιῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐν

¹ Ἀπὸ τοῦ 1386 ἡ Κέρκυρα, ἀπὸ τοῦ 1482 ἡ Ζάκυνθος, ἀπὸ τοῦ 1500 ἡ
Κεφαλληνία καὶ ἀπὸ τοῦ 1684 ἡ Λευκάς μέχρι τοῦ 1797.

² Τῇ ἀρωγῇ τῶν συμμάχων τότε δυνάμεων Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας.

³ Ἀκριβέστερον εἰπεῖν εἶχεν ἀποτελέσει κράτος μὲν αὐτόνομον, πλὴν ὑπὸ τὴν
ἐπὶ φιλῷ ὀνόματι ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν πραγματικὴν προστασίαν
τῆς Ῥωσσίας (1800—1807). Ἀπὸ τοῦ 1807 μέχρι μὲν τοῦ 1815 ἡ Κέρκυρα,
μέχρι δὲ τοῦ 1809 αἱ λοιπαὶ νῆσοι, ὑπέκυψαν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς Γάλλους.

⁴ Ὑπανιτίττεται τὰς τρεῖς τάξεις εἰς ἃς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας διηροῦντο οἱ πολῖ-
ται ἐν Κερκύρα, Κεφαλληνία καὶ Ζακύνθῳ, δηλαδὴ nobili, civili, popolani.
Ὅρα πραγματεῖαν περὶ τῶν ἐν Κερκύρα τίτλων εὐγενείας καὶ τῶν Τιμαριῶν ὑπὸ
Φρ. Ἀλβάνου, Κέρκυρα, τυπογραφεῖον ἀδελ. Πετζάλη 1894.

Ἑπτανήσῳ. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἔδει νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κυριάρχου κράτους ἢ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταυίου πρὸς ἐκμάθησιν τῶν ἐπιστημῶν· πλὴν οἱ δεσπότες ὑπόουλως ἐχορήγουν τὸ κκκόζηλον προνόμιον τοῦ ἐπιτυχεῖν διπλώματα νομικῆς καὶ ἐτέρων ἐπιστημῶν, καὶ τοὶ τῶν νέων Ἑπτανησίων ἐστερημένων ἀπολυτηρίων γυμνασίου. Ἐπὶ τέλους, τῆς ἀπολυταρχίας πιεζούσης πάντας τοὺς διοικητικούς, κλάδους, ἀνθρώποι καὶ περιουσίαι κατήντων ἔρμικιον τοῦ ἰσχυροτέρου».

Ἡ διοίκησις τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων.

«Τὴν ἐπανάστασιν ἣν ὤθησαν ἐπὶ τὰς ἀκτὰς αὐτῶν αἱ στρατιαὶ τοῦ Βοναπάρτου ἀπέστερξαν αἱ ἑπτὰ νῆσοι. Ἡ ἀσέβεια, ἡ ἀνηθικότης καὶ ἡ ὑπεροψία τῶν Γάλλων ἀντιπροσώπων κατ' ἀρχὰς ἐπειθανάγκασαν αὐτὰς νὰ οἰκτείρωσι τὴν ἀπώλειαν τῶν Βενετῶν. Πλὴν ἡ δημοκρατικὴ διαμόρφωσις τῆς κυβερνήσεως ὑπεδαύλισεν ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν αἴσθημα ὃ ἐφαίνετο ὑπνωττον, τὸ τῆς φιλοπατρίας. Ἦρχισαν αἱ ἀνώτεροι τάξεις νὰ λαλῶσι τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἣτις τέως εἶχε φυγαδευθῆ ἐκ τῶν συναναστροφῶν των. Αἱ ἀγορεύσεις ἀπηγγέλλοντο ἑλληνιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ συνετάττοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα. Ἐκηρύχθη ἐκκλησία τοῦ κράτους ἡ Ὀρθόδοξος καὶ ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ ὑπεβιβάσθη εἰς ἐκκλησίαν ἣν τὸ κράτος ἀπλῶς ἠνείχετο. Μὲ ὅλας τὰς καταχρήσεις τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ τὰς τρομερὰς τῶν κοινωνικῶν τάξεων συγκρούσεις, ὁ λαὸς ἤρξατο ἐπὶ τέλους εὐδαιμονῶν. Αὐστηρὰ ἀστυνομικὰ μέτρα κατέπαυσαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τὸν μαστίσαντα τὴν χώραν. Ὁ λαὸς ἠσθάνθη τὰ πλεονεκτήματα διοικησέως ἀποβαλοῦσης τὴν ἐνετικὴν λύμην καὶ τὴν νεολαίαν διεβανκάλησεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἡ ρύμη τῶν πραγμάτων ἐξῶθει αὐτὴν εἰς νέας ἀτραπούς καὶ διήνοιγεν αὐτῇ νέους ὀρίζοντας. Ἔσχε βοήθον τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ ἀναμέσον τῶν ὑπερβολῶν τῶν ἐπαναστατικῶν τούτων καιρῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐποτίσθη τὸ γάλα τῆς παιδείας καὶ ἐπλήσθη γνώσεων καινῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος τῆς».

Ἡ Ἑπτανήσος Πολιτεία.

«Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἰδρύθη τῷ 1800 ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὴν προστάσιαν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης. Ἡ διττὴ αὕτη ἐπέμβασις προὐκάλεσε σχίσματα καὶ διαιρέσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Οἱ Τοῦρκοι δῆθεν προησπίζοντο τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δὲ Ῥῶσοι πράκτορες ἐγένοντο ἀκουσίως ὑποστηρικταὶ τοῦ δημοτικοῦ τοῦ πλήθους

ἀναδρασμοῦ. Ἐντεῦθεν αἱ πρῶται ἐμφύλιοι ταραχαί. Οἱ Γάλλοι πράκτορες καὶ οἱ τῶν ἄλλων κρατῶν ἀνεῤῥίπιζον τὸ πῦρ, ἐκάτεροι κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς κυβερνήσεώς των. Ἐκάστη νῆσος ἤξιον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ ἐσφάδαζεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν κομμάτων, ἅτινα κατ-εσπάραττον τὰ στήθη αὐτῆς. Ἀπαυδήσασαι αἱ Ἀρχαὶ ἐζήτησαν τὴν στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Ῥωσσίας, ἣτις ἀπέστειλε στρατὸν καὶ πληρέξουσιον, δι' ὧν ἐκόπασεν ὁ σάλος καὶ διωργανίσθη κυβέρνησις συνταγματικὴ.

«Τὸ ψηφισθὲν Σύνταγμα εἶναι ἡ ὑποτύπωσις τῆς πνευματικῆς τότε καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι προόδου· ἐν αὐτῷ δὲ διαφαίνεται τί τὸ ἔθνος ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ ὑπὸ τῶν Ἑπτανησίων, ἂν ὁ χρόνος καὶ τὰ μαθήματα τῆς πείρας παρείχον αὐτοῖς τὰ μέσα νὰ τακτοποιήσωσι καὶ ἀπλουστεύσωσι τὰς ιδέας των, νὰ καταστήτωσιν ἐκποδῶν πᾶν τὸ ἐν τῇ διοικήσει σκολιὸν καὶ νὰ προφυλάττωσι τὸ κυβερνητικὸν μηχανήμα ἀπὸ πάσης μὴ κοινωφελοῦς ἐπηρείας.

«Τοιοῦτος βαθμὸς τελειότητος ἐν τῷ ἠθικῷ χαρακτῆρι ἔθνους τινὸς ἢ, καλλίον εἰπεῖν, ἐν τῷ τῶν ἐκπροσωπευόντων καὶ διοικούντων αὐτὸ ἀνδρῶν εἶναι ἐν γένει τὸ ἄμεισον παραγόμενον τῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἣτις διέπει τὰ κράτη καὶ ἦν σήμερον ἡ συνήθεια ἀποκαλεῖ κοινὴν γνώμην.

«Ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἠλικιώθη, δὲν ἀνεπτύχθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ γείνη ἠθικὴ δύναμις, ἡ δὲ τῆς νεολαίας ἀγωγὴ ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τυχαίων περιστατικῶν μᾶλλον ἢ τὸ ἐξαγόμενον συστήματος ἐρείδομένου εἰς ὠρισμένας ἀρχάς. Πλὴν αἱ περιστάσεις ἐκεῖναι ὑπεβोधήθησαν τὰς φυσικὰς τάσεις τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης του, ἣν θέλει ἐπιτύχη, ἂν ἡ εὐδοκοῦσα νὰ προστατεύσῃ αὐτὸν δύναμις τὸ θελήσῃ. Τολμῶμεν νὰ ὑποδείξωμεν τὰ μέσα».

Ἄγωγή.

«Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει τὰ κράτη αὐτοῦ, ἔνθα παρὰ λαῶ εὐφυεῖ, εὐφαντάστῳ, μεστῷ ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, εὐρηται ἡ πηγὴ ἐν ἣ ἀντλεῖ τὰ μέσα τῆς τελειοποιήσεως αὐτοῦ.

«Σύστημα διδασκαλικὸν ἵνα ἐπωφελῶς ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας καὶ τὴν τωρινὴν κατάστασιν τῶν Ἰονίων νήσων φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ σκοπὸν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν γενέτειραν χώραν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ λαοῦ εἰς βελτιὸν πολιτισμοῦ ἀναλογοῦντα πρὸς τὴν μέλλουσαν πολιτικὴν αὐτοῦ

διοργάνωσιν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς ἐν Ἰθάκῃ ἰδρύσεως ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, οὔτινος ἡ λειτουργία θὰ ὠρίζετο ἐν τῷ συνταγματικῷ χάρτι.

«Ὁ νόμος ἔπρεπε νὰ ὑποχρεώσῃ τὰς εὐπόρους τάξεις τὰς κεκτημένας τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα νὰ παράσχῃσι φοιτητὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον, νὰ διευκολύνῃ δὲ εἰς τοὺς ἀπόρους τὴν αὐτόθι ἀμισθὸν ἐκπαίδευσιν.

«Ἐὰν διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου τούτου συμπεριλάβῃ τις ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἐθνικοῦ ἐγκαθιδρύματος ὠρισμένον ἀριθμὸν νέων ἀνηκόντων εἰς τὰς διαφόρους τάξεις τῶν Ἰονίων, τὰ κόμματα ἅτινα ἔφερον εἰς διάστασιν τὰς νήσους καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλας ἀντιζηλία τῶν θέλουσιν ἐξαφανισθῆ μετὰ παρέλευσιν ὀλιγίστου χρόνου. Ἡ Ἰονικὴ ὀλομέλεια προσλήφεται ἠθικὸν χαρακτῆρα ἐνιαῖον. Οἱ ἑπτὰ λαοὶ ἀποτελέσουσιν ἓνα, καὶ οὐδεμία αἰτία ἄσχετος πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς χώρας θὰ δυνηθῆ νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς, ἢ νὰ καταστήσῃ προβληματικὴν τὴν εὐδαιμονίαν τῆς.

«Ἡ σκέψις αὕτη ἀποδεικνύει τὴν πολιτικὴν ὠφέλειαν τὴν πηγᾶσαν ἐκ τῆς ἐνότητος καὶ κεντρικότητος τοῦ ἐν λόγῳ ἐκπαιδευτηρίου, ὠφέλειαν ὅμως ἣν ἀμέσως δὲν θέλει ἐκτιμῆσαι ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων τῆς Ἑπτανήσου, καθότι εἶναι πολὺ σπάνιον ὁ ἀσθενῶν νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως τὴν δρᾶσιν τοῦ φαρμάκου, εἰς ὃ θέλει χρεωστῆ τὴν ἴασιν καὶ ἐνίοτε τὴν ὑπαρξίν του.

«Μολαταῦτα ἀντὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τις αὐστηρῶς εἰς τὴν Ἑπτάνησον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκπαιδευτήριον, εἶναι προτιμότερον νὰ μηχανευθῆ τρόπον παρακελεύοντα τὴν αὐθόρμητον παραδοχὴν αὐτοῦ, μεταχειριζόμενος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δύο ἰσχυροτάτους μοχλοὺς, τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

«Ἄν ὁ νέος συνταγματικὸς χάρτης κηρύξῃ ὅτι αἱ δημόσιαι πράξεις πρέπει νὰ συνταγθῶσιν ἑλληνιστὶ καὶ νὰ μεταφρασθῶσιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ὅσαι σχετίζονται μὲ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν, καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι πανδιδακτηρίῳ θέλουσιν διδάσκεισθαι αἱ δύο γλῶσσαι κατὰ τὰς εἰσέτι ἀγνοουμένας ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπιστημονικὰς μεθόδους, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ οἰκογενειάρχαι φιλοτιμούμενοι τὴν πατρίδα τῶν νὰ ὑπηρετήσωσι, θέλουσιν ἀποστείλει τοὺς υἱοὺς τῶν μᾶλλον εἰς τὸ ἐν Ἰθάκῃ ἐκπαιδευτήριον ἢ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν.

«Ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία θέλει ἐπίσης θωπευθῆ, ἐὰν οἱ ἐν αὐτῷ διδάσκοντες τὸ ἐθνικὸν θηήσκευμα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τὴν ἐθνικὴν θέλουσιν ἐκλέγεσθαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οὔτινες ἐπαξίως ἀπολαύουσι μεγάλης ὑπολήψεως ἐν τῷ φιλογικῷ καὶ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ

καὶ ἂν ἀπὸ τῆς συστάσεώς του τὸ ἴδρυμα τοῦτο πλουτισθῆ μὲ βιβλιοθήκην, τυπογραφεῖον, μὲ τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς τὴν πραγματικὴν φυσικὴν ἐργασίαν, ἂν ἐπὶ τέλους ἐπιδέξιοι καθηγηταὶ παρέξωσι τῇ νεολαίᾳ ἐν τῇ μητρίδι τὴν ἐκπαίδευσιν ἐκείνην, ἧς τὰς ζωογόνους πηγὰς ὡς ἔλαφος διψῶσα ἐπιζητεῖ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

«Ἡ Ἑπτάνησος κατ' ἀρχὰς δὲν θὰ εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ καταβάλλῃ τὴν χρειαζομένην διὰ τὴν ἀνίδρυσιν καὶ διατήρησιν τοῦ ἐν λόγῳ ἐκπαιδευτηρίου δαπάνην ἄνευ τῆς ἐπὶ τούτῳ βοήθειας τῆς προστατίδος δυνάμεως. Ἡ συνδρομὴ ἔμπροσθεν εἰς τὸν γεναῖον χαρακτῆρα τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ θέλει παρέξει ἀγλαοὺς καρποὺς ἀνταμείψοντας τὴν εὐεργεσίαν».

Διοικήσεις τῶν Νήσων.

«Τὰ εὐεργετικὰ τοῦ ἰδρύματος τούτου ἀποτελέσματα δὲν θέλουσιν ἐπιδράσει ἐπὶ τῆς δημοσίας διοικήσεως ὥστε βελτιῶσαι αὐτήν, εἰμὴ μετὰ τινα ἔτη.

«Πλὴν ἐν τῷ μεταξύ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ Κυβέρνησις Ἑθνικὴ, ἀφ' ἧς ὁ λαὸς θὰ προσδοκᾷ τὴν δημοσίαν τάξιν, τὴν τῆς δικαιοσύνης εὐσυνείδητον διαχείρισιν, τὴν πρόβδον τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν.

«Ἀντὶ νὰ περιγράψωμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὴν διοργάνωσιν τῆς κυβερνήσεως ταύτης, περιοριζόμεθα νὰ ὑποδείξωμεν τὰς ἀρχὰς, συμφῶνως πρὸς τὰς ὁποίας εὐκόλως θέλει τις κατορθώσῃ νὰ σχηματίσῃ διοικήσιν προσήκουσαν εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ συνάδουσιν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς συνθήκης, ἧτις παρέσχεν αὐταῖς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν.

«Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἀφορῶσιν εἰς τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις τῆς Προστατίδος Δυνάμεως καὶ τοῦ προστατευομένου ἔθνους.

«Ἡ προστατίς δύναμις πρέπει νὰ δώσῃ τοιαύτας ὁδηγίας εἰς τοὺς πράκτορας αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ ὑπερβῶσι μίαν αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν ἐπὶ τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῶν Ἑπτὰ Νήσων, μηδὲ ὁλῶς ἀναμιγνυόμενοι εἰς αὐτάς. Ἡ ἀμεσὸς ἀνάμιξις θὰ ἐξηφάνιζε τὴν ἐθνικὴν ὑπαρξίν τῶν Νήσων, θὰ προσέβαλλε τὴν φιλοτιμίαν τῶν κατοίκων, θὰ ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῶν κοινῶν τὴν συμμετοχὴν καὶ σύμπραξιν τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀνδρῶν καὶ ἐντεῦθεν ὅλος ὁ ὄγκος τῆς εὐθύνης τῆς διαχειρίσεως θὰ κατέπιπτεν ἐπὶ τοῦ ξένου δεσπότη. Ἄνδρες ἰδιοτελεῖς—καὶ τοιοῦτων πλεονάζει ἐκάστη χώρα—θὰ ἐπωφελοῦντο τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἐπὶ βλάβῃ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ὑπολήψεως τῆς προστατίδος δυνάμεως.

«Τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς διοικήσεως οὐσης ἐμπειστημένης ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἐγγυρῶντες, δέον ἢ προστάτις δυνάμεις διὰ μέσων ἀσφαλῶν νὰ βεβαιωθῇ ὅτι βουλευταὶ καὶ ὑπουργοὶ ἐκπληροῦσιν εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά των, μόνον σκοπὸν προτιθέμενοι τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εὐημερίαν τῆς πατρίδος των.

«Τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἢ Προστασίας δύναται νὰ ἐνασκήσῃ καθοδηγοῦσα τὴν βουλήν κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς καὶ λαμβάνουσα ἀπ' αὐτῆς τὴν ἐντολήν νὰ διορίζῃ τοὺς προϊσταμένους τῆς γενικῆς διοικήσεως, ἐξ ὧν θὰ ἐξαρτῶνται αἱ ἰδιαιτέρας ἐκάστης νήσου διοικήσεις καὶ τὰ δικαστήρια.

«Συγκροτοῦσα τὴν γενικὴν ταύτην διοίκησιν ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκλέγουσα αὐτοὺς μεταξὺ τῶν εὐυπόληπτων, περιστοιχίζουσα αὐτοὺς μὲ ὅ,τι δύναται νὰ προσελκύσῃ τὸ πρὸς αὐτοὺς σέβας, ἢ Προστάτις Δύναμις δι' αὐτῶν θέλει ἐνασκήσει σωτήριον ἐπιρροὴν ἐπὶ πάντων τῶν κλάδων τῆς διαχειρίσεως, χωρὶς ποσῶς νὰ προσβάλλῃ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.

«Τὰ δικαστήρια πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἀντικείμενον ἐνδελεχοῦς μερίμνης. Ἡ Προστασία διὰ τῆς νομοτελεστικῆς ἀρχῆς θέλει πληροφορηθῆ ῥαδίως περὶ τῶν ἐνδεχομένων καταχρήσεων καὶ θέλει φροντίσῃ νὰ ἐξεύρῃ τὰ μέσα τὰ συμβάλλοντα εἰς τὴν βαθμιαίαν βελτίωσιν τοῦ σπουδαίου τούτου τῆς διαχειρίσεως κλάδου τοῦ περικαλυπτομένου ὑπὸ τοῦ σκότους ὃ συνεπέκνωσε περὶ αὐτὸν ἢ τῶν Ἐνετῶν διαφθορά. Ἀδύνατον νὰ διασκεδάσῃ τις ἐν ἀκαρεῖ τὸ σκότος τοῦτο, ἂν δὲ πειραθῇ τοῦτο διὰ τῶν βικίων μέσων, προσκρούει εἰς ἕτερα ἀτοπήματα καὶ ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ».

Συμπέρασμα.

«Αἱ ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ σκέψεις εἶναι τὸ ἐξαγόμενον τῆς πείρας καὶ ὑψηγορεύθησαν ἐν πλήρει εὐλικρινείᾳ ὑπὸ τοῦ διακαοῦς πόθου νὰ ἴδω πραγματοποιουμένην τὴν ἐκπολίτισιν τῶν Ἴονίων.

«Πιθάνον ν' ἀπαρῶσιν εἰς τινὰς κενοδόξους Ἐπτανήσιους, πλὴν θέλουσι τυχῆ ἐπιδοκιμασίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ φιλοῦντος τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, δι' ἧς καὶ μόνης τὰ κρείττω ἐπιτυγχάνονται, ἧς δὲ ἐπιθυμητὸν εἶναι νὰ ἀκροασθῇ τὰς ὑπαγορεύσεις ἢ προστάτις δυνάμεις.

«Οἱ ἐν Ἐπτανήσῃ κντιπρόσωποι αὐτῆς οὔτε ἠδυνήθησαν, οὔτε ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον δυνηθήσονται νὰ παραγκωνίσωσι τοὺς δημοφιλεῖς. Οὐκ ὀρθῶς δὲ περιεστοιχίσθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἀτόμων, ἅτινα δὲν ἐκπροσωποῦσι τὸ γενικὸν φρόνημα τοῦ τόπου, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς μίαν

μερίδα αὐτοῦ τὴν μηδεμίαν παρέχουσιν ὑποψίαν ἔνεκα τῶν πρῶην σχέσεων τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας.

«Διὰ συνθήκης τῶν μεγάλων δυνάμεων ὠρίσθησαν ἀμετακλήτως αἱ τύχαι τῆς Ἐπτανήσου. Ἀμνηστία ἐπὶ πᾶσιν ἐπιβάλλεται. Αἱ πρῶην πολιτικαὶ σχέσεις καὶ προλήψεις οὐκέτι ἔχουσι λόγον ὑπάρξεως. Ἡ μεγάλη Βρεττανία μόνη προστατεύει τὰ ἠνωμένα κράτη τῶν Ἴονίων νήσων. Ἀπ' αὐτῆς καὶ μόνης οἱ Ἐπτανήσιοι πρέπει νὰ ἐπεκδέχωνται τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειάν των, τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν.

«Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἣν εὐελπιστῶ ὅτι θέλουσιν ἀναγνωρίσῃ ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἐπτανήσιοι καὶ ὅτι ὁ Ἄγγλος ἀρμοστής θέλει εὐρῆ παρὰ πᾶσι τὸν αὐτὸν ζῆλον περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των ὡς πολιτῶν, τὴν αὐτὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν Δύναμιν τὴν παρέχουσαν αὐτοῖς τὴν κραταιὰν προστασίαν τῆς». **Φρ. Ἀλβάνας**

Η ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

εἰς τὰ διάφορα Κράτη τοῦ Κόσμου καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ ἐντεῦθεν πορίσματα περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος¹.

Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνῆλθεν ἀληθῶς ὕστερον, προδευτικῶς ἀξανάμενον ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος Ἰανουαρίου, δηλαδὴ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἀναγκαστικῆς, ἀλλ' οὐχὶ εἰς βαθμὸν σπουδαῖον, διότι, καθ' ὅλον τὸ 1869, τὸ ποσὸν τῶν ἀναγκαστικῶς κυκλοφορησάντων γραμματίων διεκυμάνθη κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον εἰς 35,240,211, κατ' ἐλάχιστον δὲ εἰς 28,712,166 παλαιὰς δραχμᾶς. Ὡστε κατὰ μέσον ὄρον ἢ αὐξήσις, μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῶν πληρωμῶν, τῶν πρὸ ταύτης κυκλοφορησάντων γραμματίων, δὲν ὑπερέβη τὸ 20.7%, διὰ τοῦτο καὶ τὸ γραμματίον διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τιμὴν κατ' ἐλάχιστον ἀπέχουσαν ἐκεῖνης, εἰς ἣν εὐρίσκετο πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως. Κατὰ Δεκέμβριον ἢ παλαιὰ δραχμὴ ἐτίματο 1.15 πρὸς τὸ φράγκον, ὕστερον μετὰ τὴν ἀναβολὴν διαφορῶς ὑπέστη μικρὰς διακυμάνσεις, ἐξιχθεῖσα μὲν κατ' ἀνώτατον ὄρον (Μάρτιος 1869) εἰς 1.17 1/2 ἵνα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου κατέλθῃ προδευτικῶς μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1870, ὅτε ἀνῆλθεν αὐτὴ εἰς τὸ ἄρτιον². Ἡ πρὸς τὸν χρυσὸν ζημία οὐδέποτε συνεπῶς ὑπερέβη τὸ

¹ Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον.

² Μέχρι τῆς 31 Ἰβρίου 1882 τὸ φράγκον ἰσοδυναμεῖ πρὸς 1,12 παλαιὰς δραχ.

5 $\frac{1}{2}$ % καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀναστολῆς, ὅριον ἀνεκτὸν καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἐν ἀρχῇ λέγομεν, καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἀναγκαστικὴ ὑπῆρξεν ἐπίσης ὡς ἡ πρώτη ἀνώδυνος εἰς τὸν τόπον.

Ἡ τρίτη ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικὴ (1877 — 1884) ἀπέβη ἐπαισθητὴ μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως ἐπώδυνος. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1877, πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς, τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων τῶν Τραπεζῶν Ἐθνικῆς καὶ Ἰονικῆς ἀνῆρχετο εἰς 40,700,878 παλαιὰς δραχμὰς, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἀναστολὴν τὸ 1878, τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνεβιβάσθη εἰς δρ. 72,153,763, ἠϋξήσε δὲ προοδευτικῶς μέχρι δραχ. 117,374,470 κατὰ Μάϊον τοῦ 1882, ἐλαττωθὲν καθ' ὅλον τὸ 1883 εἰς 110,452,679 δραχμὰς νέας καὶ κατελθὼν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἄρσεως (Δεκέμβριον 1884) εἰς δρ. 102,031,071. Κατὰ μέσον ὄρον λοιπὸν, κατὰ τὴν ἑπταετῆ διάρκειαν τῆς τρίτης ταύτης ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικῆς, ἐκυκλοφόρησαν γραμμάτια ποσοῦ δρ. 85,954,499, τὸ ὁποῖον σχετικῶς πρὸς τὸ τοῦ κυκλοφοροῦντος πρὸ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκ δρ. 45,253,621 ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὔξησιν ἐξ 111, 2 %, σημαντικὴν μὲν βεβαίως καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἀποδειχθεῖσαν ἀνίκανον νὰ ἐπαγάγῃ ἀνάλογον εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπιβάρυνσιν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν τιμῶν εἰς ἃς ἀνῆλθε κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκείνην περίοδον τὸ συνάλλαγμα, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ὑπερέβη τὸ $\frac{1}{4}$ τῆς ἀναλογίας τῆς ὅλης αὔξεσεως τῆς κυκλοφορίας.

Μόνον κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1882 εὐρίσκομεν τὸ γραμματίον ὑποτιμημένον ὡς πρὸς τὸν χρυσόν, κατὰ 23 $\frac{1}{2}$ %, καθ' ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν διάστημα τῆς ἀναγκαστικῆς τὴν ὑποτίμησιν εὐρίσκομεν μὴ κατελθοῦσαν κάτω τῶν 5 $\frac{1}{2}$ % οὐδ' ἀνελθοῦσαν ἄνω τῶν 12 $\frac{5}{4}$ %. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως τὸ φαινόμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον νομίζομεν ὅτι ἔχει ἀποχρῶσαν ἐξήγησιν ἐν τῷ γεγονότι ὅτι, τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων εἰς δρ. 85,964,499 κατὰ μέσον ὄρον ἀνελθόν, εὐρέθη ἐν ἀναλογίᾳ ἢ τοῦλάχιστον ἐν οὐχὶ σπουδαίᾳ ὑπερβάσει τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ περὶ τούτου ἔξομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνασχοληθῶμεν ἐκτενέστερον ἐν τοῖς περαιτέρω. Ὡς εἶπομεν λοιπὸν ἀρχόμενοι, καὶ ἡ τρίτη ἐν Ἑλλάδι ἀναγκαστικὴ ὑπῆρξε μὲν ἐπαισθητὴ, ἀλλ' οὐχὶ ἐπώδυνος εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα τὸ αὐτὸ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς τετάρτης, τῆς καὶ ὑφισταμένης ἀναγκαστικῆς.

Ἐκτοτε δὲ ἐκηρύχθη ἡ παλαιὰ δραχμὴ ἴση πρὸς τὸ φράγκον.—Νόμος ΣΔ' τῆς 10 Ἀπριλ. 1867.

Δύσκολος καθίσταται ἡ θέσις ἡμῶν ἐπιχειρούντων νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς τετάρτης παρ' ἡμῖν ἀναγκαστικῆς, τῆς εἰσέτι δυστυχῶς ὑφισταμένης, διότι ἡ ἀναγκαστικὴ αὕτη ἰδρυθεῖσα ἐν στιγμαῖς βαρείας πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς δυσχερείας, ἐλειτούργησεν ἔκτοτε ἐν μέσῳ περιστάσεων αἰτινες, ὡς ἦν ἐπόμενον, προσηύξησαν καὶ ἐπεδείνωσαν τὸ φύσει ἐπαχθὲς τοῦ καταναγκαστικοῦ νομίσματος. Ἐκ τούτου, ἡ τετάρτη αὕτη ἀναγκαστικὴ, κατὰ τὰ διάφορα τῆς λειτουργίας αὐτῆς στάδια, ἐξαντικειμενοῦται ἐν ἀποτελέσμασιν ὅλως ἐκτάκτοις, ὧν ἡ ἐξήγησις ἤθελεν ἀνεπαρκῶς ἀναζητηθῆ ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς μόνον νόμοις, τοῖς τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὸ συνάλλαγμα διέπουσιν. Μᾶς φαίνεται ὅτι, ἵνα ἀποληξώμεν εἰς συμπεράσματα δυνάμενα λογικῶς νὰ παράσχωσι μέτρον τι πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ τε παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἀνάγκη νὰ ἐπιζητήσωμεν καὶ ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῶν οἰκονομικῶν νόμων τὰ αἴτια τὰ παραγαγόντα τὰ ἀποτελέσματα περὶ ὧν πρόκειται, ἐν αὐταῖς δηλαδὴ ταῖς καθόλου συνθήκαις ὑφ' ἃς διατελοῦσι τὸ τε ἔθνος καὶ ἡ πολιτεία.

Ἡ ἀναγκαστικὴ, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα, ἰδρύθη, ὡς εἶπομεν, ἐν προηγουμένοις, τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1885. Μετὰ 10 ἡμέρας, δηλαδὴ τὴν 30 Ἰουλίου ἐκυκλοφόρουσιν καθ' ὅλον τὸ Κράτος ἀναγκαστικῶς γραμμάτια τῶν τριῶν Τραπεζῶν ποσοῦ δρ. 65,041,754 ἴσου σχεδὸν πρὸς τὸ πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφοροῦν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1885 εὐρίσκομεν ὅτι ἡ κυκλοφορία ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 88,456,981, ὅτι δὲ ἡ κυβέρνησις ὤφειλεν εἰς τὰς τραπέζας δρ. 24,683,204. Κατὰ τὸ 1886 τὸ ποσὸν τῶν κυκλοφορησάντων γραμματίων ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 129,445,511, κατὰ κατώτατον δὲ εἰς δρ. 94,343,883, τὸ δὲ ἐπ' ἀναγκαστικῆς χρεὸς τῆς κυβερνήσεως ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον εἰς δρ. 83,228,920, κατὰ κατώτατον δὲ εἰς δρ. 32,214,506. Κατὰ τὸ 1887 τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 133,412,110 καὶ κατὰ κατώτατον εἰς δρ. 122,781,040, ἡ κυβέρνησις δὲ ὤφειλε κατ' ἀνώτατον ὄρον δρ. 84,375,950 κατὰ κατώτατον δὲ δρ. 72,706,920. Κατὰ τὸ 1888 τὸ εἰς κυκλοφορίαν ποσὸν τῶν γραμματίων ἠλαττώθη σχετικῶς πρὸς τὸ προηγουμένον, ἀνελθὼν εἰς δρ. 125,397,904 κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ εἰς δρ. 110,311,642 κατὰ κατώτατον, ἠλαττώθη δ' ἐπίσης καὶ τὸ τῆς κυβερνήσεως χρεὸς, ἀνελθὼν κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 74,056,166 καὶ κατὰ κατώτατον εἰς δρ. 61,909,699. Ἐπὶ μᾶλλον ἠλαττώθησαν κατὰ τὸ 1889 τὸ τε ποσὸν τῶν κυκλοφορησάντων γραμματίων καὶ τοῦ τῆς Κυβερνή-

σεως χρέους, ἐκείνων μὲν ἀνελθόντων κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 115,975,604, κατὰ κατώτατον δὲ εἰς δρ. 110,640,905, τούτου δ' ἀνελθόντος κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 71,763,349, κατὰ κατώτατον δὲ εἰς δρ. 61,344,762. Τὸ 1890 ὑπερέβη τὰ δύο προηγούμενα ἔτη, διότι ἡ μὲν κυκλοφορία ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 127,939,215 καὶ κατὰ κατώτατον εἰς δρ. 116,019,585, τὸ δ' ἐπ' ἀναγκαστικῆς χρέος τῆς κυβερνήσεως ἀνῆλθε κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 86,157,757 καὶ κατὰ κατώτατον εἰς δρ. 69,507,868. Τὸ 1891 ἔτι μείζονα παρουσιάζει ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ αὐξήσιν, τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τοσοῦτον ἐξιχθεῖσαν, καταπεσοῦσαν δ' ἔκτοτε σταθερῶς μέχρι τέλους Μαΐου ἔ. ἔ. ὅτε γράφομεν, διότι ὁ ἀνώτατος τῆς κυκλοφορίας ὄρος ἀνῆλθεν εἰς δρ. 149,676,009 καὶ ὁ κατώτατος εἰς δρ. 129,723,731, τὸ δὲ τῆς κυβερνήσεως χρέος τούναντίον ἠλαττώθη κατὰ τι, ἐξίχθη κατ' ἀνώτατον ὄρον εἰς δρ. 85,827,973 κατὰ κατώτατον δὲ εἰς δρ. 71,765,406. Τὸ 1892 σπουδαίαν ἔχομεν αὐξήσιν ἐν τῷ κατωτάτῳ τῆς τε κυκλοφορίας καὶ τοῦ χρέους τοῦ Δημοσίου ὄρω, διότι οὗτος διὰ μὲν τὰ γραμμάτια ἀνῆλθεν εἰς 140,617,410 διὰ δὲ τὸ χρέος εἰς δρ. 80,182,740 ἐνῶ ὁ ἀνώτατος ὄρος μικρὰν παρουσιάζει παραλλαγὴν ἀνελθὼν διὰ μὲν τὰ γραμμάτια εἰς δρ. 148,714,069 διὰ δὲ τὸ χρέος εἰς δρ. 87,795,712. Τὸ 1893, κατὰ τὸ διαρρεῦσαν πεντάμηνον διάστημα ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Μαΐου, ὁ ἀνώτατος ὄρος τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων ἀνῆλθεν εἰς δρ. 139,043,468 καὶ ὁ κατώτατος εἰς δρ. 133,046,243, τὸ δὲ ἐπ' ἀναγκαστικῆς χρέος ἀνῆλθεν εἰς δραχμὰς 80,192,148 κατ' ἀνώτατον εἰς ἑκ δραχμὰς 79,192,148 κατὰ κατώτατον. Ὅθεν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τοῦ 86ρίου 1885 μέχρι Μαΐου 1893, δηλ. ἐπὶ ἔτη 7 καὶ μῆνας 7, ἐκυκλοφόρησαν ἀναγκαστικῶς γραμμάτια τῶν Τραπεζῶν Ἐθνικῆς, Ἴονικῆς καὶ Ἡπειροθεσσαλίας κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον (Αὐγούστου 1891) ποσοῦ δρ. 149,676,009 κατὰ κατώτατον δὲ (Ὀκτώβριον 1885) ποσοῦ δρ. 72,319,058. Τὸ δὲ ἐπ' ἀναγκαστικῆς χρέος τοῦ δημοσίου ἀνῆλθε, κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον (Ἰούλιος—7βριος 1892) εἰς δρ. 87,795,712 κατὰ κατώτατον δὲ (Δεκέμβριος 1885) εἰς δρ. 24,683,204. Ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων λάβωμεν τὸν μέσον ὄρον, ἔχομεν τοιοῦτον ἀναγκαστικῆς μὲν κυκλοφορίας δρ. 110,997,533, χρέους δὲ τοῦ δημοσίου δρ. 56,239,458. Ἴδωμεν ἤδη καὶ τὰς κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα διακυμάνσεις τοῦ συναλλάγματος, τῆς ὑποτιμήσεως δηλ. τοῦ πιστωτικοῦ ἀναγκαστικοῦ νομισμακτος σχετικῶς πρὸς τὸν χρυσόν, τοῦ ἀσφαλοῦς τούτου βαρομέτρου

τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν τῆς κοινωνίας.

Τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1885, δέκα δηλαδὴ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ἀναγκαστικῆς, εὐρίσκομεν τὸ χρυσοῦν φράγκον τιμώμενον δρ. 1.03, ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1885 δρ. 1.23 κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.08 κατὰ κατώτατον. Τὸ 1886 ἡ ἀνωτάτη τοῦ χρυσοῦ φράγκου τιμὴ ὑπῆρξε δρ. 1.30, ἡ δὲ κατωτάτη δρ. 1.16. Τὸ 1887 τὸ χρυσοῦν φράγκον ἐπληρώθη δρ. 1.29 $\frac{1}{2}$ κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.19 κατὰ κατώτατον. Τὸ 1888 τὸ συναλλάγμα ἐτιμήθη δρ. 1.29 τὸ φράγκον κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.23 $\frac{1}{2}$ κατὰ κατώτατον. Τὸ 1889 ὁ ἀνώτατος ὄρος ὑπῆρξε δρ. 1.24 $\frac{5}{8}$ καὶ ὁ κατώτατος δρ. 1.21. Τὸ 1890 τὸ φράγκον ἐτιμήθη δρ. 1.26 κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.22 κατὰ κατώτατον. Τὸ 1891 ἔχομεν ἀξίαν λόγου αὐξήσιν τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος διότι, τὸ φράγκον ἐπληρώθη δρ. 1.35 κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.26 $\frac{5}{8}$ κατὰ κατώτατον. Τὸ 1892 ἡ τοῦ χρυσοῦ ὑπερτίμησις καὶ συνεπῶς ἡ τοῦ γραμματίου ὑποτίμησις εἰς ἀνησυχητικὸν ἀνῆλθε σημεῖον, διότι ἐξίχθη ἡ τοῦ φράγκου τιμὴ εἰς δρ. 1.52 $\frac{1}{2}$ κατ' ἀνώτατον καὶ εἰς δρ. 1.36 κατὰ κατώτατον ὄρον, κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὼς τοῦ 1893 πεντάμηνον ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Μαΐου ἡ ὑποτίμησις τοῦ γραμματίου μείζονα προσέλαβε διαστάσεις, διότι τὸ φράγκον ἐπληρώθη κατ' ἀνώτατον ὄρον δρ. 1.80. καὶ κατὰ κατώτατον δρ. 1.37 $\frac{1}{2}$. Ὅθεν, κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1885 μέχρι τέλους Μαΐου τοῦ 1893 διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα τῶν 7 ἐτῶν καὶ 7 μηνῶν, τὸ ἀναγκαστικὸν γραμμάτιον ὑπετιμήθη σχετικῶς πρὸς τὸ διεθνὲς νόμισμα κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον κατὰ 80 ο)ο κατὰ κατώτατον δὲ κατὰ 3 ο)ο, τιμηθέντος τοῦ φράγκου δρ. 1.80 κατ' ἀνώτατον ὄρον καὶ δρ. 1.03 κατὰ κατώτατον, ἐξ ὧν τιμῶν συναγόμεν ὅτι, ὁ μέσος ὄρος τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ ἀνῆλθε κατὰ τὸ εἰρημένον χρονικὸν διάστημα εἰς δρ. 1.38 $\frac{1}{2}$. Ἦδη προσεγγίζοντες τοὺς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας ἀριθμοὺς εὐρίσκομεν ὅτι, ἀπέναντι ἀνωτάτου ὄρου κυκλοφορίας, κατ' Αὐγούστου 1891, δρ. 149,676,009 ἔχομεν ἀνωτάτην τιμὴν τοῦ χρυσοῦ φράγκου δρ. 1.29, ἀπέναντι δὲ κατωτάτου, κατὰ Ὀκτώβ. τοῦ 1885, δρ. 72,319,058 κατωτάτην τοῦ φράγκου τιμὴν δρ. 1.08 καὶ τέλος ὅτι, ἀπέναντι μέσου ὄρου κυκλοφορίας δρ. 110,997,533 ἔχομεν μεσαίαν συναλλάγματος τιμὴν δρ. 1.38 $\frac{1}{2}$.

Οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ μετ' ἐπιστάσις ἐξεταζόμενοι γεννῶσιν ἀπορίαν, διότι, ἐὰν ἀπέναντι ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας δρ. 149,676,009 ἔχωμεν τιμὴν συναλλάγματος δρ. 1.29, πῶς ἀπέναντι δρ. 110,997,533

κυκλοφορίας, ποσού δηλ. κατωτέρου, ἔχομεν τιμὴν συναλλάγματος δρ. 1,38 $\frac{1}{2}$ τιμὴν δηλαδή ἀνωτέραν. Ἄλλ' ἡ ἀπορία ἐντείνεται, ἐὰν ἐπισκοπήσωμεν τὰ κατὰ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὸ συνάλλαγμα, δηλαδή τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν, κατὰ τὸ πεντάμηνον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους. Διότι ἀπέναντι κυκλοφορίας δρ. 139,043,460 (Ἰανουάριος) ἔχομεν τιμὴν συναλλάγματος δρ. 1.56 $\frac{5}{4}$, ἐνῶ ἀπέναντι κυκλοφορίας δρ. 134,476,414 (Μάιος) δηλαδή κατὰ 5 $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομμύρια ἐλάσσονα, ἔχομεν τιμὴν συναλλάγματος δρ. 1.80. Εἶναι αὕτη βεβαίως ἀντίφασις ἢ ἐξήγησις, τῆς ὁποίας, ὡς εἶπον ἀρχόμενος, δὲν ἀρκεῖ νὰ ζητηθῇ εἰς τοὺς διέποντας τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὸ συνάλλαγμα νόμους.

Μεταξὺ τῶν λόγων εἴτινες ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων φέρονται πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐν ὧρᾳ ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας φαινομένου τῆς ὑποτιμήσεως τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τοῦ γραμματίου, σχετικῶς πρὸς τὸ διεθνὲς νόμισμα, οἱ ἐπικρατέστεροί εἰσι τρεῖς· α') ὑπερβολὴ κυκλοφορίας, ἥτοι ἔκδοσις ποσού γραμματίων ὑπερτέρου τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, β') βλαβὴς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινού πρὸς τε τὸ ἐκδίδον τὰ γραμμάτια πιστωτικὸν ἴδρυμα καὶ τὸ Κράτος καὶ γ') κατάστασις τῶν διεθνῶν ὁσοληψιῶν, ἢ κοινότερον τοῦ ἐμπορικῶν ἰσοζυγίου. Ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἂν καὶ ὁπόσῃν ἔχωσι παρ' ἡμῖν ἐπίδρασιν οἱ ἀνωτέρω λόγοι

Ἵπερβολὴ κυκλοφορίας

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη δογματίζει ὅτι τὸ σύνολον τῆς ἀξίας τοῦ κυκλοφορούντος πιστωτικῶν νομίσματος πρέπει νὰ εἶνε ἴσον πρὸς τὸ ποσόν, τὸ ἄγνωστον μὲν ἀλλὰ βέβαιον καὶ σχεδὸν ἀμετάβλητον ἐν χρόνῳ δεδομένῳ καὶ δεδομένη ἐμπορικῇ καταστάσει, τῶν μεταλλικῶν ἀξιῶν ὧν ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκην διὰ τὰς ἀνταλλαγὰς αὐτῆς· ὅτι, ἐπομένως πᾶσα χαρτονομίσματος ἔκδοσις καὶ ὑπέρβασις τῆς ἰσότητος ταύτης, συνεπάγεται ἄμεσον καὶ ἀναπόφευκτον συνέπειαν τὴν ὑποτίμησιν αὐτοῦ, ἣτις τελεῖται κατὰ λόγον εὐθὺν πρὸς τὸν βλαβερὸν τῆς ὑπερβάσεως. Ὁ I. B. Say XXIII p. 243 λέγει· «Ἐπειδὴ τὸ νόμισμα εἶνε τὸ ὄργανον δι' οὗ διευκολύνονται αἱ ἡμέτεροι ἀνταλλαγαί, τὸ ποσόν τούτου, οὗ ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκην διὰ τὰς συναλλαγὰς αὐτῆς, καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ποσού τῶν ἀνταλλαγῶν, τὸ ὅποιον ὁ πλοῦτος τῆς χώρας καὶ ἡ ἄδρασις αὐτῆς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἀναγκαίως δημιουργοῦσι, διότι οὐχὶ τὸ ποσόν τοῦ νομίσματος δημιουργεῖ τὸ ποσόν καὶ τὴν σημαντικότητά τῶν ἀνταλλαγῶν, ἀλλ' ἡ σημαντικότης καὶ τὸ ποσόν τῶν ἀνταλλαγῶν δημιουργοῦσι τὸ ποσόν τοῦ νομίσματος. . . ἐπομένως ἡ ἄντικεινότης τοῦ νομίσματος καταπίπτει κατὰ λόγον τῆς αὐξήσεως τῆς κυ-

κυκλοφορίας». Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λοιπὸν, ἐν ὁμαλῇ καταστάσει, δηλαδή μὴ ὑπαρχούσης ἀναγκαστικῆς, ἔχομεν ἀσφαλὲς τὸ μέτρον τῆς κυκλοφορίας τοῦ πιστωτικῶν νομίσματος, διότι, ὅσον περισσοτέρων γραμματίων ἐμπορικῶν ζητεῖται ἢ προεξόφλησις, τόσον μεγαλύτερα τεκμαίρεται ἢ κινήσεις τῶν ἀνταλλαγῶν, ἐνῶ ὅσον ὀλιγωτέρων ζητεῖται ἢ προεξόφλησις, τόσον μικροτέρα τεκμαίρεται ἢ κινήσεις τῶν ἀνταλλαγῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματίων αὐξάνει, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐλαττοῦται, ἢ δὲ αὐξήσις ἢ ἡ ἐλάττωσις εὐρίσκειται ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν κινήσιν τῶν ἀνταλλαγῶν, αὐξομένων ἢ μειουμένων καὶ ἀπαιτουσῶν ἐπομένως μείζον ἢ ἔλασσον ποσὸν ἀνταλλακτικῶν ὀργάνων. Διατηρεῖται οὕτω σταθερῶς ἡ ἀναλογία, ἣτις εἶνε ὁρος ἀναπόφευκτος, ὅπως τὸ πιστωτικὸν νόμισμα τηρῇ ἀρτίαν τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Ἄλλ' ἐν καταστάσει κυκλοφορίας ἀνωμάλου, δηλαδή, ἐν ὑπάρξει ἀναγκαστικῆς ἢ ἀναλογίας αὐτῆς, κατ' ἀνάγκην, διαταράσσεται, διότι ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀναγκαστικῆς τεκμαίρεται αὐξήσις κυκλοφορίας πιστωτικῶν νομίσματος πέραν τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας. Φρονουσι λοιπὸν οἱ οἰκονομολόγοι ὅτι, ἵνα ἀποτρέπηται ἡ ὑπερβολικὴ τοῦ χαρτονομίσματος ὑποτίμησις, οἱ μὲν ὅτι πρέπει τὸ ἐν κυκλοφορίᾳ ποσὸν τούτου νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὸ ποσὸν τῶν μεταλλικῶν ἀξιῶν, ὧν ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκην, ν' ἀκολουθῇ δηλαδή ἡ κυκλοφορία τὸν νόμον, ὅστις διέπει τὴν ὁμαλὴν καταστάσιν ταύτης, οἱ δὲ ὅτι, τὸ ποσὸν τῶν ἀναγκαστικῶν κυκλοφορούντων γραμματίων δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τῆς χώρας καταβαλλομένων ἐτησίως φόρων καὶ ἄλλοι τέλος, ὡς ὁ Beaulieu, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφορούντος ἀναγκαστικῶν χαρτονομίσματος πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἔλασσον τοῦ ποσού τῶν μεταλλικῶν ἀξιῶν, ὧν ἔχει ἀνάγκην ἡ χώρα διὰ τὰς ἑαυτῆς ἀνταλλαγὰς, διότι λέγουσιν εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτῶν ὅτι, τὸ κοινὸν ἀποθησαυρίζει μὲν τὸ μέταλλον, σπεύδει ὁμως ν' ἀπαλλάσσηται τοῦ χάρτου, καθ' οὗ πάντοτε φέρεται δυσπίστως. Καίτοι λοιπὸν δύναται τις νὰ διακρίνη ποιάν τινα διαφορὰν γνωμῶν, ὡς πρὸς τὸ σημεῖον μέχρι οὗ πρέπει νὰ ἐξικηθῇ τὸ ποσὸν τοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ ἀναγκαστικῶν νομίσματος, ἵνα τοῦτο μὴ παρεκκλίνῃ ὑπερβολικῶς τῆς ὀνομαστικῆς αὐτοῦ ἀξίας σχετικῶς πρὸς τὸ διεθνὲς νόμισμα, πάντες ὁμως οἱ οἰκονομολόγοι συμφωνοῦσιν ἐν τούτῳ ὅτι, τὸ ἐν κυκλοφορίᾳ ποσὸν τοῦ χαρτονομίσματος ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει πρέπει νὰ εἶνε ἀνώτερον τοῦ ποσού τῶν μεταλλικῶν ἀξιῶν, οὗ ὁ τόπος ἔχει ἀνάγκην διὰ τὰς ἀνταλλαγὰς αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς ἡ πράξις ἀποδεικνυσιν ἀλάνθαστον τὴν δόξαν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Ὅταν τὸ

ποσόν τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος δὲν ὑπερβαίνει τὸ ποσὸν τῶν νομισματικῶν ἀξιών, ὧν ὁ τόπος ἔχει ἀνάγκη, τότε τὸ χαρτονομίσμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ παραστατικὸν αὐτῶν τῶν νομισματικῶν ἀξιών, αἵτινες ἐν ἁπλῇ κυκλοφορίᾳ καταστάσει, ὑπάρχουσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κατόχου τοῦ χαρτονομίσματος, οὗτος δὲ οὐδεμίαν τότε αἰσθανόμενος δυσπιστίαν, οὐδὲ ὅπως σπεύδει νὰ μετατρέψῃ τὸ χαρτονομίσμα εἰς μέταλλον, τὸ ὁποῖον μάλιστα ὡς ἐκ τοῦ δυσχειρίστου αὐτοῦ ἀποκρούει.

Τούτων τεθέντων, ἤδη ἴδωμεν ὁποῖα τις παρ' ἡμῖν ἡ ἀναλογία τοῦ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας· ἀλλ' ἵνα τὴν ἀναλογίαν ταύτην καθορίσωμεν, ἀνάγκη νὰ ἐξεύρωμεν πρῶτον τὸ ποσὸν τῶν μεταλλικῶν ἀξιών, ὧν ἡ χώρα ἔχει ἀνάγκη διὰ τὰς αὐτῆς ἀνταλλαγᾶς. Ἐν τῇ ἐρευνῇ ταύτῃ δὲν θὰ ἐκταθῶμεν ἐνταῦθα, διότι τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐποιήσαμεν ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν, ἣν ἐδημοσιεύσαμεν κατὰ δεκέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους· ὑπελογίζομεν τότε κατὰ προσέγγισιν ὅτι, τὸ ποσὸν τὸ διὰ τὰς ἡμετέρας ἀνταλλαγᾶς ἀναγκαῖον, δὲν εἶνε ἀνώτερον τῶν 75 ἑκατομμυρίων δραχ. καὶ ἐπομένως ὅτι, τὸ καθ' ὑπέρβασιν τοῦ ποσοῦ τούτου κυκλοφοροῦν χαρτονομίσμα ἀνέρχεται εἰς 65 περίπου ἑκατομ., ὁ ὑπολογισμὸς δ' ἡμῶν ἐκεῖνος ἀποδεικνύεται ἱκανῶς ἀκριβῆς καὶ ἐξ ὧσων ἀναφέρει πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ὁ τὰ κατὰ τὰ ἡμέτερα οἰκονομικὰ ἐξετάσας ἀπεσταλμένος τῆς Βρεττανικῆς κυβερνήσεως κ. Law ἐν τῇ ἀπὸ 10 Μαρτίου 1893 ἐκθέσει αὐτοῦ σελ. 15 ὑπὸ τὸν τίτλον «Amount of notes to be withdrawn» ὅστις τὸ μὲν ποσὸν τοῦ ἀναγκαιοῦντος εἰς τὴν χώραν νομίσματος ὑπολογίζει εἰς 80,000,000 περίπου δραχμᾶς, τὸ δὲ πλεόνασμα τῆς κυκλοφορίας εἰς 60 περίπου ἑκατομμύρια. Τὰς αὐτὰς λοιπὸν βάσεις τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐκεῖνου δεχόμενοι καὶ ἤδη, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ διαγνώσωμεν ὅτι ἔχομεν ὑπερβολὴν κυκλοφορίας κατὰ 60 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἡ ὑπέρβασις δ' αὕτη συνεπάγεται ἀναγκαιῶς ἀλόγονον τοῦ χαρτονομίσματος ὑποτίμησιν. Ὑφίσταται λοιπὸν παρ' ἡμῖν καὶ ἐπιδραῖ ἐπιζημιῶς ὁ πρῶτος τῆς ὑποτιμήσεως λόγος· ὡς πρὸς δὲ τὸν βαθμὸν τῆς ὑποτιμήσεως ὁπόση, δηλαδὴ, πρέπει νὰ εἶνε καὶ πῶς ἐκδηλοῦται αὕτη παρ' ἡμῖν, θέλομεν ἶδει ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Βαθμὸς ἐμπιστοσύνης.

Τὸ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦν γραμματίον καθίσταται κατ' ἐξοχὴν ἀντικείμενον πίστεως ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρώτου καὶ κυρίου χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ ὅτι παρουσιαζόμενον οὐδὲ ὅπως ἐξαργυροῦται ὑπὸ τοῦ ἐκδίδοντος αὐτὸ καταστήματος, ἀπαλλαγθέντος τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὑπὸ

τοῦ Κράτους. Διὰ τοῦτο, ὁσάκις τὰ Κράτη εὐρίσκονται εἰς τὴν ὀδυνηρὰν ἀνάγκη νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐν αὐτοῖς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, δὲν ἐκδίδουσι ταῦτα ἀμέσως τὰ τιθέμενα εἰς κυκλοφορίαν γραμμάτια, ἀλλ' ἀναθέτουσι τὴν ἐκδοσιν τούτων εἰς τι τῶν πιστωτικῶν καταστημάτων καὶ βεβαίως κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς προνομίους τραπεζὰς των, ἵνα οὕτω περιβάλλωσι τὸ εἰς κυκλοφορίαν παραδιδόμενον χαρτονομίσμα διὰ τοῦ κύρους τῆς ὑπογραφῆς τῆς Τραπεζῆς. Ἡ Τράπεζα, διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἀναλαμβάνει θέσιν οἰονεὶ ἐγγυητοῦ τοῦ Κράτους πρὸς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον καλεῖται νὰ δανείσῃ καταναγκαστικῶς εἰς τὸ Κράτος τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ ποσά, διότι ἀναντιρρήτως ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ δάνειον καταναγκαστικόν, ἐν ᾧ δανειζόμενον εἶνε τὸ Κράτος, δανειστὴς δὲ, μὴ ἔχων οὐδὲ συνείδησιν τῆς πράξεώς του, τὸ κοινόν. Τοιούτων λοιπῶν οὐσῶν τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐνεργεῖται ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία εἶνε προφανὲς ὅτι, μὴ ὑπαρχούσης ὑλικῆς ἐγγυήσεως, ὡς ἐκ τῆς ἀναστολῆς τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν γραμματίων, ἀπομένει μόνον ἡ ἠθικὴ ἐγγύησις, ἣτις ἀποκλειστικὴν βάσιν ἔχει τὴν πίστιν τοῦ κοινῶ πρὸς τε τὸ ἐκδίδον τὸ χαρτονομίσμα πιστωτικὸν ἴδρυμα καὶ πρὸς τὸ Κράτος ἐν γένει.

Ἀπέναντι τούτων ὑπάρχει ἄρτιος ὁ βαθμὸς τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινῶ πρὸς τὰς ἐκδίδουσας τὰ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντα γραμμάτια Ἐθνικὴν Τράπεζαν, Ἴονικὴν, καὶ Ἡπειροθεσσαλίας καὶ πρὸς τὸ Κράτος καθόλου; Δυστυχῶς οἱ ἀριθμοὶ ἀπαντῶσιν ἐπαρκῶς. Ἡ ὑποτίμησις τοῦ γραμματίου, ἀποβαλόντος 70 ἢ καὶ 80 % ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς αὐτοῦ ἀξίας, ἐξίχθη μέχρι σημείου ἐπιφόβου. Ἀλλὰ τίνες οἱ λόγοι οἱ παράγοντες τὴν δυσπιστίαν; Εἶνε αὕτη καθ' ὁλοκληρίαν δεδικαιολογημένη; Θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς. Ἐν Γαλλίᾳ καθ' ὅλην τὴν ἑπταετὴ διάρκειαν τῆς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐγκατασταθείσης ἀναγκαστικῆς, ἐκτὸς παροδικῆς καὶ ὅπως ἀσημάντου ἐξαιρέσεως, ἡ ἀξία τῶν κυκλοφοροῦντων γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς διετηρήθη εἰς τὸ ἄρτιον. Ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ μοναδικοῦ τούτου καθ' ὅλον τὸν κόσμον, ὅπου ἐγκατεστάθη ἡ ἀναγκαστικὴ, φαινομένου πρυτανεῦει ὁ λόγος τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινῶ πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Γαλλίας, διὰ τε τὸ ἀξιόχρεον αὐτῆς καὶ τὴν σφύρα καὶ ἐπιμελημένην διοίκησιν, ἣτις ἀνάκαθεν διακρίνει τὸ μέγα ἐκεῖνο πιστωτικὸν ἴδρυμα καὶ πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κράτους ν' ἀπαλλάξῃ, ὅ, τι ταχύτερον, τὴν κοινωνίαν τῆς μάλιστα τῆς ἀναγκαστικῆς, λαβόντος εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῆς πραγματικὰ πρὸς ταχέϊαν ἄρσιν μέτρα, διὰ τῆς μετὰ τῆς Τραπεζῆς συμφωνίας, ν' ἄ-

ποδίδη αὐτῆ ἐτησίως 200 ἑκατομμύρια φράγκα μέχρι τελείας τοῦ ἐπ' ἀναγκαστικῆ δανείου ἀποσβέσεως.

Ἐν Γαλλίᾳ λοιπὸν τὸ γραμματίον οὐδεμίαν σχεδὸν ἢ ἐλαχίστην, καὶ πρὸς στιγμὴν μόνον, ὑπέστη ὑποτίμησιν, διότι ἐπέδρασαν λόγῳ ὅλως ἀντίθετοι τῶν παρ' ἡμῖν. Ἐκεῖ μὲν ἀπόλυτος τοῦ κοινοῦ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν Τράπεζαν καὶ τὸ Κράτος, ἐνταῦθα δὲ δυσπιστία ἀκράτητος. Δυνάμεθα λοιπὸν ἀσφαλῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ δευτέρως λόγος τῆς ὑποτίμησης τοῦ ἡμετέρου γραμματίου ὑφίσταται.

Ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον.

Προσθεύουσι τινες καὶ ἐρρωμένως ὑποστηρίζουσιν ὅτι, ἵνα χώρα τις διατελῆ ἐν ἐνεργητικῇ δοσοληψίᾳ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ καταστάσει, πρέπει νὰ καταβάλλῃ ὀλιγώτερα ὅσων λαμβάνῃ, ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ ἐξάγῃ περισσότερα ἢ ὅσον εἰσάγει καὶ ὅτι ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ ὑπάρχει τὸ λεγόμενον ἐπωφελὲς ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον. Ἐκ τῆς ἀρχῆς δὲ ταύτης ὀρῶμενοι, παρερχόμενοι δὲ ὅλως τοὺς ἄλλους ἐκείνους παράγοντας, οὐς πρέπει νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν, πρὸς ἀσφαλῆ ἐπιμέτρησιν τῆς δοσοληπτικῆς καταστάσεως χώρας τινός, λαμβάνουσιν ἀνὰ χεῖρας τὴν στατιστικὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων αὐτῆς καὶ μόνον στηριζόμενοι, βάλλουσι κραυγὴν ὀδύνης εὐρίσκοντες, ὅτι ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς εἶνε ὑπερτέρα τῆς τῆς ἐξαγωγῆς καὶ κόπτονται, διότι, κατ' αὐτοὺς ἡ χώρα ἀποκάμνει, βαίνουσα εἰς ἐξάντλησιν. Καὶ ἀληθῶς, ἐὰν οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, οἱ ὑπὲρ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου σκιαμαχοῦντες, ἤθελον εἶχει δικαίον ἀναμφισβήτητον, ἢ δὲ θεωρία αὐτῶν ἤθελεν ἀποδειχθῆ ἀλάνθαστος, διότι εἶνε ἀναντιρρήτον ὅτι ὁ καταβάλλων 90 καὶ λαμβάνων 100 ἀποταμιεύει 10, ἐνῶ ὁ καταβάλλων 100 καὶ λαμβάνων 90 ἀφαιρῆ 10 ἀπὸ τῶν ἰδίων πόρων. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα. Τὸ ἐξωτερικὸν ἢ τὸ μετὰ τῶν ξένων ἐπικρατειῶν ἐμπόριον χώρας τινός εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ σπουδαιότατος τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς δοσοληψίας παράγων, δὲν εἶνε ὅμως καὶ ὁ μόνος. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι παράγοντες μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαῖοι, ἀναλόγως τοῦ πλοῦτος τῆς χώρας, οἵτινες κανονίζουσι πρὸς τὴν ἐμπορικὴν, τὴν ἐν γένει δοσοληψίαν τῆς χώρας. Καὶ τοὺς παράγοντας τούτους, κατὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς καταστάσεως τῆς διεθνούς δοσοληψίας χώρας τινός, δὲν δυνάμεθα νὰ παρέλθωμεν, διότι ἄλλως τὰ συμπεράσματα ἡμῶν ἀπολήγουσιν εἰς πλάνην. Ἐκτὸς τούτων καὶ αὐτὴν τὴν ἐμπορικὴν στατιστικὴν ὀφείλομεν σπουδαιότερον νὰ μελετῶμεν, ἐξερευνῶντες τὰ κατὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς καὶ μὴ ἀρκώμεθα εἰς ἐλα-

φρὰν τῶν ὑπ' αὐτῆς εἰκονιζομένων ἀριθμῶν ἀποδοχῆν. Τὰς γενικὰς ταύτας, κατ' ἀνάγκην προτάξαντες ἀρχάς, ἔλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὰ συγκριμένα, τὰ εἰς ἡμᾶς ἀφορῶντα.

Ἡ καθ' ἡμᾶς στατιστικὴ τοῦ ἐμπορίου δείκνυσιν ὅτι, κατὰ τὰ ἐξ ἔτη ἀπὸ τοῦ 1887, ὅτε ἤρξατο αὕτη κανονικῶς λειτουργοῦσα, μέχρι τοῦ 1892 ἡ μὲν εἰσαγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς πραγματικὰς (χρυσᾶς) δραχμὰς 125,667,260, ἡ δ' ἐξαγωγὴ εἰς πραγματικὰς (χρυσᾶς) δραχμὰς 98,604,481 κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως, ὅτι ἐπομένως ἔχομεν ὑπέρβασιν τῆς ἡμετέρας εἰσαγωγῆς ἐπὶ τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ δρ. 27,062,779. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὅτι καταβάλλομεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐτησίως ποσὸν ἴσον πρὸς τὴν ἀνωτέρω ὑπέρβασιν ἐπὶ πλεόν τῶν ὅσων ἐκείνο ἀποδίδει ἡμῖν διὰ τὰ ἡμέτερα προϊόντα. Ἄλλ' ἀληθῶς καταβάλλομεν πλείονα ὅσων λαμβάνομεν; οὐχὶ βεβαίως. Λοιπὸν ψεύδεται ἡ στατιστικὴ; οὐχὶ βεβαίως.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας μεταφέροντα ἐμπορεύματα, τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαρκῶς, ὡς ἐν τῷ Δουνάβει καὶ τῇ Ἀζοφικῇ, ἢ προσκαίρως πλέοντα, αἱ πρόσοδοι τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κειμένων ἀκινήτων κτημάτων εἰς Ἑλληνας ἢ ξένους ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένους ἀνηκόντων, τὰ τοκοχρεωλύσια τῶν ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων ἢ ξένων κατεχομένων διεθνῶν ἀξιών, οἱ τόκοι τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀποταμιευμάτων Ἑλλήνων ἢ ξένων ἐν Ἑλλάδι διαμενόντων, τὰ διαρκῆ ἐμβάσματα εἰς τὰς οἰκογενεῖας αὐτῶν τῶν ἐν πάσῃ τῆς γῆς γωνίᾳ παρεπιδημούντων ἐπὶ σκοπῷ ἐργασίας Ἑλλήνων, τὸ χρήμα τὸ ὅποιον καταλείπουσιν οἱ περιηγούμενοι τὴν Ἑλλάδα ξένοι (Tourists) οἵτινες, χάρις εἰς τὰς ἀπείρους εὐκολίας τῶν Ἀγγλικῶν πρακτορείων καὶ τῶν θαυμασιῶν ὀδηγῶν τοῦ Baedeker, ἀθρόωτεροι ἀπὸ τινος ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα, εἰσὶν οἱ παράγοντες ἡμῶν μετ' ἄλλων ἀγνώστων ἴσως, οἵτινες πρὸς τὸν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων ἡμῶν, ἀποτελοῦσι τὴν πίστωσιν τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ γενικῆς ἡμῶν δοσοληψίας. Εἰς τί ἀκριβῶς ἀνέρχονται ἐτησίως τὰ ποσά, τὰ ἐκ τῶν παραγόντων τούτων ἢ τῶν κοινῶς καλουμένων ἀφανῶν πόρων, εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγόμενα, δὲν εἶναι εὐκόλον, ἴσως δ' εἶναι καὶ ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῇ. Ὑπελογίσθησαν ταῦτα πρὸ μικροῦ ἐν τινι σπουδαίᾳ διατριβῇ, ἧς τότε ἀπεκρούσαμεν τὰ συμπεράσματα, εἰς 16 περίπου ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἡμεῖς φρονοῦμεν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν περιστατικά τινα, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ χρήματος, τὸ ἐκ τῶν ἀφανῶν τούτων πόρων εἰσαγόμενον ἐτησίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι κατὰ τὸ τρίτον τοῦλάχιστον ὑπέρτερον τοῦ ὑπὸ τῆς διατριβῆς προσυπολογιζομένου, ἂν μὴ εἶναι ἴσως

καὶ διπλάσιον. Ἄφ' ἑτέρου τὸ λαθρεμπόριον, ἀξίας πολλῆς προσοχῆς διαστάσεις προσλαμβάνον ἐν χώρᾳ μεγάλως, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς κατασκευῆς, ὑποβοηθούσῃ αὐτό, οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων πιστωτικῶν καταστημάτων καὶ ἄλλων ἐν Ἑλλάδι ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν χρεῶν αὐτῶν, τὰ κέρδη καὶ οἱ τόκοι τῶν παρ' ἡμῖν ἐγκατεστημένων ξένων ἰδρυμάτων, αἱ πρόσοδοι τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀκινήτων κτημάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς κυρίους ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐγκατεστημένους κτλ., ἰδοὺ ἕτεροι παράγοντες ἢ ἀφανεῖς πόροι, οἵτινες ἀντιθέτως πρέπει ἐπίσης νὰ προσυπολογισθῶσιν ἐν τῇ χρεώσει τῆς γενικῆς ἡμῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ διατριβῇ ἥς ἐμνήσθημεν, οἱ ἀφανεῖς οὗτοι παράγοντες ὑπολογίζονται ὡς ἀνερχόμενοι εἰς 14 ἑκατομμύρια ἐτησίως. Τὸ ποσὸν τοῦτο φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἐξαγκωμένον, ἀλλ' ἐν ἑλλείπει ἄλλων ἀσφαλεστέρων δεδομένων, ἀποδεχόμεθα αὐτὸ ὡς ἔχει· διότι ἐπιθυμοῦμεν ἐν τῷ λογισμῷ, εἰς δὲν προαγομέθα, νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ ἐδάφους ὅσον ἐνεστὶν ἐδραιωτέρου καὶ ἀνεπιδέκτου σπουδαίας ἀντιρρήσεως. Κατὰ ταῦτα λοιπόν, οὐ μόνον οἱ ἀφανεῖς τῆς γενικῆς ἡμῶν δόσοληψίας παράγοντες κλείουσιν ἐν ἀρτίῳ ἰσοζυγίῳ, ἀλλὰ καὶ μὲ κατάλοιπον εἰς πίστωσιν αὐτῆς ἐξ 6 τοῦλάχιστον ἐτησίως ἑκατομμυρίων. Δὲν καταβάλλομεν ἐπομένως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀφανῶς πλείονα, ὅσων ἐκεῖνο διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἀποδίδει ἡμῖν, ἀλλ' ἐλάσσονα. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸν ἕτερον παράγοντα τῆς δόσοληψίας ἡμῶν, τὸν ἔμφανῆ καὶ δὴ κυριώτατον, τὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου, μεθ' ὃ, ἵνα καταστῶμεν καταληπτότεροι, θέλομεν καταστρώσει καὶ γενικὸν λογαριασμὸν τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας ἡμῶν.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν, καταβάλλομεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως δρ. 27,062,779 πλέον ὅσων παρ' ἐκείνου λαμβάνομεν, διότι κατὰ τοσοῦτον ἢ εἰσαγωγὴ ἡμῶν ὑπερβάλλει τὴν ἐξαγωγὴν, ἀλλ' ἐνῶ, ὡς θ' ἀποδείξωμεν εὐθύς, ἡ στατιστικὴ δὲν ψεύδεται, εἶνε ἀπολύτως ψευδὴς ὅτι καταβάλλομεν πραγματικῶς πλέον ὅσων λαμβάνομεν καὶ δὴ μέχρι τῆς ἀνωτέρω διαφορᾶς. Τούναντίον λαμβάνομεν πλείονα ὅσων δίδομεν.

Ἡ στατιστικὴ, ἐφ' ὅσον καλεῖται νὰ ἐγγράψῃ καὶ συναθροίσῃ ἐν ταῖς στήλαις τῶν πινάκων αὐτῆς τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς προκύπτοντας ἐκ τῆς οἰασθῆποτε δράσεως, περὶ ἧς ἀσχολεῖται, εἶναι τέχνη κοινοτάτη, ἐφ' ὅσον ὅμως καλεῖται νὰ προπαρασκευάσῃ καὶ ἀναγνώσῃ τοὺς ἐγγραπτέους ἐν τοῖς πίναξιν ἀριθμοὺς, ἤτοι νὰ διατυπώσῃ καὶ συγκεντρώσῃ τὰ στοιχεῖα καὶ ἐκκαθαρίσῃ καὶ κατατάξῃ τὰ ἐντεῦθεν ἀποτελέσματα,

εἶτα δὲ συναγάγῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐνδεικνυόμενα πορίσματα, εἶναι ἐπιστήμη καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν εὐκόλων. Διὰ τοῦτο, οὐχὶ πάντες δύνανται ν' ἀναγνώσωσι τὴν στατιστικὴν, οἱ ἀναγινώσκοντες δ' αὐτὴν ἐπιπολαίως, ἄνευ τῶν ἐφοδίων τῶν ἀπαιτουμένων γνώσεων, περιέρχονται ἐξ ἀνάγκης εἰς πλάνην. Οὕτως, ἀναγινώσκοντες οἱ τοιοῦτοι τὴν στατιστικὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου καὶ εὐρίσκοντες τὴν εἰσαγωγὴν ὑπερβάλλουσαν τὴν ἐξαγωγὴν πείθονται ὅτι καταβάλλομεν σταθερῶς πλείω ὅσων μᾶς δίδονται, ὅτι ἐπομένως ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπαρκέσωμεν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις ἡμῶν (ἀμαρτάνοντες καὶ ἐν τούτῳ ὅτι συγχύζουσι τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν πρὸς τὴν δημοσιονομίαν) καὶ φωνασκοῦσιν ὅτι, ἐξαντλούμεθα μέχρι λιποψυχίας. Ἄγνοοῦσιν οὗτοι ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῆς στατιστικῆς ἐν τῇ ἐξαγωγῇ, ἐν ὅλαις ταῖς χώραις τοῦ κόσμου καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ἐν αἷς ἡ στατιστικὴ ὑπηρεσία εἶναι τὰ μάλιστα τελειοποιημένα, δὲν ἔχονται τῆς ἀκριβείας ἥς ἔχονται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἐκτὸς εὐαριθμῶν ἀπαλλαγῶν, πάντα τὰ ξένα ἐμπορεύματα ὑποβάλλονται εἰς τελώνισιν, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὴν μονάδα καὶ τὸ σύνολον δι' ἐκάστην κλάσιν ἐμπορευμάτων, ἔχομεν ἀσφαλέστατον τῶν ὑποβαλλομένων στοιχείων ἔλεγχον διὰ τῆς προσμετρήσεως τῶν ποσῶν τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς τὸ ὀφειλόμενον τέλος, διότι ὠρισμένον τι ποσὸν τελῶν ὑποτίθησιν ἀνάλογον ἐμπορεύματος εἰσαγωγῆν, ἣν δὲν δύνανται αἱ τελωνιακαὶ ἀρχαὶ οὔτε ὅλως νὰ παρασιωπήσωσιν ἐν τοῖς στοιχείοις, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον νὰ μειώσωσιν. Ἐν τῇ ἐξαγωγῇ ὅμως ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐλλείπει κατὰ πλεῖστον, διότι πολλὰ τῶν ἡμετέρων προϊόντων καὶ δὴ τινα ἐκ τῶν σπουδαίων ἀφίενται ἀσύδοτα, ἀκριβῶς δὲ ἐνεκα τῆς ἀσυδοσίας ταύτης, ἥτις ἀπαλλάσσει βαρυτέρων εὐθυνῶν τὸν ἐξαγωγέα, οὐχὶ εὐκαταφρόνητος γίγνεται ἐξαγωγὴ ἀνευ ἀδείας τῶν τελωνιακῶν ἀρχῶν, αἵτινες δὲν δύνανται οὔτω φυσικῶς νὰ φέρωσιν αὐτὴν ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ κατὰ συνέπειαν οὐδ' ἐν τῇ στατιστικῇ ἐμφαίνεται αὕτη. Ἀφίεται λοιπόν κατ' ἀνάγκην ἡ ὑπηρεσία εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν ἐξαγωγέων καὶ τὴν ἀγαθὴν θέλησιν τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων.

Μὴ δέ τις εἴπῃ ὅτι ἡ ἀτέλεια αὕτη τῆς στατιστικῆς ἐν τῇ ἐξαγωγῇ εἶναι κτῆμα ἀποκλειστικὸν τῆς ἡμετέρας ὑπηρεσίας· ἡ αὕτη παρατηρεῖται ἀτέλεια ἀπανταχοῦ ἔνθα τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα ἀφίενται ἀσύδοτα. Ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπὶ ἐπερωτήσῃ τοῦ κόμητος de Cambrai, προέδρου τῆς ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Τελωνιακοῦ Δασμολογίου Ἐπιτροπῆς, ἐγένοντο ἐμβριθεῖς ἐπὶ τοῦ θέματος ἔρευναι, ὧν τὰ πορίσματα συνωψίσθησαν ἐν τοῖς ἐξῆς· α' Ἐὰν αἱ ἀνακριβείαι τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ ποῖον

»καὶ τὸ ποσὸν τῶν διερχομένων διὰ τῆς μεθορίου γραμμῆς ἐμπορευμάτων δεδομένων, δύνανται νὰ ἐξελεγχθῶσιν, ὅταν πρόκειται περὶ εἰδῶν ὑποκειμένων εἰς τέλος, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξελεγχθῶσιν αὐταί, ὅταν πρόκειται περὶ εἰδῶν ἀτελῶν... , ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι οὔτινες ἀποφέρουσι τὰς ἀνακριθείας, εἰσὶ κοινοὶ πρὸς τὰς στατιστικὰς ὄλων τῶν Κρατῶν, οὐδὲν προσγίνεται ἄδικον εἰς τὴν Ἰταλικὴν στατιστικὴν, εἰὰν δεχθῶμεν ὅτι αὕτη δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη ἀνακριθειῶν».
(Bolettino di Legislazione e Statistica Doganale e Commerciale Anno VIII Novembre—Decembre 1891. p. 1163).

Ἄγνοοῦσιν ἐπίσης οἱ ἐπιπολαίως τὴν στατιστικὴν ἀναγινώσκοντες ὅτι, πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐν τῇ στατιστικῇ τῆς ἐξαγωγῆς ἀτέλειαν, δέον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλην ἐτι σημαντικώτεραν, ἣτις κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων, χαρακτηρίζει τὴν στατιστικὴν ἐν τῇ ἐξαγωγῇ. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἡ ἀξία τῶν ἐμπορευμάτων κανονίζεται, ἀφοῦ πρὸς τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἐμπορεύματος ἀξίαν (prix de revient) προστεθῶσι καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα ἐξόδα, δηλαδὴ ὁ ναῦλος, ἡ ἀσφάλεια, ἡ προμήθεια, ἡ μεσιτεία, τὰ μεταγωγικὰ, τὰ κέρδη, κτλ. ἦτοι πάντα τὰ ἐξόδα τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸ ἐμπόρευμα μέχρι τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ πρὸ τοῦ τελωνείου, διότι τὰ ἐξόδα ταῦτα, ὄντα γνωστὰ ἐκ τῶν προτέρων, δύνανται νὰ προσυπολογισθῶσιν ἐνῶ ἐν τῇ ἐξαγωγῇ ἡ ἀξία τῶν προϊόντων κανονίζεται καθ' ἣν ἔχει τοῦτο ἀγοραία τιμὴν, χωρὶς δηλαδὴ νὰ προστιθενται εἰς αὐτὴν τὰ λοιπὰ ἀκολουθοῦντα τὸ ἐμπόρευμα ἐξόδα, διότι ταῦτα εἰσὶν ἄγνωστα. Ὁ Block, (Les progrès de la Science Économique Tom. II. p. 11), τὴν ἐντεῦθεν τῶν ἀξιών τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὰ τῆς εἰσαγωγῆς διαφορὰν, ὑπολογίζει ὡς ἀνερχομένην εἰς 40 % καὶ φέρει πρακτικώτατον παράδειγμα· πραγματεία τις, λέγει, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξάγεται ἐκ τῆς Γαλλίας, σημειοῦται ἐν τῇ στατιστικῇ τῆς ἐξαγωγῆς ὡς ἔχουσα ἀξίαν φρ. 1,000,000, προωρισμένη δὲ διὰ τὴν Βρασιλίαν, θέλει πωληθῆ ἐκεῖ φρ. 1,200,000, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἀγοράζεται καφές, ὅστις μεταφερόμενος εἰς Γαλλίαν θέλει σημειωθῆ εἰς τὴν στατιστικὴν τῆς εἰσαγωγῆς ὡς ἔχων ἀξίαν φρ. 1,400,000. Κατὰ τ' ἀνωτέρω λοιπὸν αἱ ἐν τῇ στατιστικῇ τῆς ἐξαγωγῆς σημειούμεναι ἀξίαι ὑπολείπονται τῶν πραγματικῶν, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ἀσυδοσίας πολλῶν προϊόντων προκυπτούσης ἀνακριθείας, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς παρομαρτούσης κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς ἀξίας τῆς ἐξαγωγῆς διαφορᾶς πρὸς τὰς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς. Δὲν δύνανται ἐπομένως αἱ τῆς ἐξαγωγῆς ἀτελεῖς ἀξίαι, ἐφ' ὃ

σον δένσυμπληροῦνται, νὰ προσμετρηθῶσι πρὸς τὰς ἀρτίας τῆς εἰσαγωγῆς ἀξίας.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἐκ τῆς ἀσυδοσίας προκύπτουσαν ἀτέλειαν ἐν τῇ ἐξαγωγῇ, δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ὀρισθῆ τὸ σημεῖον, μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐξικθῆ ἡ συμπλήρωσις· δυνατόν ἢ ἀνακριθεία νὰ ἐξικνηται μέχρι 5 ἢ 15 %, δυνατόν νὰ ἐξικνηται μέχρις ὅρου κατωτέρου. Ἡμεῖς φρονοῦμεν, ἐξ ὧν ἐνηργήσαμεν δυνάτων ἐρευνῶν δὲν ὑπερβάλλομεν ὑπολογίζοντες τὴν ἀνακριθείαν, οὔτε ἐλάσσονα, οὔτε μείζονα τῶν 10 %. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐτέραν ἀνακριθείαν, τὴν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀξιών προκύπτουσαν, ὁ ὑπολογισμός, (ἐννοεῖται πάντοτε ὡς καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ περιπτώσει προσεγγιστικῶς, διότι μαθηματικὴ ἀκριθεία δὲν χωρεῖ), καθίσταται εὐχερέστερος, διότι εἰὰν ὁ Block ὑπολογίζῃ τὴν διαφορὰν εἰς 40 % ἀνερχομένην διὰ τὰς γαλλικὰς πραγματείας, ἡμεῖς δὲν θὰ θεωρηθῶμεν ὑπερβολικοὶ δεχόμενοι διὰ τὰς ἡμετέρας πραγματείας, τὰς κατὰ πολὺ τῶν Γαλλικῶν ὑποδεεστέρας καὶ κατὰ πλείστον φυσικῆς παραγωγῆς, τὸ ἡμισυ ἦτοι 20 %. Οὕτω λοιπὸν ἡ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς δηλουμένη διαφορὰ, καθ' ὑπέρβασιν τῆς εἰσαγωγῆς ἐπὶ τὴν ἐξαγωγὴν, μετρία ἄλλως καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, ὑπερκαλύπτεται διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν ἀριθμῶν τῆς στατιστικῆς, καθ' οὓς ὅρους ὑποδεικνύομεν ἀνωτέρω, αὐτὰ τὰ πράγματα ἀκολουθοῦντες. Ἐὰν ἐπομένως εἰς τὸν ὑπὸ τῆς στατιστικῆς ἐνδεικνυόμενον μέσον ἐτήσιον ὄρον τῆς ἐξαγωγῆς ἡμῶν ἐκ.δρ. 98,604,481 προσθῆσωμεν 10 % λόγῳ τῆς ἀτελείας αὐτῆς καὶ 20 % λόγῳ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀξιών, ἔχομεν ἐτήσιον ὄρον ἐξαγωγῆς ἐκ δρ. 127,185,825 ἀπέναντι μεσαιᾶς ἐτησίως εἰσαγωγῆς δρ. 125,667,260. Ἐχομεν λοιπὸν πλῆρες ἰσοζύγιον καὶ ἐν τῷ τρίτῳ παράγοντι τῆς γενικῆς ἡμῶν δόσοληψίας μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ· ὑπερβάλλομεν μάλιστα κατὰ ἐν καὶ ἡμισυ περίπου ἑκατομμύριον, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀποδίδεται ἡμῖν ἐτησίως ὑπὸ τῶν ξένων τὸ ποσὸν τοῦτο πλεόν, ὧν καταβάλλομεν ἡμεῖς αὐτοῖς ἐν ταῖς μετ' αὐτῶν ἐμπορικαῖς ἡμῶν ἀνταλλαγαῖς. Ἐὰν δὲ ἤδη πρὸς τὴν διαφορὰν ταύτην, τὴν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν ἀνταλλαγῶν προκύπτουσαν εἰς πίστωσιν ἡμῶν, προσθῆσωμεν καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀφανῶν πόρων ἐκπηγάζουσαν, κατὰ μὲν τὴν διατριβὴν εἰς δρ. 3,000,000 ἀνερχομένην, καθ' ἡμᾶς δέ, καὶ ἔχομεν ἰσχυροὺς οὕτως ὑπολογίζοντες λόγους, σχεδὸν τριπλασίαν, ἔχομεν ἐν ὄλῳ διαφορὰν εἰς πίστωσιν ἡμῶν συμποσομένην προσεγγιστικῶς εἰς 10 περίπου ἑκατομμύρια δραχμᾶς πραγματικᾶς κατ' ἔτος, καὶ ἐπομένως ὁ δόσοληπτικὸς ἡμῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ λογαριασμός (Balance de paiements), ὃ ἐκ τε τῶν ἀφα-

νῶν καὶ καταδῆλων παραγόντων γεννώμενος, κλείει εἰς πίστωσιν ἡμῶν διὰ ποσοῦ ἀξίου λόγου. Ἴδου δὲ σαφέστερον οἱ ἀνωτέρω λογισμοὶ διατυπούμενοι.

Χρέωσις.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν μέσος ἐτήσιος ὄρος εἰσαγωγῆς.....	Δρ. 125,667,260
Ἄφανεῖς πόροι.....	» 14,000,000
τὸ ὅλον τῆς χρεώσεως τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας ἡμῶν.....	Δρ. <u>139,667,260</u>

Πιστώσις.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν μέσος ἐτήσιος ὄρος ἐξαγωγῆς.....	Δρ. 98,604,481
Πλέον 10 % ἰσχύος ἀτελείας τῆς στατιστικῆς τῆς ἐξαγωγῆς καὶ 20 % ἰσχύος διαφορᾶς ἀξιών..	» 29,581,344
	Δρ. <u>128,185,825</u>
Ἄφανεῖς πόροι.....	» 22,000,000
Τὸ ὅλον τῆς πιστώσεως τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας ἡμῶν.....	Δρ. <u>150,185,825</u>
Μείον ἢ χρεώσις.....	» 139,667,260
Κατάλοιπον εἰς πίστωσιν τῆς δόσοληψίας ἡμῶν.	Δρ. 10,518,565

Ἄλλοίμονον, ἂν ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα, ἂν οἱ κραυγὴν θριάμβου ὑπὲρ τῆς πεπλανημένης θεωρίας τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἴσοζυγίου βάλλοντες ἐδικαιούντο ὑπὸ τῶν πραγμάτων! Ἡθέλομεν τῷ ὄντι ἐξαντληθῆ μὲχρι λιποψυχίας. Ἡμεῖς ἀληθῶς λυπούμεθα ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς Εἰσαγωγῆς πρὸς τὴν Ἐξαγωγὴν, ἢ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς εἰκονιζομένη, δὲν εἶνε κατὰ πολὺ ὑπερτέρα. Ἀκριβῶς, διότι εἶνε μικρὰ καὶ σχετικὴ πρὸς τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι, πόρρω ἀπέχομεν τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας ἄλλων ἐθνῶν. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς τελευταίας στατιστικὰς ὄλου τοῦ κόσμου, ἰδοὺ δὲ ὅποια ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Ἐμπορίου τοῦ 1891 ἐν ταῖς κυριώτεραις χώραις. Ἡ Εἰσαγωγὴ ὑπερτερεῖ τὴν Ἐξαγωγὴν ἐν Ἀγγλίᾳ λίρας 196,831,954, ἐν Γαλλίᾳ φρ 1,198,000,000, ἐν Γερμανίᾳ Μάρκας 1,063,649,000, ἐν Ἰταλίᾳ φράγκα 249,784,428, ἐν Βελγίῳ φράγκα 280,000,000, ἐν Δανίᾳ Kroners 100,800,000, ἐν Κάτω Χώραις guilders 215,585,000, ἐν Σουηδίᾳ Kroners 72,685,876, ἐν Ἑλβετίᾳ φρ.

278,389,735, ἐν Ρουμανίᾳ Lei 161,134,000, ἐν Ἰσπανίᾳ Pesetas 46,472,460, ἐν Βουλγαρίᾳ Lews 10,293,075, ἐν Πορτογαλίᾳ Milreis 18,152,000 καὶ μόνον ἐν Αὐστρίᾳ, Ρωσίᾳ, Τουρκίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ Σερβίᾳ, ἐκτάκτως τὸ 1891 καὶ ἔνεκα ἐπιτοπίων περιστάσεων, ἢ Ἐξαγωγῆ ὑπερτερεῖ τὴν Εἰσαγωγὴν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ὑπέρβασις τῆς Εἰσαγωγῆς ἐπὶ τὴν Ἐξαγωγὴν, ἢ ὑπὸ τῆς στατιστικῆς δηλούμενη, ἦτο πραγματικὴ· ἐὰν δὲν ἐκαλύπτετο αὕτη, ἔθην μὲν ἔνεκα λόγων τεχνικῶν, τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντων, ἔθην δὲ ὑπὸ τῶν ἀφανῶν πόρων, οἵτινες κατὰ τὸν Beau-lieu, εἶνε τοσοῦτω μᾶλλον σπουδαῖοι ὅσῳ πλουσιωτέρα καὶ μᾶλλον προηγμένη ἐν τῷ πολιτισμῷ εἶνε ἡ χώρα, ἀναντιρρήτως ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἤθελεν εὐρίσκεσθαι εἰς κατάστασιν τελείας ἐξαντλήσεως, αὐταὶ δὲ αἱ πλουσιωτέροι τῶν χωρῶν ἢ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἤθελον εἶσθαι πτώματα οἰκονομικῶς, διότι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτε ἀπεβλήθησαν αἱ πεπλανημέναι περὶ Ἐμπορικοῦ Ἴσοζυγίου δοξασαίαι, παρετηρήθη δὲ ἡ τῆς Εἰσαγωγῆς ὑπέρβασις, ἢ μὲν Ἀγγλία φαίνεται καταβλαῦσα πλέον ὄσων ἔλαβεν ἐπέκεινα τῶν 100 δισεκατομμυρίων, ἢ δὲ Γαλλία μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν ἐπέκεινα τῶν 200 δισεκατομμυρίων φράγκων! Ἡ στατιστικὴ λοιπὸν δὲν ψεύδεται, εἶνε μόνον ἐν τισιν ἀτελής, διότι οὐδὲν ἔργον ἀνθρώπινον εἶνε τέλειον, οὐδὲ καταβάλλομεν πραγματικῶς πλείονα ὄσων λαμβάνομεν.

Ἀπεδείξαμεν δι' ἐπιχειρημάτων, μὴ δεκτικῶν σπουδαίας ἀντιρρήσεως, καὶ δι' ἀριθμῶν οἵτινες, ἐὰν δὲν ἔχωσι τὴν ἐπιθυμητὴν μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, διότι ὡς εἶπομεν, αὕτη εἶνε ἀδύνατος ἐν τοιαύταις ζητήσεσιν, εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι προσεγγίζουσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν, καθόσον συμφωνοῦσι πρὸς τὰ πράγματα· ἀπεδείξαμεν, λέγομεν ὅτι, οὐ μόνον ὑπάρχει παρ' ἡμῖν πλήρες τὸ ἰσοζύγιον ἐν τῇ γενικῇ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀξίον λόγου καταλείπεται εἰς πίστωσιν αὐτῆς ἐτησίως ὑπόλοιπον. Ἐὰν μεθ' ὅλα ταῦτα, παρὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν λογικὴν, ἀμφισβητηθῶσι τὰ συμπεράσματα ἡμῶν καὶ ἀντιταχθῆ ἡμῖν ὅτι οὐχὶ διὰ καταλοίπου εἰς πίστωσιν κλείει ὁ τῆς δόσοληψίας ἡμῶν ἰσολογισμὸς, ἀλλὰ διὰ καταλοίπου εἰς χρεώσιν, ἡμεῖς ἀπλῶς θὰ ἐρωτήσωμεν, πῶς οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν κατέσχον μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης καὶ αὐτὰ τὰ ἄτομα ἡμῶν, θὰ ἐρωτήσωμεν πόθεν καὶ πῶς τὰ ἀποταμιεύματα τῶν Ἑλλήνων τὰ κατ' ἔτος αὐξάνοντα, πᾶσι δ' ὁρατά, διότι ἐξαντικειμενοῦνται ἐν παρακαταθήκαις ἐνίοτε καὶ ἀτόκοις παρὰ ταῖς Τραπεζίαις ἐν Ἑλ-

λάδι και ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἐν οἰκοδομαῖς, ἐν παντοίαις ἀγοραῖς και ἐπιχειρήσεσιν, ἐν τοῖς τρόποις καθόλου τοῦ ζῆν, ὁσημέραι ἀπολαυσι- κωτέρου καθισταμένου.

Ὅ,τι μόνον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ἐὰν περὶ τούτου μᾶς ἀνασκευά- σωσιν, εἶνε ὅτι τὸ ἐκ 10 περίπου ἑκατομμυρίων κατάλοιπον τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ὑπολογισμόν ἡμῶν ἀπομένει ἐτησίως εἰς πίστωσιν ἡμῶν, εἶνε ἔλασσον. Τὴν ἀντίρρησην ταύτην, ἐν ἑλλείψει ἀσφαλῶν περὶ τοῦ ἐναν- τίου ἀποδείξεων και διότι, ὡς εἶπομεν, ἐν τοιαύταις ζητήσεσι δὲν χωρεῖ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, δεχόμεθα, ἀλλὰ δεχόμεθα μέχρι σημείου λογικοῦ, μέχρι σημείου μὴ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀνατρεπομένου. Κατὰ τ' ἀνωτέρω δυνάμεθα λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ τρίτος λόγος τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ γραμματίου, τὸ δυσμενὲς δηλαδή καλούμενον ἐμπο- ρικὸν ἰσοζύγιον, δὲν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν.

Ἐπεμείναμεν διὰ μακρῶν ἀναπτύξαντες τοὺς λόγους, οἵτινες φέρον- ται πρὸς ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς ἐν ὧρα ἀναγκαστικῆς κυκλο- φορίας ὑποτιμῆσεως τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τοῦ τραπεζικοῦ γραμμα- τίου, διότι εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ κυριωτάτη τῆς στενο- χωρίας τοῦ Κράτους, ἡ μονωτάτη δὲ και ἀποκλειστικὴ τῆς οἰκονομι- κῆς δυπραγίας τῆς κοινωνίας αἰτία εἶναι, ἡ τοῦ τραπεζικοῦ γραμμα- τίου ὑποτιμῆσις. Ἐὰν ἀσφαλῶς διαγνωσθῶσιν οἱ λόγοι, οἵτινες συνεπά- γονται τὴν νόσον, εὐχερῆς καθίσταται ἡ θεραπεία. Ἀπεδείξαμεν ὅτι οἱ δύο πρῶτοι λόγοι, ὁ τῆς ὑπερβολῆς τῆς κυκλοφορίας και ὁ τῆς ἐλ- λείψεως τελείας ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινῶς πρὸς τὸ ἐκδίδον τὰ γραμμάτια πιστωτικὸν κατὰστημα και τὸ Κράτος, ἀποδεικνύονται ὑφιστάμενοι, ὅτι δὲ δὲν ὑφίσταται ὁ τρίτος λόγος, ὁ τοῦ δυσμενοῦς ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς κυκλοφορίας, ἐὰν στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναπτυχθείσης ἀρχῆς, καθ' ἣν ἡ ὑποτιμῆσις τοῦ γραμματίου ἔχει σχέσιν εὐθεῖαν πρὸς τὸ υπερβάλλον τῆς κυκλοφορίας, ἐπὶ τοιαύτης ἀνωτάτου μὲν ὄρου δρ. (Ἀύγουστον 1891) 149,676,009 ἔδει νὰ εἴχομεν ὑποτιμῆσιν ἴσην πρὸς 46.6 0)0, ἐπὶ κατωτάτου δὲ δρ. 72,319,058 (Ὀκτώβριος 1885) οὐδεμίαν ἔδει νὰ εἴχομεν ὑποτί- μησιν ἢ μᾶλλον τὸ συνάλλαγμα ἔδει νὰ ἐκανονίζετο ὑπὲρ τῆς Ἑλ- λάδος, και τέλος ἐπὶ μέσου ὄρου κυκλοφορίας δρ. 110,997,533 ἔδει νὰ εἴχομεν ὑποτιμῆσιν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 27.9 0)0. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ὡς εἶδομεν ἤδη, ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνωτάτου ὄρου κυκλοφορίας εἴχομεν ὑποτιμῆσιν ἐξ 29 0)0, ἐπὶ δὲ τοῦ κατωτάτου ἐξ 8 0)0 και τέλος ἐπὶ τοῦ μεσαίου τῆς κυκλοφορίας ὄρου εὕρομεν τὴν ὑποτιμῆσιν ἐξίχθεισαν

μέχρι τῶν 38 1)2 0)0. Ἄξιον μνησίας εἶναι ὅτι ἡ αὐτὴ παρατηρήθη και ἐν Ἰταλίᾳ ἀνωμαλία· τῷ 1868 ἀπέναντι κυκλοφορίας 903 ἑκατομ- μυρίων, ἡ ὑποτιμῆσις δὲν ὑπερέβη τὸ 10 0)0, τῷ 1874 ἀπέναντι κυ- κλοφορίας σχεδὸν διπλασίας (1,600 ἑκατομμυρίων) ἡ αὐτὴ διετηρήθη εἰς μόνον 10 0)0 ὑποτιμῆσις. Οὕτω λοιπὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἐπὶ ἀνω- τάτου κυκλοφορίας ὄρου εἴχομεν ὑποτιμῆσιν ἐλάσσονα τῆς κανονικῆς κατὰ 17.6 0)0, ἐπὶ κατωτάτου δὲ ἀνωτέραν κατὰ 8 0)0, και ἐπὶ μέσου κυκλοφορίας ὄρου ἐπίσης τῆς κανονικῆς ἀνωτέραν, ὑποτιμῆσιν κατὰ 10.6 0)0. Ἐὰν ἤδη λεπτομερέστερον ἐξετάσωμεν τὰς διαβαθμίσεις τῆς ὑπο- τιμῆσεως τοῦ τραπεζικοῦ ἡμῶν γραμματίου κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκο- σιπενταετίαν, δηλαδή ἀπὸ τοῦ 1868, εὐρίσκομεν ὅτι, μέχρι τοῦ Ὀκτω- βρίου τοῦ 1882, ὅτε ἴσχυεν ἡ παλαιὰ δραχμὴ, ἥτις εἶχεν ἀξίαν κατὰ 12 λεπτὰ κατωτέραν τῆς τοῦ φράγκου, ἡ ὑποτιμῆσις ἐξίκετο κατὰ μέσον ὄρον εἰς 17 0)0, ἀπὸ δὲ τοῦ Νοεμβρίου 1882, ὅτε διὰ τοῦ δια- τάγματος τῆς 26 8βρίου 1882, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν καθ' ὅλον τὸ Κρά- τος ὁ νόμος ΣΔ' τῆς 10 Ἀπριλίου 1867, καθ' ὃν ἡ παλαιὰ δραχμὴ ἐκηρύχθη ἴση πρὸς τὸ φράγκον, ἡ ὑποτιμῆσις, ἀνῆλθε κατὰ μέσον ὄρον εἰς 38 1)2. Ἡ πρὸ τοῦ 1882 ὑποτιμῆσις, ἡ ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1870 παρατηρηθεῖσα, ἐξηγεῖται μέχρι τινός, διότι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἴσχυεν ἡ δευτέρα παρ' ἡμῖν ἀναγκαστικὴ, ὡς ἐπίσης ἐξηγεῖ- ται και ἡ ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1884 ὑποτιμῆσις, διότι και κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἴσχυεν ἡ τρίτη παρ' ἡμῖν ἀναγκαστικὴ, ἀλλ' ὅποσιν ἔχει ἐξήγησιν ἡ ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1877 παρατηρη- θεῖσα ὑποτιμῆσις, ἀφοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οὐδὲως εἴχομεν ἀναγκαστικὴν τοῦ γραμματίου κυκλοφορίαν; Κατὰ τὴν περίοδον ταύ- την τὸ συνάλλαγμα, δηλαδή ὁ χρυσός, ὑπερετιμᾶτο κατὰ μέσον ὄρον μέχρι 14 0)0, ὑπετιμῆθη ἐπομένως κατὰ τοσοῦτον τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον, ἡ ὑποτιμῆσις δ' αὕτη εἶναι ἀληθῶς ὑπέρογκος και πρὸς πάντας τοὺς κανονίζοντας τὸ συνάλλαγμα νόμους ἀντιτάσσεται. Ἐτι σημαντικωτέρα καταφαίνεται ἡ ἀνωμαλία, ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐπισκο- πήσωμεν βαθύτερον τὰς διακυμάνσεις, τὰς ἀπὸ τοῦ 1884 ἐν τῇ ὑπο- τιμῆσει τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου, ἢ τῇ τοῦ χρυσοῦ ὑπερτιμῆσει παρα- τηρηθείσας. Τὸ 1884 ἀπέναντι κυκλοφορίας δρ. 88,170,451 τὸ χρυσοῦν φράγκον ἐτιμᾶτο δρ. 1.03 3)4 0)0, τὸ γραμμάτιον δηλαδή ἐτηρεῖτο εἰς ἰσοτιμίαν σχεδὸν, τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπὶ κυκλοφορίας ἐλάσ- σονος τῆς τοῦ 1884 κατὰ 18 περίπου ἑκατομμύρια, ἡ τιμὴ τοῦ χρυ- σοῦ ἠῤῥξῆσε κατὰ 1 3)4 0)0· ἀληθῶς ἐφηρμόσθη τότε ἡ τετάρτη παρ' ἡμῖν ἀναγκαστικὴ, ἀλλὰ και τὸ 1887, ἐπὶ κυκλοφορίας δρ.

126,951,268 τὸ συναλλάγμα ἐτιμήθη 25 1)4 0)0, ἐνῶ ἐπὶ κυκλοφορίας δρ. 117,491,570, τὸ 1888 τὸ συναλλάγμα ἐτιμάτο 26 1)2 0)0, δηλαδή ἐπὶ ἐλάσσονος κατὰ 10 περίπου ἑκατομ. κυκλοφορίας, τὸ συναλλάγμα ὑπερτιμήθη κατὰ 1 1)4 0)0! Ἐάν δὲ καὶ τὰς διαφόρους στάσεις τοῦ ἐπ' ἀναγκαστικῆς χρέους τοῦ Κράτους σχετικῶς πρὸς τὴν πορείαν τοῦ συναλλάγματος ἐξερευνήσωμεν, θὰ εὕρωμεν τὴν ἀνωμαλίαν ἐπιβεβαιουμένην. Τῷ 1886 τὸ χρέος τοῦ Κράτους ἀνῆρχετο εἰς δρ. 61, 313,748, τὸ δὲ συναλλάγμα ἀνῆρχετο εἰς 23 3)4 0)0, τὸ 1887 τὸ χρέος ἦτο δρ. 79,031,595 καὶ τὸ συναλλάγμα 25 1)4 0)0· τῷ 1888 τὸ Κράτος ὤφειλε δρ. 72,059,969, τὸ δὲ φράγκον ἐτιμάτο δρ. 1 26 1)2, δηλαδή, ἐνῶ τὸ χρέος τοῦ κράτους ἠλαττοῦτο κατὰ 7 περίπου ἑκατομμύρια τὸ συναλλάγμα ὑπερτιμάτο κατὰ 1 1)4 0)0. Τῷ 1891 τὸ χρέος συνεποσοῦτο εἰς 77,158,828, ἠλαττοῦτο ἐπομένως κατὰ 2 περίπου ἑκατομμύρια τοῦ ποσοῦ τοῦ 1887, καὶ μολαταῦτα τὸ συναλλάγμα ἀνῆρχετο εἰς 29 3)4 δηλαδή, καθίστατο κατὰ 4 1)2 0)0 ἀνώτερον τοῦ 1887. Τέλος τῷ 1893, μέχρι τοῦ Μαΐου, ὅτε τὸ χρέος τοῦ Κράτους ἐγένετο πάλιν ἴσον πρὸς τὸ τοῦ 1887 εἰς δρ. 79,672,148 συμποσοῦμενον, τὸ συναλλάγμα ἀνῆλθεν εἰς ὕψος πρωτοφανές· τὸ χρυσὸν φράγκον ἐτιμήθη δρ. 1.80, ὑπερέβη δηλαδή τὴν τιμὴν τοῦ 1887 κατὰ 54 3)4 0)0!

Ἀπέναντι τσαύτης περὶ τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος, δηλαδή τοῦ χρυσοῦ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου ἀνωμαλίας, δυνάμεθα λοιπὸν ἀσφαλῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι, πρὸς τὸν λόγον τῆς ὑπερβολῆς τῆς κυκλοφορίας, τὸν ἀναντιβῆτως ἐν ἀρχῇ ἐπιδρῶντα, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι, ἀλλότριοι τῶν ὄρων οὓς καθορίζει ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, διὰ τὴν ἰσοτιμίαν τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος οἵτινες οὐχ ἦπτον εἰς μέγιστον ἐπιδρῶσι βαθμόν. Καθ' ἡμᾶς οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶ δύο. Καὶ εἶναι μὲν οὗτοι διακεκριμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ παραλλήλως ἢ ἐν συνδυασμῷ ἐπενεργοῦντες, ἐπιδρῶσι λεληθότως καὶ συνεπιφέρουσιν ὅτε μὲν τὴν ἀπότομον ὕψωσιν, ὅτε δὲ τὴν ἀπότομον πτώσιν τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ, καθόλου δὲ τὴν ἀνωμαλίαν, τὴν ἐκδηλουμένην εἰς τὰ ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἐν λοπτομερείᾳ ἀφηγήθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω.

Ὁ εἰς τῶν λόγων τούτων εἶναι ἢ εἰς τὸν Ἕλληνα ἔμφυτος, μέχρις ὑπερβολῆς, φιλοτιμία ἐν σχέσει πρὸς τὴν στενότητα τῶν Ἑλληνικῶν ἀγορῶν, ἐπιδεινουμενὴν ἕνεκα τοῦ εἰς ἄκρον ἀτελοῦς ὀργανισμοῦ αὐτῶν περὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κίνησιν τῶν χρηματ. ἀξιών, ὡς θὰ ἴδωμεν εὐθὺς διὰ τῶν πραγμάτων, ἐπιφυλαττόμενοι ν' ἀσχοληθῶμεν περὶ τοῦ δευτέρου

ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Τὴν 12 Ἰουλίου ε. ε. εἶχομεν ἀνάγκην νὰ μεταβῶμεν παρὰ τινι τῶν ἐνταῦθα Τραπεζῶν, ἐνῶ δὲ μετὰ τοῦ διευθυντοῦ συνδιελεγόμεθα, προσῆλθε μεσίτης τις συναλλάγματος καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τῷ πωλήσῃ συναλλαγματικὴν φρ. 16,000 προσθεῖς ὅτι τὴν τιμὴν τοῦ φράγκου ἄφινεν εἰς τὸν διευθυντὴν νὰ κανονίσῃ. Ὁ διευθυντὴς ἀπήντησεν ὅτι μετὰ μεσημβρίαν ἢ Τράπεζα δὲν πωλεῖ συναλλάγμα. Ὁ μεσίτης τότε ἐφάνη στενοχωρηθεὶς καὶ ἀπήντησεν ὅτι προσφέρει δρ. 1.63—1.64· σημειωθῆτω δὲ καλῶς ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, 12η Ἰουλίου, τὸ φράγκον ἐτιμάτο 1.61—1.61 1)2. Ὁ διευθυντὴς πάλιν ἠρνήθη καὶ ὁ μεσίτης ἐπὶ μᾶλλον στενοχωρηθεὶς, προσέφερε μέχρι δρ. 1.67 κατὰ φράγκον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προσφορὰν ταύτην ὁ διευθυντὴς ἠρνήθη καὶ ὁ μεσίτης ἀπῆλθε λίαν στενοχωρημένος. Παρατηρήσαμεν τότε τῷ διευθυντῇ ὅτι μεγίστην θὰ εἶχεν ἀνάγκην ὁ μεσίτης, τῆς συναλλαγματικῆς ἵνα, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν προσφέρῃ 5 ὄλα λεπτά τὸ φράγκον πέραν τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας, νὰ ὑψώσῃ δηλαδή ἐν μιᾷ στιγμῇ, τὸ συναλλάγμα κατὰ 3 καὶ πλέον τοῖς ο)ο. Ὁ διευθυντὴς μᾶς ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει· «Κᾶποιοι φιλότιμος ἔμπορος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κάμῃ ἔμβασμα». Ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τῆς Τραπεζῆς ἐκείνης καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς ὑποθέσεώς μας μετέβημεν παρ' ἄλλῃ τινί. Ἐκεῖ, συνητήσαμεν τὸν μεσίτην ὃν εἶχομεν ἰδεῖ πρὸ ὀλίγου, ἀλλ' οὐχὶ πλέον ζητοῦντα ἢ ἐμπορικῶς συναλλασσόμενον, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς ἐκλιπαροῦντα τὸν τραπεζίτην νὰ δώσῃ αὐτῷ τὴν συναλλαγματικὴν ἀντὶ δρ. 1.66, ὁ τραπεζίτης ὁμως ἐπιμόνως ἠρνεῖτο, ἀναβαλλων διὰ τὴν αὔριον, διότι ἡ τιμὴ τῆς ἡμέρας ἦτον, ὡς ἔλεγε, κατὰ πολὺ μικρότερα. Καὶ ἐνταῦθα μᾶς εἶνε εὐκαιρος μία παρέμβασις. Δὲν ἔχομεν πολλὴν πίστην εἰς τὴν εὐαισθησίαν ἐν γένει τῶν εἰς τὰ χρηματιστικὰ καταγινομένων, γινώσκομεν ἐκ πείρας ὅτι ὁ χρηματιστής ἐν τῇ ἀγορᾷ, διότι ἀλλαχοῦ εἶνε καὶ αὐτὸς βεβαίως ἄνθρωπος, ἐξ οὐδενὸς ἄλλου ἐλαύνεται αἰσθήματος ἢ τοῦ τοῦ κέρδους· μᾶς ἔκαμε λοιπὸν ἐντύπωσιν ἡ ἄρνησις τοῦ τραπεζίτου ἐκείνου καὶ ἐσκέφθημεν ὅτι δυσὶν θάτερον συμβαίνει ἢ ὅτι δὲν εἶχε χρυσὸν διαθέσιμον, ἢ ὅτι οἱ τραπεζίται πάντες δὲν εἶναι τοῦ αὐτοῦ φράγματος, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄνθρωποι ὑποτάσσοντες τὸ πάθος τοῦ κέρδους εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν, εὐχαρίστως δ' ἐπέισθημεν ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι, παρὰ τῷ τραπεζίτῃ ἐκείνῳ, ἢ ἐπιμονὸς ἄρνησις δὲν προήρχετο ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ διαθέσῃ τὴν συναλλαγματικὴν, ἀλλ' ἐκ τῆς εὐσυνειδησίας αὐτοῦ, μὴ θέλοντος νὰ καρπωθῇ κέρδος, τὸ ὅποιον δὲν ἐθεώρει δεδικαιολογημένον. Οὐχὶ δικαίως λοιπὸν ἐπιρρίπτεται ἡ τῆς ὀδυνηρᾶς τῆς ἀγορᾶς κατὰστάσεως μομφή

καὶ ἡ εὐθύνη ἀπολύτως εἰς τοὺς τραπεζίτας. Ὑπάρχουσι μεταξύ αὐτῶν καὶ εὐσυνείδητοι ἄνθρωποι, οἱ πλείους ἴσως, οἵτινες ἀρκοῦνται εἰς μεμετρημένον κέρδος, ἀποκρούοντες τὴν αἰσχροκέρδειαν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀναρπάζονται φυσικῶς ἐκ τῆς κρατούσης ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀνωμαλίας, ἐξ ἄλλων αἰτίων προσγενομένης. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ μεσίτης ἐξηκολούθει ἐκλιπαρῶν καὶ μετὰ τσσαύτης ἐπιμονῆς, ὥστε ὁ τραπεζίτης ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ συναινέσῃ καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἐκ φρ. 16,000 συναλλαγματικὴν ἀντὶ φρ. 1.66 τὸ φράγκον, εἶπε δὲ εἰς ἡμᾶς ὅτι, παρὰ τὴν θέλησιν του τὸ ἔπραξεν ἀλλ' ἐπέισθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶχεν ἀληθῶς ἐπιτακτικὴν τῆς συναλλαγματικῆς ἀνάγκην· προσέθηκε δὲ «εἶδατε ὅτι τῷ συνέστησα ἐχεμύθειαν ἢν παρακαλῶ καὶ αὐμᾶς νὰ τηρήσητε, ἀλλὰ χωρεῖ ἐχεμύθεια εἰς τὴν ἀγορᾶν; Αὐτὸν θὰ ἔχωμεν τὸ συνάλλαγμα 1.70». Καὶ πράγματι τὸ δελτίον τοῦ χρηματιστηρίου τῆς ἐπιούσης, τῆς 13 Ἰουλίου, ἐσημείωτο ἐπὶ Γαλλίαν συνάλλαγμα, τὸ τρίμηνον 1.67—1.69 τὸ δὲ ὄψεως 1.68—1.70! Ἐσημειώσαμεν καλῶς τὴν ἡμέραν, τὴν 12 Ἰουλίου ε. ε., καθ' ἣν ἐλάμβανε χώραν τὸ συμβεβηκός, τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ἀφηγήθημεν, διότι ἐν αὐτῷ ἔσχομεν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν συλλογισμῶν εἰς οὓς ἀπὸ πολλοῦ περιηρόμεθα. Γινώσκουμεν καὶ ἄλλα πολλὰ ὁμοίας φύσεως συμβεβηκότα, ἐνισχύοντα ἐπὶ μᾶλλον τὸν ἰσχυρισμὸν ἡμῶν περὶ τῆς στενότητος τῶν ἡμετέρων ἀγορῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἑλλήνου, ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπὲρ τὸ δέον ἐκταθῶμεν, ἀπέχομεν νὰ ἀφηγηθῶμεν καὶ τὰ περὶ αὐτῶν, ἀρκούμενοι εἰς τὸ ἀνωτέρω ἱκανῶς τοῦ πράγματος δηλωτικόν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ 1891, τὸ συνάλλαγμα μετεπήδησεν ἀποτόμως ἀπὸ τῆς σχετικῆς στασίμου καταστάσεως ἐν ἣ διατέλει ἐπὶ μακρόν, εἰς κατάστασιν οὐ μόνον τελείας ἀσταθείας καὶ ἀβεβαιότητος, ἀλλὰ καὶ ἀφορήτου ἀνωμαλίας ὡς ἐκ τῶν ἀποτόμων τῆς τιμῆς αὐτοῦ διακυμάνσεων, τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον περιῆλθεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, εἰς ἀληθῆ ἀμηχανίαν. Οὐδὲν διὰ τὸν ἔμπορον ἐτιφωρότερον τῶν ἀποτόμων τοῦ συναλλάγματος διακυμάνσεων. Ἀδιαφορεῖ ὁ ἔμπορος ὅποια ἢ μᾶλλον ὅποση εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος, ταύτην θὰ πληρώσῃ ὁ καταναλωτής, ἀρκεῖ νὰ γινώσκῃ ὅτι εἶναι αὕτη διαρκῆς καὶ σταθερὰ καὶ ὅτι θὰ πληρώσῃ τὸν εὐρωπαϊὸν προμηθευτὴν του κατὰ τὴν λῆξιν τῶν δι' ὧν ὑπεχρεώθη συναλλαγματικῶν, διὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς δι' ἧς ἠγόρασε τὰ ἐμπορεύματα του. Ὅπερ τρομάζει τὸν ἔμπορον εἶναι ἡ τοῦ συναλλάγματος ἀστάθεια καὶ κατὰ μείζονα λόγον ἡ ἀπότομος ὑψοσις αὐτοῦ, διότι ἐὰν

ἀγοράσας ἐν Εὐρώπῃ ἐμπόρευμά τι εἰς τιμὴν συναλλάγματος π. χ. φρ. 1,30 τὸ φράγκον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐκανόνισε τὴν τιμὴν πωλήσεως τοῦ ἐμπορεύματός του, εὐρεθῆ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς πληρωμῆς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγοράσῃ τὸ φράγκον πρὸς φρ. 1,60, προφανῶς ζημιούται ὀλοκλήρον τὴν ἐκ 30 0)0 διαφορᾶν, ἐὰν ἐξεποίησεν ἤδη τὸ ἐμπόρευμα ἢ κατὰ πλείστον, καθόσον ἂν δὲν ἐξεποίησεν αὐτὸ καθ' ὀλοκληρίαν, δὲν δύναται νὰ ἐπιβαρύνῃ πλέον τὸ ὑπόλοιπον δι' ὅλης τῆς διαφορᾶς, διότι ἀπομακρύνονται οἱ ἀγορασταί. Περιέρχεται τότε ὁ ἔμπορος εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀγνοεῖ τί νὰ πράξῃ ἢ μᾶλλον παύει τὰς προμηθείας καὶ ἀναβάλλει τὴν πληρωμὴν τῶν ληξιπροθέσμων συναλλαγματικῶν του. Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον. Ἐπὶ τῇ ἀποτόμῳ καὶ ὑπερβολικῇ τοῦ συναλλάγματος ὑψώσει, ἀνέβαλε τὴν πληρωμὴν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συναλλαγματικῶν του ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως τοῦ συναλλάγματος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀναβολὴ δὲν ἐγένετο ἀορίστως, ἐγένετο ἐπὶ χρόνον, ἔδει ἀνυπερθέτως πλέον, καθ' ὠρισμένην στιγμὴν, νὰ ἐκπληρωθῶσιν αἱ ὑποχρεώσεις. Τότε ὁ φιλότιμος ἔμπορος, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι, τὸ συνάλλαγμα οὐ μόνον δὲν ἐβελτιώθη, ἀλλὰ μᾶλλον ὑψώθη, οὐδὲν ἄλλο ἀπολύτως συλλογιζόμενος ἢ τὴν ὑπερτάτην ἀνάγκην νὰ δειχθῆ συνεπῆς πρὸς τοὺς ἀνταποκριτὰς αὐτοῦ, καλεῖ τὸν μεσίτην πρὸς ὃν δίδει διαταγὴν ἀγορᾶς συναλλάγματος εἰς οἰανδήποτε τιμὴν, διότι τοῦτο ἐπιβάλλει αὐτῷ ἡ φιλοτιμία του ὡς τιμίου ἀνθρώπου καὶ ὡς ἔμπορου, καὶ ἐκτός ἐπὶ δακτύλοις μετρούμενων ἐξαιρέσεων, τοιοῦτο εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον, τίμιον καὶ φιλότιμον. Ὅταν εἰς τοιαύτην ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας θέσιν περιέλθῃ ὁ ἔμπορος, ἐξαναγκάζεται νὰ πληρώσῃ τὴν τιμὴν ἣτις τῷ ἐπιβάλλεται, τὴν τιμὴν δὲ ταύτην κανονίζουσι καθόλου οὐχὶ αἱ γενικαὶ οἰκονομικαὶ συνθήκαι τοῦ τόπου, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς στενότητος τῶν ἑλληνικῶν ἀγορῶν, ἧς ἕνεκα τὰ ἐν Εὐρώπῃ ἀποταμιεύματα εἰς ὀλίγας ἀνήκουσι χεῖρας, ἢ βούλησις τοῦ κατόχου, ἣτις καθίσταται τοσοῦτον μᾶλλον αὐθαίρετος, ἐφ' ὅσον ὑποδοθηεῖται ὑπὸ τῆς ἕνεκα τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνωμάλου νομισματικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀπουσίας οἰουδήποτε χαλινοῦ. Οὐδὲν δὲ θὰ εἴπω περὶ τοῦ αἰσχροκερδοῦς κατόχου, ὃν ὅμως εἰσὶν ἐμπορικῶς ἠναγκασμένοι νὰ ἀκολουθῶσι καὶ οἱ πλείστοι σῶφρονες καὶ εὐσυνείδητοι κάτοχοι. Οὕτω τὸ συνάλλαγμα ὑψοῦται εἰς τιμὴν πάνυ δυσανάλογον πρὸς τὰς γενικὰς τῆς ἀγορᾶς συνθήκας, διότι προσεπιβραῖ τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, καθόσον σωρεῦνται, ὡς συνέβη παρ' ἡμῖν, αἱ ἐπιτακτικαὶ τῶν ἐμβασμάτων ἀνάγκαι ἀπέναντι τῶν εὐαρίθμων τοῦ συναλλάγματος κατόχων.

Ἐν τοιαύτῃ πραγματῶν καταστάσει εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι τὴν μεγίστην περὶ τὴν κίνησιν τῶν συναλλαγματικῶν ἀξιῶν ἀνωμαλίαν, τὴν σχεδὸν μαράνασαν τὸ ἐμπόριον, καθόλου δὲ περιαγαγούσαν εἰς ἀπόγνωσιν τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ Κράτος, εἶνε ἀναντίρρητον, λέγομεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἄρῃ κατὰ πλεῖστον ἡ δύναμις ἐκείνη, ἥτις ἀλλαχοῦ ἀποδεικνύεται ὑπεργέρα πασῶν τῶν ἐναντίων ἐπιδράσεων, ὅθενδῆποτε καὶ ὀψωδῆποτε προερχομένων. Ἐννοοῦμεν τὴν δύναμιν ἥτις ἐνυπάρχει ἐν τῷ πρώτῳ καὶ προνομιοῦχῳ πιστωτικῷ ἰδρύματι τῆς χώρας. Δυστυχῶς, ἡ δύναμις αὕτη δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Τράπεζα ἀδυνατεῖ νὰ δεσπόσῃ τῆς ἀγορᾶς· ἠθέλησέ ποτε νὰ τὸ πράξῃ, ἀκριβῶς κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀλλ' ἐξηναγκάσθη εὐθύς νὰ ὀπισθοχωρήσῃ· ἀπεδείχθη ὁμως ὅτι ἤρκεσεν ἡ ἀπλῆ, ἡ στιγμιαία τῆς Τραπεζῆς ἐμφάνισις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἵνα ἐξουδετερωθῇ πᾶσα ἐναντία ἐπίδρασις, διότι ἐνῶ τὸ συνάλλαγμα ἐτίματο δρ. 1.40 εὐθύς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ μέχρι τῆς δρ. 1.36, δηλαδή, κατὰ τέσσαρας ὄλας μονάδας. Δὲν μᾶς εἶνε εὐκαιρὸν ἐνταῦθα νὰ ἐκταθῶμεν εἰς τὰ ἀφορῶντα ἐν γένει εἰς τὸ κυριώτατον ἡμῶν πιστωτικὸν κατὰστημα· ἐπιφυλαττόμεθα νὰ τὸ πράξωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Δὲν δυνάμεθα ὁμως καὶ νὰ πρὸέλθωμεν ὅλως ἐν σιγῇ τὴν γνώμην ἡμῶν ὅτι, λίαν ἀτόπως, ἀδίκως καὶ ἀβασανίστως ἐπιρρίπτονται αἱ κατὰ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Τραπεζῆς μομφαί. Ἐὰν ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Τράπεζα κατὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς ἀνεδέχθη ἐργασιῶν, ἀσυμβιβάστων ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, ποικιλίαν, ἀντικειμένην εἰς τὰς περὶ Τραπεζῶν παραδεδεγμένας παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν ἀρχάς, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀνάγκας ὑπ' ἃς κατὰ τὴν παρωχημένην ἐκείνην ἐποχὴν διετέλει τὸ μόλις ἀναγεννώμενον ἔθνος, τὸ οὐδὲν τότε κεκτημένον, ἔχον δὲ πάντων ἀνάγκην. Ἐὰν, ἀκριβῶς ἐνεκα τῶν ἐκτάκτων ἐκείνων περιστάσεων ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Τράπεζα ἐξηναγκάσθη εὐθύς ἀρχῆθαι νὰ ἐκτραπῇ τοῦ ἀληθοῦς αὐτῆς προορισμοῦ ἵνα, τὰς πολλαπλὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας θεραπείῃ, καὶ εἶνε σήμερον, ὅτε ἄλλη ἐδημιουργήθη ἐν τῷ ἔθνει θέσις καὶ ἄλλαι ἐπομένως ὑπάρχουσιν ἀνάγκαι, λίαν εὐκατῶν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ τόπου, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι διὰ τῆς θεραπείας τῶν πολλαπλῶν ἐκείνων ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἡ Τράπεζα ἡμῶν πρὸ παντός δικαιοῦται εἰς τὸν εὐγενῆ τίτλον ὃν φέρει, διότι ἀληθῶς ἐθνικὸν ὑπάρχει τὸ ἴδρυμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν μέσῳ ἀπείρων δυσχερειῶν κρατερῶς ὑπεβόηθησε τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἀνέγερσιν αὐτοῦ, αὐτὸ

δὲ εὐρωστον καὶ μόνον χρῆζον διοργανώσεως συμφώνου πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς ἀποδεικνύεται.

Οὐδεμία λοιπὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὡς ἀριδῆλως ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι πρὸς τὸν λόγον τῆς ὑπερβολῆς τῆς κυκλοφορίας, ἐπιδρᾷ καὶ δὴ κατὰ πολὺ, ὁ λόγος ὁ προκύπτων ἐκ τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας τῷ Ἑλληνι, ἐν σχέσει πρὸς τὴν στενότητα καὶ τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ἀγορᾶς, ὅτι δὲ ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐξαντικειμενοῦται ἐν τῇ ὀδυνῇ ἐκείνῃ ἀνωμαλίᾳ κατὰ τὴν κίνησιν τῶν χρηματικῶν ἀξιῶν, ἣν μόνη ἡ ὑπερβολὴ τῆς κυκλοφορίας εἶνε ἀνεπαρκὴς νὰ ἐξηγήσῃ. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ἔχει καὶ ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως κ. Law, λέγων ἐν σελίδι 15 τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ. «Εὐκόλως νῆξηγείται ἡ περὶ τὴν τιμὴν τοῦ συναλλάγματος ἀστάθεια. Αἱ ἀγοραὶ αἰεὶς λίαν περιωρισμέναι καὶ αὐθαίρετως ἐνεργοῦσι μὴ ὑπάρχοντος εἰλέγχου (χαλινῶ)». Ἡδῆ, πρὶν ἢ περάνωμεν τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀναγκαστικῶν μελέτης ἡμῶν, θὰ ἐξετάσωμεν, ἐφ' ὅσον τοῦτο μᾶς εἶνε δυνατόν, ὅποια τις ἔσται ἐν τῷ μέλλοντι ἡ περαιτέρω τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ πιστωτικοῦ ἡμῶν νομίσματος πορεία. Ἀνακόπτεται αὕτη, καταπαύει εἰς δ ἀφίκετο σημεῖον ἢ ἐπιδεινοῦται; Ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἰς ὅποιαν θὰ ἔχωμεν τιμὴν τὸ συνάλλαγμα, εἰς ἀνωτέραν τῆς μέχρι τοῦδε ἐκδηλωθείσης, κατωτέραν ἢ στάσιμον;

Εἶδομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὅτι ἡ ὑποτιμήσις τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου δὲν δύναται νὰ εἶνε κανονικῶς οὔτε ἀνωτέρα οὔτε κατωτέρα ἐκείνης ἣν συνεπάγεται ἡ ὑπερβολὴ τῆς κυκλοφορίας, εἶδομεν ὁμως σὺναμα ὅτι, πρὸς τὸν διέποντα τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος νόμον, καὶ ἄλλοι λόγοι ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ὑπάρχοντες, αἱ συνθῆκαι δηλαδή, αἱ ἴδιαι ταῖς ἡμετέραις ἀγοραῖς, ὑπ' ἃς τελοῦνται αἱ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνταλλαγαὶ ἡμῶν, προσεπιδρῶσι σπουδαίως καὶ συνεπάγονται τὰς ἀποτόμους καὶ μὴ ἄλλως δεδικαιολογημένας διακυμάνσεις τοῦ συναλλάγματος, ὅτε μὲν καθ' ὑπέρθασιν ὅτε δὲ κατὰ μείωσιν τοῦ κανονικοῦ ὄρου, πάντως δὲ λίαν ἀνωμάλως ἐκδηλουμένας. Δυνάμεθα ἄρα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται τὰ αἴτια, θὰ συνυπάρχωσι καὶ τ' ἀποτελέσματα, ὅτι ἐπομένως θὰ ἔχωμεν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὑποτιμήσιν ἀποτόμως διακυμαινόμενην. Τοῦτου γενομένου δεκτοῦ, δὲν μᾶς εἶνε βεβαίως δυνατόν, γινόμενοι προφήται, νὰ καθορίσωμεν ἀπὸ τοῦδε καὶ τὸ σημεῖον, μέχρι τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἐξίχθῃ ἡ ἀνακοπὴ ἢ ἡ ἐπιδεινωσις τῆς ὑποτιμήσεως. Ἐὰν ὁμως στηριχθῶμεν ἐπὶ γνωστῶν τινῶν δεδομένων, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ προῖδωμεν, ἀνευ πολλοῦ φόβου διαψεύσεως, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι

ἡ ὑποτίμησις, οὐ μόνον δὲν θ' ἀνακοπή, ἐὰν τὰ συνεπιφέροντα ταύτην αἴτια ἐξακολουθήσωσιν ὑπάρχοντα, ἀλλ' ὅτι θὰ χωρήσῃ ἐπιδεινωμένη, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐφ' ὅσον ὁ χρόνος παρέρχεται, κρατύνεται ἡ δυσπιστία τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ μέλλον καὶ, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ, καὶ ὁ λόγος οὗτος, ὁ τῆς δυσπιστίας τοῦ κοινοῦ, εἶνε λίαν σημαντικός, ἐπιπροστιθέμενος τοῖς ἄλλοις τῆς ὑποτίμησης τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος παράγων. Δυνατὸν πρὸς στιγμήν, ὡς ἐκ τῶν ἐφετινῶν λίαν ἐπιτυχῶν ἐσοδειῶν ὄλων τῶν προϊόντων ἡμῶν, ἡ ὑποτίμησις νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς προσφοράς ἀφθόνου συναλλάγματος, ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις ἐστὶ δυστυχῶς καθ' ἡμᾶς προσωρινή, βραχύβιος, διότι ὀλίγον δ' ὕστερον αὐτὴ θέλει ἐκδηλωθῆ μετὰ μείζονος ἐντάσεως. Ἐν Βρασιλίᾳ πρὸ διετίας ἡ ὑποτίμησις τοῦ πιστωτικοῦ γραμματίου ὑπεχώρησε κατὰ 10 % πρὸ τοῦ ὄγκου τῆς λαμπρᾶς τοῦ 1891 ἐσοδείας τοῦ καφέ, τιμηθέντος τοῦ milreis 18 ¹/₂ Pences ἀντὶ τῶν 17 εἰς ἃ εἶχε κατέλθῃ, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τρεῖς μόνον μῆνας, κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡ ὑποτίμησις ἐπὶ μᾶλλον ἐδεινώθη, ὑπερβάσα τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἀνῆρχετο πρὸ τῆς ὑποχώρησης, διότι ἐνῶ πρὸ αὐτῆς τὸ milreis ἐτιμᾶτο 17 Pence, μετ' αὐτὴν κατῆλθε μέχρι τῶν 14 ⁵/₈, ἀπώλεσε δηλαδή τῆς πρὸ τῆς ὑποχώρησης τιμῆς 2 ¹/₈ Pence ἤτοι 13.2 %!

Ὡς πρὸς τὸν δεύτερον λόγον, τὸν ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν φερόμενον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐν ὑπάρξει ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας φαινομένου τῆς ὑποτίμησης τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου, τὸν βαθμὸν δηλαδή τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ ἐκδίδον τὰ γραμμάτια πιστωτικὸν ἴδρυμα καὶ τὸ Κράτος, εἶδομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὅτι καὶ οὗτος ὕφισταται. Εἶνε τῶ ὄντι βέβαιον ὅτι τὸ κοινὸν δυσπίστως λίαν ἔχει καὶ ὅτι, ἐὰν τὴν ὑπὸ τῶν ἀριθμῶν ἐκδηλουμένην ὑποτίμησιν τοῦ γραμματίου, ἐξιχθεῖσαν μέχρις ἐκμηδενίσεως σχεδὸν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, θὰ δεχθῶμεν κατ' ἀνάγκην ὅτι ἡ δυσπιστία ἐκορυφώθη καὶ ὁσημέραι ἐπιτείνεται· ὅτι δ' ἐντεῦθεν ἡ ὑποτίμησις κατέστη τοσοῦτ' ἂν μᾶλλον βαρεῖα καὶ ἀπότομος, ὅσῳ ἡ δυσπιστία, συνδυαζομένη πρὸς τ' ἄλλα αἴτια περὶ ὧν ἡσχολήθημεν, ἐτι ἐνεργότερον ἐπιδρά. Ἐν τούτοις ἐπεφυλάχθημεν τότε νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ἡ δυσπιστία αὕτη τοῦ κοινοῦ εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν δεδικαιολογημένη. Λοιπὸν τοῦτο ἐπιχειροῦντες ἤδη, λέγομεν εὐθὺς ἐκ τῶν προτέρων ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, τοιαύτη δυσπιστία εἶνε ὡς πρὸς μὲν τὰς Τραπεζὰς ἀπολύτως ἀδικαιολόγητος, ὡς πρὸς δὲ τὸ Κράτος πάντως ὑπερβολικὴ.

Ὡς πρὸς τὰς Τραπεζὰς. Οὐδὲν οὐδὲ πόρρωθεν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, ἐξ ὅσων ἀλλαχοῦ ἐξεγείρουσι πάνυ δικαίως τὴν πλήρη δυσπιστίαν τοῦ

κοινοῦ. Ἐκεῖ τραπεζικὸν σύστημα ἀνεξέλεγκτον μέχρις αὐθαιρεσίας, ἐξηχρηωμένον μέχρι δολιότητος καὶ ἐν ἀγρίῳ ἀνταγωνισμῷ ἐν τῇ ἐπαλλήλῳ αὐτοῦ δράσει, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ αὐτοῦ τοῦ Κράτους, περιελθόντος εἰς τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐνασκήσῃ τὰ εἰς αὐτὸ ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, πρὸς περιφρούρησιν τῶν καταστρεφόμενων συμφερόντων τῆς κοινωνίας. Ἐκεῖ πλήμμουρα χαρτονομίσματος ἐκδοθέντος καθ' ὑπέρβασιν, οὐ μόνον τῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας τεθειμένων περιορισμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄριου τοῦ ὑπὸ τῶν Καταστατικῶν ὀριζομένου, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ πρᾶξιν καθαρὰν διαρπαγῆς. Ἐκεῖ εὐθὺς ὡς ἡ κυβέρνησις ἐσκέφθη περὶ καταπαύσεως τοῦ κακοῦ, ἀνετράπη ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ δεσπύζοντος τραπεζικοῦ συστήματος, καταδειχθεῖσης ὑπερτέρας τοῦ καθήκοντος τοῦ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας ἐπιβαλλομένου, ἡ δὲ διάδοχος Κυβέρνησις οὐδὲν συντελεστικώτερον εὔρεν ἢ νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν ἐπὶ καταδολιεύσει τῆς κοινωνίας γενομένην ἐκδοσιν τοῦ χαρτονομίσματος. Ἐκεῖ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους εἰσὶ τοσοῦτον στενῶς μετὰ τῶν Τραπεζῶν προσμειγμένα, ὥστε ἐνῶ αὐταὶ πᾶσαι, ἐξιρέσει λίαν εὐαριθμῶν, ἀπεδείχθησαν ὑπερχρεωκοπημέναι, οὐ μόνον, ἀπολέσασαι δις τὰ κεφάλαια αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἔνοχοι πράξεων τῆς ἀρμοδιότητος τῶν Κακουργιοδικειῶν καταφωραθεῖσαι, τὸ Κράτος οὐ μόνον δὲν παρεμβαίνει ἵνα ἐπιβάλλῃ τὴν γενικὴν ἐκκαθάρισιν, ἀλλ' ἔκτακτον καταβάλλει προσπάθειαν ἵνα νομοθετήσῃ κατὰ τρόπον ἐπιβάλλοντα αὐτῆς τὴν ἀναγκαστικὴν τοῦλάχιστον ἐπὶ ἡμῖσιν αἰῶνα. Ἐὰν λοιπὸν ἀλλαχοῦ τὸ κοινὸν κατελήφθη ὑπὸ δυσπιστικῆς ἀκρατήτου, τὸ δὲ συνάλλαγμα προβαίνει σταθερῶς ὑπερτιμώμενον μὲ ὄλην τὴν ἐλευθερίαν τοῦ χαρτονομίσματος κυκλοφορίαν, νομίζομεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἱκανοὶ ἢ μᾶλλον ὑπερπερακεῖς οἱ λόγοι, οἱ ἐπάγοντες τὴν δυσπιστίαν καὶ τὰς ἐντεῦθεν συνεπειὰς. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τίς, ἔστω καὶ ἐν μικρογραφίᾳ, ὑπάρχει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων λόγων; Διέπει παρ' ἡμῖν σύστημα τραπεζικὸν ἐξηχρηωμένον καὶ ἐπιβαλλόμενον τῷ Κράτει; Ἐγένετό που αὐθαίρετος τῶν νόμων τῆς πολιτείας καὶ δολία τῶν καταστατικῶν ὄρων ὑπέρβασις; Ἐνομοθετήθη τι ποτὲ ἐπὶ βλάβῃ τῆς κοινωνίας καὶ ἐπὶ ἀθεμίτοις τῶν Τραπεζῶν ἡμῶν ὠφελείαις; Δὲν ἀποτελοῦμεν πάντες ἀληθῆ συναυλίαν ἐν ταῖς αἰτιάσεσιν ἡμῶν ὅτι τὸ Κράτος καταπνίγει τὰς Τραπεζὰς, ἐπιβάλλον αὐταῖς τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ; Ἀλλ' ἐπὶ πάντων, δικαιοῦσι τὴν δυσπιστίαν τοῦ κοινοῦ οἱ κατὰ μῆνα ἐν τῇ ἐπισήμῳ Ἐφημερίδι διμοσιευόμενοι ἰσολογισμοὶ τῶν παρ' ἡμῖν προνομιούχων Τραπεζῶν; Ἄς μελετηθῶσιν οὗτοι καλῶς, ἄς βασιανισθῶσιν ὅσον ἔνεστιν αὐστηρότερον, οὐδὲν θὰ προκύψῃ, οὐδὲ κατ' ἐλά-

χιστον, δυνάμενον να υπεγείρη την άνησυχίαν του κοινου. Τουναντίον θα προκύψη ή απόδειξις, ή τοσοῦτω μάλλον βεβαία ὅση ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηρίζεται, ὅτι αἱ ἡμέτεροι Τραπεζαί εἰσιν εὖρωστοι καὶ ἀκμαῖαι ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτῶν ὡς πιστωτικῶν ἰδρυμάτων, ἐπὶ πάντων δ' ὅτι διέπει ἐν αὐταῖς τελεία ἐργασιῶν εὐθύτης καὶ ἀπαρέγκλιτος ἐν ταῖς πρὸς τὴν κοινωνίαν σχέσεσιν αὐτῶν τιμιότης. Μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκταθῶμεν ὑπὲρ τὸ δέον, δὲν θὰ προβῶμεν ἡμεῖς εἰς γενικὴν ἀνάλυσιν τῶν Ἰσολογισμῶν τῶν Τραπεζῶν, ἵνα παραστήσωμεν εἰς τὰ ὄμματα πάντων καταφανεῖς τὰς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐκτεθειμένης ἀληθείας· οἱ Ἰσολογισμοὶ εἰσι τοῖς πᾶσι προσίτοι καὶ δύναται ἕκαστος νὰ μελετήσῃ τούτους ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀποκομίζων τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἰδίας ἐργασίας. Ἡμεῖς θ' ἀσχοληθῶμεν ἐπ' ὀλίγον ἐν τῇ ἀναπτύξει μιᾶς μόνης τῶν Ἰσολογισμῶν λεπτομερείας, τῆς καὶ σημαντικωτάτης, τῆς σχέσεως δηλονότι ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ εἰς κυκλοφορίαν ὑπάρχοντος ποσοῦ χαρτονομίσματος καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀξιῶν, αἵτινες πρέπει ν' ἀποτελῶσι τὸ ἀντίρροπον αὐτοῦ. Λαμβάνομεν λοιπὸν ἀνὰ χεῖρας τοὺς Ἰσολογισμοὺς τῆς 31 Μαΐου ε. ε. ¹ καὶ εὐρίσκομεν ὅτι, τὰ εἰς κυκλοφορίαν διὰ *λογαριασμὸν τῶν Τραπεζῶν* ὑπάρχοντα γραμματῖα εὐρίσκονται σταθερῶς ἀπέναντι τῶν ἀνταλλακτικῶν ἐκείνων ἀξιῶν, αἵτινες πρὸ πάντων ἀποτελοῦσι τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἐκ τοῦ χαρτονομίσματος χρέους, εἰς ἀναλογίαν ἱκανὴν νὰ ἐμπνεύσῃ πίστιν καὶ τοῖς μάλλον δυσπίστοις, διότι ὡς δειχθήσεται εὐθύς, ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε ἐν τῷ συνόλῳ ὑπερτέρα ἐκείνης ἣν δέχονται ὡς κανονικὴν τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, τὰ μάλιστα ἐν ταῖς Τραπεζικαῖς ἐργασίαις προηγμένα. Κατὰ τοὺς σχετικoὺς τῶν Τραπεζῶν ἐκείνων κανονισμοὺς, αἱ τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως γραμματίων φέρουσαι, ὑποχρεῦνται νὰ ἔχωσιν ἐν τοῖς ταμείοις αὐτῶν μεταλλικὸν ἀποταμίευμα πρὸς τὸ τρίτον μόνον ἴσον τοῦ ποσοῦ τῶν εἰς κυκλοφορίαν γραμματίων, τὰ δὲ λοιπὰ δύο τρίτα ὑποχρεοῦνται νὰ καλύπτωσι δι' ἀξιῶν διαφόρων, ἧτοι δι' ὁμολογιῶν τοῦ Κράτους, συναλλαγματικῶν, γραμματίων ἄλλων Τραπεζῶν κλπ. τῶν ὁποίων βεβαίως ἡ εἰς μέταλλον μετατροπὴ δὲν εἶνε καθ' ὅλας τὰς στιγμὰς ἀπολύτως δυνατὴ. Ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἔνθα τὸ ποσὸν τῶν κυκλοφορούντων γραμματίων πρέπει νὰ εἶνε ἐκάστοτε ἴσον πρὸς τὸ ἐν τοῖς ταμείοις ποσὸν τῶν διαφορῶν τοῦ κράτους ἀξιῶν, ἐν Γερμανίᾳ ἡ

¹ Ἐλάβομεν ὡς ἀφετηρίαν τῆς ἡμετέρας ἀναπτύξεως τοὺς Ἰσολογισμοὺς τῆς 31 Μαΐου ε. ε. διότι τὴν μελέτην ταύτην μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης φέρομεν εἶνε ἄλλως γνωστὸν ὅτι οὐδόλως ἔκτοτε οὐσιωδῶς μετεβλήθη ἡ θέσις τῶν πραγμάτων.

Τραπεζα «δικαιούται νὰ ἐκδίδῃ γραμματῖα ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, τὸ ἐν τρίτον τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐκπροσωπῆται διὰ μετὰλλου καὶ τὰ δύο τρίτα διὰ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων αὐτῶν ἄλλων Τραπεζῶν»· ἐν Αὐστρουγγαρία, «τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ γραμματίων, τὸ ὑπερβαῖνον τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα, «πρέπει νὰ καλύπτηται διὰ συναλλαγματικῶν, δι' ἐνεχύρων καὶ δι' ἀξιῶν διαφορῶν (papiers-valeurs)»· ἐν Βελγίῳ, «ἐπιτρέπεται ἡ ἔκδοσις γραμματίων μέχρι ποσοῦ ἀορίστου, ἀλλὰ τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα δὲν δύναται νὰ εἶνε κατώτερον τοῦ τρίτου τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ «γραμματίων»· ἐν Ὀλλανδίᾳ «τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα ὀρίζεται εἰς τὸ τρίτον τῆς κανονικῆς κυκλοφορίας»· ἐν Ρωσίᾳ αἱ ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι εἶναι κατὰ πολὺ κατώτεροι τοῦ κανονικοῦ ὄρου. Μετὰ τ' ἀνωτέρω, ἴδωμεν ἤδη πῶς ἔχει παρ' ἡμῖν ἡ σχέση τῆς κυκλοφορίας πρὸς τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα καὶ τὰς λοιπὰς ἰσοτίμους τούτω ἀνταλλακτικὰς ἀξίας (fonds d'échange) μιᾶς ἐκάστης τῶν προνομιούχων Τραπεζῶν.

Ἐθνικὴ

Γραμματῖα κυκλοφοροῦνα διὰ λογαριασμὸν τῆς Τραπεζῆς τὴν 31 Μαΐου 1893 Δρ. 44,541,364

Ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι

Μεταλλικὸν ἀποταμίευμα	Δρ. 8,814,675	
Ἐντάγματα Δημοσίου	» 987,335	
Προεξοφλήσεις	» 11,274,923	
Προσωρινὰ δάνεια Κυβερνήσεως		
εἰς μεταλλικόν	» 6,928,901	» 28,005,834
Ἐλαττον τῆς κυκλοφορίας	» 16,535,530	

ἧτοι ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι ἴσαι πρὸς 62.4 0/0 πρὸς τὸ ποσὸν τῆς κυκλοφορίας.

Ἴονικὴ

Γραμματῖα κυκλοφοροῦντα διὰ λογαριασμὸν τῆς Τραπεζῆς τὴν 31 Μαΐου 1893 Δρ. 6,105,472

Ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι

Μεταλλικὸν ἀποταμίευμα	Δρ. 462,392	
Συναλλαγματικαὶ εἰσπρακτεῖαι ἐν		
Λονδίῳ	» 445,506	
Προεξοφλήσεις	» 2,894,051	» 3,801,955
Ἐλαττον τῆς κυκλοφορίας	Δρ. 2,303,517	

ἤτοι ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι ἴσαι πρὸς 62. 3 0/0 πρὸς τὸ ποσὸν τῆς κυκλοφορίας.

Ἡπειροθεσσαλίας

Γραμμάτια κυκλοφοροῦντα διὰ λογαριασμὸν τῆς Τραπεζῆς τὴν 31 Μαΐου 1893 Δρ. 4,720,432

Ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι

Μεταλλικὸν ἀποταμίευμα Δρ. 177,924
 Προσωρινὰ δάνεια Κυβερνήσεως εἰς
 μεταλλικόν..... » 2,649,529
 Προεξοφλήσεις » 1,918,885 » 4,746,338
 Πλέον τῆς κυκλοφορίας Δρ. 25,906

ἤτοι ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι ἴσαι πρὸς 100. 6 0/0 πρὸς τὸ ποσὸν τῆς κυκλοφορίας.

Καθ' ἃ λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀσφαλῶν ἀριθμῶν συνάγεται, ἡ ἀναλογία τῶν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν πρὸς τὰ διὰ λογαριασμὸν τῶν Τραπεζῶν κυκλοφοροῦντα γραμμάτια εἶνε, διὰ μὲν τὴν Ἐθνικὴν καὶ τὴν Ἴονικὴν, 62 καὶ πλέον τοῖς 0/0, δηλαδή κατὰ 30 0/0 ἀνωτέρα τῆς παγκοσμίως παραδεδεγμένης, διὰ δὲ τὴν Τράπεζαν Ἡπειροθεσσαλίας, τὰ κυκλοφοροῦντα γραμμάτια εἶνε καὶ κατὰ 0. 6 0/0 κατωτέρα τῶν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν. Καίτοι δὲν εἶνε βεβαίως ἀναγκαῖον διὰ τοὺς ἀναγινώσκοντας καὶ ἐνοοῦντας τὴν παροῦσαν μελέτην, νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι δὲν εἶνε καὶ ἀπολύτως ἄσκοπον νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι οὐδὲν ὡς λησμονοῦμεν ὅτι ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῶν Τραπεζῶν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν σημαντικὸν μέρος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἐθνικὴν καὶ τὴν τῆς Ἡπειροθεσσαλίας, δηλαδή τὰ εἰς τὴν Κυβέρνησιν προσωρινὰ δάνεια δὲν εἶνε προχείρως ἐξαργυρώσιμα, ἀλλ' ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι κρατεῖ παρ' ἡμῖν ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία, ἧς ἕνεκα οὐδὲ τὰ Γραμμάτια τῶν Τραπεζῶν εἰσὶν ἐξαργυρώσιμα. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἐνῶ αἱ ἀνταλλακτικαὶ ἀξίαι αἱ μὲν, ὡς τὸ εἰς μέταλλον χρῆμα καὶ αἱ προεξοφλήσεις, ἐκτὸς τοῦ ἀναλογοῦντος ταύταις ἐπισημοῦς μέρους, εἰσὶν ἀξίαι εὐθὺς διαθέσιμοι, αἱ δὲ, ὡς τὰ εἰς τὴν Κυβέρνησιν προσωρινὰ δάνεια, εἰσὶ τοιαῦται πάντως ἐν βραχεῖ μέλλοντι ἐπίσης διαθέσιμοι, τὰ κυκλοφοροῦντα γραμμάτια οὐδὲν εἰσὶν ἐξαργυρώσιμα ἐν ὑπάρξει τῆς ἀναγκαστικῆς, ὅταν δὲ αὕτη ἀρθῆ καὶ τὰ γραμμάτια καταστῶσιν ἐξαργυρώσιμα, προστεθῶσιν εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀξίας καὶ τὰ ποσὰ τὰ ὡς ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀφαιρεθέντα ἀπὸ τῶν ταμείων τῶν Τραπεζῶν. Ἐρευνῶμεν ἐνταῦθα περὶ τῶν λόγων, οἵτινες ἀποφέρουσι

τὴν κατὰ τῶν Τραπεζῶν δυσπιστίαν τοῦ κοινοῦ ἵνα ἐξεύρωμεν κατὰ πόσον εἶνε αὕτη δεδικοιολογημένη· ἔδει ἐπομένως νὰ ἐξετάσωμεν ἀπολύτως πρῶτον ὅποιον τὸ ποσὸν τῶν γραμματίων τῶν διὰ λογαριασμὸν τῶν Τραπεζῶν κυκλοφορούντων, κατὰ διάκρισιν ἀπὸ τῶν κυκλοφορούντων διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κράτους, καὶ δεύτερον ὅποια ἢ πρὸς ταῦτα ἀναλογία τῶν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ ἀντίρροπον τοῦ ἐκ τῆς κυκλοφορίας τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος προκύπτοντος χρέους τῶν Τραπεζῶν πρὸς τὸ κοινόν. Εὐρίσκομεν λοιπὸν ἐκ τῆς ἐρέυνης ταύτης, ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἐν ταῖς Τραπεzaῖς ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν πρὸς τὸ ποσὸν τῶν διὰ λογαριασμὸν αὐτῶν κυκλοφορούντων γραμματίων, εἶνε κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τοῦ μέτρου τοῦ κοινῶς ἐν Εὐρώπῃ παραδεδεγμένου, καὶ σημειωτέον καλῶς ὅτι, ἵνα τὴν ἀναλογίαν καθορίσωμεν, ἐλάβομεν, ὡς εἶπομεν, μόνον τὰς ἀνταλλακτικὰς ἐκείνας ἀξίας αἵτινες πρὸ πάντων ἀποτελοῦσι τὸ ἀντίρροπον τοῦ ἐκ τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος χρέους τῶν Τραπεζῶν πρὸς τὸ κοινόν. Δυνάμεθα ἐπομένως νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀσφαλῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι εἶνε ὅλως ἀδικαιολόγητος ἡ κατὰ τῶν Τραπεζῶν δυσπιστία, διότι ἡ κατάστασις αὐτῶν οὐ μόνον οὐδὲν παρέχει ἀφορμὴν εἰς ἀνησυχίαν, ἀλλὰ τούναντίον τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ ἔδει νὰ προσελκύσῃ.

Ὡς πρὸς τὸ Κράτος. Ὅτι τὸ Κράτος περιῆλθεν ἀπὸ τινος εἰς πολλὴν χρηματικὴν στενοχωρίαν, ὅτι ἐκ τούτου ἐξηναγκάσθη νὰ διακόψῃ πρὸς καιρὸν τὴν καταβολὴν τῶν τοκοχρεωλυσιῶν πρὸς τοὺς δανειστὰς αὐτοῦ, ὅτι, ὡς ἦν ἐπόμενον, ἐκ τῶν στενοχωριῶν τοῦ Κράτους παρήχθη σχετικὸς τῆ κοινωνία ἀντίκτυπος, εἰσὶ γεγονότα δυστυχῶς καταφανῆ, τὰ ὅποια ἡμεῖς βεβαίως δὲν προτιθέμεθα ν' ἀρνηθῶμεν. Αἱ εἰς τὸ Κράτος ἐπιβεβλημέναι ἀρχῆθεν πολυειδεῖς ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις, αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν τοῦ Βασιλείου σύστασιν ἔχουσαι ἀφετηρίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ πραχθέντα σφάλματα, τὰ ὅποια δὲν ἦτον ἄλλως δυνατὸν ἢ νὰ ἐπακολουθήσωσιν εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους, τὴν ἐν παντί, τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργικὴν, ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καθόλου, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐπαρκῶς ἐξηγοῦσι τὴν ἀνωμαλίαν εἰς ἣν περιέπεσαν τὰ τοῦ Δημοσίου οἰκονομικά. Τὸ Κράτος βεβαίως δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ σαλευθῆ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν κοινῶν, καὶ ἤδη κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νοσεῖ δεινῶς, ἀφοῦ προσήγγισε τὸ σημεῖον, καθ' ὃ εὐρέθη πλέον εἰς τὴν ἀδυναμίαν, νὰ ἐκπληρῶσῃ ἀκεραίας τὰς ἑαυτοῦ ὑποχρεώσεις. Ἄλλ' ἐπιβάλλεται ἡ ἐρώτησις, ἡ νόσος εἶνε ὀργανικὴ ἢ συμπτωματικὴ; Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν δισταζόμεν ν' ἀπαντήσωμεν ὅτι ἡ νόσος εἶνε συμπτωματικὴ: Ἐὰν ἡ νόσος ἦτον ὀργανικὴ, ἐὰν δὲν ἦτον

ἀπλῶς συμπτωματική, ἠθέλομεν ἔχει ἀναμφιβόλως ἀποτελέσματα ὅλως ἄλλοια ἐκείνων, τὰ ὅποια πάντες βλέπομεν. Ἡθέλομεν ἔχει τὴν ὑποτίμησιν τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος ἐξικνυμένην μέχρι σημείου ἐπιφύου, ἐν νομίμῳ κυκλοφορίᾳ, δηλαδή οὐχὶ ἐν ὑπαρξεί τῆς ἀναγκαστικῆς, ἠθέλομεν εὐρίσκεσθαι πρὸ τοῦ διλήμματος, ἢ πᾶσαν τοῦ ἔθνους τὴν παραγωγικὴν δύναμιν νὰ καταπνίξωμεν ἀφαιροῦντες καὶ τὴν τελευταίαν ἱκμάδα, ἢ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν νὰ παραλύσωμεν ἵνα ἐπιτύχωμεν τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἡμετέρων ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ὡς ταῦτα συμβαίνουν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν ἄλλαις χώραις· πρὸ πάντων ὅμως, ἠθέλομεν ἔχει τὴν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν τοῦ Κράτους ν' ἀνορθώσῃ ἑαυτό. Ἄλλ' ἡ ὑποτίμησις τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἀρχικὴν ἔχει αἰτίαν τὴν ἀναγκαστικὴν, ὅτι δὲ γίγνεται βραεῖα καὶ ἀπότομος ἐνεκα παρομαρτούντων λόγων οὓς ἐπαρκῶς ἐξηγήσαμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω καὶ ἤδη ἀσχολούμεθ'· τὸ διλήμμα τῆς καταπνίξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἢ τῆς παραλύσεως τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, δὲν ὑφίσταται, διότι εἶνε ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ προϋπολογισμοὶ ἡμῶν δύνανται νὰ κλείωσιν ἐν ἰσοζυγίῳ, ὡς ἔχουσι τανῦν παρ' ἡμῖν, ἐν περισσεύματι δὲ εἰάν τὰς παραγωγικὰς ἡμῶν δυνάμεις ἀναπτύξωμεν, εἰάν τὴν φορολογικὴν ἡμῶν νομοθεσίαν ἀναθεωρήσωμεν, εἰάν τὸν Λογιστικὸν ἡμῶν νόμον μεταρρυθμίσωμεν· ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ Κράτος οὐδόλως περιτλήθει εἰς τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀνορθώσῃ ἑαυτό, καὶ διὰ τοῦτο, δὲν θὰ παύσωμεν ἐπαναλαμβάνοντες ὅτι τὸ Κράτος πάσχει μὲν δεινῶς, ἀλλ' ὅτι ἡ νόσος αὐτοῦ εἶνε συμπτωματικὴ οὐχὶ δὲ καὶ ὀργανικὴ.

Ἡ ἀληθής, ἢ μοναδικὴ αἰτία ἣτις συνετέλεσε τὴν χρηματικὴν στενοχωρίαν τοῦ Κράτους, εἶνε ἡ δυσκολία ἢ μᾶλλον τὸ σχεδὸν ἀδύνατον τῆς ἐν δεδομέναις στιγμῆς ἐξευρέσεως τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὰς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ὑποχρεώσεις αὐτοῦ διεθνούς νομίσματος, δηλαδή τοῦ χρυσοῦ. Ἡ δυσκολία δὲ αὕτη ἢ τὸ ἀδύνατον, οὐδεὶς μὴ ἀμβλυωπῶν θ' ἀρνηθῆ ὅτι γεννᾶται ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, ἐξ ἧς ἡ καθόλου τῆς χώρας δυσπραγία. Ἡ ἀναγκαστικὴ εἶνε ἀληθῶς μάλιστα ταλαιπωροῦσα τὰς κοινωνίας δίκην ἐπιδημίας. Εἶδομεν ἐν ταῖς ἀνωτέρω, ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τὰ διάφορα Κράτη, ὅποιας αὕτη εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ καταστροφάς. Καὶ ἀληθῶς, διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς, τῆς ἐπινοήσεως ταύτης τῶν νεωτέρων χρόνων, κηρύττεται ἀπλῶς δι' ἐνὸς νόμου ὡς νόμιμον, προσδίδεται δηλαδή ἀξία χρυσοῦ εἰς τὸ χαρτὶ τὸ φέρον τὴν ὑπογραφὴν τῶν τραπεζῶν ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Κράτους, τὸ ὅποῖον οὕτω βεβαίως μεταμορφοῦται

εἰς νόμισμα διὰ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ, τὸ ὅποῖον ὅμως διὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς χώρας, διὰ πάντας ἐκείνους μεθ' ὧν αὕτη ὀπωσθήποτε ἐπικοινωνεῖ διὰ χρηματικῆς δόσοληψίας, οὐδόλως εἶνε νόμισμα, οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, διότι ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα ὡς μόνον, πραγματικὴν ἔχον ἀξίαν καὶ ἀνταλλακτικὴν δύναμιν νόμισμα, ἀνεγνώρισε τὸ ἐκ τῶν πολυτιμῶν μετάλλων καὶ δὴ ἐκ τοῦ χρυσοῦ κατασκευαζόμενον. Λογικῶς λοιπὸν, ἀφοῦ τὸ Κράτος εὐρίσκεται πρὸ τῆς ἀδυναμίας νὰ πορισθῆ οὐχὶ τὸ ἀναγκαιὸν χρῆμα, διότι τοῦτο τὸ ἔθνος τίθησι θαυμάσιον εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦ χρήματος, τὸ παρὰ τῶν δικαιοῦχων αὐτοῦ ἀναγνωριζόμενον, οὐχὶ διότι τοῦτο δὲν ὑπάρχει, καθόσον ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ ἐμπορικῶν ἰσοζυγίων ἱκανῶς ἀπεδείξαμεν ὅτι ὑπάρχει, ἀδιάφορον ἂν ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχού, εἰάν ἐμφανὲς ἢ κεκρυμμένον, ἀλλὰ διότι ἐπιβάλλεται εἰς τὸ Κράτος εἰς τιμὴν ἐκ θεμελιῶν διασαλεύουσιν τὴν καθόλου οἰκονομίαν αὐτοῦ, λογικῶς λέγομεν τοῦτο θὰ περιέλθῃ εἰς στενοχωρίαν ὁσημέραι ἐπιδεινυμένην καὶ καθιστῶσαν αὐτὸ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνίκανον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑποχρεώσεις αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα, αἶρεται ἡ αἰτία, συναίρονται καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ἐκλείπει δηλαδή ἡ αἰτία τῆς στενοχωρίας τοῦ Κράτους. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἐπιτακτικῶς ἢ τῆς ἀναγκαστικῆς ἄρσις.

Γνωματεύουσιν οἱ οικονομολόγοι ὅτι ἀπαραίτητοὶ διὰ τὴν ἄρσιν τῆς ἀναγκαστικῆς ὄροι εἰσὶ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὸ συνάλλαγμα στρεφόμενον περὶ τὸ ἄρτιον. Ὁ εἰς τῶν ὄρων τούτων ὑφίσταται παρ' ἡμῖν, ὁ προϋπολογισμὸς ἡμῶν εἶνε ἰσοσκελῆς, πόρρω ὅμως ἀπέχει ἀφ' ἡμῶν ὁ ἕτερος, ὁ τοῦ συναλλάγματος. Ἐὰν ἀναμείνωμεν νὰ ἴδωμεν τὸ συνάλλαγμα κανονιζόμενον περὶ τὸ ἄρτιον, βεβαίως θὰ τελειώσωμεν ἐξ ἀσφυξίας· πρέπει λοιπὸν εὐθὺς νὰ σκεφθῶμεν περὶ τῆς ἄρσεως, ἧς ἀμέσως μὲν νὰ ἐπιληρθῶμεν, συντελέσωμεν δὲ τὰς ἐν χρόνῳ διαστήματι ἱκανῶν ν' ἀποτρέψῃ πάντα ἀπὸ τῆς κοινωνίας κλονισμόν. Καὶ ἐνταῦθα ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι, οὐδεμίαν ἔχει πρακτικὴν ἔννοιαν ἡ γνώμη ὅτι, αἰρομένης τῆς ἀναγκαστικῆς, ἡ κοινωνία θὰ στενοχωρηθῆ ἔλλειψι ἐπαρκούς ἀνταλλακτικοῦ ὄργανου, διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῆ, πρέπει μάλιστα νὰ γίνῃ ἐπιμελῶς ἢ διάκρισις μεταξὺ τῆς νομίμου ἢ ἐλευθέρου κυκλοφορίας τῶν γραμματίων τῶν Τραπεζῶν καὶ τῆς ἀναγκαστικῆς τούτων κυκλοφορίας διὰ λογαριασμόν τοῦ Κράτους, καθόσον ἐν νομίμῳ κυκλοφορίᾳ, ὡς ἔσχομεν ἀφορμὴν ἀλλαχού τῆς παρούσης μελέτης νὰ ὑπομνήσωμεν, ἡ Τράπεζα ἔχει ἀσφαλῆς τὸ μέτρον τοῦ περιορισμοῦ ἢ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πιστωτικοῦ νομίσματος ἐν τῇ μείζονι ἢ ἐλάσσονι τούτου ζητήσει. Ἐὰν λοιπὸν, αἰρομένης τῆς ἀναγκαστικῆς

ἀποδειχθῆ ὅτι, τὸ ἀπομένον εἰς κυκλοφορίαν ποσὸν γραμματίων εἶναι ἀνεπαρκές εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν συναλλαγῶν, ἄς αὐξήσῃσι τοῦτο αἱ Τραπεζαί, συμμορφούμεναι πρὸς τὰς κρατούσας ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι τραπεζικὰς ἀρχάς. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι σήμερον ἀπὸ φρ. 452,000 000 (διάταγμα 25 Μαρτ. 1848) ἀνεβιάσθη ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς φράγκα 3,500,000 000 (νόμος 30 Ἰανουαρίου 1884). Πρὸς ταῦτα, μὴ λησμονῶμεν ὅτι πρέπει ἐπίσης ἐπιμελῶς νὰ διακριθῆ ἡ δῆμοσία ἡμῶν οἰκονομία ἀπὸ τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας, τὸ Κράτος δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἔθνους, διότι ἐὰν ἐκεῖνο, ὡς ἐκ τῆς συνδρομῆς ποικίλων περιστάσεων, εἰς πολλὴν στενοχωρίαν περιῆλθεν, ἐμβάλλον εἰς δυσχέρειαν καὶ τὸ ἔθνος, τοῦτο ἐξ ἐναντίου εὐρίσκειται εἰς θέσιν οἰκονομικὴν ὅλως διάφορον τῆς τοῦ Κράτους, ἔχον εὐρῶστους καὶ ὀσημέραι ρωμαλεωτέρας καθισταμένας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ἡ διακρίσις αὕτη ἔχει ἀκροτάτην σημασίαν, διότι ἐὰν τὸ ἔθνος, δηλαδὴ ὁ ἐντολεύς, ὡς εἶνε βέβαιον, εὐρωστῆ, τὸ Κράτος, δηλαδὴ ὁ ἐντολοδόχος δύναται ν' ἀντλήσῃ τὰς ἀπαιτούμενας δυνάμεις ἵνα ἐξέλθῃ τῆς στενοχωρίας εἰς ἣν περιέπεσε. Διότι τῷ ὄντι ὅλως ἀντιθέτως ἔχουσι τὰ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας. Αὕτη ἀποδεικνύεται εὐσταλῆς καὶ ἀκμαία ἐν τῷ ἀναμφισβητήτῳ γεγονότι ὅτι οὐδὲν οὐδὲ πόρωθεν παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν σημεῖον κοπώσεως. Μ' ὅλην τὴν φοβερὰν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν, ἣτις ἀπὸ τινος δίκην καταιγίδος ἐνέσκηψεν εἰς τὸν Τόπον, ἡ κοινωνία οὐδόλως τὸν δρόμον αὐτῆς ἀνέκοψεν, εὐθαρσῶς σταδιοδρομοῦσα καὶ κατισχύουσα τῆς ἐκ τῆς τρικυμίας καταπονήσεως. Ἡ πίστις ἐν τῷ ἐμπορίῳ δὲν ἐκλονίσθη, αἱ εὐάριθμοι πτωχεύσεις εἰδικὰς ὅλως ἔχουσι αἰτίας, οἱ φόροι δίκην μυκῆτων πληθυνόμενοι, ἐπιμελῶς καταβάλλονται, οἱ πληθυσμοὶ ἡμῶν οὐδόλως ἀθροὶ μεταναστεύουσιν, οὐδ' εἰς στάσεις καὶ διαρπαγὰς ἐξετράπησαν· ἡ βιομηχανία ἡμῶν δὲν ἠτόνησεν, ἡ γεωργία δὲν ἀπέκαμε, τὸ ἐμπόριον ἀληθῶς ἔστη ἐπ' ὀλίγον, ἀλλὰ δὲν ἐνεκρώθη, ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν ἠγροίκευσε, τοῦναντίον ὀσημέραι λεπτύνεται, ἡ ναυτιλία ἡμῶν καθεκάστην ἀνδρουταί, νέα πελώρια ἀτμήρη σκάφη προσκτῶσα. Δὲν δύναται λοιπὸν σπουδαίως ν' ἀμφισβητηθῆ ὅτι τὸ Κράτος δὲν πάσχει ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ, ὅτι δὲ μόνον πάσχει ἐκ τῶν συμπτωμάτων τὰ ὅποια παράγονται ἐκ τῆς ἀληθοῦς νόσου, τῆς ἐν τῇ ἀναγκαστικῇ ἐμφωλευούσης. Ἐπομένως τὰ πράγματα οὐδόλως δικαιολογοῦσι τοσαύτην κατὰ τοῦ Κράτους δυσπιστίαν, ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς ὑπερβολικὴν.

Ἐπίσταται ὅμως αὕτη, ἐν ὑπερβολῇ ὡς εἶδομεν, καὶ ἐπομένως πρῆπειν ἀναζητηθῆ ἡ αἰτία αὐτῆς ἀλλαγῆς, καὶ δὴ ἐν ταῖς ἐντυπώσεσι

(influences morales), περὶ ὧν λαλοῦσιν οἱ Γάλλοι οἰκονομολόγοι. Αἱ ἐντυπώσεις αὗται εἰσιν ὁ ἕτερος λόγος τῶν ἀποτόμων κατὰ τὴν τιμὴν τοῦ πηρωτ. νομίσματος διακυμάνσεων. περὶ οὗ ἐπεφυλάχθημεν ἀνωτέρω· «Le papier-monnaie est généralement inconvertible, mais le »gouvernement lui garantit sa valeur, ou une certaine valeur »d'abord par la confiance qu'il inspire» . . . (Progrès de la Science Économique Tom. II § 58). Ἄλλ' ὅποιαν ἐμπιστοσύνην δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ πλέον τὸ Κράτος, ἀφοῦ ἡμεῖς αὐτὰ ὑπέρτατον καταβάλλομεν ἀγῶνα ἵνα, καταρρίψωμεν τὴν πρὸς αὐτὸ πεποιθήσιν τοῦ κοινοῦ ἐν τῷ ἀχάρτι ἀγῶνι συμπορασύροντες καὶ τοὺς ξένους, οἵτινες τοσοῦτ' ἀμείζονα φέρουσιν εἰς ἡμᾶς ζημίαν διὰ τῶν ἀβασανίστων καὶ ἀναληθῶν δημοσιευμάτων αὐτῶν, ὅσω μείζονος ἀπολαύουσι βαρύτητος ἐν τῷ κόσμῳ; Ἄς ἀποβάλωμεν λοιπὸν τὰς ἐντυπώσεις, αἵτινες τοσοῦτον ὀλεθρίως ἐπιδρῶσαι, κατέρριψαν τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν κοινωνίαν τάλαιπωροῦσι μέχρις ὑπερβολῆς, μὴ δικαιολογουμένης ὑπὸ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων. Ἄς ἀτενίσωμεν μετὰ θάρρους τὴν θέσιν ἡμῶν, μὴ ἀποτροπιαζόμενοι νὰ θέσωμεν τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς πληγῆς· θὰ ἴδωμεν τότε καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ξένοι ὅτι, ἡ θέσις τοῦ Κράτους δὲν εἶναι ὅποια ἐδημιούργησαν αὐτὴν ἐν τῷ νῶ τῶν πολλῶν αἱ ἐντυπώσεις, ὅτι δὲ ἡ τοσαύτη κατ' αὐτοῦ δυσπιστία οὐδόλως ὑπὸ τῶν πραγμάτων δικαιολογεῖται, διότι, τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐὰν ἔτι τὸ ἔθνος, ἀντὶ ἄλλης εὐχερεστερας λύσεως, τοῦ παρελθόντος εὐλαβούμενον καὶ πρὸ τῶν ὑλικῶν συνεπειῶν, πρὸ πάντων δὲ πρὸ τῶν ἠθικῶν συνεπειῶν ὀπισθοχωροῦν, προκρίνη ὑπέρτατην νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν, ὑστάτην νὰ ὑποστῆ θυσίαν, ἡ ἀνόρθωσις εἶνε ἐφικτὴ καὶ ἀσφαλῆς, καίτοι βραδυτέρα καὶ ἐπώδυνη.

Ἐρθάσαμεν ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς συγγραφῆς, ἣτις τοσοῦτον ἐνθερμον εὐρεν ὑποδοχὴν εἰς τὰς στήλας τοῦ ὀσημέραι τὴν ὑπόληψιν τοῦ κοινοῦ, διὰ τε τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τοιοῦτου παρ' ἡμῖν οἰκονομολογικοῦ περιοδικοῦ, κατακτῶντος «Οἰκονομολόγου» Ἀθηνῶν. Ἀφηγήθημεν χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας εἰς τὰ διάφορα Κράτη τοῦ κόσμου, ἐπιληφθέντες ταύτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἵνα παρασχῶμεν τὴν εὐκαιρίαν εἰς μελέτας καὶ συγκρίσεις πρακτικὰς, ὠφελίμους ἡμῖν. Ἐπεχειρήσαμεν δὲ, τὸ ἐφ' ἡμῖν, μελέτην ἐπίπονον καὶ δύσκολον ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τεσσάρων ἀναγκαστικῶν, καὶ ἤδη ἐπειγόμεθα νὰ συμπεράνωμεν.

Εἶδομεν ὅτι ἡ πρώτη παρ' ἡμῖν ἀναγκαστικὴ (1848) ὑπῆρξεν ὅλως

ἀνεπαίσθητος, οὐδεμίαν ἀπολύτως σχούσα ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπιβρόχῃ· ὅτι ἡ δευτέρα (1869-1870), ἀπέβη ὄλως ἀνώδυνος, καθ' ὅλον τὸ δεκατετράμηνον τῆς διαρκείας αὐτῆς διάστημα, τοῦ χρυσοῦ μὴ ὑπερτιμηθέντος ποτὲ πέραν τῶν 5 1/2 0/0· ὅτι δὲ ἡ τρίτη ἀναγκαστικὴ (1877-1884) ὑπῆρξε μὲν ἐπαισθητή, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως ἐπώδυνος διότι, τὸ συναλλάγμα ἐτηρήθη σταθερῶς ἐντὸς ὁρίων λογικῶν, τιμηθὲν κατ' ἀνώτατον ὅρον 12 3/4 0/0, καὶ μόνον ἐφαπαξ ἐξιχθείσης τῆς ὑπερτιμῆσεως μέχρις 23 1/2 τοῖς 0/0. Ὡς πρὸς τὴν τετάρτην ὁμως ἀναγκαστικὴν, καθ' ἣν καὶ αἱ ἐν γένει οἰκονομικαὶ συνθήκαι τοῦ τόπου σπουδαίως μετεβλήθησαν, τὴν ὅλον ἐπισταμένην καὶ ταλαιπωροῦσαν ἡμᾶς εἶδομεν ὅτι, οὐ μόνον ἐπώδυνος εἰς ἄκρον ἀπέβη αὕτη, ἀλλ' ὅτι ἐπ' ἐσχάτων ἐξεδηλώθη καὶ ὀσημέραι ἐκδηλοῦται ἐν ἀποτελέσμασιν ὄλως ἐκτάκτοις, εἰς ἀληθῆ ἀπόγνωσιν τὴν κοινωνίαν ἐμβάλλουσι, διότι, ὡς εἶδομεν, ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος ἀποτόμως καὶ βρῆως διακυμαινομένη, ἀφίκετο ἤδη εἰς σημεῖον ἀπειλοῦν νὰ ἐκμηδενίσῃ τέλει τὴν ἀξίαν τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου. Προσεπαθήσαμεν ν' ἀνεύρωμεν τοὺς λόγους ὅτινες τὰ τοιαῦτα ὄλως ἐκτακτα καὶ καταθλιπτικὰ παράγουσιν ἀποτελέσματα, ἐξ ἧς δὲ κατεβαλομένῃ ἐπιμελετημένης καὶ λεπτομεροῦς ἐργασίας, ἐπέισθημεν ὅτι, οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι, οἱ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν πορείαν τοῦ συναλλάγματος διέποντες, εἰσὶν ἀνεπαρκεῖς νὰ ἐξηγήσωσι τελείως τὴν τοσαύτην παρ' ἡμῖν ἀνωμαλίαν ἐν τῇ δράσει τῆς ἀναγκαστικῆς· ἐντεῦθεν δὲ εὐρέθημεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐρευνήσωμεν βαθύτερον, ἐν ταῖς καθόλου συνθήκαις, ὑφ' ἃ τὸ ἔθνος καὶ ἡ πολιτεία διατελοῦσιν, ἰχνηλατήσαντες τὰς αἰτίας. Εὐρομεν λοιπὸν ὅτι, ὑπάρχει ἀναντιρρήτως παρ' ἡμῖν ὑπερβολὴ κυκλοφορίας τραπεζικῶν γραμματίων, τούλάχιστον κατὰ 65 ἑκατομμύρια· ὅτι δεσπόζει παρὰ τῷ κοινῷ ἀκράτητος κατὰ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐκδιδουσῶν τὰ γραμμάτια προνομιοῦχων τραπεζῶν δυσπιστία, ἀλλ' εἶδομεν συνάμα ὅτι, ἡ μὲν ὑπερβολὴ τῆς κυκλοφορίας εἶνε ἀφ' ἑαυτῆς ἀνεπαρκὴς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἐπερχόμενα ἀποτελέσματα, ὅτι δὲ ἡ δυσπιστία εἶνε ἀδικαιολόγητος ὡς πρὸς τὰς Τραπεζὰς καὶ ὑπερβολικὴ ὡς πρὸς τὸ Κράτος. Ἐφθάσαμεν ἐπομένως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, καὶ ἄλλοι συνεπιδρῶσι λόγοι, τοιοῦτους δ' εὐρομεν ἔθθεν μὲν ἐν τῇ στενότητι τῶν Ἑλληνικῶν ἀγορῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν πολλὴν τοῦ Ἑλλήνος φιλοτιμίαν, ἔθθεν δὲ καὶ κυρίως ἐν ταῖς ἐντυπώσεσιν, αἰτινες ἐκ ποικίλων λόγων, συναφῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν, παρήχθησαν. Καὶ τῷ ὄντι, εἰς τὰς ἐντυπώσεις ταύτας δύναται, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, ν' ἀπο-

δοθῆ κατὰ πολὺ ἢ τοῦ κακοῦ αἰτία. Τὸ ἔθνος, ὡς ἀπεδείχθημεν κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον λογικὴν ἀντίρρησην, εἶνε οἰκονομικῶς εὐρωστον, ἀφοῦ ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δόσοληψίας αὐτοῦ, καταλείπεται ἐτησίως εἰς πίστωσιν αὐτοῦ περίσσευμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαῖον, αἱ δὲ Τραπεζαὶ εἰσιν, ὡς ἐκ τῶν ἰσολογισμῶν αὐτῶν ἀποδεικνύεται, ἐπίσης εὐρωστοι, μετὰ τιμιότητος καὶ εὐθύτητος παραδειγματικῆς ἐν ταῖς πρὸς τὴν κοινωνίαν σχέσεσιν αὐτῶν συμπεριφερόμεναι. Τὸ Κράτος, ἀληθῶς, περιέπεσεν εἰς στενοχωρίαν βαρεῖαν, ἐξαναγκάσασαν αὐτὸ νὰ διακόψῃ πρὸς καιρὸν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ξένους δικαιοῦχους, ἀλλ' οὐδεὶς δύναται ἀσφαλῶς νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τὸ Κράτος, δηλαδὴ ὁ ἐντολοδόχος, περιῆλθεν εἰς ἀπελπισμόν, ἀφοῦ τὸ ἔθνος, δηλαδὴ ὁ ἐντολες, εἶνε εὐρωστον καὶ ἀκμαῖον.

Αἱ ἐντυπώσεις λοιπὸν, ἃς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐδημιουργήσαμεν, αἰτινες ὀσημέραι ἐπιδεινόμεναι ἀπειλοῦσι νὰ προσλάβωσι τύπον ἀληθοῦς πανικοῦ, αἱ ἐντυπώσεις, αἰτινες τοσοῦτον ὀλεθρίως ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς καθόλου καταστάσεως, ἀφόρητον αὐτὴν καθιστῶσαι, ἐπερχόμεναι ὡς ἀκολούθημα εἰς τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν, τὴν ἀναγκαστικὴν καὶ τὰ ταύτη παρομαρτοῦντα ἐπεισοδιακὰ αἰτία, εἰσὶν ὁ παράγων, ὁ κυριώτατος ἴσως τῆς ἐπιδεινώσεως τῆς παρουσίας καχεξίας. Διότι αὗται ἀμβλύνουσι τὴν ἡμετέραν διάνοιαν καὶ παραλύουσι τὰς ἠθικὰς ἡμῶν δυνάμεις· αὗται καθιστῶσιν ἡμᾶς ἀνικάνους νὰ σκεφθῶμεν νηφαλιώτερον, τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν μετὰ θάρρους ἀτενίζοντες, ἵνα πεισθῶμεν ὅτι τὸ ἔθνος ἔχει ἰκανὰς δυνάμεις ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς φοβερᾶς δοκιμασίας. Αὗται φέρουσιν ἡμᾶς ἀκράτητους εἰς τὴν κατωφέρειαν, ἣν πάντες ἀσμένως φαινόμεθα ἀποδεχόμενοι, καίτοι εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς ὑπάρχει ἡ μείωσις τῆς ἐθνικῆς περιουσίας καὶ τὸ δὴ σπουδαιότατον, ἡ καταισχύνῃ αὗται κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ ἴδωμεν ὅτι, ἐὰν ὑπερτάτην τῶν δυνάμεων ἡμῶν ποιήσωμεν ἔντασιν, δυνάμεθα ἔτι καὶ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην νὰ τηρήσωμεν ἀμείωτον τὴν ὑπόληψιν τοῦ κόσμου. Αὗται τέλος ἐπισκοτίζουσι τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε, καίτοι τὰς ἡμετέρας ἀναμετροῦμεν δυνάμεις καὶ εὐρίσκομεν ταύτας βωμαλέας, ἀδυνατοῦμεν ὁμως νὰ ἐνοήσωμεν ὅτι, πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται καὶ τι ἄλλο, ἔτι τῶν ὕλικῶν δυνάμεων ὑπέρτερον, τὸ ἐν ἐνὶ ἑκάστῳ ἡμῶν συναίσθημα τοῦ καθήκοντος, τὸ ὁποῖον μόνον δύναται νὰ ἐξεγείρῃ ὁ πρὸς τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν πατρίδα πόνος.

Σ. Π. Σκιαδάς.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΖΟΦΟΥ

Ἡ

«ΠΙΑΣΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟ ΝΥΧΙ — ΧΑΘΗΚΕ ΟΛΟ ΤΟ ΠΟΥΛΙ»

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Ἄκειμ, Νικήτας, Ἀκουλίνα, Ἀνύσια, Ἀνιούτκα, Μήτηρις—γέ-
ρων ἐργάτης καὶ ἀρχαῖος στρατιώτης, Κουμπάρα Ἀνύσιας.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Ἡ καλύβη τοῦ Πέτρου. Χειμῶν. Μετὰ τὴν δευτέραν πρᾶξιν παρῆλθον 9 μῆνες.
Ἡ Ἀνύσια ἀπλὴν κοινὴν φέρουσα ἐσθῆτα, κάθηται παρὰ τὴν ἡλακᾶτην καὶ
νῆθει. Ἡ Ἀνιούτκα κάθηται ἐπὶ τῆς θερμάστρας. Μήτηρις—γέρων ἐργάτης.

ΣΚΗΝΗ Α΄.

Μήτηρις, (εἰσέρχεται βραδέως καὶ ἐκδύεται). ὦ Χριστέ καὶ Παναγιᾶ
μου. Τί, δὲν ἦρθ' ἀκόμα τ' ἀφεντικὸ ;

Ἀνύσια. Τί λές ;

Μήτηρις. Ὁ Νικήτας, λέω, δὲν ἦρθ' ἀπὸ τὴ χώρα ;

Ἀνύσια. Ὅχι, δὲν ἦρθε.

Μήτηρις. Τόρριξε στὸ γλέντι, φαίνεται. ὦχ—Θεέ μου !

Ἀνύσια. Ἐσυγύρισες τ' ἄλῶνι ;

Μήτηρις. Κι' ἀμὲ πῶς ; ἕκαμα ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμω καὶ τὸ σκέ-
πασα μὲ ἄχερα. Ἐμένα ἢ μισὲς δουλειὲς δὲ μ' ἀρέσουνε. ὦ Θεέ μου.
ἄϊ Νικόλα μου ! (Καθαρίζει τοὺς τύλους τῶν χειρῶν του). Καιρὸς εἶνε πιά
νᾶρθη.

Ἀνύσια. Ποιὰ βία εἶνε ; Χρήματα ἔχει, διασκεδάζει μὲ τὴν κο-
πέλα· ἀμ' βέβαια...

Μήτηρις. Ἀφοῦ ἔχει χρήματα γιατί νὰ μὴ γλεντίση ; Κι' ἀμ' ἢ
Ἀκουλίνα τί δουλειὰ εἶχε στὴ χώρα ;

Ἀνύσια. Πήγαιν' ἀρώτα τήνε. Γιὰ τὸ διάβολο, ποῦ νὰ τήνε πάρη.

Μήτηρις. Μὰ τί ἤθελε στὴ χώρα ; Ἡ χώρα ἀπ' οὔλα ἔχει, μὰ πρέ-
πει νᾶχης καὶ σύ. ὦχ, Θεέ μου !

Ἀνιούτκα. Τ' ἔκουσα μὲ τ' αὐτιά μου, καλὲ μάνα : λαχουρί,

λέει, θὰ σάγοράσω, νὰ σκάσω, ἔ λέω φέματα, λαχουρί θὰ σ' ἀγο-
ράσω, λέει. Νὰ τὸ διαλέξης, λέει, μοναχὴ σου. Κ' ἐσυγυρίστηκε τὴ
ἄμορφα : φόρεσε τὸ κοντογοῦνί της, ποῦ 'νε χωρὶς μανίκια καὶ τὸ φραν-
τζέζικο μαντηλι.

Ἀνύσια. Ἄμ' καλὰ τὸ λένε : πῶς τοῦ κοριτσιοῦ ἡ ντροπὴ εἶνε
ἴσα μὲ τὸ κατώφλιο· ἐπέρασε τὸ κατώφλιο—χάθηκ' ἡ ντροπὴ. Ἄ,
τὴ ζετσίπωτη !

Μήτηρις. Εἶδες ἐκεῖ ! Καὶ γιατί νὰ ντραπῆ ; ἀφοῦ ἔχει χρή-
ματα ἄς γλεντίση. ὦ Θεέ μου ! Τί λέτε, ναὶ εἶν' ἀκόμη γιὰ φαί ;
(Ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς θερμάστρας). ὦ Θεέ μου, Παναγιᾶ μου, ἄϊ Νικόλα
μου θαματουργέ !

ΣΚΗΝΗ Β΄.

Οἱ ἄνω καὶ Κουμπάρα.

Κουμπάρα (εἰσέρχεται). Τί, δὲν ἦρθ' ἀκόμη ἀπὸ τὴ χώρα ὁ δι-
κός σου ;

Ἀνύσια. Δὲν ἐφάνηκε.

Κουμπάρα. Ἄργησε. Νὰ μὴν ἐπέρασε ἀπὸ τὸ καπελειό μας ; Ἡ
Θέκλα ἢ ἀδελφὴ μου μούπε, πῶς ἀπόξω στέκονται ἕνα σωρὸ ἀμάξινα
ἀπὸ τὴ χώρα.

Ἀνύσια. Ἀνιούτκα, ἔ Ἀνιούτκα !

Ἀνιούτκα. Τί θέλεις ;

Ἀνύσια. Πήγαινε νὰ δῆς στὸ καπελειό, μὴν τύχη κ' ἐπῆγ' ἐκεῖ
μεθυσμένος ;

Ἀνιούτκα (πηδᾷ ἐκ τῆς θερμάστρας καὶ ἐνδύεται). Τώρα πάω.

Κουμπάρα. Καὶ τὴν Ἀκουλίνα μαζί του τὴν ἐπῆρε ;

Ἀνύσια. Τί ἄλλη δουλειὰ εἶχε νὰ πάη ; Ἐξ αἰτίας αὐτῆνης βρέ-
θηκαν οὔλαις ἢ δουλειαῖς τοῦ κόσμου. Ἡῦρε ἀφορμὴ πῶς ἔχει νὰ λάβη
ἀπὸ τὴν τράπεζα καὶ δὸς του καὶ τὸν μπερδεύει.

Κουμπάρα (κινεῖ τὴν κεφαλὴν). Ἄμ' εἶνε νὰ λέγωνται. (Σιγῆ).

Ἀνιούτκα (ἐκ τῆς θύρας). Ἄν ἦν' ἐκεῖ, θές νὰ τοῦ πῶ τίποτις ;

Ἀνύσια. Σὺ κῦτταξε μονάχα ἂν εἶν' ἐκεῖ.

Ἀνιούτκα. Φτύσε κ' ἔρχομαι. (φεύγει).

ΣΚΗΝΗ Γ΄.

Ἀνύσια, Μήτηρις, καὶ Κουμπάρα. (Μακρὰ σιγῆ).

Μήτηρις (χασμάται). ὦ Θεέ μου, Ἄϊ Νικόλα μου θαματουργέ !

Κουμπάρα (ἀνασκιαρᾷ). Ἄχ, ἐτρόμαξα. Παιὶς εἶνε ;

Ἀνύσια. Ὁ Μήτηρις εἶνε, ὁ ἀργάτης.

ΤΟΜΟΣ ΙΖ Ἰούλιος καὶ Αὐγούστος.

Κουμπάρα. "Αχ, πῶς μ' ἐτρόμαξε. Κ' ἐγὼ ξέχασα. Δὲ μοῦ λές, κουμπάρα, ἀλήθεια εἶνε πῶς ἀρραθωνιάσετε τὴν Ἀκουλίνα ;

Ἀνύσια (ἀφίνει τὴν ἡλακάρτην καὶ κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν). Μὰς ἐστειλανε προξενιά ἀπὸ τὸ Δετλόβο· ἔγεινε λόγος, μὰ δὲν ἀκούστηκε πιά τίποτε. Ποῖός ἔχει ὄρεξι.

Κουμπάρα. Καὶ γιὰ τὸν Λιζουνώφ ἀπὸ τὸ Ζούγεβο ;

Ἀνύσια. Καὶ γι' αὐτόνα ἔγεινε λόγος, μὰ δὲ βαρύτεσαι ; Ἐκεῖνος δὲ θέλει νὰ ξέρη τίποτε.

Κουμπάρα. Καὶ ὅμως πρέπει νὰ τελειώνη αὐτὴ ἡ δουλειά.

Ἀνύσια. Ἀκοῦς ἐκεῖ. Δὲν βλέπω, κουμπάρα μου, τὴν ὥρα πότε νὰ τὴ ξεφορτωθούμε ἀπὸ ἄνω μας· μὰ δὲ βλέπεις, ὄλο κ' ἐμπόδια τυχαίνουνε. Ἐκεῖνος σκοπὸ δὲν τῶχει, μὰ κ' ἐκείνη τὸ ἴδιο. Δὲν τὴν ἐχόρτασε ἀκόμα, βλέπεις, τὴ μορφονειά του.

Κουμπάρα. Ὑ—Ὑ ! Τί ἀμαρτία, καλέ ! Ὁ Θεὸς νὰ μὰς φυλάγη. Κ' εἶνε μητρὸς της.

Ἀνύσια. Αἶ, κουμπάρα μου ! Μ' ἐγελάσανε καὶ μοῦ κλείσανε τὰ μάτια μὲ τέτοια ἐπιτηδειότη, ποῦ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Τίποτις ἢ ἀνόητη δὲν ἐκατάλαβα, τίποτις δὲ μποροῦσα νὰ φανταστῶ καὶ τότε παντρεύτηκα. Τίποτις δὲν ἐμάντεψα κι' αὐτοὶ πιά τὰ εἶχανε ψημένα.

Κουμπάρα. Ἄλλοι-οἱ-μονο δουλειαίς !

Ἀνύσια. Μὲ τὸν καιρὸ εἶδα, πῶς ἀρχισαν περισσότερο νὰ κρύβωνται ἀπὸ μένα. "Αχ ! κουμπάρα μου, ζωὴ ποῦ τήνε περνῶ ἢ δόλια ! Καλὰ θὰ ἦτανε νὰ μὴ τὸν ἀγαποῦσα !

Κουμπάρα. Καλὲ τί λές-ἐκεῖ !

Ἀνύσια. Καὶ μὲ πειράζει πολὺ, ξέρεις, κουμπάρα μου, αὐτὸς νὰ μ' ἀδικήσῃ ἔτσι δά ! "Αχ πόσο μὲ πειράζει.

Κουμπάρα. Ἐχουνε νὰ ποῦνε πῶς καὶ τὸ χέρι του, λέει, δὲν τὸ πολυκρατᾷ.

Ἀνύσια. Οὐλα τὰ κάνει. Καμμιά φορά, σὰν εἶνε νηστικός, εἶνε ἥσυχος. Μ' ἐχτυποῦσε καὶ πρῶτα, μὰ τοῦ ἄρεσα κάποτε. Τώρα σὰ θυμώσῃ, χύνετ' ἀπάνω μου καὶ θέλει νὰ μὲ ποδοπατήσῃ. Τὴν ἄλλη φορά μ' ἄρπαξε ἀπὸ τὰ μαλλιά κ' εἶδα κ' ἔπαθα νὰ ξεμπλέξω ἀπὸ τὰ χέρια του. "Αν πῆς γιὰ κείνηνε ... χειρότερη ἀπὸ φεῖδι. Εἶμαι ν' ἀπορήσω πῶς ἢ γῆς γενεᾶ τέτοια φεῖδια.

Κουμπάρα. Ἄ—ἄχ, κουμπάρα μου ! Καθὼς βλέπω πολὺ δυστυχισμένη εἶσαι καὶ σύ. Καὶ γιὰ ποιόνα νὰ τὰ τραβᾷς αὐτά ; Ἐπῆρες ἓνα ζητιάνο ἐκεῖ κι' αὐτὸς νὰ σὲ μεταχειρίζεται μὲ τέτοιο τρόπο. Γιατί τὸν ἀφίνεις ἔτσι δά ;

Ἀνύσια. "Αχ, κουμπάρα μου ἀγαπημένη· τί νὰ κάμω μὲ τὴν καρδιά πούχω. Ὁ σχωρμένος, τόσο βαρὺς ποῦ ἦτανε, μὰ τὸν ἐγύριζα ὅπως ἤθελα. Τώρα ὅμως, κουμπάρα μου, τίποτις δὲν μπορῶ νὰ κάμω· ἄμα τὸν ἰδοῦν τὰ μάτια μου μοῦ παύει ὁ θυμὸς. Σὰν εἶμαι ἔμπροστά του, χάνω τὸ θάρρος μου καὶ στέκουμαι σὰν τὴ βρεμμένη κόττα.

Κουμπάρα. Ὡ ὦχ' κουμπάρα μου ! Φκίνεται πῶς κάτι θὰ σοῦχουν καμωμένα. Ἐχουνε νὰ ποῦν, πῶς ἡ Ματρώνα τῆς κάνει αὐτὲς τὲς δουλειές. Νὰ μὴ σοῦκαμε αὐτὴ τίποτις ;

Ἀνύσια. Κ' ἐγὼ, κουμπάρα μου, αὐτὸ στοχάζομαι. Πῶς πειράζομαι καμμιά φορά, ποῦ ἔτσι μοῦρχεται νὰ τόνε ξεσκίσω. Κι' ἄμα τὸν ἰδῶ—δὲ μὲ βαστᾷ ἡ καρδιά μου.

Κουμπάρα. Χωρὶς ἄλλο κάτι σοῦ'καμε. Ἀργεῖ, καλότυχη νὰ γείνη τὸ κακό ; Ἄμ' βλέπω ἔγω, πῶς δὲν εἶσαι στὰ σύγκαλά σου.

Ἀνύσια. Ἡ μισὴ δὲν ἀπόμεινα. Καὶ κύτταξε κείνη τὴ βλάκα τὴν Ἀκουλίνα, ποῦ ἦτανε πρῶτα νὰ τὴ συχαίνεσαι, κύτταξέ τηνε τώρα—τὴν ἐμορφοστόλισε ! Ὡμόρφηνε, ἐφούσκωσε σὰν μπουμπουλίθρα. Μὲ οὐλή της τὴν κουταμάρα τῶχει πάρει ἀπάνω της : ἐγὼ εἶμαι, λέει, ἡ νοικοκυρά. Τὸ σπίτι δικό μου εἶνε. Ὁ πατέρας μου σὲ μένα ἤθελε νὰ τόνε δώσῃ. Καὶ κακιά—ὁ Θεὸς νὰ γλυτώνῃ. Σὰ θυμώσῃ—τὰ ρούχά της ξεσκίζει.

Κουμπάρα. "Αχ ζωὴ ποῦ τήνε περνᾷς καὶ σὺ, καθὼς βλέπω, κουμπάρα μου—Κι' ὁ κόσμος σὲ ζουλεύει. Πλούσιοι, λένε, μὰ, καθὼς φαίνεται, χύνονται κι' ἀπὸ τὸ χρυσάφι δάκρυα.

Ἀνύσια. Νὰ σοῦ πῶ, μόνο γιὰ νὰ μὰς ζουλέψῃ κανεὶς εἴμαστε. Καὶ τὰ πλούτη ἔτσι δά θὰ γενοῦνε στάχτη. Τοὺς δώσανε δρόμο ποῦ...

Κουμπάρα. Μὰ γιὰτί, καλὲ κουμπάρα μου, τ' ἀφίνεις καὶ σὺ ἔτσι δά ; Δικά σου δὲν εἶνε μαθὲς τὰ χρήματα ;

Ἀνύσια. Καὶ ποῦ νὰ τᾶξερεις οὐλα. Ἐκαμα ὅμως κ' ἐγὼ ἓνα λάθος.

Κουμπάρα. Ἄν ἤμουνα ἔγω, κουμπάρα, στὴ θέσι σου, θὰ πῆγαινα ἴσα στὸ διοικητὴ. Τὰ χρήματα εἶνε δικά σου. Πῶς μπορεῖ αὐτὸς νὰ τὰ σπαταλᾷ. Ποῖος τοῦδωκε αὐτὸ τὸ δικαίωμα ;

Ἀνύσια. Αἶ, αὐτὰ σήμερα δὲν τὰ βλέπουνε, κουμπάρα μου.

Κουμπάρα. "Αχ, κουμπάρα μου, γυρίζω καὶ σὲ βλέπω· πῶς ἀχάμνηνες !

Ἀνύσια. Ἀχάμνηνα, καλότυχη, πολὺ ἀχάμνηνα. Μὲ κατὰστρεψε. Τίποτις δὲ ξέρω κ' ἐγὼ ἢ ἴδια. Ὡχ, κεφαλάκι μου φτωχό.

Κουμπάρα. Κάποιος ἔρχεται. (Ἀκροᾷται. Ἀνοίγεται ἡ θύρα καὶ εἰσέρχεται ὁ Ἀκείμ).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Οι Ἄνω καὶ Ἀκείμ.

Ἄκείμ (κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐξάγει τὰ πέδιλά του καὶ ἐκδύεται).

Ἦρα καλὴ στὸ σπητικό σας. Καλὰ ἴστε, καλὰ ἴσαι, κυρά ;

Ἄνύσια. Καλὰ, σὲ χαιρετοῦμε, γέρο πατέρα. Ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔρχεσαι ;

Ἄκείμ. Εἶπα, ποῦ θὰ πῆ, εἶπα, ἄς πᾶ νὰ δῶ τὸ γυιό μου, νὰ πᾶω στοῦ γυιοῦ μου. Ἦτανε περασμένη ἡ ὥρα, ἐγλωμάτισα, ποῦ θὰ πῆ, ἐγλωμάτισα κ' ἔφυγα. Καὶ μὲ τὰ χιόνια τώρα, εἶνε δύσκολος ὁ δρόμος, δύσκολος, γιὰ τοῦτο κ' ἐνυχτώθηκα. Κι' ἄμ' ὁ γυιός μου σπητι εἶνε ; ποῦ θὰ πῆ, ὁ γυιός μου ἐδῶ εἶνε ;

Ἄνύσια. Ὁχι, δὲν εἶνε ἐδῶ, στὴ χώρα ἴπῃε.

Ἄκείμ (κάθεται ἐπὶ θρανίου). Κάποια δουλίτσα ἔχω μαζὺ του, μιὰ δουλίτσα ἔχω μαζὺ του, ποῦ θὰ πῆ. Τοῦλεγα μαθὲς τῆς προάλλες γιὰ τῆς ἀνάγκες μου, τοῦλεγα. Τὸ χτηνό, τὸ ἄλογο τάχατες μοῦ σακατεύτηκε κ' ἤθελα ν' ἀγοράσω κανένα ἄλλο γιὰτὶ ποῦ λές. Γι' αὐτὸ ἦρθα, ποῦ θὰ πῆ.

Ἄνύσια. Τ' ἄκουσα, ποῦ τῶλεγε ὁ Νικήτας. Σὰν ἔρθῃ τὰ λέτε. (Βαίνει πρὸς τὴν θερμάστραν). Ἔλα νὰ δειπνήσης κι' ὅπου κι' ἂν εἶνε ἔφτασε.

Μήτηριτς, αἶ, Μήτηριτς, ἔλα νὰ δειπνήσης.

Μήτηριτς. Ὡχ Θεέ μου, Ἄϊ Νικόλα μου θαματουργέ.

Ἄνύσια. Ἔλα νὰ δειπνήσης.

Κουμπάρα. Ἐγὼ πηγαίνω. Ἐχετε γιὰ. (Ἀπέρχεται).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Ἄκείμ, Ἄνύσια καὶ Μήτηριτς.

Μήτηριτς (κατέρχεται τῆς θερμάστρας). Δὲν ἐκατάλαβα πῶς μ' ἐπῆρ' ὁ ὕπνος. Ὡ Θεέ μου, Ἄϊ Νικόλα μου ! Γιᾶσου, μπάρμπα Ἀκείμ.

Ἄκείμ. Ἄ, ὁ Μήτηριτς. Ἐσὺ τί γυρεύεις ἐδῶ, ποῦ θὰ πῆ ;

Μήτηριτς. Νά, ἀργάτης εἶμαι τοῦ γυιοῦ σου τοῦ Νικήτα.

Ἄκείμ. Εἶδες ἐκεῖ, ἀργάτης τὸ λοιπὸν τοῦ γυιοῦ μου, ἔτσι αἶ ;

Μήτηριτς. Ἐδούλευα στὴ χώρα, προτῆτερα ἴνα ἔμπορα κοντά, μὰ τῶβαζα κάθε λίγο στὸ κέφι, καὶ τώρα νά, ἐπέρασα στὸ χωριό. Δὲν εἶχα τίποτις νὰ μ' ἐμποδίζῃ, κ' ἔτσι ἐμιστώθηκα. (Χασμάται). Ὡ Θεέ μου !

Ἄκείμ. Καὶ δὲ μοῦ λές, τύσες πολλὲς δουλειὲς εἶχε, πάει νὰ πῆ κ' ἐπῆρε ἀργάτη ;

Ἄνύσια. Τί ἀνάγκη ἔχει ; Ἄλλη φορὰ περνοῦσε, τώρα ἔχει ἄλλα πράματα στὸ νοῦ του, καὶ γι' αὐτὸ ἴπῃε ἀργάτη.

Μήτηριτς. Ἀφοῦ ἔχει χρήματα, τί ἀνάγκη ἔχει ; ...

Ἄκείμ. Ἄ, μὰ αὐτὸ εἶν' ἄσκημο πρᾶμμα, γιὰτὶ ποῦ λές, αὐτὸ εἶν' ἄσκημο. Κακόμαθε, ποῦ θὰ πῆ.

Ἄνύσια. Πῶς ἐκακόμαθε, δὲν εἶνε φέματα, αὐτὸ εἶνε τὸ κακό.

Ἄκείμ. Κ' ἐγὼ θαρροῦσα, ποῦ θὰ πῆ, πῶς πηγαίνει καλείτερα, μὰ κείνος πηγαίνει οὔλο καὶ στὸ χειρότερο, γιὰτὶ ποῦ λές. Τὰ πλοῦτη κακομαθαίνουνε τὸν ἄνθρωπο, τότε κακομαθαίνουνε, ποῦ λές.

Μήτηριτς. Καὶ τὸ σκυλι ἀπὸ τὴν καλοπέρασι λυσσιάζει. Ἀπ' τὴν καλοπέρασι πῶς νὰ μὴν κακομάθῃ. Κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀπ' τὴν καλοπέρασι τῶχα ρίξει ἐξω. Τρεῖς ἑβδομάδες ἔπινα ἀδιάκοπα. Καὶ τὸ τελευταῖό μου βρακὶ τῶπικα. Δὲν εἶχα πιά τίποτις ἄλλο κ' ἔτσι ἔπαψα νὰ πίνω. Τώρα πιά εἶπα νὰ μὴ ξαναπιῶ. Ἄς πάῃ στὴν εὐχή.

Ἄκείμ. Καὶ ἡ γρηά σου, ποῦ θὰ πῆ, τί γίνεται ;

Μήτηριτς. Ἡ γρηά μου, τ' ἀδέρφι, εὐρῆκε τὴ δουλειά της. Στῆς χώρας τὰ καπελεῖα κυλιέται. Εἶνε μιὰ χαρὰ νὰ τήνε δῆς : μὲ τὸ ἕνα μάτι βγαλμένο, τὸ ἄλλο ζουλισμένο, ἡ μούρη της γυρισμένη μὲ τὸ πλάϊ, καὶ νηστική, ποῦ νὰ τήνε πάρῃ ὁ διάβολος, ποτές δὲν τήνε βλέπεις.

Ἄκείμ. Ὡ, ὦ ! Βρὲ τί μοῦ λές ;

Μήτηριτς. Καὶ ποιά ἄλλη θέσι ἔχει ἡ γυναῖκα τοῦ στρατιώτη ; Τὸ χρέος της κάνει. (Σιγή).

Ἄκείμ (τῇ Ἄνύσια). Κ' ἐπῆρε τίποτις, μαθὲς, ὁ Νικήτας μαζὺ του στὴ χώρα ; Νὰ πουλήσῃ, ποῦ θὰ πῆ, ἐπῆρε τίποτις μαζὺ του ;

Ἄνύσια (ἐπιστρώννει τὴν τράπεζαν καὶ παραθέτει τὸ φαγητόν). Δὲν ἐπῆρε τίποτις. Χρήματα, λέει, πῶς πῆγε νὰ πάρῃ ἀπὸ τὴν Τράπεζα.

Ἄκείμ (δειπνᾷ). Καὶ ποῦ λογαριάζετε νὰ τὰ βάλετε, μαθὲς τὰ χρήματα ;

Ἄνύσια. Ὁχι, ἐμεῖς δὲν τὰ πειράζομε· μονάχα εἴκοσι ὡς τριάντα ρούμπλια, φαίνεται, πῶς τοῦ χρειάζονται νὰ πάρῃ.

Ἄκείμ. Νὰ πάρῃ ; Καὶ γι' αὐτὸ, μαθὲς, νὰ τὰ πάρῃ τὰ χρήματα ; Πέρνεις σήμερα, ποῦ θὰ πῆ, πέρνεις αὔριο, ὡς ποῦ νὰ τὰ πάρῃς οὔλα, ποῦ θὰ πῆ.

Ἄνύσια. Αὐτὰ τὰ πέρνει ξεχωριστά. Τὰ χρήματα ὅμως εἶν' οὔλα ἀκέρηα.

Ἄκείμ. Ἀκέρηα ; Πῶς, μαθὲς, ἀκέρηα, Ἀφοῦ σεῖς τὰ πέρνετε, τότενες πῶς θὰ νᾶνε ἀκέρηα, ποῦ θὰ πῆ ; Τὸ ἴδιο, σὰν νὰ χύ-

σης στάρι πού λείει ὁ λόγος, 'στ' ἀμπάρι καὶ ν' ἀρχίσης νὰ πέρνης ἀπὸ 'κεῖ' τότες νὰ ἰδῆς ἀκέρηο θὰ μείνη τὸ στάρι. Θὰ πῆ, πῶς τότε γελοῦνε. Νὰ τὸ ξέρης, πῶς τότε γελοῦνε. Τί θὰ πῆ ἀκέρηα; Σεῖς πέρνετε καὶ θὰ μένουνε ἀκέρηα;

Ἀνύσια. Νὰ σοῦ πῶ καλὰ καλὰ δὲ ξέρω. Μὰς ἐσουβούλεψε τότενες κί' ὁ Ἰβάν Μωῦσείτης. Βάλτε τα, λείει, τὰ χρήματά σας στὴν Τράπεζα, καὶ τὰ λεπτά σας θὰ τᾶχετε ἀκέρηα καὶ τόκο θὰ πέρνετε.

Μήτηρις (ἀποπερατώνει τὸ γεῦμά του). Σωστά εἶπε. Ἐγὼ ἐδούλεψα κοντὰ 'ς ἓνα ἔμπορο. Αὐτοὶ ἔτσι κάνουνε. Βάνουνε τὰ χρήματά τους στὴν Τράπεζα, καὶ κάθονται ξαπλωμένοι στὴν ἡσυχία τους καὶ πέρνουνε.

Ἀκείμ. Περίφημα τὰ λές, πού θὰ πῆ. Πῶς θὰ πέρνης; Κί' αὐτοί, μαθές, ἀπὸ ποιόνε θὰ τὰ πέρνουνε τὰ χρήματα;

Ἀνύσια. Ἡ Τράπεζες τὰ δίνουνε.

Μήτηρις. Τί 'ν' αὐτὰ πού λές; Ἡ γυναῖκες δὲν τὰ καταφέρνουνε. Ἄκουσ' ἐδῶ νὰ σοῦ τὰ πῶ ' γὼ νὰ τὰ καταλάβης. Ἐσὺ ἔχεις, ἄς ποῦμε χρήματα, καὶ μένα μ' ἡδρ' ἡ ἀνοιξι χωρὶς σπορά, χωρὶς τίποτα ἢ καὶ νὰ χρεωστῶ φόρους. Ἐρχομαι λοιπὸν ἐγὼ σ' ἐσένα. Ἀκείμ, σοῦ λέγω, δόσε μου δέκα ρούμπλια καὶ σὰ μαζέψω τὸ χεινόπωρο τὸν καρπὸ μου, σοῦ τὰ δίνω μὲ τὸν τόκο τους. Σὺ, ἄς ποῦμε, βλέπεις πῶς ἔχεις ἀπὸ πού νὰ πιαστῆς: ἢ ἀπὸ κανένα ἄλογο ἢ ἀπὸ καμμιά 'γελάδα, καὶ μοῦ λές: δόσε μου, μοῦ λές, δηρὸ τρία ρούμπλια γιὰ τόκο κ' ἐτελείωσε. Ἐγὼ, πούχω τῆ θηλειὰ στὸ λαιμό, δὲ μπορῶ νὰ κάμω ἄλλοιῶς. Πάει καλὰ, σοῦ λέω, πέρνω τὰ δέκα. Τὸ χεινόπωρο τελειώνω τῆς δουλειῆς μου καὶ σοῦ τὰ φέρνω· καὶ σὺ, μοῦ χτυπᾶς ξεχωριστὰ ἀπὸ τὰ δέκα καὶ τρία ἀκόμη ρούμπλια παραπάνω.

Ἀκείμ. Κί' αὐτὰ, πού θὰ πῆ, τὰ κάνουνε οἱ κατεργάριδες μουζικοὶ κί' ὅποιος δὲ φοβᾶται τὸ Θεό, πού λές.

Μήτηρις. Στάσου δά, τώρα θὰ δῆς, πού βγαίνει τὸ ἴδιο. Πού θὰ πῆ τὸ λοιπὸν, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μ' ἐγδυσες καὶ τὰ χρήματα, ἄς ποῦμε, τῆς Ἀνύσιας κάθονται. Τί νὰ τὰ κάμη—δὲ ξέρει· καὶ σὰ γυναῖκα πούνε δὲ νοιώθει νὰ τὰ μεταχειριστῆ. Ἐρχεται σὲ σένα. Δὲ γίνεται, σοῦ λείει, νὰ βγάλω κ' ἐγὼ τίποτις ἀπ' τὰ χρήματά μου; Γιατὶ ὄχι, τῆς λές. Νὰ σου λοιπὸν καὶ σὺ καὶ περιμένεις. Ἐρχομ' ἐγὼ πάλι τὸ καλοκαῖρι. Δόσε μου, σοῦ λέω, πάλι ἄλλα δέκα, κί' ὅσο γιὰ τὸν τόκο, ἐγὼ . . . Σὺ μὲ ξανοίγεις γιὰ νὰ δῆς, ἂν βαστᾶ τὸ πετσί μου γιὰ νὰ μ' ἐγδάρης ἀκόμη καὶ μοῦ δίνεις ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς Ἀνύσιας καὶ κάνεις τὸ λογαριασμό σου, κί' ἂν ἰδῆς πῶς ἐγὼ δὲν ἔχω στὸν ἥλιο

μοῖρα καὶ βλέπεις πῶς δὲ μπορεῖς νὰ μ' ἐγδάρης, μοῦ λές: πήγαινε, τ' ἀδέρφι στὸ Θεὸ καὶ στὴν Παναγιά καὶ βρῖσκεῖς κανέναν ἄλλον καὶ δίνεις πάλι τὰ δικά σου καὶ τῆς Ἀνύσιας τὰ χρήματα καὶ τότε γδέρνεις. Νὰ, αὐτὸ θὰ πῆ Τράπεζα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο γυρίζει. Δουλειά, τ' ἀδέρφι, μὲ πολλὴ φρόνησι.

Ἀκείμ (ἐρεθιζόμενος). Τί ν' αὐτὰ, πού μοῦ λές, Αὐτὸ εἶν ἄσκημη πράξι. Αὐτὰ τὰ κάνουν, πού λές, οἱ μουζικοὶ κί' τὸ θεωροῦνε γιὰ ἀμαρτία. Αὐτὴ εἶνε ἄνομη πράξι, ἄνομη, γιὰτὶ πού λές, ἄσκημη. Μὰ πῶς αὐτοί, σπουδασμένοι ἄθρῳποι καὶ νὰ . . .

Μήτηρις. Αὐτὴ, τ' ἀδέρφι, εἶνε ἡ πιὸ ἀγαπημένη τους δουλειά. Καὶ νὰ δῆς, ἂν τύχη κανέναν κουτὸς ἢ καμμιά γυναῖκα, πού δὲ μποροῦνε μοναχοὶ τους νὰ μεταχειριστοῦνε τὰ χρήματα, τὰ πηγαίνουνε στὴν Τράπεζα κί' αὐτοὶ ἐκεῖ, πού νὰ φᾶν τὸν πνίχτη, τοὺς τὰ τρώνε κί' ἀφανίζουνε τὸν κόσμον. Δουλειὰ περίφημη αὐτὴ.

Ἀκείμ (στενάζει). Κατὰ πῶς βλέπω, πού λές, καὶ χρήματα νὰ μὴν ἔχη κανεὶς εἶνε μπελᾶς, μὰ καὶ νᾶχη, ἀκόμη ποῖο μπελᾶς. Τί θὰ ποῦν αὐτὰ. Ὁ Θεὸς ἐπρόσταξε νὰ δουλεύωμε. Καὶ σὺ, πού θὰ πῆ, βάλε τὰ χρήματά σου στὴν Τράπεζα καὶ κοιμήσου, πού λείει ὁ λόγος, κί' αὐτὰ θὰ σὲ θρέφουνε ξαπλωμένονε. Ἄσχημο, πού λές, παράνομο πρᾶμμα.

Μήτηρις. Παράνομο λείει; Αὐτὰ δὲν τὰ ζητάζουνε σήμερα. Νὰ 'δῆς ἀκόμη πού σοῦ πέρνουνε καὶ τὸ τελευταῖό σου ποκάμισο, αὐτὸ νὰ ἰδῆς ἐσὺ!

Ἀκείμ (στενάζει). Φαίνεται, γιὰτὶ πού λές, πῶς ἔφτασε ἡ συντελεία τοῦ κόσμου. Εἶδα, γιὰτὶ πού λές, καὶ τοὺς ἀποπάτους στὴ χώρα. Μωρὲ πού καταντήσαμε, πού θὰ πῆ! Λουστραρισμένοι, χρωματισμένοι, πού λές, στολισμένοι, πού θαρρεῖς πῶς εἶνε κανένα ἔμπορικό. Καὶ γιὰτὶ; πήγαινε νὰ μάθης. Ὡχ, ἐξεχάσαμε, ἐξεχάσαμε, γιὰτὶ πού λές τὸ Θεό, τὸν ἐξεχάσαμε! Σπολλάτη, νύφη μου, σπολλάτη, χόρτασα. (Ἐγείρεται τῆς τραπέζης. Ὁ Μήτηρις ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς θερμάστρας).

Ἀνύσια (ἀναλαμβάνει τὰ τῆς τραπέζης καὶ τρώγει). Νὰ μπορούσα κάνε νὰ συμβουλευτῶ τὸ πατέρα του, μὰ 'ντρέπομαι.

Ἀκείμ. Τί λές;

Ἀνύσια. Μοναχὴ μου 'μιλῶ.

ΣΚΗΝΗ 5'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνιούτκα.

Ἀνιούτκα (εἰσέρχεται).

Ἀκείμ. Ἄ! τὸ κκλό τὸ κορίτσι! οὐλο καὶ σὲ δουλειὰ βρῖσκεσαι· θὰ πάγωσες!

'Ανιούτκα. Ναι, κρύωσα πολύ. Τί κάνεις, παππού ;
 'Ανύσια. Αί, εκεί είνε ;
 'Ανιούτκα. 'Όχι, δέν είν' εκεί. Μονάχα ὁ 'Αδριανὸς ἦρθε ἀπὸ τὴ
 χώρα, κ' εἶπε, πῶς τοὺς εἶδε στὸ καπελεϊό. Ὁ μπαμπᾶς, λέγει, εἶνε
 στουπὶ ἀπ' τὸ μεθύσι.
 'Ανύσια. Θές νὰ φᾶς ; Νά.
 'Ανιούτκα (προχωρεῖ πρὸς τὴν θερμάστραν). Τί κρύο, ποῦ κάνει. 'Εξυ-
 λιάσανε τὰ χέρια μου. (Ὁ 'Ακείμ ἐκδύεται, ἡ 'Ανύσια πλύνει τὰ ἄγγια).
 'Ανύσια. Γέρο-πατέρα !
 'Ακείμ. Τίς θές.
 'Ανύσια. Δέ μοῦ λές τί κάνει ἡ Μαρίνα, πῶς περνᾷ ;
 'Ακείμ. Καλὰ περνᾷ· φρόνιμη γυναικοῦλα, γιατί ποῦ λές, ἤσυχη
 καὶ προκομμένη γυναῖκα, τίμια, δουλεύτρα, ποῦ λές.
 'Ανύσια. Τί ἄκουσα, πῶς στὸ χωριό σας, ἕνας συγγενῆς τοῦ ἀντρὸς
 τῆς Μαρίνας προξενολογιέται μὲ τὴν 'Ακουλίνα μας ; Δέν ἀκούστηκε
 τίποτις ;
 'Ακείμ. Γιὰ τοὺς Μηρόνωφ, θές νὰ πῆς. Κᾶτι μουρμουρίζανε ἡ γυ-
 ναῖκες, μὰ ἀκόμη τίποτε δέν εἶνε βέβαιο, γιατί ποῦ λές. Σκοτεινὰ
 πράγματα. Ἡ γρηαῖς ἔλεγαν κᾶτι τις, μὰ 'γώ, ποῦ λές, δέν ἔχω θυ-
 μητικό. Αἶ, τί τάχατες, οἱ Μηρόνωφ δέν εἶνε καὶ ἄσκημοι μουζῖκοι.
 'Ανύσια. Δέ βλέπω τὴν ὥρα πότε νὰ γενῆ ἡ ἄρραβῶνα.
 'Ακείμ. Καὶ γιατί ;
 'Ανιούτκα (ἀκρωμένη). Ἦρθαν.
 'Ανύσια. Μή, ἄφσε τους. (Ἐξακολουθεῖ νὰ πλύνῃ τὰ κοχλιάρια χωρὶς
 νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν).

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Οἱ ἄνω καὶ Νικήτας.

Νικήτας. 'Ανύσια, γυναῖκα, ποιὸς ἦρθε ; (Ἡ 'Ανύσια προσθλέπει αὐ-
 τόν, καὶ ἀποστρέφουσα τὸ πρόσωπον, σιγᾷ).
 Νικήτας (ἀπειλητικῶς). Ποιὸς ἦρθε ; Ποῦ ἔχεις τὸ νοῦ σου ;
 'Ανύσια. Πάψε τὸ θυμό σου. 'Ελα.
 Νικήτας (ἀπειλητικώτερον). Ποιὸς ἦρθε ;
 'Ανύσια (πλησιάζει καὶ τὸν λαμβάνει τῆς χειρὸς). Αἶ, καλὰ, ὁ ἀντρας
 μου ἦρθε. 'Εμπα μέσα.
 Νικήτας. Καὶ βέβαια ὁ ἀνδρας σου. Καὶ πῶς τόνε λένε τὸν ἀνδρα
 σου, πέτα σωστά !
 'Ανύσια. Αἶ, καλὰ, νά—Νικήτα τόνε λένε,

Νικήτας. Καὶ βέβαια ! Χωριάτισσα, πές καὶ τὸ παράνομά μου.
 'Ανύσια. Αἶ, καλὰ. Νά, 'Ακείμιτς !
 Νικήτας (πάντοτε εἰς τὴν θύραν). Καὶ βέβαια. 'Όχι, νὰ πῆς καὶ τὸ
 ἐπιθετό μου.
 'Ανύσια (γελᾷ καὶ τὸν σύρει ἐκ τῆς χειρὸς). Τσηλίκην. Μωρὲ θυμός !
 Νικήτας. Κι' ἀμὲ πῶς ; (Συγκρατεῖται ἐκ τῆς παραστάδος). 'Όχι, νὰ
 μοῦ πῆς, μὲ ποῖο πόδι μπῆκε στὸ σπῆτί του ὁ Τσηλίκην.
 'Ανύσια. 'Ελα, φτάνει—θὰ κρώσῃς.
 Νικήτας. Λέγε, μὲ ποῖο πόδι μπῆκα ; Εἶσαι ὑποχρεωμένη νὰ μοῦ
 πῆς.
 'Ανύσια (καθ' ἑαυτὴν). Θὰ βαρεθῆ τώρα. 'Ε, νά, μὲ τὸ ζερβί. 'Ελα
 τώρα θᾶρθης ;
 Νικήτας. 'Ετσι.
 'Ανύσια. Κῦτταζε νὰ δῆς ποιὸς εἶν' ἐδῶ.
 Νικήτας. Ὁ γονεῖός μου εἶνε ; Καὶ τί τάχατες. Τὸ γονεῖό μου δέν
 τονε καταφρονῶ. Τὸ γονεῖό μου μπορῶ νὰ τόνε τιμῆσω. Γιὰ σου, πα-
 τέρα. (Ἰποκλίνεται καὶ τῷ δίδει τὴν χεῖρα). Πολλὰ τὰ ἔτη.
 'Ακείμ (δέν ἀποκρίνεται). Τὸ πιωτό, τὸ πιωτό, ποῦ, θὰ πῆ, τί δέν
 κάνει. 'Αηδία.
 Νικήτας. Τὸ πιωτό ; Τί, πῶς ἦπια, τάχατες ; 'Ε, ἔφταιξα καὶ νὰ
 μὲ συμπαθᾷς. 'Ηπια μὲ τοὺς φίλους γιὰ νὰ τοὺς χαιρετίσω.
 'Ανύσια. Δέν πᾶς νὰ πέσης—τί κάνεις ;
 Νικήτας. Γυναῖκα, πές μου, ποῦ στέκομαι τώρα ;
 'Ανύσια. 'Ε, καλὰ, καλὰ, πῆγαινε νὰ πέσης.
 Νικήτας. 'Εγὼ ἀκόμη θὰ πιῶ τὸ σαμοβάρι μὲ τὸν πατέρα μου.
 Βάλε τὸ σαμοβάρι. 'Ακουλίνα, τί κάνεις ; Θαρθῆς ἢ ὄχι ;

ΣΚΗΝΗ Η'.

Οἱ ἄνω καὶ 'Ακουλίνα.

'Ακουλίνα (εἰσέρχεται ἐστολισμένη, κομίζουσα διάφορα ὀψώνια. Πρὸς τὸν
 Νικήταν). 'Επιασες καὶ τᾶκκαμὲς οὐλα μαλλιά κουβάρια. Ποῦ εἶνε τὸ
 νῆμα ;
 Νικήτας. Τὸ νῆμα ; 'Εκεῖ 'νε τὸ νῆμα. 'Ε, Μήτηριτς ποῦ εἶσαι ;
 'Αποκοιμήθηκες ; Πῆγαινε νὰ βολέψῃς τ' ἄλογο.
 'Ακείμ (δέν βλέπει τὴν 'Ακουλίνα, ἀλλ' ἀτενίζει τὸν υἱόν). Κῦτταξέ
 τονε ἐκεῖ τί κάνει ! Ὁ γέρος, ποῦ θὰ πῆ, εἶναι κουρασμένος, ἀλώνιζε,
 τί τοῦ μιλάς ἔτσι ; Βόλεψε τ' ἄλογο ! 'Αηδία κατάντησες, ποῦ θὰ
 πῆ. Τφοῦ !

Μήτηρις (καταβαίνει ἐκ τῆς θερμάτρας καὶ περιτυλίσσει τοὺς πόδας μὲ πανία). Ὡ Θεέ μου πολυέσπλαχνε! Ὁξω εἶνε τ' ἄλογο, ποῦ εἶνε; Ὁκρῶ, πῶς θὰ τὸ φόφησε στὴν κούρασι. Ἐ, τὸ πῆρ' ἡ εὐχή, κατάκαρδα τὴν ἔχει. Ὡχ, Θεέ μου, Αἰ Νικόλα μου! (Ἐγυῖεται τὴν γοῦνάν του καὶ ἐξέρχεται εἰς τὴν αὐλήν).

Νικίτας (κάθηται). Ἄκουσε, πατέρα, νὰ μὲ συμπαθῶς. Εἶν' ἀλήθεια πῶς τῶτσουξα λιγάκι, μὰ τί νὰ κάμης. Κ' ἡ κόττα πίνει—δὲν εἶν' ἔτσι; Νὰ μοῦ συμπαθῶς. Ὅσο γιὰ τὸ Μήτηρις ποῦ λές, δὲν τοῦ κακοφαίνεται, θὰ τὸ βολέψῃ τ' ἄλογο.

Ἀνύσια. Θές, εἶπες, νὰ ἐτοιμάσω τὸ σαμοβάρι;

Νικίτας. Ἐτοιμάσέ το. Ὁ γονεῖός μου ἤρθε. Θέλω νὰ μιλήσω μαζύ του, θὰ πιούμε τσαί. (Τῆ Ἀκουλίνα). Τᾶφες οὐλα τὰ ψώνια μέσα.

Ἀκουλίνα. Ποιὰ, τὰ ψώνια; Τὰ δικά μου μονάχα ἔπῃρα. Τ' ἄλλα εἶνε μὲς στὴ σάνια. Νά, αὐτὰ δὲν εἶνε τὰ δικά μου; (Ἀποθέτει ἐπὶ τῆς τραπέζης δέμα καὶ διευθετεῖ ἐν τῷ κιβωτίῳ τὰ ὀψώνια. Ἡ Ἀνιούτκα παρατηρεῖ τὴν Ἀκουλίναν διευθετοῦσαν, ὁ Ἀκείμ δὲν βλέπει τὸν υἱόν του, ἀλλ' ἀποθέτει τὰ περιπόδιά του ἐπὶ τῆς θεομάστρας).

Ἀνύσια (ἀπέρχεται μὲ τὸ σαμοβάριον). Γεμάτο τὸ σεντοῦκι της κι' οὐλο ἀγοράζει.

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Ἀκείμ, Ἀκουλίνα, Ἀνιούτκα καὶ Νικίτας.

Νικίτας (λαμβάνει ὑφὸς νήφοντος). Σένα πατέρα νὰ μὴ σοῦ κακοφκινῶνται αὐτά. Μὴ θαρρῆς, πῶς ἐγὼ εἶμαι μεθυσμένος; Ἐγὼ οὐλα μπορῶ νὰ τὰ κάμω. Χόρευε, κυρὰ μαροῦ, κ' ἔχε κι' ἔννοια τοῦ σπητιοῦ. Ἐγὼ τώρα, πατέρα, μπορῶ νὰ κουβεντιάσω μαζύ σου. Οὐλές τῆς δουλειές τῆς θυμάμμι. Μοῦχες ἔπῃ γιὰ χρήματα γιὰ νὰ πάρης ἄλογο, γιὰ τὴν σακατεῦτῃκε τὸ δικό σου. Τὸ θυμάμμι. Οὐλα θὰ γενοῦνε. Οὐλα αὐτὰ περνοῦν ἀπὸ τὸ χέρι μου. Ἄν ἦτανε γιὰ κανένα μεγάλο ποσό, τότες μποροῦσε πιὰ νὰ περιμένῃ κανεὶς, μὰ τώρα οὐλα θὰ γίνουν! Νά τα!

Ἀκείμ (ἐξακολουθεῖ ἐνασχολούμενος). Ἐ, παιδί μου, τῆς ἀνοιξίς τὸ μονοπάτι δρόμος δὲ λογίζεται, ποῦ θὰ πῆ.

Νικίτας. Γιατί τὸ λές αὐτό! Πῶς στοῦ μεθυσμένου τὰ λόγια τάχατες δὲν πρέπει νὰ βάνης βάσι; Ἐσοῦ νὰ μὴν ἔχης ἀμφιβολία. Ἄς πιούμε τσαί κι' οὐλα διορθώνονται.

Ἀκείμ (κινεῖ τὴν κεφαλὴν). Ἐ-ἔχ-ἔ-ἔχ!

Νικίτας. Τὰ χρήματα νὰ τα! (Θέτει τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιόν του καὶ ἐξάγει βαλάντιον, ἀναπτύσσει χαρτονομίσματα καὶ λαμβάνει ἐν τῶν δέκα ρου-

βλίων). Νά, γιὰ τὸ ἄλογο. Τὸ γονεῖό μου δὲν τότε ξεχνῶ ἐγὼ, δὲ μπορῶ νὰ τότε ξεχάσω, γιατί εἶνε γονεῖός μου. Νά, πάρε. Καὶ βέβαια, ἐγὼ δὲν τὰ λυπάμαι. (Πλησιάζει πρὸς τὸν Ἀκείμ καὶ τῷ δίδει τὰ χρήματα. Ὁ Ἀκείμ δὲν θέλει νὰ τὰ λάβῃ).

Νικίτας (ἀρπάζει τὴν χεῖρά του). Πάρε σοῦ λένε, ἀφοῦ σοῦ τὰ δίνω; ἐγὼ δὲν τὰ λυπάμαι.

Ἀκείμ. Δὲ μπορῶ, ποῦ θὰ πῆ τ' ἀδέρφι, δὲ μπορῶ νὰ μιλῶ μαζύ σου, γιατί δὲν εἶσαι στὰ σύγκαλά σου, ποῦ λές.

Νικίτας. Αὐτὸ δὲν γίνεται; θὰ τὰ πάρης. (Θέτει εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Ἀκείμ τὰ χρήματα).

ΣΚΗΝΗ Ι'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνύσια.

Ἀνύσια (εἰσέρχεται καὶ σταματᾷ). Ἐλα, πάρε τα δά, αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἐπιμένῃ ὡς αὔριο.

Ἀκείμ (τὰ λαμβάνει κινῶν τὴν κεφαλὴν). Ὡχ, αὐτὸ τὸ ρακὶ ἀποχτηνώνει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ θὰ πῆ...

Νικίτας. Ἐτσι δὰ βέβαια εἶνε καλεῖτερα. Σὰ θὰ δώσης νὰ δώσης, σὰ δὲν θέλεις νὰ δώσης—κάμε ὅπως θέλεις, Νά τῆνε! (Προβλέπει τὴν Ἀκουλίναν). Ἀκουλίνα, δεῖξε τὰ δῶρά σου.

Ἀκουλίνα. Τί εἶπες;

Νικίτας. Δεῖξε τὰ δῶρά σου.

Ἀκουλίνα. Τὰ δῶρά μου; Τί ἀνάγκη εἶνε νὰ τὰ δεῖξω; ἐγὼ πιὰ τὰ βόλεψα.

Νικίτας. Φέρετα δῶ, σοῦ λέω. Δεῖξέ τα τῆς Ἀνιούτκας, ποῦ τῆς ἀρέσουνε. Λῦσε τὸ μαντῆλι, δός τα δῶ.

Ἀκείμ. Ὡχ, ἀηδιάζω νὰ τὰ βλέπω. (Ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς θερμάστρας).

Ἀκουλίνα (λαμβάνει τὰ δῶρα καὶ θέτει αὐτὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης). Ἐ, τί θέλετε τώρα νὰ τὰ δῆτε;

Ἀνιούτκα. Ὡμορφα εἶνε! Δὲν εἶνε χειρότερα ἀπὸ κείνα ποῦ πῆρε ἡ κυρὰ Στεφάναινα.

Ἀκουλίνα. Τῆς Στεφάναινας; καλέ, τί μου λές, κολλοῖός καὶ κολλοῖός! (Ἐρεθίζεται καὶ ἐκτυλλίσει τὰ δῶρα). Κύτταξ' ἐδῶ, τὸ πρᾶμμι, κύτταξε... σαφὶ φραντσέζικο.

Ἀνιούτκα. Καὶ τὸ τσίτι φανταχτερό! Καὶ τῆς Μάσσας ὅμως τὸ ἴδιο εἶνε, μονάχα ποῦ εἶνε πιὸ ἀνοιχτὸ κι' ὁ κάμπος γαλαζίος. Τί ὠραῖο!

Νικίτας. Κι' ἀμὲ πῶς. (Ἡ Ἀνύσια διέρχεται ὀργίλη καὶ πλησιάζει πρὸς

την τράπεζαν, κρατούσα την καπνοδόχον τοῦ σαμοβαρίου καὶ τὸ τραπεζομάντηλον).

'Ανύσια. Ἔλα καὶ σεῖς, ποῦ τὰ ξαπλώσετε ἐδῶ ἄνω.

Νικήτας. Γὰ κῦττα, κῦττα ἔδῳ.

'Ανύσια. Τί νὰ κυττάξω! Σὲν πῶς δὲν εἶδα ἄλλη φορά. Μά-
ζεφέ τα! ('Αρπάζει καὶ ρίπτει χαμαὶ τὸ μαντήλιον).

'Ακουλίνα. Τί τὰ πετᾶς ἔτσι! Τὰ ἴδικά σου νὰ πετᾶς. (Σηκώνει
τὸ μαντήλιον).

Νικήτας. Ἄνύσια, κῦτταξε.

'Ανύσια. Τί νὰ κυττάξω;

Νικήτας. Ἐσύ, θαρρεῖς, πῶς σ' ἐξέχασα; Κῦτταξ' ἐδῶ. (Δεικνύει
αὐτὴ δέμα καὶ κάθηται ἐπ' αὐτοῦ). Σοῦ τᾶχω καὶ τὰ δικά σου. Μὰ πρῶτα
περιποιήσου με. Ποῦ κάθουμαι, γυναῖκα;

'Ανύσια. Φτάνουνε ἢ φοβέρες σου. Δὲ σὲ φοβοῦμαι. Δὲ μοῦ λές,
μὲ ποιανοῦ λεπτὰ διασκεδάξεις, καὶ πᾶς κ' ἀγοράξεις τῆς πρίσκας σου
χαρίσματα; Μὲ ἴδικά μου!

'Ακουλίνα. Μάτια μου! Ζήτησες νὰ τὰ σουφρώσης, μὰ δὲ σοῦρθε
βολικά. Στάσου ἀπὸ κεῖ νὰ περάσω. (Ζητεῖ νὰ διέλθῃ καὶ ἀπωθεῖ).

'Ανύσια. Τί με σπρώχνεις; Κ' ἐγὼ σὲ σπρώχνω.

'Ακουλίνα. Γὰ δοκίμασε. ('Ανθίσταται).

Νικήτας. Ἐ γυναῖκες, γυναῖκες, φτάνει! (Τίθεται μεταξύ των).

'Ακουλίνα. Μπαίνει κ' αὐτὴ στὴ μέση. Καλὰ θᾶκανες νὰ μὴ μι-
λάς καὶ νὰ τὰ ξέρης μοναχὴ σου. Χώνεται κ' αὐτὴ! Θαρρεῖς, πῶς δὲν
τὰ ξέρουνε καὶ τὰ δικά σου!

'Ανύσια. Τί ξέρεις; 'Πέ τα, πέ τα, τί ξέρεις;

'Ακουλίνα. Κάτι ξέρω καὶ γιὰ σένα.

'Ανύσια. Σουρλοῦ!... ποῦ ζῆς μὲ ξένον ἄντρα.

'Ακουλίνα. Ἄμ' ἐσύ ποῦ ξέκανες τὸν ἐδικό σου!

'Ανύσια (ἐφορᾷ κατὰ τῆς Ἀκουλίνας). Περίδρομος! Ψέματα λές!

Νικήτας (ἀναχαιτίζων). Ἄνύσια! Ἐέχασες;

'Ανύσια. Τί φοβερίζεις; Δὲ σὲ φοβάμαι.

Νικήτας. Ὄξω! (Περιστρέφει καὶ ἀπωθεῖ αὐτήν).

'Ανύσια. Ποῦ θές νὰ πάω; Δὲ φεύγω ἀπ' τὸ σπῆτί μου.

Νικήτας. Ὄξω σοῦ λέω. Καὶ νὰ μὴν πατήσης τὸ πόδι σου ἐδῶ
μέσα.

'Ανύσια. Δὲν πηγαίνω. (Ὁ Νικήτας ἀπωθεῖ, ἢ Ἄνύσια κλαίει καὶ
κρηγυάζει, ἀρπάζουσα τὴν θύραν). Τί εἶν' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀπὸ τὸ

σπῆτί μου μὲ διώχνουνε; Τί κάνεις ἐσύ, κακοῦργο! Θαρρεῖς πῶς δὲν
ὑπάρχει δικαιοσύνη; Στάσου νὰ δῆς.

Νικήτας. Δὲν κοπιάζεις;

'Ανύσια. Στὸ δῆμαρχο, στὸν ἀστυνόμο θενὰ πάω.

Νικήτας. Ὄξω, σοῦ λέω! (Τὴν ἀπωθεῖ).

'Ανύσια (ἐκ τῆς θύρας). Θὰ πάω νὰ πνιγῶ!

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'.

Νικήτας, Ἀκουλίνα, Ἀνιούτκα καὶ Ἀκείμ.

Νικήτας. Δὲ φοβάσαι!

'Ανιούτκα. Ὠ-ὦ-ὦ! μάνα μου μανοῦλά μου! (Κλαίει).

Νικήτας. Βέβαια, δὲν εἶδες, πολὺ ποῦ σκοτίστηκα... Κι' αὐὲ σύ
γιατὶ κλαῖς; θάρρη κ' ἔννοια σου! Πήγαινε νὰ ἰδῆς γιὰ τὸ σαμοβάρι.
(Ἡ Ἀνιούτκα φεύγει).

ΣΚΗΝΗ ΙΒ'.

Νικήτας, Ἀκείμ καὶ Ἀκουλίνα.

'Ακουλίνα (συλλέγει καὶ τοποθετεῖ τὰ ὀψώνια). Εἶδες τήνε τὴ χαμένη,
πῶς μοῦ τὰ χάλασε; Στάσου δὰ νὰ σοῦ σκίσω κ' ἐγὼ τὸ σάκκο σου.
'Αλήθεια θὰ τῆς τόνε σκίσω.

Νικήτας. Ἐ, τώρα πιά τὴν ἔδιωξα, τί κάνεις ἐσύ;

'Ακουλίνα. Μοῦ λέρωτε τὸν κινούριο μου μποζᾶ. Ἀλήθεια ἢ σκύλλα
ἔργε εἰ δὲ μὴ θὰ τῆς ἔξενε τὰ σκουλιά της, τῆς στρίγλας.

Νικήτας. Ἔλα φτάει ὁ θυμός. Τί θυμώνεις ἐσύ πάλι; Μπᾶς καὶ
τὴν ἀγαπῶ ἐγὼ;

'Ακουλίνα. Ἄν τὴν ἀγαπᾶς; Μωρὲ πράμμα ποῦ θ' ἀγαπήσης, —μιά
στραβομοῦρα κεῖ. Ἄν τὴν ἐπαρατοῦσες τότες—τίποτις δὲ θὰ γενό-
τανε. Ἄθε τὴ σταίλης στὸ διάολο. Τὸ σπίτι, τὸ ἴδιο—δικό μου εἶνε
καὶ τὰ χρήματα εἶνε δικά μου. Νοικοκυρὰ κ' αὐτὴ, νοικοκυρὰ, λείει,
τί νοικοκυρὰ εἶνε γιὰ τὸν ἄντρα της; Φόνισσα, ὄχι νοικοκυρὰ. Καὶ σένα
τὰ ἴδια θὰ σοῦ κάμη.

Νικήτας. Τῆς γυναῖκας τὸ μυαλὸ δύσκολο τὸ γυρίζεις, Λές-λές, χω-
ρὶς νὰ ξέρης καὶ σὺ ἢ ἴδια τί λές.

'Ακουλίνα. Ὄχι, ξέρω ἐγὼ τί λέω. Μ' αὐτήνα δὲ μπορῶ πιά νὰ
ζήσω. Θὰ τήνε διώξω ἀπὸ δῶ μέσα. Δὲ μπορεῖ νὰ ζῆ μαζύ μου.
Νοικοκυρὰ, τάχα μου κ' αὐτὴ. Κακούργα, ὄχι νοικοκυρὰ!

Νικήτας. Ἐ, φτάνει σε πιά! τί ἔχεις νὰ μοιράσης μαζύ της;
'Εσύ μὴν τήνε βλέπεις αὐτήνα. Ἐμένα κῦτταξε. Ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ νοι-

κοκέρης. "Ο,τι θελήσω τὸ κάνω. Ἐκείνηνε τὴν ἔβγαλα ἀπ' τὴν καρδιά μου κι' ἀγάπησα σένανε. Ὅποιος μ' ἀρέσει ἐκείνον ἀγαπῶ. Ἐγὼ ἐξουσιάζω ἐδῶ μέσα. Αὐτὴ θὰ πάη στὴ φυλακὴ. Αὐτὴνα ἐδῶ τὴνε γράφω. (Δεικνύει ὑπὸ τοὺς πόδας του). Ἐχ, δὲν ἔχω τὴ φυσαρμόνικα ! ("Ἄδει).

Τὰ κουλούρια 'νε στὸ φούρνο
καὶ στὸ τζάκι τὸ φαί.

Κ' ἐμεῖς θὰ ζήσουμε
καὶ θὰ γλεντίσουμε
κι' ἂν ἔρθῃ ὁ χάρος
ἄς ἀποθάνουμε.

Τὰ κουλούρια 'νε στὸ φούρνο
καὶ στὸ τζάκι τὸ φαί . . .

ΣΚΗΝΗ ΙΓ'.

Οἱ αὐτοὶ καὶ Μήτηρις, (εἰσέρχεται, ἐκδύεται, καὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς θερμάστρας).

Μήτηρις. Φαίνεται πῶς ἐπιαστήκανε πάλι ἡ γυναῖκες, ἐτσακωθήκανε. Ὡχ, Ἄϊ Νικόλα μου μεγαλόχαρε.

Ἄκειμ (κάθεται ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς θερμάστρας, λαμβάνει τὰ πανία καὶ τὰ πέδιλά του καὶ ὑποδύεται). Ἀνέβα, ἀνέβα στὴ γωνιά.

Μήτηρις (ἀνέρχεται). Δὲ μποροῦνε νὰ μοιράσουνε, φαίνεται, ὦχ, Θεέ μου !

Νικήτας. Πιάσε τὸ σιρόπι νὰ πιοῦμε μὲ τὸ τσαΐ.

ΣΚΗΝΗ ΙΔ'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνιούτκα.

Ἀνιούτκα (εἰσέρχεται πρὸς τὴν Ἀκουλίνα). Καλὲ τὸ σαμοβάρι ἔβρασε πιά.

Νικήτας. Ποῦ εἶνε ἡ μάνα σου ;

Ἀνιούτκα. Ὁξω στέκεται καὶ κλαίει.

Νικήτας. Καλὰ, φώναξέ τηνε νὰ φέρῃ τὸ σαμοβάρι καὶ φέρε, σύ, Ἀκουλίνα, τὰ ποτήρια.

Ἀκουλίνα. Τὰ ποτήρια εἶπες ; Καλὰ. (Συλλέγει τὰ ἄγγεϊα).

Νικήτας (λαμβάνει σιρόπιον, κολλύρια καὶ παστοῦ ἰχθύς). Αὐτὸ γιὰ μένανε, τὸ νῆμα τῆς γυναῖκας, τὸ πετρόλαδο ἐκεῖ ὄξω. Νὰ καὶ τὰ χρήματα. Στάσου νὰ τὰ λογαριάσω. Ἀλεύρι—ὀγδόντα καπήκια, λάδι . . . Τοῦ πατέρα μου δέκα ρούμπλια . . . Πατέρα, ἔλα νὰ πιῆς τσαΐ. (Σιγῇ. Ὁ Ἄκειμ κάθεται ἐπὶ τῆς θερμάστρας καὶ ἐκτυλίσσει τὰ λωρία τῶν πεδίων του).

ΣΚΗΝΗ ΙΕ'.

Οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀνύσια.

Ἀνύσια (κομίζει τὸ σαμοβάριον). Ποῦ νὰ τ' ἀκουμπήσω ;

Νικήτας. Ἀκουμπησέ το στὸ τραπέζι ἐπάνω. Ἐ, ἐπῆγες στὸ Δήμαρχο ; Λέγε τὸ λοιπὸν καὶ τρώγε. Ἐλα τώρα, μὴ θυμώνης. Κάτσε νὰ πιῆς. (Πληροῖ ποτήριον καὶ τῇ προσφέρει). Νὰ καὶ τὰ δικὰ σου χαρίσματα. (Τῇ δίδει τὸ ἐφ' οὗ ἐκάθητο δέμα· ἡ Ἀνύσια τὸ λαμβάνει καὶ σιγῶσα, κινεῖ τὴν κεφαλὴ της).

Ἄκειμ (κατέρχεται καὶ φορεῖ τὴν μηλωτὴν του. Πλησιάζει πρὸς τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἀποθέτει χαρτίον τι). Νὰ τὰ χρήματά σου, κρύψε τα.

Νικήτας (μὴ βλέπων τὸ χαρτίον). Γιὰ ποῦ ἐτοιμάζεσαι κ' ἐντύθηκες ;

Ἄκειμ. Φεύγω, φεύγω, ποῦ θὰ πῆ, ἔχετε γιὰ ! (Λαμβάνει τὸν πῖλον καὶ τὴν ζώνην του).

Νικήτας. Νάτα μας ! Καὶ ποῦ θὰ πᾶς τέτοια ὄρα ;

Ἄκειμ. Δὲ μπορῶ, ποῦ θὰ πῆ, δὲ μπορῶ νὰ μείνω ἐδῶ, στὸ σπητὶ σας. Δὲ μπορῶ, γιατί ποῦ λές, ἔχετε γειά.

Νικήτας. Ποῦ θὰ πᾶς χωρὶς τσαΐ ;

Ἄκειμ (δένει τὴν ζώνην του). Πάω, γιατί ἐδῶ, ποῦ λές, στὸ σπητὶ σου, Νικήτα μου, δὲν εἶνε διόλου καλὰ. Γιατί ποῦ λές, ἄσκημα ζῆς, Νικήτα, ἄσκημα περνᾶς. Πάω.

Νικήτας. Ἄς τὰ λόγια τώρα, καὶ κάτσε νὰ πιῆς τσαΐ.

Ἀνύσια. Τί ν' αὐτά, πατέρα, μπρὸς στοὺς ἄθρώπους, ντροπὴ εἶνε. Τί σοῦ κάμαμε καὶ σοῦ κακοφάνηκε ;

Ἄκειμ. Ἐμένα, ποῦ λές, ἐμένα, τίποτις δὲ μοῦ κάμετε, βλέπω μονάχα, ποῦ θὰ πῆ, πῶς ὁ γυιὸς μου εἶνε χαμένος ἄθρωπος· θὰ χαθῆ, γιατί ποῦ λές ὁ γυιὸς μου.

Νικήτας. Πῶς θὰ χαθῆ ; Ποῦ τότε βλέπεις τὸ χαμὸ ;

Ἄκειμ. Ἐχάθηκες, ἐχάθηκες, εἶσαι ὀλοτέλα χαμένος ἄθρωπος, ποῦ θὰ πῆ, θυμᾶσαι, τί σοῦ ἔλεγα πέρσου ;

Νικήτας. Καὶ τί τάχατες, πῶς ἔλεγες ;

Ἄκειμ. Σοῦ ἔλεγα, μαθίς, γιὰ τὴν ἀρφανή, γιὰ τὴν ἀρφανή τὴ Μαρίνα σοῦλεγα τάχατες, πῶς τὴν ἀδίκησες.

Νικήτας. Ποῦ πᾶς καὶ τὰ θυμᾶσαι τῶρ' αὐτά· περασμένα ξεγασμένα· ἐκείνη ἡ δουλειὰ ἐπέρασε καὶ πάει . . .

Ἄκειμ (ἐρεθιζόμενος). Ἐπέρασε ; Ὅχι, τ' ἀδέρφι, δὲν ἐπέρασε. Τὸ κρῖμα, ποῦ θὰ πῆ, πιάνεται μὲ τὸ κρῖμα καὶ τὸ τραβᾶ μαζύ του.

Καὶ σύ, Νικήτα, εἶσαι πιασμένος μὲ τὸ κρῖμα. Βλέπω, πῶς εἶσαι δεμένος μὲ τὸ κρῖμα. Ἐδέθηκες, Νικήτα, πᾶς, ἐβούλιαξες, ποῦ θὰ πῆ.

Νικήτας. Κάτσε νὰ πιῆς τσαΐ κι' ἄστ' αὐτά.

Ἄκειμ. Δὲ μπορῶ, ποῦ θὰ πῆ, νὰ πιῶ τσαΐ. Γιατί ἀπὸ τῆς ἀηδίας σου συχάινομαι, ποῦ θὰ πῆ, πολὺ συχάινομαι. Δὲ μπορῶ νὰ πιῶ τσαΐ μαζί σου.

Νικήτας. Κάθεται καὶ φιλολογᾷ. Ἔλα τώρα κοντὰ στὸ τραπέζι. Κάτσε.

Ἄκειμ. Εἶσαι μὲς στὰ πλούτη, σὰν νᾶσαι μὲς στὸ δίχτυ, ἄχ, Νικήτα, καὶ καταστρέφεις τὴ ψυχὴ σου.

Νικήτας. Μὰ δὲ μοῦ λές; τί δικαίωμα ἔχεις νὰ μὲ μαλώνης μὲς στὸ σπῆτι μου; Τί μοῦ φορτώθηκες, μὰ τὴν ἀλήθεια. Μὴ θαρρῆς πῶς εὐρῆκες κανένα μικρὸ παιδί νὰ τὸ τραβήξῃς ἀπ' τ' αὐτί; Αὐτὰ δὲν περνοῦνε πιά σήμερα.

Ἄκειμ. Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια, ἄκουσα, πῶς σήμερα, ποῦ θὰ πῆ, τὰ παιδιὰ σέρνουνε ἀπὸ τὰ γένεια τοὺς γονεῖους τῶνε. Μὰ αὐτὰ τὰ πράματα, γιατί ποῦ λές εἶνε τοῦ χαμοῦ, μαθές.

Νικήτας (ὀργίλιως). Τὴν ἀνάγκην μας ἔχεις, τὴν ἀνάγκην σου δὲν τὴν ἔχομε.

Ἄκειμ. Τί, γιὰ χρήματα; Τὰ χρήματά σου νά τα. Κάλλια νὰ ζητιανέψω παρὰ νὰ τὰ πάρω.

Νικήτας. Ἔλα, φτάνει πιά. Γιατί θυμώνεις καὶ χαλνᾷς τὴ συντροφιά; (Κρατεῖ αὐτὸν τῆς χειρός).

Ἄκειμ (ἀναφωνεῖ). Ἔ, ἄφες με, δὲ μένω. Καλεῖτερα ξενοχτιζῶ στὸ δρόμο παρὰ μὲς στὴ βρωμοσύνη σου. Φτοῦ! Θε μου, σχώρεσέ μου. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ ΙΣ'

Νικήτας, Ἀκουλίνα, Ἀνύσσια καὶ Μήτηρις.

Νικήτας. Νά τα μας!

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἄκειμ.

Ἄκειμ (ἀνοίγει τὴν θύραν). Ἔλα στὸ νοῦ σου, Νικήτα. Καταστρέφεις τὴ ψυχὴ σου. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ ΙΗ'.

Νικήτας, Ἀκουλίνα, Ἀνύσσια καὶ Μήτηρις.

Ἀκουλίνα (ἀναλαμβάνει τὰ κυάθια). Θὰ πιῆτε ἀκόμη; (Πάντες σιγῶσι).

Μήτηρις (στενάζων). ὦ Θεέ μου, ἐλέησέ με τὸν ἁμαρτωλό! (Πάντες ἀνασκιρτῶσι).

Νικήτας (κατακλίνεται ἐπὶ θρανίου). ὦχ, τί στενοχώρια, τί στενοχώρια! Ἀκουλίνα! Ποῦ εἶνε ἡ φουσαρμόνικα;

Ἀκουλίνα. Ποιά; ἡ φουσαρμόνικα; Ποῦ σοῦ ἦρθε; Τὴν ἔδωσα νὰ τὴ διορθώσουνε. Σοῦ ἔβαλα τσαΐ—πιέ.

Νικήτας. Δὲ θέλω. Σβύστε τὸ φῶς. . . ὦχ, πῶς στενοχωριοῦμαι, πῶς στενοχωριοῦμαι! (Κλαίει).

Α Ὑ λ α ί α.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Νικήτας, Ματρώνα, 'Ανύσια, 'Ανιούτκα, Μήτριτς, Γειτόνισσα,
Κουμπάρα, Προξενντής—σκυθρωπός μουζικός.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Φθινόπωρον. 'Εσπέρα. Σελήνη. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐλῆς. 'Εν τῷ μέσῳ προθάλαμος, δεξιόθεν θερμὴ καλύβη καὶ πυλῶν, ἀριστερόθεν ψυχρὰ καλύβη καὶ ὑπόγειον. 'Εν τῇ καλύβῃ ἀκούονται ὁμιλίας καὶ φωναὶ μεθυσμένων. 'Ἡ γειτόνισσα ἐξέρχεται ἐκ τοῦ θαλάμου καὶ νεύει πρὸς τὴν κουμπάραν τῆς 'Ανύσιας.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Κουμπάρα καὶ γειτόνισσα.

Γειτόνισσα. Καὶ γιατί δὲν ἐβγήκε ἡ 'Ακουλίνα ;

Κουμπάρα. Γιατί δὲν ἐβγήκε ; "Α'μποροῦσε θάβγαινε μὰ δὲν ἔχει καιρό· δὲν ἀκούς ; "Ἡρθανε τὰ συμπεθερικά γιὰ νὰ ἰδοῦνε τὴ νύφη κι' ἐκείνη, κυρά μου, εἶνε πεσμένη στὴν κρύα καλύβα καὶ δὲ μπορεῖ νὰ κλείσῃ μάτι ἢ δύστυχη.

Γειτόνισσα. Καὶ τί ἔχει τάχατες ;

Κουμπάρα. 'Απὸ μάτι θένε νὰ ποῦν, πῶς τὴν ἔπιασε ἡ κοιλιά της.

Γειτόνισσα. Καλὲ τί μοῦ λές ; !

Κουμπάρα. "Ἄμ πῶς ἐθάρρεψες. (Ψιθυρίζει εἰς τὸ οὖς).

Γειτόνισσα. "Οχι δά ! Πω-πώ, καλέ, ντροπή. Κι' ἂν τὸ μάθουνε τὰ συμπεθερικά !

Κουμπάρα. Δὲ βαρύνεσαι—ποῦ θὰ τὸ μάθουνε· κι' αὐτοὶ εἰν οὔλοὶ τοὺς μεθυσμένοι. Πειότερο κυνηγοῦν αὐτοὶ τὴν προίκα. Λίγα μαθὲς τοῦ δίνουνε τοῦ κοριτσιοῦ ; Δυὸ γοῦνες, κυρά μου, ἔξῃ κοντογοῦνια, φραν-τσέζικο μοποζά, ἔπειτα πανιὰ πολλὰ καὶ μετρητά, εἶπανε, διακόσα ρούμπλια.

Γειτόνισσα. 'Ἄμ· τί νὰ τὰ κάμης τὰ χρήματα, ἀφοῦ εἶνε στὴ μέση αὐτὴ ἡ δουλειά ! Τί ντροπή καλέ !

Κουμπάρα. Τς . . . Μὴν ἔρχεται ὁ συμπέθερος ; (Σιγῶσι καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν προθάλαμον).

ΣΚΗΝΗ Β'.

Προξενντής (μόνος ἐξέρχεται τῆς στοᾶς, λύζει).

Προξενντής. "Εσκασα ἀπὸ τὴ ζέστη ἐκεῖ μέσα. "Ἄς πάρω ἐδῶ λίγο ἀέρα. ("Ἰσταται ἀναπνέων). Τί διάβολο, κάτι μοῦ φαίνεται ἔτσι... σὰν νὰ μὴ μ' εὐχαριστῇ... Μὰ πῶς ἐκείνη ἢ γρηά...

ΣΚΗΝΗ Β'.

Προξενντής καὶ Ματρώνα.

Ματρώνα (ἐξέρχεται ὡσαύτως ἐκ τῆς στοᾶς). Κ' ἐγὼ κυττάζω : τί γένηκε, ποῦ πῆγε ὁ συμπέθερος ; Κ' ἐσύ, παιδί μου, ἦσουνα 'δῶ... "Ε, τὸ λοιπόν, παιδί μου, δόξα νάχῃ ὁ Θεός, οὔλα πηγαίνουνε μὲ δόξα καὶ μὲ τιμὴ. "Οχι, ποῦ θὰ τὸ παινευτοῦμε—ἐγὼ δὲν ἔμαθα νὰ 'παινεύωμαι. Μιάς, ποῦρθεταὶ ὅμως γιὰ μιὰ τέτοια δουλειά, πρῶτα ὁ Θεός, θὰ μείνετε εὐχαριστημένοι, 'Ἡ νύφη, πρέπει νὰ ξέρης, εἶνε σπάνιο κορίτσι. Τέτοιο κορίτσι, σὲ οὔλη τὴν ἐπαρχία δὲ βρίσκεται.

Προξενντής. Δὲ λέγω ὄχι, μὰ γιὰ τὰ χρήματα νὰ δοῦμε.

Ματρώνα. "Οσο γιὰ τὰ χρήματα μὴν ἔχεις καμμιάν ἔννοια. "Ο, τι τῆς ἄφησε ὁ γονεὸς της—οὔλα τάχει. Τὴν σήμερον ἡμέρα, λίγο πρᾶμμα, καλέ, τῶχεις—ἐκατοπενήντα ρούμπλια.

Προξενντής. 'Εμεῖς γι' αὐτὸ δὲν εἴμαστε ἀδικημένοι, μὰ παιδί δικό μας εἶνε βλέπεις καὶ πασιζόμε γιὰ τὸ καλιτέρο.

Ματρώνα. 'Εγὼ, συμπεθερέ μου, σοῦ λέω τὴν ἀλήθεια. "Ἄν δὲν ἦμουνα 'γὼ, πουθενὰ δὲ θάβρισκες τέτοιο κορίτσι. "Εστειλαν προξενεῖα καὶ ἀπὸ τοὺς Καρμίλην, μὰ ἐγὼ ἐπάτησα ποδάρι. "Οσο δὰ γιὰ τὰ χρήματα, σοῦ λέω τὴν ἀλήθεια, πῶς σὰν ἀπέθανε ὁ συχωρεμένος, Θεὸς σχωρὲς τὴ ψυχὴ του, ἄφησε παραγγελεῖα στὴ χήρα νὰ πάρῃ τὸ Νικήτα, κι' αὐτὰ οὔλα τὰ ξέρω ἀπὸ τὸ γυιό μου, καὶ τὰ χρήματα, μαθὲς, νὰ εἶνε τῆς 'Ακουλίνας. Νὰ ἦτανε ἄλλος στὴ θέσι του, θὰ ἐγύρευε νὰ ὠφεληθῇ ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειά, μὰ ὁ Νικήτας οὔλα ἴσα μὲ τὸ λεπτό θὰ τὰ δώσῃ. Λίγο πρᾶμμα, καλότυχε, τῶχεις, τόσα χρήματα !

Προξενντής. "Ο κόσμος λείει ἀπόξω, πῶς τάχατε, ὁ γονεὸς της ἄφησε περισσότερα χρήματα. "Επειτα δὰ κι' ὁ γυιός σου, νὰ ποῦμε τὴ μαύρη ἀλήθεια, δὲν εἶνε κανένας κουτός.

Ματρώνα. Μπὰ τοὺς καλότυχους ! 'Οποῦνε ἀπόξω ἀπ' τὸ χορδὸ, πολλὰ τραγοῦδιχ ξέρει. "Ο, τ' εἶχε—τῆς τὸ δίνουνε. 'Εγὼ σοῦ λέω νὰ

μὴν τὰ φιλολογᾶς. Κύτταζε τὰ στερεώτερα. Κύτταζε τὴν κοπέλλα, ποῦ 'νε ὡμορφη σὺν ἄγγελος.

Προξενντής. Οὐλ' αὐτὰ καλά, μὰ δὲ μπορούμε νὰ καταλάβωμε γιατί τὸ κορίτσι δὲν ἐβγήκε. Νὰ μὴν εἶνε τίποτις φιλάστενο ;

Ματρῶνα. Ὑ—ὐ!... Φιλάστενο ; Κ' εὐρίσκεται σ' οὐλὴ τὴν ἐπαρχία καλεῖτερο κορίτσι ἀπ' αὐτὴ ; ποῦ θαρρεῖς, πῶς εἶνε χυτὴ, ἀπὸ μάρμαρο, ποῦ δὲν τσιμπιέται. Ἐπειτα δὰ σὺ τὴν εἶδες τὴν ἄλλη φορὰ. Ἄμὲ στὴν προκωσύνη... δευτέρη δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀλήθεια εἶνε πῶς κουφίζει λιγάκι· μὰ κ' ἀπ' αὐτὸ τὸ κόκκινο μῆλο 'μπορεῖ νὰ λείψη τὸ σκουλήκι ; Ὅσο γιὰ τὸ, ποῦ δὲν ἐβγήκε—ἐπαθε, ξέρεις, ἀπὸ μάτι, καὶ ξέρω 'γὼ ποιά εἶν' ἡ σκύλλα, ποῦ τὰ φτιάκει αὐτά. Ξέρανε βλέψεις, πῶς ἐβγήκε ὁ λόγος κ' ἀρχίσανε πιά. Μὰ ἐγὼ ξέρω καὶ τ' ἀντιφάρμακο. Αὐριο σηκώνεται. Σὺ γιὰ τὸ κορίτσι δὲν πρέπει νάχης καμμιά ὑποψία.

Προξενντής. Ἄφοῦ εἶν' ἔτσι, ἡ δουλειὰ εἶνε τελειωμένη.

Ματρῶνα. Καὶ βέβαια, δὲν πρέπει νὰ τραβηχτῆς. Κ' ἐμένα νὰ μὴ μὲ ξεχάσης. Κ' ἐγὼ ἐπάκουσα. Κύτταζε νὰ μὴ μ' ἀφήσης ἔτσι δά...

Φωνὴ γυναικὸς (ἐκ τῆς στοᾶς). Ἄφοῦ θὰ φύγουμε, νὰ φύγουμε· θὰ 'ρθῆς, Ἰθάν, τί θὰ κάμης ;

Προξενντής. Ἐφτασα. (Φεύγει. Συναθροίζονται ἐν τῇ στοᾷ καὶ ἀναχωροῦσι).

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Ἄνύσια καὶ Ἀνιούτκα.

Ἄνιούτκα (προσπεύδει ἐκ τῆς στοᾶς καὶ νεύει, προσκαλοῦσα τὴν Ἄνύσιαν). Μάνα !

Ἄνύσια (ἐκείθεν). Τί εἶνε ;

Ἀνιούτκα. Μάνα, ἔλα 'δῶ, γιατί θὰ τ' ἀκούσουν. (Ἀπομακρύνεται μετ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἀποθήκην).

Ἄνύσια. Αἶ, τί εἶνε ; Ποῦ εἶν' ἡ Ἀκουλίνα ;

Ἀνιούτκα. Ἐπῆγε μὲς τὴν ἀποθήκην. Φόβος καὶ τρόμος εἶνε τὸ τί κάνει ἐκεῖ μέσα ! Νὰ μὴ φτάσω, δὲν ἔχω λείει, πιά ἦπατα νὰ βραστάξω. Θὰ ξεφωνήσω, λείει, ὅσο μπορῶ, νὰ μὴ σφῶσω.

Ἄνύσια. Μπορεῖ νὰ περιμένῃ. Στάσου νὰ προβοδήσωμε τοὺς μουσαφίρους.

Ἀνιούτκα. Ὡχ, μανοῦλά μου ! Πόσο ὑποφέρει. Καὶ θυμώνει ! Ἄδικα, λείει μὲ θυσιάζουνε. Ἐγὼ, λείει, δὲν παντρεύομαι. Ἐγὼ, λείει, θ' ἀποθάνω. Ἄχ, μανοῦλά μου, ἂν τύχη κ' ἀποθάνῃ ! Ἐγὼ φοβάμαι.

Ἄνύσια. Δὲ φοβάσαι, δὲν πεθαίνει. Σὺ μὴν πηγαίνης ἐκεῖ. Ἐλα 'δῶ. (Φεύγουν).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Μήτηρις (μόνος, ἔρχεται ἐκ τοῦ πολῶνος καὶ περισυλλέγει τὸν σανόν.) Ὡχ, Θεέ μου, Ἄι Νικόλα μου ! Δόσανε δρόμο τοῦ ρακιοῦ καὶ σκυλλοβρόμῃσε ὁ τόπος. Ὡς καὶ στὴν αὐλὴ ἔφτασε ἡ βροῦμα. Ἄ, νὰ σοῦ πῶ—ἀς πάη στὸ καλὸ, δὲν θέλω νὰ τὸ δῶ στὸ μάτι. Εἶδες ἐκεῖ σκορπίσανε καὶ τὸ σανό. Νὰ τὸ φᾶνε δὲν τὸ τρῶνε μοναχὰ τὸ πετοῦνε. Κύτταζε τὸ δεμάτι. Μωρὲ βροῦμα ! Θαρρεῖς κ' εἶνε ἀπὸ κάτ' ἀπ' τὴ μύτη σου. Ἄς πάη στὸ καλὸ ! (Χασμάται). Καιρὸς νὰ πᾶ νὰ πλαγιασῇ κανεῖς. Καὶ δὲν ἔχω διάθεσι νὰ πάω στὴν καλύβα. Θαρρεῖς, ἔτσι δὰ τριγύρω στὴ μύτη μου στριφογυρίζει ! Τί καταραμένη βροῦμα. (Ἀκούεται ἡ ἀναχώρησις τῶν ξένων.) Αἶ, φεύγουνε. Ὡχ, Θεέ μου, Ἄι Νικόλα μου ! Ὁ ἕνας γυρεύει νὰ καλυπόσῃ τὸν ἄλλον. Οὐλα μάταια.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Μήτηρις καὶ Νικίτας.

Νικίτας (εἰσέρχεται). Μήτηρις ! Πήγαινε νὰ πλαγιασῆς κ' ἐγὼ συγυρίζω.

Μήτηρις. Καλά. Ρίξε χόρτα στὰ πρόβατα. Ἐ, ἐφύγανε ;

Νικίτας. Ἐφύγανε, μὰ ἡ δουλειὰ δὲν πηγαίνει καλά. Δὲ ξέρω κ' ἐγὼ, πῶς θὰ τὰ καταφέρουμε.

Μήτηρις. Μωρὲ εἶδες ἐκεῖ καὶ μὸς ! Καὶ τὸ ἀρφανοθροφεῖο γιατί τῶχουνε. Ἐκεῖ ὁποῖος θέλει μπορεῖ νὰ τὸ ρίξῃ κ' αὐτὸ τὸ πέρνει. Δόσε ὄσα θές, δὲ σ' ἀρωτοῦνε. Καὶ σὲ πληρόνουνε κιόλας, φτάνει νὰ πᾶς παραμάνα. Αὐτὸ εἶνε εὐκολο πράμμα τὴ σήμερον ἡμέρα.

Νικίτας. Κύτταζε καλά, Μήτηρις, ἂν τύχη τίποτις, νὰ μὴ βγάλῃς μιλιὰ.

Μήτηρις. Τί μὲ κόφτει ἐμένανε, σκέπασε σὺ τὴ δουλειὰ ὅπως ξέρεις. Μωρὲ κρασιές ποῦ βρομάς. Ἄς πάω στὴν καλύβα. (Ἀπέρχεται χασμώμενος.) Ὡχ Θεέ μου !

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Νικίτας (σιγᾶ ἐπὶ μακρὸν. Κάθεται ἐπὶ εἰρκήθρου).

Νικίτας. Νὰ δουλειές !

ΣΚΗΝΗ Η'.

Νικίτας καὶ Ἄνύσια.

Ἄνύσια (ἐξέρχεται). Ἐδῶ εἶσαι σὺ ;

Νικήτας. Ἐδῶ εἶμαι.

Ἀνύσια. Τί κάθεται ; Καιρὸ δὲν ἔχομε νὰ χάνουμε. Γλίγωρα πρέπει νὰ τὸ πάρης ἀπὸ ἔδῳ.

Νικήτας. Καὶ τί θὰ κάμουμε ;

Ἀνύσια. Ὅ,τι σοῦ πῶ ἐγὼ θὰ κάμης.

Νικήτας. Δὲ θὰ ἦτανε καλεῖτερα νὰ τὸ πάμε στὸ ἀρφανοθροφεῖο ;

Ἀνύσια. Πάρε το καὶ πήγαινε το, ἀφοῦ ἔχεις διαθέσι. Γιὰ τῆς βρωμοδουλειῆς εἶσαι καλός, μὰ γιὰ τὰ ἐπακόλουθα τὰ χάνεις, βλέπω.

Νικήτας. Τί νὰ κάμω τὸ λοιπὸν ;

Ἀνύσια. Σοῦ λέω, πήγαινε στὸ ὑπόγειο καὶ ἀνοιξ' ἕνα λάκκο.

Νικήτας. Ἄν ἐγίνότανε κανένας ἄλλος τρόπος...

Ἀνύσια (ἐξερεθίζουσα αὐτόν). Ναι, κανένας ἄλλος τρόπος. Φαίνεται πὼς ἀλλοιῶς δὲ γίνεται. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ σκεφτῆς προτῆτερα. Πήγαινε τώρα ἐκεῖ ποῦ σοῦ λένε.

Νικήτας. Ἄχ, δουλειές, δουλειές !

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνιούτκα.

Ἀνιούτκα. Μάνα, ἡ μαμμὴ σὲ φωνάζει. Θαρρῶ, πὼς ἡ Ἀκουλίνα ἐγέννησε ἕνα παιδάκι, νὰ μὴ σφῶσω τᾶκουσα, ποῦ φώναζε.

Ἀνύσια. Τί γαυγίζεις ἐκεῖ, ποῦ νὰ σὲ φάη ὁ λύκος. Γατάκια εἶνε καὶ νιαουρίζουσε. Πήγαινε στὴν καλύβα καὶ πλάγιασε. Εἶδὲ μὴ, τώρα σοῦ δείχνω ἔγω.

Ἀνιούτκα. Μάνα μου, μανουλά μου, ἀλήθεια, σοῦ λέω, μὰ τὸ Θεό...

Ἀνύσια (ἀπειλεῖ αὐτήν). Στάσου νὰ ἴδῃς... Τσιμουδιά νὰ μὴν ἀκούσω.

Ἀνιούτκα (φεύγει).

Ἀνύσια (τῷ Νικήτῃ). Πήγαινε, κάμε, ὅ,τι σοῦ λένε. Εἶδὲ μὴ... κῦτταξε καλὰ ! (Ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ Ι'.

Νικήτας (μόνος, σιγᾶ ἐπὶ μακρόν).

Νικήτας. Νὰ δουλειές π' ἀνοιξάμε ! Ἄχ, αὐταῖς ἡ γυναῖκες ! Δυστυχία μου ! Κάθεται καὶ σοῦ λέει, πὼς ἔπρεπε νὰ τὸ σκεφτῶ προτῆτερα. Πότε νὰ τὸ σκεφτῆς προτῆτερα ; Πότε νὰ τὸ σκεφτῶ ; Ἔτσι μ' ἐφορτώθηκε ἄλλη φορὰ κι' αὐτὴ ἡ Ἀνύσια. Καὶ τί τάχατες ; Κολόγερος εἶμ' ἐγὼ ; Ἀπέθανε τ' ἀφεντικό, αἶ, ἔκρυφα κ' ἐγὼ τότε-

νες τὴν ἀρμαρτία μου ὅπως ἔπρεπε. Τί φταίω ἔγω ἐδῶ ; λίγα τέτοια πράγματα συμβαίνουνε ; Εἶνε κ' ἐκεῖνα τὰ σκονάκια. Αἶ, μὴ δὰ ἐγὼ τὴν ἐβίασα νὰ τὸ κάμη ; Μὰ ἂν τῶξερὰ ἐγὼ τότες αὐτὸ—θὰ τὴν ἐσκότωνὰ τὴ σκύλλα ! Ἀλήθεια, θὰ τὴν ἐσκότωνὰ ! Σ' αὐταῖς τῆς βρωμοδουλειῆς μ' ἔκαμε κ' ἐμένα συνένοχο ἢ συχαμένη. Καὶ νὰ δῆς ποῦ μ' ἔχει καταρρεζιλεμένονε ἀπὸ κείνη τὴ φορὰ. Ὅπως ἡ μάνα μου τῶπε τότες, μ' ἐντρόπιασε· μ' ἐντρόπιασε, ποῦ μ' ἔκαμε καὶ δὲν εἶχα μάτια νὰ τῆνε ἔδῳ. Πὼς λοιπὸν ἐγὼ ἔμπορῶσα νὰ ζήσω μαζύ της ; Κ' ἐπήγε ἔτσι ἡ δουλειά... Ἄρχισε νὰ μοῦ φορτώνεται κι' αὐτὸ τὸ κορίτσι. Τί ἤθελα νὰ κάμω ; Ἄν δὲν ἦμουνα ἔγω... θὰ ἦτανε ἄλλος. Καὶ νὰ τώρα τί βγῆκε. Καὶ ἑαυτὸ κανένα φταιξιμο δὲν ἔχω. Ἄχ, δουλειές ! ... (Κάθεται σύνου). Μωρὲ θάρρος, ποῦ σοῦ τῶχουν αὐταῖς ἡ γυναῖκες—τί σκαρρίστηκαν. Αὐτὸ ὅμως ἐγὼ δὲν τὸ κάνω.

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'.

Νικήτας καὶ Ματρῶνα (μετὰ φανοῦ καὶ λίστρου ἐξέρχεται ἀκροποδητῆ).

Ματρῶνα. Τί κάθεται σὰν τὴ κόττα, ποῦ κλωσσᾶ ; τί σοῦ ἔπε ἡ γυναῖκά σου νὰ κάμης ; Τὰ ἐτοίμασες ;

Νικήτας. Καὶ σὰν τί θέλετε νὰ κάμετε ;

Ματρῶνα. Ὅσο γιὰ μᾶς—ἐμεῖς ξέρουμε τί θὰ κάμωμε· ἐσὺ κῦτταξε νὰ τελειώσης τὴ δικὴ σου τὴ δουλειά.

Νικήτας. Νὰ μὲ μπερδέψετε θέτε.

Ματρῶνα. Καὶ τί μαθές ; ἢ συλλογίζεσαι νὰ τὰ γυρίσης ; ἔφτασε ἴσα μ' ἐδῶ ἡ δουλειά καὶ τώρα θὰ γυρίση πίσω ;

Νικήτας. Μὰ ξέρεις τί δουλειά εἶν' αὐτή ; Ζωντανὴ ψυχὴ, καταλαβαίνεις ; !

Ματρῶνα. Αἶ, ζωντανὴ ψυχὴ ! Τί εἶνε ; νὰ, μόνο μόνο ποῦ βασιτεῖται ἡ ψυχὴ του. Καὶ ποῦ θὰ τὸ πάς. Καὶ στὸ ἀρφανοθροφεῖο νὰ τὸ δώσης, τὸ ἴδιο, θ' ἀποθάνη. Ἐπειτα, θὰ χαλάσῃ ἡ ἀρραβῶνα, θ' ἀρχινήσῃ ὁ κόσμος τὸ κοντὸ καὶ τὸ μακρὸ του καὶ ἡ κοπέλλα θὰ μᾶς μείνη στὸ ράφι.

Νικήτας. Κι' ἂν τὸ μάθουνε, τί ;

Ματρῶνα. Μὲς στὸ σπῆτί σου δὲ σ' ἐξετάζει κανένας τί κάνεις. Ἐμεῖς θὰ τὰ κάμωμε μὲ τέτοιο τρόπο ποῦ κανεὶς δὲ θὰ πάρῃ μυρωδιά. Κάμε μοναχὰ ὅ,τι σοῦ λέω. Γιατί ἐμεῖς, ὅσο καὶ νὰ πῆς—γυναῖκες εἴμαστε καὶ χωρὶς ἄντρα τίποτις δὲ μποροῦμε νὰ κάμωμε. Νὰ, τὴν ἀξίνη καὶ κατέβα νὰ τὰ διορθώσης ἐκεῖ. Ἐγὼ θὰ σοῦ φέξω,

Νικήτας. Τί νά διορθώσω ;

Ματρώνα (ψιθυρίζουσα θορυβωδῶς). Σκάψε τὸ λάκκο κ' ἐμεῖς τότε σοῦ τὸ φέρνομε καὶ γλίγωρα, γλίγωρα συγυρίζουμ' ἐκεῖ. Νά τῆνε, φωνάζει πάλι. Τί θά κάμης ; — θά πᾶς ; Ἐγὼ φεύγω.

Νικήτας. Καὶ εἶνε πῶς πεθαμένο ;

Ματρώνα. Καὶ βέβαια πεθαμένο εἶνε. Σὺ μοναχὰ κάμε πρὸ γλίγωρα, γιατί οἱ ἀθρῶποι δὲν ἐκοιμηθήκανε ἀκόμη. Μπορεῖ νά τ' ἀκούσουνε, μπορεῖ νά 'δοῦνε τίποτις, κι' αὐτοὶ οἱ μασκαράδες δὲ θένε πολλά. Κι' ὁ ἀστυνόμος ἀπὸ βραδὺς ἐπέρασε ἀπὸ δῶ. Νά, τί θά κάμης : (Τῷ δίδει τὴν ἀξίνην). Κατέβα στὸ ὑπόγειο. Ἐκεῖ στὴ γωνιά σκάψε ἓνα λάκκο, τὸ χῶμα εἶνε ἀχνό, ὕστερα πάλι τὸ ἰσιάζεις. Ἡ μάνα μας ἢ γῆς σὲ κανένα δὲ θά τὸ πῆ. Σάν τὴ γελάδα θά τὸ γλύψῃ μὲ τὴν γλῶσσά της. Ἄμε, σύρε, παιδί μου.

Νικήτας. Νά μὲ μπερδέψετε θέτε. Βρὲ δὲν πᾶτε ἀπὸ μένα. Θά φύγω θέλω. Κάμετε μονάχαις ὅπως ξέρετε.

ΣΚΗΝΗ IB'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἄνύσια.

Ἄνύσια (ἐκ τῆς θύρας). Τί ἀπόκαμε—ἀνοιξε τὸ λάκκο ;

Ματρώνα. Σὺ γιατί ἔφυγες ; Τί τῶκαμες ;

Ἄνύσια. Τῶχω μ' ἓνα τσοῦλι σκεπασμένο. Δὲν ἀκούγεται. Τί ἔκαμε αὐτός, ἔσκαψε τὸ λάκκο ;

Ματρώνα. Δὲ θέλει !

Ἄνύσια (ἀναπηδᾷ μὲ μανίαν). Τί λείει, δὲ θέλει ; Κι' ἀμὲ στὴ φυλακὴ τὸ θέλει νά ταγίξῃ τῆς ψεῖρες ; ! . . Τώρα πάω καὶ τὰ λέω οὔλα στὸν ἀστυνόμο. Θά χαθοῦμε ποῦ θά χαθοῦμε. Τώρα τὰ λέω οὔλα.

Νικήτας (ζωηρῶς). Καὶ τί θά τοῦ πῆς ;

Ἄνύσια. Τί θά τοῦ πῶ ; Οὔλα θά τοῦ τὰ πῶ. Τάλεπτά ποιὸς τὰ πῆρε ; Ἐσύ ! (Ὁ Νικήτας σιγᾷ). Κι' ἀμὲ τὸ φαρμάκι, ποιὸς τοῦ τῶδωσε ; Ἐγὼ τοῦ τῶδωσα καὶ σὺ τῶξερεις, τῶξερεις, τῶξερεις ! Συνεννοημένη μαζὺ σου ἤμουνα !

Ματρώνα. Αἰ, φτάνει πιά. Ἐσύ, Νικήτα, τί ἀνάβεις ; Τί νά γείνη, πρέπει νά κοπιάσῃς. Ἐλα, παιδί μου.

Ἄνύσια. Εἶδες ἐκεῖ, καλὲ τὸν παστρικό ; Δὲ θέλει ! Φτάνει ὅ,τι μοῦχεις κάμει. Μ' ἐποδοπάτησες, μὰ ἤρθε καὶ μένα τώρα ἢ σειρά μου. Ἄμε, σοῦ λέω, γιατί ἐγὼ δὲν ἀργῶ ! . . . Νά τὴν ἀξίνην, νά, πῆγαίνε !

Νικήτας. Ἐέρεις, ποῦ μὲ παραφορτώθηκες ; ! (Λαμβάνει τὴν ἀξίνην ἀλλ' ἀμφιρρέπει). Ἄ θέλω πάω, ἄ δὲ θέλω δὲν πηγαίνω.

Ἄνύσια. Δὲ θά πᾶς ; στάσου ! (Κραυγάζει). Ἐ—ἔ !

Ματρώνα (τῇ κλείει τὸ στόμα). Τί κάνεις. Ἐλωλάθηκες ; ! Νά, θά πάη . . . Ἄμε, παιδί μου, ἄμε, ματάκια μου ;

Ἄνύσια. Τώρα φωνάζω οὔλο τὸν κόσμο.

Νικήτας. Φτάνει πιά ! ἔ, μωρέ, ἀθρῶποι ! Ἐλα, κάμετε πρὸ γλίγωρα. Οὔλο τὸ ἴδιο εἶνε. (Πηγαίνει πρὸς τὸ ὑπόγειο).

Ματρώνα. Ἐτσ' εἶνε, παιδί μου, ἐγλέντισες—τώρα τράβα τα.

Ἄνύσια (πάντοτε τεταραγμένη). Μ' ἐμασκάρει με τὴ μορφονιά του. Ἄς εἶνε ! Ἄς μὴν εἶμαι μοναχὴ μου. Ἄς γείνη κι' αὐτὸς φονειάς. Θά μάθῃ τί θά πῆ.

Ματρώνα. Αἰ—αἰ, πῆρε φωτιά ! Ἐλα καὶ σὺ, κοπέλλα μου, μὴ θυμῶνης καὶ μίλειε πρὸ σιγᾷ. αὐτὸ εἶνε τὸ καλῆτερο. Ἄμε μέσα στὸ κορίτσι. Αὐτὸς τὰ κάνει. (Ἀκολουθεῖ τὸν Νικήταν κατερχόμενον εἰς τὸ ὑπόγειο).

Ἄνύσια. Θά τότε προστάξω καὶ νά τὸ πνίξῃ τὸ βρωμόπαιδὸ του ! (Πάντοτε τεταραγμένη). Ἐβασανίστηκα μοναχὴ μου γιὰ ὅ,τι ἔκαμα στὸν ἄντρα μου. τώρα ἄς τὸ δοκιμάσῃ κι' αὐτός. Δὲ θά λυπηθῶ τὸν ἑαυτό μου. τὸ εἶπα, πῶς δὲ θά τότε λυπηθῶ !

Νικήτας (ἐκ τοῦ ὑπογείου). Ἐλα, τί θά κάμης, θά φέξης ;

Ματρώνα (φωτίζει. Τῇ Ἄνυσίᾳ). Σκάβει, πῆγαίνε, φέρε το.

Ἄνύσια. Στάσου ἀπὸ πᾶνω του, γιατί μπορεῖ νά φύγῃ, ὁ χαμένος, κ' ἐγὼ πάω καὶ τὸ φέρνω.

Ματρώνα. Κύτταξε μὴ ξεχάσῃς νά τὸ σταυροκοπήσῃς. Εἶδειμὲ ἐγὼ τὸ σταυροκοπῶ. Ἐχεις σταυρό ;

Ἄνύσια. Θαῦρω. ἐγὼ ξέρω πῶς θά κάμω. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ ΙΓ'.

Ματρώνα (μόνη) καὶ Νικήτας (ἐν τῷ ὑπογείῳ).

Ματρώνα. Κι' αὐτὸς τρέμει σὰ γυναῖκα. Ντροπὴ νά τὸ πῆ κανεῖς. Νά δῶσῃ ὁ Θεὸς νά σκεπαστῇ κι' αὐτὴ ἢ δουλειὰ καὶ τελειόβουνε οὔλα. Θά τοὺς φορτώσωμε τὴν κοπέλλα μιὰ χαρά. Θά μείνη καὶ ὁ γυιόκας μου νά ζήσῃ ἡσυχος κι' ἀναπαυμένος. Τὸ σπῆτι του, δόξα νάχῃ ὁ Θεός, εἶνε σὰ μοναστήρι. Καὶ μένα δὰ δὲ θά μὲ ξεχάσῃ. Τί θά κάνανε δίχως τὴ Ματρώνα ; ! Τίποτις δὲ θά μποροῦσε νά κόψῃ τὸ κεφάλι τους. (Εἰς τὸ ὑπόγειο). Τὰ ἐτοίμασες, γυιόκα μου ;

Νικήτας (άνέρχεται· φαίνεται ἡ κεφαλή του). Τί κάνουνε' ἐκεῖ ; Ὡς τὸ φέρετε λοιπόν ; ! Τί τὰ πασπατεύετε ; Μὴ δουλειὰ ποῦ θὰ γείνη— νὰ γείνη.

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνύσια (Ἡ Ματρώνα βραίνει πρὸς τὴν στοᾶν καὶ συναντᾷ τὴν Ἀνύσιαν, ἣτις ἐξέρχεται φέρουσα τὸ νεογνὸν περιτετυλιγμένον ἐντὸς ρακῶν).

Ματρώνα. Τί ἔκαμες, τὸ σταυροκόπησες ;

Ἀνύσια. Κι' ἀμὲ πῶς ; Εἶδα κ' ἔπαθα νὰ τῆς τὸ πάρω— δὲν μοῦ τῶδινε. (Πλησιάζει καὶ τὸ ρίπτει τοῦ Νικήτα).

Νικήτας (ἀρνείται νὰ τὸ λάβῃ). Ἐσὺ μοναχὴ σου φέρ' το.

Ἀνύσια. Νά, πάρ το, σοῦ λέω. (Τῷ ρίπτει τὸ βρέφος).

Νικήτας (τὸ ἀρπάζει). Ζωντανὸ εἶνε ! Μάνα μου, σαλεύει ! Ζωντανὸ εἶνε ! Καὶ τί θὰ τὸ κάμω ; . . .

Ἀνύσια (ἀρπάζει τὸ βρέφος ἐκ τῶν χειρῶν του καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὸ ὑπόγειον). Πνίξε το γλιγῶρα, σκότωσέ το ! (Ὡθεῖ τὸν Νικήταν πρὸς τὰ κάτω) Σὺ τᾶκαμες, σὺ καὶ τελειώσέ τα.

Ματρώνα (κάθηται παρὰ τὸν οὐδόν). Πονόψυχος εἶνε. Δυσκολεύεται ὁ φτωχός. Μὰ τί νὰ γείνη ! Ἐκείνη του ἀμαρτία εἶνε πάλι. (Ἡ Ἀνύσια ἵσταται ἄνωθεν τοῦ ὑπογείου. Ἡ Ματρώνα κάθηται ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ περιπτέρου, τὴν παρατηρεῖ καὶ σκέπτεται). Ὑ—Ὑ ! πῶς ἐτρόμαξε ! Μὰ τί νὰ γείνη. Δύσκολο πρᾶμμα εἶνε, μὰ ἂν ἔμπορὸς κάμε κι' ἄλλοιῶς. Τί νὰ τὸ κάμης. Σὰ συλλογιστὴ κανεῖς, πῶς εἶνε ἄλλοι ποῦ θέλουνε παιδιὰ ! Καὶ κὺτταξε νὰ ἰδῆς, ὁ Θεὸς δὲν τοὺς δίνει, οὐλα ποθαμένα τὰ γεννοῦν. Νά, ἄς ποῦμε ἡ παπαδιά . . . Κ' ἐδῶ, ποῦ δὲ χριάζεται ἡ γεννήθηκε ζωντανό. (Παρατηρεῖ εἰς τὸ ὑπόγειον). Φαίνεται πῶς ἐτελείωσε. (Πρὸς τὴν Ἀνύσιαν). Ἐ, τί ἔκαμες ;

Ἀνύσια (παρατηροῦσα εἰς τὸ ὑπόγειον). Τὸ σκέπασε μὲ μιὰ σανίδα κ' ἔκατσε ἀπάνω. Φαίνεται πῶς ἐτελείωσε.

Ματρώνα. Ὡ-ὦχ ! Καλὸ εἶνε νὰ μὴν κριματίσῃ κανένας, μὰ τί νὰ κάμης ;

Νικήτας (άνέρχεται, τρέμων σύσσωμος). Ζωντανὸ εἶνε ἀκόμα ! Δὲ μπορῶ ! Ζωντανὸ εἶνε !

Ἀνύσια. Κι' ἀφοῦ εἶνε ζωντανό, ποῦ πᾶς ; (Ζητεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ).

Νικήτας (ὀρμᾷ κατ' αὐτῆς). Φύγε ! θὰ σέ σκοτώσω ! (Ἀρπάζει τὴν χεῖρά της, ἐκείνη ἀποσπᾶται. Ὁ Νικήτας τὴν καταδιώκει μὲ τὴν ἀξίνην. Ἡ Ματρώνα ὀρμᾷ πρὸς συνάντησίν του καὶ τὸν σταματᾷ. Ἡ Ἀνύσια τρέχει πρὸς τὸ περίπτερον. Ἡ Ματρώνα ζητεῖ νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀξίνην).

Νικήτας (πρὸς τὴν μητέρα του). Ὡς σέ σκοτώσω, καὶ σένα θὰ σέ

σκοτώσω, φύγε ! (Ἡ Ματρώνα τρέχει πρὸς τὴν Ἀνύσιαν. Ὁ Νικήτας σταματᾷ). Ὡς σᾶς σκοτώσω, οὐλους θὰ σᾶς σκοτώσω !

Ματρώνα. Αὐτὸ εἶνε ἀπὸ τὴν τρομάρα του. Δὲν πειράζει, θὰ τοῦ περάσῃ !

Νικήτας. Τί 'ν' αὐτὸ ποῦ μοῦκαμαν ; Τί 'ν' αὐτὸ ποῦ μοῦκαμαν ; Πῶς ἐμουρμουρίζε. . . πῶς ἔτριζε ἀπὸ κάτωθι μου. Τί μοῦκαμαν ; . . . Κ' εἶνε ζωντανό, ἀλήθεια, εἶνε ζωντανό ! (Σιγᾷ καὶ ἀκροᾶται) Μουρμουρίζει. . . Νά. μουρμουρίζει. (Τρέχει πρὸς τὸ ὑπόγειον).

Ματρώνα (Πρὸς τὴν Ἀνύσιαν). Πηγαίνει. Φαίνεται πῶς θέλει νὰ τὸ χῶσῃ. Νικήτα, νὰ μὴ θέλῃς τὸ φανάρι ;

Νικήτας (μὴ ἀποκρινόμενος, ἀκροᾶται παρὰ τὸ ὑπόγειον). Δὲν ἀκούεται. Ἐσώπασε. (Ἀποσύρεται καὶ ἵσταται μακράν). Καὶ πῶς τρίζουνε ἀπὸ κάτω μου τὰ κοκκαλάκια του. κρ. . . κρ. . . κρ. . . Τί μοῦκαμαν ! Τί εἶνε αὐτό ; Μάνα, ἔ, μάνα ! (Πλησιάζει πρὸς αὐτήν).

Ματρώνα. Τί θές, γυιόκα μου ;

Νικήτας. Μάνα μου, μανοῦλά μου, δὲ βαστῶ πιὰ. Τίποτις δὲ μπορῶ νὰ κάμω. Μανοῦλά μου, λυπήσου με σύ.

Ματρώνα. Ἄχ, πῶς τρομάζεις καὶ σὺ, παιδί μου. Πήγαινε, ἄμε νὰ πιῆς μιὰ στάλα ρακὶ νὰ πάρῃς θάρρος.

Νικήτας. Μανοῦλά μου, ἦρθε φαίνεται κι' ἡ σειρά μου Τί 'ν' αὐτὸ ποῦ μοῦ 'κάματε ; Πῶς τρίζουνε 'κεῖνα τὰ κοκκαλάκια του, καὶ πῶς μουρμουρίζει ! Μάνα μου, τί μοῦ 'κάματε ! (Ἀποσύρεται καὶ κάθηται).

Ματρώνα. Πήγαινε, παιδί μου, πιὲ κάτι τι. Ἐ-τσι εἶνε, βλέπεις, τὴ νύχτα σὲ πέρνει πάντῃ φόβος. Μὲ τὸν καιρὸ θὰ σοῦ περάσῃ. Καὶ νὰ 'δῆς, πῶς σὲ ἕνα δύο μέρες θὰ τὸ ξεχάσῃς. Μὲ τὸν καιρὸ θὰ δώσωμε καὶ τὴν κοπέλλα κ' ἔτσι οὐλα θὰ ξεχαστοῦνε. Πήγαινε, πήγαινε νὰ πιῆς. Ἐγὼ κατεβαίνω μοναχὴ μου στὸ ὑπόγειο καὶ συγυρίζω.

Νικήτας (ἀνασκιρτᾷ). Ἐπερίσσεψε ρακὶ ; Νὰ μὴ παραπιῶ ! (Φεύγει. Ἡ Ἀνύσια ἵσταμένη καθ' ὅλον τὸ διάστημα παρὰ τὴν στοᾶν, ἀποσύρεται ἐκεῖθεν σιγῶσα).

ΣΚΗΝΗ ΙΕ'.

Ματρώνα καὶ Ἀνύσια.

Ματρώνα. Πήγαινε, πήγαινε, κόρη μου κ' ἐγὼ πιὰ φροντίζω καὶ κατεβαίνω νὰ τὸ θάψω. Ποῦ τὴν ἔρριξε τὴν ἀξίνην ; (Ἀνευρίσκει τὴν ἀξίνην καὶ κατέρχεται ἐν τῷ ὑπογείῳ κατὰ τὸ ἦμισυ). Ἀνύσια, ἔλα 'δῶ, φέξε μου.

Ἀνύσια. Κ' ἐκεῖνος τί κάνει ;

Ματρώνα. Ἐκατατρόμαξε. Μὰ καὶ σὺ πάλι τὸν ἐπαρφορτώθηκες. Ἐννοια σου ὅμως καὶ θῆρη στὸν ἑαυτὸ του. Ἄφησέ τονε ἴκρινε, ἐγὼ τὰ διορθῶνω. Βάλε τὸ φανάρι ἐδῶ νὰ βλέπω. (Ἡ Ματρώνα ἐξαφανίζεται ἐν τῷ ὑπογίῳ).

Ἀνύσια. (πρὸς τὴν θύραν, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ὁ Νικήτας). Ἐγλέντισες. Καλὸς ἦσυνα τότες. Μὰ τώρα στάσου θὰ μάθης κι' ἀπατός σου τί θὰ πῆ. Θὰ σοῦ πῆσῃ ἡ φούρια σου!

ΣΚΗΝΗ ΙΓ'.

Οἱ ἄνω καὶ Νικήτας (προσπεύδει ἐκ τῆς στοᾶς πρὸς τὸ ὑπόγειον).

Νικήτας. Μάνα, αἰ, μάνα!

Ματρώνα (διολισθαίνει ἐκ τοῦ ὑπογείου). Τί εἶνε, γυιόκα μου;

Νικήτας (ἀκροᾶται) Μὴν τὸ χῶσης, εἶνε ζωντανό! Μὴ δὲν τ' ἀκούς; Ζωντανό εἶνε! Νά, μουρμουρίζει... Νά, ἀκούεται καθαρά-καθαρά...

Ματρώνα. Καλέ, ποῦ σοῦ φάνηκε πῶς μουρμουρίζει; Καὶ σὺ τῶχεις κάμει πῆτα... Οὐλό του τὸ κεφαλάκι εἶνε θρύμματα.

Νικήτας. Καὶ τί ν' αὐτό; (Ἐντείνει τὴν ἀκοήν του). Οὐλο καὶ μουρμουρίζει! Κατάστρεψα τὴ ψυχὴ μου. Τὴν ἀφάνισα! Τί εἶν' αὐτό ποῦ μοῦκαμαν;... Ποῦ νὰ πάω;... (Κάθεται ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ).

Α Ὑ Λ Α Ι Α.

Π Α Ρ Α Λ Λ Α Γ Η

Τὰς σκηνὰς τῆς Τετάρτης Πράξεως, ΙΓ' ΙΔ' ΙΕ' καὶ ΙΓ' δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀκόλουθος παραλλαγή.

Β' ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ἡ καλύβη τῆς Α' πράξεως.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Ἡ Ἀνιούτκα ἐνδεδυμένη, κοίτεται ἐπὶ θρανίου κεκαλυμμένη διὰ καφτανίου (ἐπενδύτου). Ὁ Μήτηρις κάθεται καὶ καπνίζει.

Μήτηρις. Μωρὲ βρόμα ποῦ τὴν ἄφησαν, ποῦ νὰ πιῶνε τὸν πίνι-χτη. Ποτάμι χύθηκε τὸ εὐλογημένο. Μήτ' ὁ καπνὸς δὲ μπορεῖ νὰ διώξῃ τὴν ἀποφορά τοῦ ρακιοῦ. Ἐτσι δὲ γύρω-γύρω στὴ μύτη μου τριγυρί-

ζει. Ἄχ, Θεέ μου! Ἄς πλαγιάσωμε. (Πλησιάζει πρὸς τὸν λαμπτήρα καὶ θέλει νὰ τὸν σβῆσῃ).

Ἀνιούτκα (Ἀναπῆδᾷ καὶ κάθεται). Παπποῦ μου καλέ, μὴν τὸ σβύσης.

Μήτηρις. Καὶ γιατί νὰ μὴν τὸ σβύσω;

Ἀνιούτκα. Δὲν ἀκούς ὅζω τί γίνεται; (Ἀκροᾶται). Ἀκούς; ἐπήγανε πάλι μέσα στὴν ἀποθήκη.

Μήτηρις. Καὶ τί σὲ μέλει ἐσένα; Σ' ἀρώτησε κανεὶς; Πῆσε νὰ κοιμηθῆς. Νά, ἐγὼ θὰ σβύσω τὸ φῶς. (Συστρέφει τὴν θρυαλλίδα).

Ἀνιούτκα. Χρυσέ μου παπποῦ, μὴν τὸ σβύσης ὀλοτελα. Ἄφησέ το μικρὸ ἴσα με τοῦ ποντικοῦ τὸ μάτι, γιατί μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά.

Μήτηρις (γελᾷ). Αἰ, καλά, καλά. (Κάθεται πλησίον τῆς). Καὶ γιατί σοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά;

Ἀνιούτκα. Τί λές, καλέ παπποῦ; Ἀκούς ἐκεῖ γιατί μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά! Νάβλεπες, πῶς ἔκανε ἡ ἀδερφή μου! Στὸν τοῖχο ἔχτυποῦσε τὴν κεφαλὴ τῆς. (Χαμηλοφώνως). Ἐγὼ, ξέρω τί ἔχει... Θέλει νὰ γεννήσῃ... καὶ θαρῶ πῶς ἐγέννησε πιά.

Μήτηρις. Ἐ μωρὲ ἔυπνῆ ποῦ ἴσαι, ποῦ νὰ σὲ φᾶν' οἱ βατράχοι. Οὐλα θές νὰ τὰ ξέρης. Πῆσε κοιμήσου. (Ἡ Ἀνιούτκα κατακλίνεται.) Ἐτσι δά! (Τὴν σκεπάζει). Ἐτσι δά. Ὅποιος θέλει νὰ μαθαίνη πολλὰ γερνᾷ γλήγορα.

Ἀνιούτκα. Καὶ σὺ θ' ἀνέβης ἀπάνω στὴ θερμάστρα;

Μήτηρις. Κι' ἀμὲ ποῦ θές νὰ πάω; Κουτὴ εἶσαι καθὼς βλέπω. Οὐλα θέλεις νὰ τὰ ξέρης. (Τὴν σκεπάζει καὶ πάλιν καὶ ἐγειρεται). Ἐτσι δά! Πῆσε καὶ κοιμήσου. (Διευθύνεται πρὸς τὴν θερμάστραν).

Ἀνιούτκα. Ἐφώναξε μιὰ φορὰ κ' ὕστερα δὲν ἀκούστηκε πιά.

Μήτηρις. Ἄχ, Θεέ μου, Ἄϊ Νικόλα μου!... Τί πρᾶμμα δὲν ἀκούστηκε;

Ἀνιούτκα. Τὸ μωρό.

Μήτηρις. Δὲν ἦτανε τίποτις, γιατίοῦτο καὶ δὲν ἀκούστηκε.

Ἀνιούτκα. Ἐγὼ τ' ἄκουσα, νὰ μὴ σῶσω, ἄκουσα τὴ φωνίτσα του.

Μήτηρις. Ἐσὺ ὄλο ἀκούς. Δὲν ἄκουσες ὅμως πῶς τέτοια κορίτσια, σὰν κ' ἐσένα, ὁ παιδοχτύπης τὰ βάνει στὸ σακκὶ καὶ τοὺς δίνει παρὰ μιὰ τεσσαράκοντα.

Ἀνιούτκα. Καὶ ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ παιδοχτύπης;

Μήτηρις. Νά, ἐκεῖνος ποῦ 'νε. (Ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς θερμάστρας). Τί ζεστὴ ποῦ ν' ἀπόψε ἡ θερμάστρα—ψυχὴ μου!... Ὠχ, Θεέ μου, Ἄϊ Νικόλα μου πολυέσπλαχνε!

Ἄνιούτκα. Παππού, θὰ κοιμηθῆς ;

Μήτηρ. Κι' ἀμέ πῶς ἐθάρρεψες, πῶς θὰ σηκωθῶ νὰ χορέψω ; (Σιγή).

Ἄνιούτκα. Παππού, ἔ, παππού ! Σκάφτουμε ! Μὰ τὸ Θεό, σκάφτουμε. Ἀκούς ; Νὰ μὴ σφῶσω—σκάφτουμε !

Μήτηρ. Τί σκαρφίζεσαι—σκάφτουμε ! Νύχτα θὰ σκάφτουμε ; Ποιὸς σκάφτει ; Ἡ ἀγγελάδα ξύεται καὶ σὺ κάθου καὶ λές πῶς σκάφτουμε ! Κοιμήσου σοῦ λένε γιατί τῶρα σβύνω τὸ φῶς.

Ἄνιούτκα. Παππού μου χρυσέ, μὴν τὸ σβύσης. Δὲν τὸ ξανακάνω πιά, μὰ τὸ Θεό, δὲν τὸ ξανακάνω. Τρομάζω.

Μήτηρ. Τρομάζεις ; Ἐσὺ νὰ μὴ φοβᾶσαι τίποτις καὶ θὰ δῆς πῶς δὲ θὰ τρομάξεις. Φοβᾶται καὶ λείπει πῶς τρομάζει. Πῶς νὰ μὴ τρομάξης ἀφοῦ φοβᾶσαι ; Τί κουτοκόριτσο ποῦ 'σαι, καυμένη. (Σιγή).

Ἄνιούτκα (χαμηλοφώνως). Παππού, ἔ παππού, κοιμηθήκες ;

Μήτηρ. Αἶ, λέγε τί θές ἀκόμα ;

Ἄνιούτκα. Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ὁ παιδοχτύπης ;

Μήτηρ. Ἐ, νὰ ἐκεῖνος ποῦ 'νε. Καὶ σὰν τοῦ τύχη κανένα κορίτσι σὰν κ' ἐσένα, ποῦ δὲν κοιμάται, ἔρχεται, χλόπ ! τὸ βάζει μὲς στὸ σακκὶ τὸ κορίτσι, μπαίνει μέσα κι' ὁ ἴδιος μὲ τὸ κεφάλι, τοῦ σηκώνει ἔπειτα τὸ ποκαμισάκι του καὶ δὸς του ξύλο !

Ἄνιούτκα. Καὶ μὲ τί τοῦ τῆς δίνει ;

Μήτηρ. Νά, μὲ τὸ σκουπόξυλο.

Ἄνιούτκα. Καὶ ποῦ θὰ μὲ 'δῆ αὐτὸς μὲς στὸ σακκί ;

Μήτηρ. Ἐννοια σου καὶ σὲ βλέπει.

Ἄνιούτκα. Κ' ἐγὼ θὰ τότε δακώσω.

Μήτηρ. Ἄ, ἔχεις λάθος, δὲν τότε δακώνεις.

Ἄνιούτκα. Παππού, ἔρχεται κάποιος ! Ποιὸς εἶνε ; Ἄχ, μανουλά μου, ποιὸς νᾶρχεται ;

Μήτηρ. Ὅποιος κι' ἂν ἔρχεται, ἄς ἔρθῃ. Τί κάνεις ἔτσι ; Ἡ μάνα σου θὰ εἶνε.

ΣΚΗΝΗ Β'.

Οἱ ἄνω καὶ Ἀνύσια. (Εἰσέρχεται).

Ἀνύσια. Ἄνιούτκα ! (Ἡ Ἄνιούτκα προσποιεῖται τὴν κοιμημένην). Μήτηρ.

Μήτηρ. Τί θές ;

Ἀνύσια. Γιατί ἀνάβει τὸ φῶς ; Ἐμεῖς θὰ πλαγιάσωμε στὴν κρύα κάμαρα.

Μήτηρ. Νά, τῶρα θ' ἀνέβω. Τὸ σβύνω.

Ἀνύσια (ἀναζητεῖ τι ἐν τῷ κιβωτίῳ, ψιθυρίζουσα). Σὰ χρειάζεσαι κάτι

τις ποτές δὲ μπόρεις νὰ τῶβρης.

Μήτηρ. Τί κάθου καὶ ψάχεις ἐκεῖ ;

Ἀνύσια. Ψάχω γιὰ ναῦρω ἓνα σταυρὸ νὰ καντηλοβαφτίσουμε τὸ παιδί, μὴ δώσῃ ὁ Θεὸς κι' ἀποθάνῃ ἀβαφτίστο. Κρίμας εἶνε, βλέπεις.

Μήτηρ. Καὶ βεβαια, ἔτσι εἶνε ἡ τάξι . . . Ἐ, τὸν ἡῦρες ;

Ἀνύσια. Τὸν εὐρήκα. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Μήτηρ καὶ Ἄνιούτκα.

Μήτηρ. Τὸν εὐρήκα, εἰδὲ μὴ μποροῦσα νὰ τῆς ἔδινα καὶ τὸν ἐδικό μου. Ὦχ, Θεέ μου !

Ἄνιούτκα. (ἀνασκιρτᾷ καὶ τρέμει). Ὦ, ὦ, παππού ! Μὴν κοιμηθῆς, ἐγὼ πολὺ τρομάζω.

Μήτηρ. Καὶ τί ἔχεις καὶ τρομάζεις ;

Ἄνιούτκα. Θαρρῶ, πῶς θ' ἀποθάνῃ τὸ παιδί ! Τῆς θειᾶς Ἀρήνας ἔτσι τῆς βᾶφτησε ἡ μαμμὴ τὸ παιδί καὶ πέθανε.

Μήτηρ. Ἐ, σὰν πεθάνῃ τὸ θάβουνε.

Ἄνιούτκα. Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ πέθανε, μὰ εἶν' ἐδῶ ἡ γῆρὰ Μαρτίνα. Ἐγὼ, ξέρεις, ἄκουσα τί εἶπε μὰ τὸ Θεό ἄκουσα !

Μήτηρ. Καὶ σὰν τί πρᾶμμα ἄκουσες ; Κοιμήσου σοῦ λένε. Σκεπάσου ἀπὸ κεφαλῆς κ' ἐτελειώσε.

Ἄνιούτκα. Ἄν ἦτανε ζωντανό, ἐγὼ θὰ τὸ ἐτάντευα.

Μήτηρ. Ὦ Θεέ μου !

Ἄνιούτκα. Καὶ ποῦ θὰ τὸ βάλουνε τῶρα αὐτοὶ τὸ παιδί ;

Μήτηρ. Θὰ τὸ βάλουνε . . . θὰ τὸ βάλουνε ὅπου πρέπει νὰ τὸ βάλουνε. Τί σκοτίζεσαι σὺ ; Κοιμήσου σοῦ λέω. Τῶρα νᾶρθῃ ἡ μάνα σου νὰ 'δῆς ἐσὺ ! (Σιγή).

Ἄνιούτκα. Εἶπες πῶς τὸ κοριτσάκι δὲν τὸ σκότωσαν ;

Μήτηρ. Ποιὸ—ἐκεῖνο ; Ἐκεῖνο τὸ κορίτσι ἔγεινε ἄθραπος.

Ἄνιούτκα. Καὶ πῶς τὸ ἡῦρανε, εἶπες, παππού ;

Μήτηρ. Νά, ἔτσι τὸ ἡῦρανε.

Ἄνιούτκα. Κι' ποῦ τὸ ἡῦρανε ; πές μου.

Μήτηρ. Στὸ σπήτι τους τὸ βρήκανε. Ἦρθανε στὸ χωριὸ οἱ στρατιώταις κι' ἀρχίσανε νὰ ψάχουν στὰ σπήτια καὶ βρῖσκουνε αὐτό, ποῦ λές, τὸ κορίτσι πεσμένο χάμου μὲ τὴν κοιλιά. Ἐγύρεψαν νὰ τὸ κλωτσήσουνε· ἐγὼ τὸ λυπήθηκα. Τὸ 'πῆρα στὰ χέρια μου, μὰ

δὲν ἤθελε. Ἐβάρυνε τόσο, ποῦ θαρρεῖς πῶς ἦτανε ἐξήντα ὀκτάδες καὶ μὲ τὰ χέρια του ἤθελε νὰ ξεσκίση ὅ,τι ἔφτανε· δὲ μπορούσες νὰ τὸ κάμης ζάπι. Τῶπιασα τὸ λοιπὸν ἐγὼ τότες μὲ τὰ χάρδια, βρὲ μάτια, ἀπὸ δῶ, βρὲ φῶς μου, ἀπὸ κεῖ, κ' ἔτσι σιγά-σιγά ἡμέρες. Ἐβρεξα κ' ἐγὼ παξιμάδι καὶ τῆς ἔδωσα. Ἐκατάλαβε ὡς τόσο καὶ τὸ ροκάνισε. Τί νὰ τὴν ἐκάνουμε; — τὴν ἐπήραμε. Τὴν ἐταγίζαμε τὴν ἐταγίζαμε κ' ἔτσι ἐσυνήθισε· τὴν ἐπήραμε μαζὺ μας στὸν πόλεμο καὶ μᾶς ἀκλόυ-θαγε. Καλὸ κορίτσι ἦτονε.

Ἄνιούτκα. Καὶ δὲν ἦτανε βραφτισμένο;

Μήτηρις. Ἄμ' ποῖς τὸ ξέρει. Ἐλέγανε πῶς δὲν ἦτανε ὄλωσ διόλου ἀβάφτιστο. Ἐπειτα ἦτανε ξένοι βλέπεις.

Ἄνιούτκα. Γερμανοί;

Μήτηρις. Αἶ μωρε καὶ σὺ πάλι, Γερμανοί, ὄχι νὰ μὴν ἦτανε Γερμανοί, ἀσιάταις ἦτανε. Σὰν νὰ ποῦμε Ὁβραῖοι: μὰ ὄχι πάλι Ὁβραῖοι. Σὰν εἶδος Πολωνοί, μὰ ἀσιάταις, Κοῦροι, Κρούδοι—δὲ ξέρω πῶς τοὺς λένε. Ἐξέχασα τώρα. Ἐμεῖς τὸ κορίτσι τὸ βγάλαμε Σάσκα, καὶ τί καλὸ κορίτσι ποῦ ἔτανε. Ὁἶλα τᾶχα ξεχάσει, μὰ κείνο τὸ κορίτσι, ποῦ γὰρ τὸ πᾶρ' ἡ εὐχή, σὰν νὰ τῶχω μπρὸς στὰ μάτια μου. Αὐτὸ μόνον θυμᾶμαι ἀπ' οὐλὴ τὴν ὑπερσία: τὸ ξύλο ποῦφαγα στὸ στρατὸ καὶ τὸ κορίτσι—αὐτὰ θυμᾶμαι. Ἐκρεμότανε καμμιὰ φορὰ στὸ λαιμὸ μου κ' ἐγὼ πῖὰ τὸ σήκωνα. Τέτοιο κορίτσι ἦτονε, ποῦ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Μὰ τί νὰ τὸ κάμης. Ὑστερα ὅμως τὸ δῶσαμε. Τὸ πῆρε ἡ γυναῖκα τοῦ λοχαγοῦ καὶ τῶκανε παιδί της κ' ἔγινε ἄνθρωπος. Πόσο ἐλυπηθήκαμε οἱ στρατιώταις!

Ἄνιούτκα. Καὶ τὸ μπαμπά μου τότε λυποῦμαι, παπποῦ, πῶς ἀπέθανε. Σὺ δὲν ἦσουν ἀκόμη δῶ. Τὸ λοιπὸν, ἐπροσκάλεσε τὸ Νικῆτα καὶ τοῦ λέει: Σχώρεσέ μου, τοῦ λέει, Νικῆτα, κ' ἀρχίνησε νὰ κλαίῃ. (Στενάζει). Τί λυπητερὸ πρᾶμμα.

Μήτηρις. Καὶ βέβαια. Τῶδές το τὸ λοιπὸν;

Ἄνιούτκα. Παπποῦ, ἔ παπποῦ, ἀκοῦς; Νά, κάνουνε πάλι τα-ραχὴ στὸ ὑπόγειο. Ἄχ Παναγιᾶ μου, Παναγιᾶ μου! Ἄχ, παπποῦ, κᾶτι τοῦ κάνουνε· θὰ τὸ σκοτώσουνε! Καὶ θᾶνε τόσο δὲ μικρουλάκι τὸ κακόμοιρο! Ὠ-ὦ! (Καλύπτεται ἀπὸ κεφαλῆς καὶ κλαίει).

Μήτηρις (ἀρραῖται). Ἐχει δικη. Κᾶτι κακὰ πρᾶγματα γίνονται ἐκεῖ μέσα, ποῦ φωτιὰ νὰ τοὺς κάψῃ. Μὰ σοῦ εἶνε κ' αὐταῖς ἡ γυναῖκες κᾶτι συχαμερὰ πρᾶγματα... Εἶνε κ' οἱ μουζικοί, μὰ εἶνε κ' ἡ γυναῖκες τους... θερία ἀνήμερα! Τίποτις δὲ φοβοῦνται.

Ἄνιούτκα (ὑπεγείρεται). Παπποῦ, ἔ, παπποῦ!

Μήτηρις. Αἶ, τί θὲς ἀκόμα;

Ἄνιούτκα. Τὴν ἄλλη φορὰ ἐξενύχτισ' ἐδῶ ἓνας ἄθροπος κ' ἔλεγε, πῶς τοῦ μικροῦ παιδιοῦ ἡ ψυχὴ σὰν ἀποθάνῃ πηγαίνει ἴσα στὸν οὐρανό. Ἀλήθεια εἶνε;

Μήτηρις. Ποῖς ξέρει. Μπορεῖ. Γιατί ἀρωτᾶς;

Ἄνιούτκα. Ἄς πῆθικια κ' ἐγὼ! (Κλαίει).

Μήτηρις. Ἄν πεθάνῃς—ὦρα σου καλή.

Ἄνιούτκα. Ἰσα με τὰ δέκα χρόνια, λέει, ἡ ψυχὴ εἶν' ἀκόμη παι-διακίσια καὶ μπορεῖ, λέει, νὰ πάῃ στὸν παράδεισο. Ὑστερ' ἀπ' τὰ δέκα, γίνεται, λέει, ἀμαρτωλή.

Μήτηρις. Καὶ βέβαια! Πῶς νὰ μὴ γενῆτε, σεῖς ἡ γυναῖκες ἀμαρτωλαῖς; Ποῖς σᾶς μαθαίνει; Τί βλέπετε; Τί ἀκούτε; Οὐλο καὶ κακὲς πράξεις. Ἐγὼ κᾶτι ἔμαθα, ξέρω κᾶτι ἄλλα πρᾶγματα, δὲν εἶμαι σὰν τῆς χωριατογυναῖκες. Τί εἶνε ἡ χωριατογυναῖκα;—βρόμα καὶ δυσωδία. Ὑπάρχουνε τόσα ἑκατομμύρια γυναῖκες στὴ Ρωσσία καὶ εἶνε οὐλαὶ στραβαῖς σὰν τυφλοπόντικες—τίποτες δὲ ξέρουνε. Μονάχα νὰ βόσκουνε τῆς ἀγελάδες, μαγαῖες λογιῶ-λογιῶ, καὶ νὰ βάζουνε τὰ παιδιὰ ἀπὸ κάτω ἀπ' τὰ κοτέτσια—πῶς θὰ τοὺς κάμη τάχατες καλό. Αὐτὰ ξέρουνε.

Ἄνιούτκα. Κι' ἡ μάνα μου τῶκανε.

Μήτηρις. Ἄμ' βέβαια. Ἐκατομμύρια γυναῖκες καὶ κορίτσια καὶ εἰστε οὐλαὶ θερία ἀνήμερα. Οὔτε εἶδετε οὔτε ἀκούσετε τίποτις. Ὁ μουζικός, ἄς ποῦμε ἢ στὸ καπελεῖο, ἢ στὴ φυλακὴ, ἢ καμμιὰ φορὰ στὸ στρατιωτικό—ὅπως ἐγὼ,—κᾶτι τις μαθαίνει. Ἄμ' ἡ γυναῖκα... ὄχι πῖὰ Θεό, μὰ οὔτε τὴν παρασκευὴ, τί πρᾶμμα εἶνε δὲν τὸ ξέρει. Παρασκευὴ, παρασκευὴ, μὰ ῥώτησέ τηνε νὰ σοῦ πῆ, τί εἶνε—δὲ ξέρει. Σὰν τὰ τυφλοκουταβάκια ποῦ σέρνονται καὶ χώνουνε τὴ μούρη τους μὲς στὴν κοπριά... Ἐέρουνε μονάχα τὰ ἀνόητα τραγοῦδια τους: γο-γο-γο-γὸ... Καὶ τί θὰ πῆ γο-γὸ, κ' αὐταῖς δὲ ξέρουνε...

Ἄνιούτκα. Ἐγὼ, παπποῦ, ξέρω ἴσα με τὰ μισὰ τὸ πατερνημό.

Μήτηρις. Πολλὰ πρᾶγματα ξέρεις καὶ σὺ. Μὰ καὶ νὰ σᾶς ῥωτήσῃ κανεὶς δὲν κάνει. Ποῖς νὰ σᾶς μάθῃ; Ὁ μεθυσμένος μουζικός σᾶς μαθαίνει καμμιὰ φορὰ μὲ τὸ ξύλο. Τί θὰ μάθῃς ἀπ' αὐτόν; Δὲ ξέρω, μὰ τὸ Θεό, ποῖς θὰ δώσῃ λόγο γιὰ σᾶς! . . . Για νὰ ζητήσουνε στρατιώτη, ῥωτοῦν τὸν πάρεδρο ἢ τὸ ληξιάρχη. Για σᾶς ὅμως, ποιόνα θ' ἀρωτήσουν. Σὰν τὰ ζᾶ, ποῦ 'νε χωρὶς νοικοκύρη, ἔτσι εἶσατε καὶ σεῖς ἡ γυναῖκες. Πῖὸ ἀνόητα καὶ πῖὸ μπόσικα πλάσματα δὲν εἶνε ἄλλα ἀπὸ τὰ σᾶς τῆς γυναῖκες.

'Ανιούτκα. Καὶ τί πρέπει νὰ γίνη ;

Μήτηρτς. Τί νὰ γίνη ; . . Νά, κουκουλώσου καὶ κοιμήσου. "Ὁχ Θεέ μου ! (Σιγή).

'Ανιούτκα (ἀνασκιρτᾷ). Παππού ! Κἄποιος φωνάζει ! 'Αλήθεια. Μὰ τὸ Θεό, κἄποιος φωνάζει. Παππού μου χρυσέ, ἐδῶ ἔρχεται.

Μήτηρτς. Κουκουλώσου, σοῦ εἶπα.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Οἱ ἄνω, Νικήτας καὶ Ματρώνα.

Νικήτας (εἰσέρχεται). Τί μοῦκαμαν, τί μοῦκαμαν ! . .

Ματρώνα. Πιέ, πιέ, μάτια μου, 'λίγο' ρακάκι. Τί ἔπαθες ; (Λαμβάνει ρακί καὶ τῷ προσφέρει).

Νικήτας. Νὰ μὴ μεθύσω ; Δόσε μου.

Ματρώνα. Σιγά ! καὶ δὲν κοιμῶνται ἀκόμη. Νά, πιέ.

Νικήτας. Τί ν' αὐτὰ ποῦ μοῦ κάμετε ; Πῶς σὰς ἦρθε στὸ κεφάλι τέτοια πράξι. "Ἄς τὸ πηγαίνετε πουθενὰ ἄλλου.

Ματρώνα (χαμηλοφώνως). Κάτσε, κατσ' ἐδῶ. Πιέ ἀκόμη, ἢ κάμε ἓνα τσιγάρο, αὐτὸ θὰ σὲ κάμη νὰ μὴ συλλογιέσαι.

Νικήτας. Μανοῦλά μου, ἦρθε φαίνεται κί' ἢ σειρά μου. Πῶς ἐμουρμουρίζε, πῶς ἐτριζανε τὰ κοκκαλάκια του, κρ—κρ . . 'Εγὼ δὲν εἶμαι πιὰ ἄνθρωπος.

Ματρώνα. "Υ—'Υ ! Τί ν' αὐταῖς ἢ ἀνοησίαις ποῦ λές ; "Ἔτσι εἶνε, παιδί μου, ἢ νύχτα πάντα κρύα εἶνε. Μὰ ἄφησε νὰ ξημερώσῃ καὶ θὰ δῆς, πῶς οὐλα θὰ τὰ ξεχάσῃς. (Πλησιάζει πρὸς τὸν Νικήταν καὶ θέτει τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του).

Νικήτας. Μὴν ἔρχεσαι κοντά μου ! Τί ν' αὐτὸ ποῦ μοῦ κάμετε ;

Ματρώνα. Μὰ δὲ μοῦ λές, τί ν' αὐτὰ, μὰ τὴν ἀλήθεια, παιδί μου ; (Λαμβάνει τὴν χεῖρά του).

Νικήτας. Φύγε ἀπὸ κοντά μου σοῦ λέω ! Θὰ σὲ σκοτώσω ! Τώρα δὲν τῶχω τίποτις. Θὰ σὲ σκοτώσω !

Ματρώνα. "Αχ, ἄχ, πῶς ἐτρόμαξες ! Δὲν πᾶς νὰ κοιμηθῆς :

Νικήτας. Δὲν ἔχω νὰ πάω πουθενὰ ! Εἶμαι χαμένος.

Ματρώνα (κινεῖ τὴν κεφαλὴν της). "Ὁχ, ὦχ. "Ἄς πάω νὰ συγυρίσω, κί' αὐτὸς ἅμα κάτση λιγάκι θὰ τοῦ περάσῃ. ('Απέρχεται).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Νικήτας, Μήτηρτς, 'Ανιούτκα.

Νικήτας (κάθεται, καλύπτων διὰ τῆς χειρὸς τὸ πρόσωπον. 'Ο Μήτηρτς καὶ

ἢ 'Ανιούτκα κοιμῶνται). Μουρμουρίζει, ἀληθινὰ μουρμουρίζει ! Νά, νά ! 'Ακούεται καθαρά. Τὸ θάβει αὐτὴ, ἀληθινὰ τὸ θάβει ! (Τρέχει πρὸς τὴν θύραν). Μάνα, μὴν τὸ θάβῃς, εἶνε ζωντανό !

ΣΚΗΝΗ Σ'.

Οἱ ἄνω καὶ Ματρώνα.

Ματρώνα (ἐπιστρέφουσα, χαμηλοφώνως). "Ἐλα Θεέ μου, τί ἔπαθες ; ποῦ σοῦ 'φάνηκε, πῶς εἶνε ζωντανό ; 'Ἐκείνου τὰ κοκκαλάκια του τοῦ τᾶχεις θρύμματα.

Νικήτας. Δός μου ἀκόμη ρακί. (Πίνει).

Ματρώνα. Πήγαινε, παιδί μου, θὰ κοιμηθῆς καὶ θὰ περάσουν οὐλα.

Νικήτας (ἴσταται καὶ ἀκροᾷται). Ζῆ ἀκόμα . . νά . . μουρμουρίζει. Τί, δὲν τ' ἀκοῦς ; Νά ! . . .

Ματρώνα (χαμηλοφώνως). "Ἐλα καὶ δὲν εἶνε τίποτις !

Νικήτας. Μάνα μου, μανοῦλά μου ! 'Αφάνισα τὴ ζωὴ μου. Τί ν' αὐτὸ ποῦ μοῦ κάμετε ; Ποῦ θὰ πάω τώρα ; (Φεύγει σπεύδων ἐκ τῆς καλύβης. 'Ἡ Ματρώνα τὸν ἀκολουθεῖ).

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Μήτηρτς καὶ 'Ανιούτκα.

'Ανιούτκα. Παππού μου χρυσέ, τὸ 'πνίξανε !

Μήτηρτς (θυμωδῶς). Κιμήσου, σοῦ λένε ! Μπά, ποῦ νὰ σὲ φᾶν οἱ βατράχοι. Τώρα νὰ πιάσω τὴ σκούπα ! Κοιμήσου σοῦ εἶπα.

'Ανιούτκα. Παππού μου χρυσέ. Κἄποιος μὲ τραβᾷ ἀπὸ τῆς πλάταις, μὲ τραβᾷ κἄποιος, μὲ τὰ νύχια του μὲ τραβάει ! Παππούλη μου χρυσέ, νὰ μὴ σώσω. Θᾶρθω, παππού μου, ἄφησέ με νᾶρθω κοντά σου ! Για τὸ Θεό, ἄφησέ με, θὰ μ' ἀρπάξῃ . . θὰ μ' ἀρπάξῃ . . "Α—ᾶ ! (Τρέχει πρὸς τὴν θερμάστραν).

Μήτηρτς. Εἶδες ἐκεῖ, κατατρόμαξαν τὸ καρίτσι, ποῦ νὰ τοὺς κάψῃ ἢ φωτιά ! "Αλήθεια, κακὰ πράγματα εἶν' αὐτὰ ! "Ἐλα, τὸ λοιπόν, ἀνέβα.

'Ανιούτκα (ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς θερμάστρας). Νὰ μὴ φύγῃς !

Μήτηρτς. Ποῦ θὰ πάω ; 'Ανέβα, ἀνέβα ! "Ὁχ, Θεέ μου, "Αἰ Νικόλα μου, Παναγία Παρθένα, Φανερωμένη μου . . Πῶς ἐτρόμαξαν τὸ κορίτσι ! (Τὴν περικαλύπτει). Μπά τὴν ἀνόητη, ἀκοῦς ἐκεῖ τὴν ἀνόητη . . Τὴν κατατρομάξανε τὴν κακομοῖρα οἱ χαμένοι, ποῦ νὰ τοὺς κάψῃ τὸ κρεμμύδι . . .

Α ὕ λ α ί α .

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Νικήτας, 'Ανύσια, 'Ακουλίνα, 'Ακείμ, Ματρώνα, 'Ανιούτκα, Μαρίνα, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας, α' κόρη, β' κόρη, ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, ἀμαξηλάτης, παράνυμφος, προξενήτρια, γαμβρὸς τῆς 'Ακουλίνας, δικαστής, προσκεκλημένοι, γυναῖκες, κοράσια, λαὸς εἰς τὸν γάμον.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

'Αλώνιον. Ἐμπροσθεν χορτοπωρῶς, δεξιᾷ σιτοβολῶν, ἀριστερᾷ ρύαξ. Αἱ θύραι τοῦ σιτοβολῶνος εἰσὶν ἀνοικταί· παρ' αὐταῖς ἄχυρα. Εἰς τὸ βάθος φαίνεται αὐλὴ καὶ ἀκούονται ἄσματα καὶ τύμπανα. Παρὰ τὸν χορτοπωρὸν βαίνουνσιν ἐπὶ τοῦ δρομίσκου δύο κόραι.

ΣΚΗΝΗ Α'.

Δύο κόραι.

Α' κόρη. Νά, βλέπεις πῶς ἐπεράσαμε ; οὔτε τὰ παπούτσια μας δὲν ἐλερώσαμε· στὸ χωριὸ μας εἶνε φοβερὴ ἡ λάσπη. (Σταματῶσι καὶ καθαρίζουνσιν διὰ τοῦ ἀχύρου τοὺς πόδας των).

Α' κόρη (παρατηρεῖ ἐντὸς τῶν ἀχύρων καὶ βλέπει τι). Αὐτό, τί πράγμαμα εἶν' ἐδῶ ;

Β' κόρη (παρατηρεῖ ὡσαύτως.) Ἄ, εἶν' ὁ Μήτηρις, ὁ ἀργάτης των· τί μεθύσει ποῦ τῶχει !

Α' κόρη. Κι' αὐτὸς δὲν τῶπινε.

Β' κόρη. Ὡς τὰ σήμερα φαίνεται.

Α' κόρη. Κύτταξε, φαίνεται, πῶς ἤρθ' ἐδῶ γιὰ νὰ πάρῃ ἄχερο. Νά καὶ τὸ σκοινὶ στὰ χέρια του· μ' αὐτὸ τὸν ἐπῆρ' ὁ ὕπνος.

Β' κόρη (ἀκροᾷται). Φαίνεται, πῶς ἀκόμα δὲν ἄρχισε ἡ στεφάνωσι. Λένε πῶς ἡ 'Ακουλίνα οὐτ' ἐδάκρυσε τὸ μάτι της.

Α' κόρη. Ἡ μάνα μου ἔλεγε, πῶς δὲν ἤθελε νὰ παντρευτῆ. Τὴν ἐφοβήρισε ὁ μητρειὸς της εἰ δὲ μὴ ποτέ δὲν θὰ παντρευότανε. Πόσα δὲ δὲν εἶπανε καὶ γι' αὐτή !

ΣΚΗΝΗ Β'.

Οἱ ἄνω καὶ Μαρίνα (πλησιάζει πρὸς τὰς κόρας).

Μαρίνα. Γεῖά σας, κορίτσια !

Αἱ κόραι. Γεῖά σου, κυρὰ θεῖά !

Μαρίνα. Στὸ γάμο πηγαίνετε, ὡμορφουλές μου ;

Α' κόρη. Ἔτσι ἤρθαμε γιὰ νὰ 'δοῦμε.

Μαρίνα. Δὲ μοῦ φωνάζετε τὸ γέρο μου, τὸ Συμεὼν ἀπ' τὸ Ζούγεβο· τόνε γνωρίζετε ;

Α' κόρη. Πῶς δὲν τόνε γνωρίζομε· δὲν εἶνε, θαρρῶ, γενεῖά μὲ τὸ γαμπρό ;

Μαρίνα. Καὶ βέβαια. Εἶν' ἀνηψιὸς τοῦ ἀντρα μου ὁ γαμπρός.

Β' κόρη. Καὶ γιατί δὲν πᾶς μοναχὴ σου ; Εἶσαι γιὰ τὸ γάμο καὶ δὲν πᾶς ;

Μαρίνα. Δὲν ἔχω διάθεσι, κορίτσι μου, μὰ καὶ δὲν ἀδειάζω. Θέλομε νὰ φύγομε. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γιὰ τὸ γάμο. Ἐπηγαίναμε στὴ χώρα νὰ πουλήσομε βρώμη, ἐσταθήκαμε νὰ φᾶνε τὰ ζᾶ κ' ἐκαλέσανε τὸ γέρο μου.

Α' κόρη. Καὶ ποῦ σταθήκατε—στοῦ Φιόδωρις ;

Μαρίνα. Ἐκεينوῦ. Τώρα γὼ θὰ σταθῶ ἐδῶνὰ καὶ σύ, ὡμορφουλά μου, φώναξε τὸ γέρο μου. Φώναξέ τονε, κορίτσι μου, καὶ πές του, πῶς ἡ Μαρίνα εἶπε νὰ φύγετε καί, πῶς οἱ συντρόφοι ζεύγουν τᾶ-λογα.

Α' κόρη. Καλὰ, ἀφοῦ δὲν πᾶς μοναχὴ σου. (Αἱ κόραι φεύγουσι διὰ τῆς ἀτραποῦ εἰς τὴν αὐλὴν. Ἀκούονται ἄσματα καὶ τύμπανα).

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Μαρίνα (μόνη).

Μαρίνα (σύννοσι). Μποροῦσα νὰ πηγαίνα, μὰ δὲν ἔχω διάθεσι· γιατί ἀπὸ τότε, ποῦ μ' ἀρνήστηκε δὲν τὸν ματιάδα. Πᾶνε πιά δὴ ἄλλο χρόνια ἀπὸ τότε. Ἦθελα ὅμως νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ, νὰ ἰδῶ, πῶς τὰ περνᾷ μὲ τὴν Ἄνυσια του. Λένε πῶς δὲν περνοῦνε καλὰ. Ἐκείνη εἶνε βάρβαρη, κακιὰ. Στοχάζομαι, πῶς πολλές φορές θὰ μὲ θυμήθηκε. Ἐπιθυμοῦσε τὴν καλοπέρασι. Δὲ μ' ἤθελε μένα. Αἶ, ὁ Θεὸς μαζύ του, δὲν τοῦ κρατῶ κάκια. Τότενε πολὺ μοῦ βαρυσφάνηκε. Ἄχ, πόσα ὑπόφερα ! Τώρα ὅμως ἐπαληθῶσανε καὶ τὰ ξέχασα. Καὶ πῶς ἤθελα νὰ τόνε 'δῶ... (Παρατηρεῖ εἰς τὴν αὐλὴν καὶ βλέπει τὸν Νικήταν). Εἶδες ἐκεῖ ; Γιατί τάχα

έρχεται ἰδῶ ; Νὰ μὴν τῶπανε τὰ κορίτσια ; Καὶ γιατί ἔφυγε κι' ἄφησε τοὺς μουσαφρήους ; Ἄς φύγω.

ΣΚΗΝΗ Ε΄,

Μαρίνα καὶ Νικήτας (Κατ' ἀρχὰς ἔρχεται κεκυφώς, κινεῖ τὰς χεῖρας καὶ ψιθυρίζει τι).

Μαρίνα. Τί κατσοφιασμένος ποῦνε.

Νικήτας (βλέπει τὴν Μαρίναν καὶ τὴν ἀναγνωρίζει). Ἡ Μαρίνα ! Ἀγαπημένη μου Μαρίνα, τί θές ἰδῶ ;

Μαρίνα. Ἦρθα νὰ πάρω τὸ γέρο μου.

Νικήτας. Καὶ γιατί δὲν ἐμπήκες νὰ δῆς τὸ γάμο ; Ἄς ἐρχόσουνα νὰ δῆς, νὰ γελάσης μαζί μου.

Μαρίνα. Γιατί νὰ γελάσω μαζί σου ; Ἐγὼ ἦρθα νὰ πάρω τὸν ἄντρα μου.

Νικήτας. Ἄχ, Μάρινα μου ! (θέλει νὰ τὴν ἐναγκαλισθῆ).

Μαρίνα (ἀποσπᾶται ὀργίλη). Ἄφησ' αὐτὰ τὰ φερσίματα, Νικήτα. Τὰ περασμένα, περάσανε. Ἐγὼ ἦρθα γιὰ τὸν ἄντρα μου. Πές μου, σὲ σὰς εἶνε ;

Νικήτας. Τὸ λοιπὸν, νὰ μὴ θυμούμαστε τὰ παληὰ μας—δὲν τὸ θέλεις.

Μαρίνα. Τὰ παληὰ του δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὰ θυμᾶται κανεὶς. Τὰ περασμένα πέρασαν.

Νικήτας. Ὡστε πίσω δὲ γυρίζουνε τὸ λοιπὸν ;

Μαρίνα. Δὲ γυρίζουνε. Μὰ σὺ γιατί ἔφυγες ἀπὸ καὶ ; Νοικοκύρης καὶ νὰ φύγης ἀπ' τὸ γάμο ; πῶς γίνεται ;

Νικήτας (κάθηται ἐπὶ τοῦ ἀχύρου). Γιατί ἔφυγα ; Ἄχ, καὶ νὰ ἔξερεις καὶ νὰ ἴλεγες ! Μὲ πνίγει ἡ στενοχώρια, Μαρίνα. Τόσο στενοχωρήθηκα, ποῦ σκοτιστήκανε τὰ μάτια μου καὶ σηκώθηκα ἀπὸ τὸ τραπέζι κι' ἔφυγα. Νῆτανε τρόπος νὰ μὴν ἔβλεπα κανέναν ἄνθρωπο.

Μαρίνα (ἔρχεται πλησιέστερον πρὸς αὐτόν). Καὶ γιατί αὐτό ;

Νικήτας. Οὔτε φαί, οὔτε πρὸ πᾶσι στὴν καρδιά μου, οὔτε ὕπνος μὲ κολλᾷ. Ἄχ, πόσο ἀηδίασα, πόσο ἀηδίασα ! Καὶ οὐλ' αὐτά, γιὰ νὰ μὴν ἔχω ἓναν ἄνθρωπο, Μαρίνα μου, νὰ μοιραστῶ τὸν καῦμό μου καὶ τὰ βάσανά μου.

Μαρίνα. Δὲν εἶν' ἄνθρωπος χωρὶς καῦμους καὶ βάσανα, Νικήτα ! Ἐκλαψα, ἐκλαψα κ' ἐγὼ, μὰ πέρασαν.

Νικήτας. Ἐσὺ μιλᾷς γιὰ περασμένα, Ἐ, ψυχὴ μου, ἐκλαψες,

λές, καὶ σοῦ πέρασαν· μὰ ἀρώτησε κ' ἐμένα, ποῦ εἶμαι ὡς τὸ λαϊμό !

Μαρίνα. Μὰ γιατί ἔτσι ;

Νικήτας. Γιατί καταρρεζίλεψα οὐλὴ τῆ ζωῆ μου, καταρρεζίλεψα τὸν ἑαυτό μου. Ἐ, Μαρίνα, κρίμας, δὲν ἤξερες ἐσὺ τότες νὰ μὲ κρατήσης. Ἐκατάστρεφες καὶ μένα, καὶ τὸν ἑαυτόν σου τὸν ἐθυσίασες. Τί, τάχατες, ζωὴ θὰ μοῦ τήνε πῆς κι' αὐτὴ ;

Μαρίνα (ἴσταται παρὰ τὸν σιτοβολῶνα, κλαίει καὶ συγκρατεῖ τοὺς λυγμούς της). Ἐγὼ, Νικήτα, δὲ μπορῶ νὰ πῶ τίποτε γιὰ τὴ ζωὴ, ποῦ περνῶ. Ὁ θεὸς νὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα τέτοια ζωὴ. Κανένα δὲν ἔχω παράπονο. Εἶδε ὁ γέρος μου πῶς ἐμετάνοιωσα καὶ μ' ἐσυχώρησε. Καὶ οὔτε μοῦ πὲ πιά τίποτις. Δὲν ἔχω παράπονο γιὰ τὴ ζωὴ ποῦ περνῶ. Ὁ γέρος μου εἶνε ἡσυχος ἄνθρωπος κ' εὐχαριστημένος μαζί μου. Ἐγὼ τοῦ ἴντων, τοῦ πλύνω τὰ παιδιὰ του κ' ἐκεῖνος μὲ λυπάται καὶ μὲ συμπονεῖ. Τί παράπονο νᾶχω ; Φαίνεται πῶς αὐτὸ ἦτανε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ σὺ τί ἔχεις ; εἶσαι πλούσιος . . .

Νικήτας. Ἐγὼ τί ἔχω ; Δὲ θέλω νὰ ταράξω τὸ γάμο, εἰ δὲ μὴ, θὰ περνα αὐτὸ ἰδῶ τὸ σκοινί, λαμβάνει τὸ ἐπὶ τῶν ἀχύρων σχοινίον), θὰ ἔκανα μιὰ θηλειά, θὰ τὸ περνοῦσα ἰδῶ καὶ θὰ κρεμαζόμουνα. Νά, ἡ ζωὴ μου ποιά εἶνε !

Μαρίνα. Χριστὸς καὶ Παναγία. Τί εἶν' αὐτά, ποῦ λές ;

Νικήτας. Θαρρεῖς πῶς χωρατεύω ; Θαρρεῖς πῶς εἶμαι μεθυσμένος ; Δὲν εἶμι μεθυσμένος. Σήμερα οὔτε αὐτὸ τὸ ρακὶ δὲ μὲ πιάνει. Ἡ στενοχώρια μ' ἔφαγε, ἡ στενοχώρια ! Μ' ἔφερε σὲ τέτοιο χάλι, ποῦ δὲν ἔχω διαθέσι γιὰ τίποτε ! Αἶ, Μαρίνα μου, ζωὴ ἦτονε μονάχα κείνη, ποῦ περάσαμε μαζί. Θυμᾶσαι στὸ σιδηρόδρομο πόσο μικρὸς ἦτανε ἡ νύχτες ;

Μαρίνα. Αἶ, Νικήτα, μὴ ξῆς γιατρεμένες πληγές. Ἐγὼ πιά τώρα εἶμαι παντρεμένη καθὼς καὶ σὺ. Εἶνε ἡ ἀμαρτία μου συχωρεμένη καὶ μὴ θυμᾶσαι τὰ περασμένα . . .

Νικήτας. Καὶ τί νὰ κάμω μὲ τὴν καρδιά μου ; Τί θές νὰ τήνε κάνω ;

Μαρίνα. Τί νὰ κάμης ; Γυναῖκα ἔχεις—ἄλλαις μὴν κυττᾶς· φύλαγε τὴν ἰδική σου. Ἀγαπῶσες τὴν Ἀνύσια, τὸ λοιπὸν ἀγάπα τήνε.

Νικήτας. Ἄχ, αὐτὴ ἡ Ἀνύσια, πικρὴ, φαρμάκι εἶνε· σὰν τὸ βᾶτο μοῦ μπλεξε στὰ πόδια.

Μαρίνα. Ὅ,τι καὶ νᾶνε—γυναϊκά σου εἶνε. Ὅ,τι θέλεις πέ ! Θὰ κάμης καλὰ νὰ πᾶς στοὺς μουσαφρήους καὶ νὰ φωνάξῃς τὸν ἄντρα μου.

Νικήτας. "Ε, κι' αν ήξερες ούλες τῆς δουλειές μας . . . Και ποῦ νὰ τῆς ήξερες . . .

ΣΚΗΝΗ Ε'.

Νικήτας, Μαρίνα, ὁ σύζυγός της καὶ Ἀνιούτκα.

Ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας (ἐξέρχεται ἐκ τῆς αὐλῆς, ὀλοπόρφυρος, μεθυσμένος). Μαρίνα! Νοικοκυρά! Γρηά! Ἐδῶ εἶσαι;

Νικήτας. Νά, ἔρχεται κι' ὁ ἄντρας σου. Ἐσένα φωνάζει. Ἐλα! Μαρίνα. Καὶ σὺ τί θὰ κάμης;

Νικήτας. Ἐγώ; θὰ πλαγιάσω ἐδῶ. (Πίπτει ἐπὶ τῶν ἀχύρων).

Ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας. Καὶ ποῦ εἶν' αὐτή;

Ἀνιούτκα. Νά τ'ηνε, μπάρμπά, κοντὰ στὴν ἀποθήκη.

Ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας. Τί στέκεσαι αὐτοῦ, ἔλα στοὺ γάμο. Οἱ νοικοκυραῖοι σὲ ζητοῦνε νὰ ἔρθῃς νὰ τοὺς τιμήσης. Τώρα θὰ γείνη ὁ γάμος καὶ θάμαστε καὶ μεις.

Μαρίνα (πηγαίνει εἰς προὔπαντησιν τοῦ συζύγου της). Δὲν εἶχα διάθεσι.

Ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας. Ἄμε σοῦ λέω νὰ σφιξῆς ἓνα ποτηράκι νὰ φαιστῆς τοῦ κατεργάρη τοῦ Πετρούνια. Θὰ κακοφανῆ στοὺς νοικοκυραῖους. Προφταίνομε νὰ τελειώσουμε ὅλαις τῆς δουλειές μας. (Ὁ σύζυγος τῆς Μαρίνας ἐναγκαλιζεται αὐτὴν καὶ κλονιζόμενος ἐξέρχεται μετ' αὐτῆς).

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Νικήτας καὶ Ἀνιούτκα.

Νικήτας (ἀνεγείρεται καὶ κάθηται ἐπὶ τοῦ ἀχύρων). Ἄχ, τὴν εἶδα καὶ ἀηδίασα τὸν κόσμον ἀκόμη περισσότερο. Ζωὴ θὰ ἦτανε μονάχα μ' ἐκείνην. Γιὰ τὸ τίποτε κατὰστρεψα τὸ μέλλο μου, ἀφάνισα τὸ κεφάλι μου! (Κατακλίνεται). Τί θὰ γείνω; Ἄχ! καὶ νάνοιγε ἡ γῆς νὰ μὲ καταπιῇ!

Ἀνιούτκα (βλέπει τὸν Νικήταν καὶ σπεύδει πρὸς αὐτόν). Πατέρα, ἔ, πατέρα! Σὲ ζητᾶνε, ἔλα κι' ἄρχισαν νὰ βλογοῦνε, νὰ μὴ σώσω, ἀρχίσανε. Θυμώνουνε πιά!

Νικήτας (καθ' ἑαυτόν). Τί θὰ γείνω;

Ἀνιούτκα. Τί λές;

Νικήτας. Τίποτις δὲ λέω. Σὺ, τί μὲ φορτώνεσαι;

Ἀνιούτκα. Πατέρα, θὰ πᾶμε τὸ λοιπὸν; (Ὁ Νικήτας σιγῶν. Ἡ Ἀνιούτκα τὸν σῦρει ἐκ τῆς χειρὸς). Πατέρα, ἔλα νὰ βλογήσης! Ἀλήθεια θυμώνουνε, βρίζουνε.

Νικήτας (ἀποσπῶν τὴν χειρὰ του). Ἄφρησέ με!

Ἀνιούτκα. Ἐλα λοιπὸν.

Νικήτας (τὴν ἀπειλεῖ διὰ τῶν ἡνίων). Πήγαινε σοῦ λέγω. Στάσου νὰ δῆς!

Ἀνιούτκα. Τὸ λοιπὸν νὰ σοῦ στείλω τὴ μάνα μου. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Νικήτας (μόνος, ἐγείρεται) Πῶς θὰ πάω; Πῶς θὰ πιάσω τὸ κόνι-νισμα; Πῶς θὰ τῆνε δῶ στὰ μάτια; (Κατακλίνεται αὐθις). Ὡχ, νάχχε τρύπα ἡ γῆς καὶ νὰ φευγα. Δὲ θὰ μ' ἔβλεπαν οἱ ἄθρῶποι, δὲ θὰ ἔβλεπα κανέναν. (Ἐγείρεται αὐθις). Δὲν πηγαίνω... ἄς πᾶνε νὰ χαθοῦνε οὔλοἱ τους. Δὲν πηγαίνω. (Ἐξάγει τὰ ὑποδήματά του καὶ λαμβάνει τὸ σχοινίον εἶτα κάμνει βρόχον καὶ τὸν ρίπτει περὶ τὸν λαμόν του). Νά, ἔτσι δά!

ΣΚΗΝΗ Η'.

Νικήτας καὶ Ματρώνα. (Βλέπων τὴν μητέρα του, ἐξάγει τὸ σχοινίον ἐκ τοῦ τραχήλου του καὶ κατακλίνεται ἐπὶ τῶν ἀχύρων).

Ματρώνα (πλησιάζει ἀκροποδητῆ). Νικήτα, αἶ, Νικήτα! Εἶδες ἐκεῖ, οὔτε τοιμουδιά δὲ βγάνει. Νικήτα, τί ἔπαθες; νὰ μὴ σ' ἔπιασε τὸ πιωτό; Ἐλα, Νικήτα μου, ἔλα, παιδάκι μου γιατί βαρέθηκε πιά νὰ περιμένῃ ὁ κόσμος.

Νικήτας. Ἄχ, τί μοῦ κάματε. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἄθρῶπος πιά.

Ματρώνα. Τί ν' αὐτὰ ποῦ κάθεσαι καὶ λές; Ἐλα, παιδάκι μου, νὰ βλογήσης νὰ τελειώνουμε. Περιμένει, βλέπεις, ὁ κόσμος.

Νικήτας. Καὶ πῶς νὰ βλογήσω;

Ματρώνα. Αἶ, δὲ ξέρεις τάχατες, πῶς θὰ βλογήσης;

Νικήτας. Ξέρω γώ, ξέρω. Μὰ ποιόνε θὰ βλογήσω; Ξέχασες τί ἔκαμα μ' αὐτὴν;

Ματρώνα. Τί ἔκαμες; Νὰ ἡ ὄρα νὰ κάθεσαι νὰ τὰ θυμάσαι τώρα. Κανένας δὲ ξέρει τίποτις: οὔτ' ἡ γάτα οὔτ' ὁ γάτος οὔτε ὁ παπαδιαμαντῆς. Ἐπειτα ἡ κοπέλλα θέλει νὰ παντρευτῆ.

Νικήτας. Πῶς, θέλει;

Ματρώνα. Βέβαια θέλει, ἀπ' τὸ φόβο της. Καὶ τί μπορεῖ νὰ κάνῃ; Ἄς τὸ συλλογιζότανε, προητέρα. Τώρα δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιμεῖνῃ Ἐπειτα καὶ οἱ συμπεθεροὶ δὲν ἔχουνε κανένα παράπονο. Εἶδανε δύο φορὲς τὴν κοπέλλα, εἶδανε καὶ τὰ λεπτοῦδάκια τῆς καὶ γένηκαν οὔλα μέλι-γάλα.

Νικήτας. Κι' ἀμὲ κείνο ποῦ εἶνε στοὺ ὑπόγειο;

Ματρώνα (γελᾷ). Τί εἶνε σὸ ὑπόγειο ; — λάχανα, μανίταις καὶ πατάταις. Τί κάθσαι καὶ θυμᾶσαι τῶρα περασμένα πράγματα ;

Νικίτας. Καλὰ θὰ ἦτανε νὰ μὴν τὰ θυμᾶμαι, μὰ δὲ μπορῶ. Ἄμα τὰ θυμηθῶ, θαρρεῖς πῶς καὶ τ' ἀκούω ! Ἄχ τί μοῦ κάμετε !

Ματρώνα. Τί κάθσαι τῶρα, μὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ κάνεις ἔτσι ;

Νικίτας (συστρέφεται πρηνῆς). Μάνα ! Μὴ μὲ βασανίζεις. Τὸ πρᾶμμα ἔφτασε πιά ὡς ἐδῶ !...

Ματρώνα. Μὰ εἶνε ἀνάγκη νᾶρθης. Κ' ἔτσι πιά ὁ κόσμος λείει τὸ δικό του καὶ σὺ πατέρας καὶ δὲν ἔρχεσαι νὰ βλογήσης, τί θὰ πῆ ; Τῶρα θ' ἀρχίσουν τὴ στεφάνωσι. Ἄμα ἴδου πῶς δὲν ἔρχεσαι, θὰ μαντέψουνε εὐθὺς τὴν ἀφορμὴ. Κάμε ταραχὴ γιὰ νὰ φοβήθῃ ὁ κλέφτης : γιὰτί, ἂν γλυτώσης ἀπ' τὸ λύκο, θὰ πέσης στὴν ἀρκούδα. Τὸ καλὸ ποῦ θὰ κάμης εἶνε νὰ μὴ δείξης πῶς δειλιάζεις, παιδάκι μου, γιὰτί χειρότερα θὰ σὲ καταλάβουνε.

Νικίτας. Ἄχ, πῶς μ' ἐμπερδέψατε.

Ματρώνα. Φτάνει δὰ τῶρα καὶ πᾶμε. Ἐλα νὰ τοὺς βλογήσης, κάμε ὅ, τι εἶνε νὰ κάμης νὰ τελειώνουμε.

Νικίτας (πρηνῆς). Δὲ μπορῶ !

Ματρώνα (καθ' ἑαυτήν). Τί ἔπαθε πάλι ; ἐπήγαιναν τόσο καλὰ κ' ἔξαφνα ... Δαιμόνου συνεργία εἶνε φαίνεται. Νικήτα, σήκω ! Νά, ἡ Ἄνυσια ἄφησε τοὺς μουσαφίρους κ' ἔρχετ' ἐδῶ.

ΣΚΗΝΗ Θ'.

Νικίτας, Ματρώνα καὶ Ἄνυσια.

Ἄνυσια (στολισμένη, ἐρυθρά, οἰνοβαρῆς). Καὶ τί καλὰ ποῦ εἶνε, καλὲ μάνα, τί καλὰ, τί ἀρχόντικὸς γάμος ! Καὶ πόσο εὐχαριστημένος εἶν' ὁ κόσμος ! ... Καὶ ποῦ εἶν' αὐτός ;

Ματρώνα. Ἐδῶ εἶνε, παιδί μου, ἐδῶ εἶνε. Ἐπεσε ἀπάνω στ' ἄχερα καὶ κοίτεται. Δὲ θέλει νᾶρθῃ.

Νικίτας (παρατηρεῖ τὴν σύζυγόν του). Εἶδες τήνε, μέθυσε κ' αὐτὴ. Τήνε βλέπω καὶ τὴ συχαίνετ' ἡ ψυχὴ μου. Πῶς νὰ ζήσω γ' αὐτήν ; (Συστρέφεται πρηνῆς). Θὰ τήνε σκοτώσω καμμιά μέρα καὶ θὰ γείνουνε χειρότερα.

Ἄνυσια. Εἶδες τον ἐκεῖ, νὰ πᾶ νὰ χωθῇ μὲς στ' ἄχερα. Μὴ σ' ἐξάλισε τὸ πιοτί ; (Γελᾷ). Θᾶπερτα κ' ἐγὼ ἐδῶ μαζὺ σου, μὰ δὲν ἀδειάζω τῶρα. Ἐλα νὰ σὲ πάω. Νὰ δῆς τί ὡμορφα εἶνε σὸ σπῆτι ! Τί ὡμορφα ! Ἐχουνε καὶ φουσαρμόνικα καὶ χορεύουνε ἡ γυναῖκες. Τί καλὰ

ποῦ εἶνε. Εἶν' οὔλοι μεθυσμένοι, τί καλὰ ποῦ 'νε, τί καλὰ, τί ἀρχονχοντικά !

Νικίτας. Σὰν τί καλὰ εἶνε ;

Ἄνυσια. Γάμος εἶνε καὶ χαραὶς. Οὔλοι ἔχουνε νὰ τὸ κάμουν, πῶς τέτοια χαρὰ δὲν ἐμεταγείνηκε. Ἐγειναν οὔλα τόσο καλὰ, τόσο ἀρχοντικά ! Ἐλα τὸ λοιπὸν, πᾶμε. Μαζὺ πᾶμε... Εἶμαι κ' ἐγὼ λιγάκι πιομένη μὰ μπορῶ νὰ σὲ πάω. (Τὸν λαμβάνει ἐκ τῆς χειρός).

Νικίτας (τὴν ἀπωθεῖ μετ' ἀποστροφῆς). Πήγαινε μοναχὴ σου. Ἐρχομ' ἐγὼ.

Ἄνυσια. Τί εἶσαι ἔτσι δὰ κατσοφιασμένος ; Οὔλα τὰ κακὰ περᾶσανε, τὸ ἐμπόδιο τὸ βγάλαμε τῶρα ἀπὸ 'πάνω μας· τῶρα 'μεῖς θὰ ζήσουμε καὶ θὰ χαροῦμε. Οὔλα γενήκανε κατὰ πῶς πρέπει καὶ κατὰ τὸ νόμο. Ἐγὼ ἔχω τέτοια χαρὰ, ποῦ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ 'πῶ. Σὰ νὰ ξαναπαντρεύουμε ἄλλη μιὰ φορὰ μαζὺ σου, μοῦ φαίνεται. Ὑ-ὐ ! πῶς εἶν' εὐχαριστημένος ὁ κόσμος ! Οὔλοι εἶνε ὑποχρεωμένοι μὲ τὴν περιποίησι. Καὶ οὔλο καὶ καλοὶ προσκαλεσμένοι—κ' ὁ Ἰβάν Μωυσέιτς κ' ὁ κύρ ἀστυνόμος, ἦρθανε νὰ μᾶς εὐκηθοῦνε.

Νικίτας. Πήγαινε τὸ λοιπὸν νὰ κάτσης μ' αὐτουούς· τί ἦρθες νὰ κάμης ἐδῶ ;

Ἄνυσια. Καὶ βέβαια πρέπει νὰ πάω. Μὰ εἶνε τρόπος αὐτός, νὰ φύγουν οἱ νοικοκυραῖοι καὶ ν' ἀφήσουνε μοναχοὺς τοὺς μουσαφίρηδες ; Καὶ τέτοιους μουσαφίρηδες ;

Νικίτας (ἐγείρεται καὶ ἀφαιρεῖ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἄχυρα). Πηγαίνετε σεῖς κ' ἐγὼ τῶρα ἔρχομαι.

Ματρώνα. Τὸν Ἀπρίλη δὲν ἔβρεχε καὶ τὸ Μάη ἄροσολόγα. Ἐμένα δὲ μ' ἄκουσε καὶ τῶρα ἀκούει τῆς γυναίκας του. (Ἡ Ματρώνα καὶ ἡ Ἄνυσια φεύγουν).

Ματρώνα. Θὰ ῥθῆς—τί θὰ κάμης ;

Νικίτας. Τῶρα θᾶρθω. Πηγαίνετε σεῖς κ' ἐγὼ ἔρχομαι. Θᾶρθω νὰ τοὺς βλογήσω... (Αἱ γυναῖκες σταματοῦν). Πηγαίνετε κ' ἐγὼ ἔρχομαι. Πηγαίνετε τὸ λοιπὸν. (Αἱ γυναῖκες ἀπέρχονται).

Νικίτας (θεωρεῖ ταύτας ἀπερχομένας καὶ γίνεται σύννους)

ΣΚΗΝΗ Ι'.

Νικίτας μόνος, εἶτα Μήτριτς.

Νικίτας (κάθεται καὶ ἐκβάλλει τὰ ὑποδήματά του). Ἄμ' δὲ θὰ πάω ; Τί λόγος ! Ψάξτε καλῆτερα νὰ μ' εὐρῆτε σὸ ταβάνι. Θὰ περάσω

τῆ θειλειά, θά πηδήσω ἀπ' ἐκεῖ καὶ τρέχα γύρευέ με. Σπολλάτη, ποῦ βρίσκονται 'δῶ καὶ τὰ χαλινάρια. (Σκέπτεται). Κάνω νὰ τὸ λησμονήσω, μὰ ποῦ! 'Εδῶ μέσα στὴν καρδιά μου εἶνε ριζωμένο, ποῦ εἶν' ἀδύνατο νὰ τὸ βγάλῃς. (Παρατηρεῖ πρὸς τὴν αὐλήν). Μὴν τύχη κ' ἔρχεται πάλι; (Μιμεῖται τὴν 'Ανύσιαν). «Τί ὄμορφα ποῦ εἶνε, τί καλά! θά 'περτα κ' ἐγὼ ἐδῶ μαζὺ σου!..» Οὐ νὰ μοῦ χαθῆς, πανοῦκλα! *'Ελα νὰ μ' ἀγκαλιάσῃς σὰ μὲ κατεβάσσουνε ἀπ' τὴν κρεμάλα. Θά δώσω ἕνα τέλος. ('Αρπάζει καὶ σῦρει τὸ σχοινίον).

Μήτηρις (μεθυμένος, ἐγείρεται δὲν ἀφίνει τὸ σχοινίον). Δὲ τὸ δίνω. Σὲ κανένα δὲν τὸ δίνω. Θά τὰ φέρω μοναχός μου. Εἶπα, πῶς θά τὰ φέρω τ' ἄχαρα — θά τὰ φέρω. Σὺ εἶσαι, Νικήτα; (Γελᾷ). *'Α, διάβολε! Καὶ σὺ γιὰ ἄχαρα ἦρθες;

Νικήτας. Δόσε μου τὸ σχοινί.

Μήτηρις. *'Οχι, στάσου. *'Εμένα 'στείλανε οἱ μουζικοὶ. *'Εγὼ θά τὸ πάω... ('Εγείρεται καὶ συλλέγει τὰ ἄχυρα, ἀλλὰ παραπαίει, κλονίζεται, προσπαθεῖ νὰ σταθῇ καὶ τέλος πίπτει). Μὲ καταπόνεσε. Πέρασε τὸ δικό του!..

Νικήτας. Δόσε μου 'δῶ τὰ γκέμια.

Μήτηρις. Εἶπα, πῶς δὲν τὰ δίνω. *'Αχ, Νικήτα, κουτὸς ποῦ 'σαι, καυμένο! (Γελᾷ). Σ' ἀγαπῶ, μὰ εἶσαι κουτὸς, ντίπ κουτὸς. Κυττάζεις πῶς εἶμαι πιωμένος; *'Ας τὸ διάβολο, τὸ λοιπόν. Σὺ θαρρεῖς, πῶς ἐγὼ σ' ἔχω ἀνάγκη; ... Κύτταξέ μ' ἐδῶ. *'Εγὼ εἶμαι δεκανέας. Κουτέ, δὲ ξέρεις νὰ τὸ πῆς: ὑπαξιωματικὸς τῶν γρενχδιέρων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος εἰς τὸ πρῶτο σύνταγμα. *'Υπερέτησα τὸν Τσάρο καὶ τὴν πατρίδα μὲ πίστι καὶ μὲ ἀλήθεια. Καὶ ποῖος εἶμ' ἐγὼ; Μὴ θαρρεῖς, πῶς εἶμαι στρατιώτης; *'Οχι, δὲν εἶμαι στρατιώτης: εἶμαι ὁ τελευταῖος ἄθροπος, εἶμαι ἀφανός, εἶμαι τιποτένιος. *'Ωρκίσθηκα νὰ μὴ πιῶ. Μὰ τώρα ἦπια! Καὶ τί θαρρεῖς, πῶς ἐγὼ σὲ φοβάμαι; *'Εννοια σου κ' ἐγὼ κανένανε δὲ φοβάμαι. Αἶ, κὶ' ἂν ἦπια τάχατες, αἶ ἦπια! Τώρα δύο ἑβδομάδες δὲ θά πάψω: θά πίνω, θά πίνω, ὡς ποῦ νὰ πουλήσω τὸ σταυρό μου, νὰ πουλήσω τὸ καπέλλο μου, τὸ διαβατήρι μου θά βάλω ἀμανάτι καὶ κανένα δὲ φοβάμαι. *'Εμένα μ' ἐδείρανε στὸ σύνταγμα γιὰ νὰ μὴ ξαναπιῶ! Μοῦδωσαν, μοῦδωσαν!... «αἶ, μοῦ 'πανε, θά ξαναπιῆς;» Θά ξαναπιῶ, τοὺς λέω. Τί νὰ τοὺς φοβηθῶ; — τέτοιος εἶμ' ἐγὼ. *'Οπως μ' ἔκαμε ὁ Θεός, ἔτσι καὶ εἶμαι. *'Ωρκίσθηκα, πῶς δὲ θά πιῶ. Δὲν ἔπινα. Τώρα ποῦ ἄρχισα νὰ πίνω, θά πίνω. Καὶ δὲ φοβάμαι κανένανε! Γιατί ἐγὼ ψέματα δὲ ξέρω, λέω 'κείνο ποῦνε... Τί θά φοβηθῶ — τὸ ξύλο; Νάτε, ἐδῶ εἶμαι! *'Εμένα μοῦ 'πε ἕνας παπάς, πῶς ὁ διάβολος εἶνε ὁ πρὸ καυχησιάρης. Κὶ' αὐτοί, δὲς

του ξύλο... «Θά τὸ ξανακάμῃς;» μοῦ λένε. *'Αρχισε νὰ μοῦ πονῆ ἡ πλάτη. Δὲν τὸ ματακάνω, τοὺς λέω, κ' εἶχα τὸ σκοπό μου. *'Αμ' ἀρχίσῃς, λέει, νὰ καυχῆσαι, γλήγορα θά δειλιάσῃς. Κὶ' ἄμα δείξῃς πῶς φοβάσαι ἀπ' τοὺς ἀθρώπους, σοῦ τραβοῦνε ξύλο, ποῦ βαζεις καὶ στὸν κόρφο σου. *'Εμένα ὅμως δὲ μὲ μέλει, γιατί ἐγὼ δὲ φοβάμαι τοὺς ἀθρώπους. Τοῦ χώνω μιὰ στὴ μούρη τοῦ γουρουνομούτη καὶ βλέπει. Τίποτις δὲ μπορεῖ νὰ μοῦ κάνῃ. Νὰ τὴ γροθιά μου καὶ δάγκασε.

Νικήτας (κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ). Τί εἶν' αὐτό, μὰ τὴν ἀλήθεια, ποῦ γυρεύω νὰ κάμω 'γὼ; ('Απορρίπτει τὸ σχοινίον). Μήτηρις!

Μήτηρις. Τί θές;

Νικήτας (ὕπεγείρεται). Λές, πῶς δὲν πρέπει νὰ φοβοῦμαστε τοὺς ἀθρώπους;

Μήτηρις. *'Αλλο εἶν' ἐκεῖνο, ποῦ μπορεῖς νὰ φοβηθῆς — τὸ ξύλο. Τοὺς ἀθρώπους — δὲν πᾶς νὰ τοὺς 'δῆς στὸ λουτρό. Οὐλοὶ ἀπὸ μιὰ πάστα εἶνε καμωμένοι. *'Η διαφορὰ εἶνε μονάχα, πῶς ἄλλος ἔχει ἀχαμνὴ καὶ ἄλλος παχειὰ κοιλιά. *'Ακουσ' ἐδῶ, ὅποιονε φοβάσαι — μιὰ γροθιά στὴ μούρη.

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'.

Μήτηρις, Νικήτας, Ματρώνα (ἐξέρχεται ἐκ τῆς αὐλῆς).

Ματρώνα (προσκαλεῖ). Τί θά κάμῃς — θάρρης;

Νικήτας. *'Ωχ, Καλεῖτερα θά εἶνε νὰ πάω. *'Ερχομαι! ('Εξέρχεται διὰ τῆς αὐλῆς.)

Α Ὑ λ α ί α.

ΕΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑ

*'Αλλαγὴ σκηνογραφίας. *'Η ἐν τῇ Α' πράξει καλύθη πλήρης κόσμος, καθημένου παρὰ τὰς τραπέζας καὶ ἵσταμένου. Εἰς τὴν ἔμπροσθεν γωνίαν ἡ *'Ακουλίνα μετὰ τοῦ γαμβροῦ. *'Επί τινος τραπέζης — ἰεραὶ εἰκόνες καὶ ἄρτος. Μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων εὐρίσκεται καὶ ἡ Μαρίνα, ὁ σύζυγός της καὶ ὁ ἀγροτικὸς ἀστυνόμος. Αἱ γυναῖκες ἄδουσιν, ἡ *'Ανύσια κερᾶ οἶνον. Τὰ ἄσματα παύουσι.

ΣΚΗΝΗ Α'.

*'Ανύσια, Μαρίνα, ὁ σύζυγός τῆς Μαρίνας, *'Ακουλίνα, ὁ γαμβρός, εἰς ἀμαξηλάτης, ὁ ἀγροτικὸς ἀστυνόμος, ἡ προξενήτρια, ὁ παρανυμφός, Ματρώνα, προσκεκλημένοι καὶ λαός.

*'Αμαξηλάτης. Τί θά κάμουμε τὸ λοιπόν, θά πηγαίνουμε; *'Η ἐκκλησία δὲν εἶνε κοντά.

Παράνυμφος. Ἐ, στάσου λιγάκι νᾶρθη νὰ τοὺς ἔβλογήση ὁ μη-
τριός. Μὰ ποῦ εἶνε ;

Ἄνύσια Ἐρχεται, τώρα εὐθὺς ἔρχεται· πιῆτε ἀκόμη ἀπὸ ἓνα πο-
τηράκι μὲ τῆς ὑγιᾶς σας.

Προξενήτρια. Μὰ τί κάνει ; Περιμένουμε τώρα τόση ὥρα.

Ἄνύσια. Θᾶρθη, τώρα ἔρχεται, δὲ θ' ἀργήση. Πιῆτε ἀκόμη.
(Προσφέρει οἶνον). Τώρα ἔρχεται. Τραγουδήστε ἀκόμη κᾶτι τις, ὡμορ-
φοῦλές μου.

Ἀμαξηλάτης. Οὐλά τους τὰ τραγουῖα τᾶπανε, τώρα τόση
ὥρα, ποῦ περιμένουμε. (Αἱ γυναῖκες ἄδουσιν, ὅτε εἰσέρχονται ὁ Νικήτας καὶ ὁ
Ἄκειμ.)

ΣΚΗΝΗ Β΄.

Οἱ ἄνω, Νικήτας καὶ Ἄκειμ.

Νικήτας (κρατεῖ τὸν Ἄκειμ ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὸν ὠθεῖ πρὸ αὐτοῦ). Πή-
γαινε, πατέρα, δὲν κάνει χωρὶς ἐσένα.

Ἄκειμ. Ἐγὼ δὲν ἀγαπῶ, ποῦ θὰ πῆ...

Νικήτας (πρὸς τὰς γυναῖκας). Φτάνει, πάψετε. (Προσβλέπει πάντας τοὺς
ἐν τῇ καλύβῃ). Μαρίνα, ἐδῶ ἴσαι ;

Προξενήτρια. Ἐλα, πάρε τὸ κόνισμα καὶ βλόγησε.

Νικήτας. Στάσου, ἔχομε καιρό. (Προσβλέπει αὐτὸν). Ἄκουλίνα, ἐδῶ
εἶσαι ;

Προξενήτρια. Τί κάθεσαι καὶ κλειῖς τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλον ! Ἐδῶ
εἶν' ἡ Ἄκουλίνα, ποῦ θὰ πάη ; Τί παραξενός ποῦ εἶσαι.

Ἄνύσια. Χριστὲ καὶ Παναγία μου, ξυπόλυτος !

Νικήτας. Πατέρα ! Ἐδῶ εἶσαι ; Κύτταξέ με ! Ἄδερφοὶ χρι-
στιανοί, οὔλοι ἐδῶ εἶσατε ; Κ' ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι ! Νά με ! (Γονυπετεῖ.)

Ἄνύσια. Νικήτα, τί ἔπαθες ; ὦχ, κεφαλάκι μου !

Προξενήτρια. Νά τα μας !

Ματρῶνα. Ἐγὼ πιά τὸ εἶπα, θᾶρπιε πολὺ καὶ τὸν ἐπειράξε. Ἐλα
στὸ νοῦ σου ! (Προσπαθοῦσι νὰ τὸν ἀνεγείρωσιν, ἀλλ' οὗτος οὐδεμίαν δίδων προ-
σοχήν, θεωρεῖ πρὸ αὐτοῦ).

Νικήτας. Ἄδερφοί ! Ἀμάρτησα, θέλω νὰ ἔξομολογηθῶ.

Ματρῶνα (τὸν σύρει ἐκ τοῦ ὤμου). Τί ἔπαθες, καλέ, ἐτρελάθηκες ;
Τοῦ ἄλεψε ὁ νοῦς του, παιδιὰ μου, καὶ πρέπει νὰ τόνε πάρωμε
ἀπὸ δῶ.

Νικήτας (τὴν ἀπομακρύνει διὰ τοῦ ὤμου του). Ἀφῆσέ με ! Καὶ σύ,
πατέρα, ἄκουσέ με. Πρῶτο καὶ κύριο ! Μαρίνα, κύτταξ' ἐδῶ. (Ἐπο-

κλίνεται ἰσαφαιῶς πρὸ τῶν ποδῶν τῆς καὶ ἐγείρεται). Ἐφταιξα. Σοῦ ὑπο-
σχέθηκα πῶς θὰ σὲ πάρω γυναῖκα καὶ σὲ ξελόγιασα. Σὲ ἀπάτησα καὶ
σὲ παράτησα. Σχῶρεσέ μου, γι' ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. (Ἐποκλίνεται
αὐτὸς.)

Ἄνύσια. Τί σοῦ κατέβηκε τώρα ; ὦραις εἶνε γιὰ τέτοια πρά-
ματα ; Ποιὸς σ' ἄρωτᾶ ; Σήκω ἀπάνω. Τί κάθεσαι καὶ βρίζεσαι μο-
ναχός σου ;

Ματρῶνα. Ἄ—ἄχ, ἐτρελλάθηκε. Τί ν' αὐτὰ ποῦ ἔπαθε. Ἐτρελ-
λάθηκε. Σήκω. Τί ἀνόητα λόγια εἶν' αὐτὰ ποῦ λές ; (Τὸν σύρει).

Νικήτας (κινῶν τὴν κεφαλὴν). Μὴ μ' ἀγγίζεις !... Σχῶρεσέ μου,
Μαρίνα, σ' ἔβλαψα, ἐκριμάτισα, γιὰ τὸ Χριστό, σχῶρεσέ μου. (Ἡ Μα-
ρίνα καλύπτει τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν καὶ σιγᾶ).

Ἄνύσια. Σήκω, σοῦ εἶπα, τί ν' αὐτὰ, ποῦ λές ; Ποῦ πῆγε καὶ τὰ
θυμήθηκε τώρα. Ἐλα, φτάνει. Ντροπὴ εἶνε. Ἄχ, κεφαλάκι μου, ἀπο-
τρελάθηκε πιά.

Νικήτας (ἀπωθεῖ τὴν σύζυγόν του καὶ στρέφεται πρὸς τὴν Ἄκουλίαν).

Ἄκουλίνα, τώρα σὲ σένα ὁ λόγος μου. Ἄκούσατε, ἄδερφοὶ χριστιανοί !
Εἶμαι καταραμένος ἄθρωπος ἐγὼ, Ἄκουλίνα ! Ἐφταιξα καὶ σὲ σένα.
Ὁ πατέρας σου δὲν ἀπέθανε μὲ φυσικὸ θάνατο. Τὸν ἐφαρμακώσαμε !

Ἄνύσια (βάλλει κραυγὴν). Κεφαλάκι μου ! Τί ν' αὐτὰ, ποῦ ἔπαθε ;

Ματρῶνα. Δὲν εἶνε μὲ τὰ κκλά του. Πάρετέ τονε ἀπὸ δῶ. (Ὁ
λαὸς πλησιάζει καὶ ζητεῖ νὰ τὸν ἀπαγάγῃ).

Ἄκειμ (ἐμποδίζει διὰ τῶν χειρῶν). Σταθῆτε... Σεῖς, παιδιὰ, ποῦ θὰ
πῆ, σταθῆτε.

Νικήτας. Ἄκουλίνα, ἐγὼ τοῦδωσα τὸ φαρμάκι. Σχῶρα μου,
γι' ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἄκουλίνα (ἀνασκιρτώσα). Ψέματα λέει ! Ἐγὼ ξέρω ποιὸς τὸν
ἐφαρμακώσε.

Προξενήτρια. Τί κάνεις ἐσύ, κάτσε κεῖ.

Ἄκειμ. ὦχ Θεέ μου ! Τί ἀμαρτίαις, τί ἀμαρτίαις !

Ἄγροτ. Ἀστυνόμος. Συλλάβετέ τον καὶ στείλετε διὰ τὸν δικα-
στήν καὶ διὰ μάρτυρας. Πρέπει νὰ συνταχθῇ ἔκθεσις. Σήκω, ἐσύ, ἔλα
ἐδῶ.

Ἄκειμ (πρὸς τὸν ἀστυνόμον). Ἄκουσε σύ, ποῦ θὰ πῆ, μὲ τὰ γυα-
λιστερὰ κουμπιά, περίμενε λιγάκι. Στάσου νὰ τὰ πῆ, οὐλα.

Ἄγροτ. Ἀστυν. (πρὸς τὸν Ἄκειμ). Σὺ, γέρο, κύτταξε μὴν ἀνα-
κατεύεσαι. Θὰ κάμω τὴν ἔκθεσιν.

Ἄκειμ. Ἄ, μὰ εἶσαι καὶ σύ. Περίμενε, σοῦ λέω. Ἄσε τώρα τῆς ἐκ-

θεσες, ποῦ θὰ πῆ. Ἐδῶ εἶνε τῶρα θεϊκὴ δουλειά, γιατί ποῦ λές...
ζομολογιέται ὁ ἄθρωπος, ποῦ θὰ πῆ, καὶ σὺ λές γιὰ ἐκθεσες ;...

Ἄγροτ. Ἄστυν. Τὸν δικαστὴν !

Ἄκειμ. Ἄσε νὰ τελειώσῃ πρώτα ἡ θεϊκὴ δουλειά, γιατί ποῦ λές,
κ' ὕστερα ὅ,τι θές κάμε.

Νικίτας. Καὶ σὲ σένα, Ἀκουλίνα, ἔκαμα μεγάλη ἁμαρτία· καὶ
σένα σὲ ξελόγιασα καὶ σχώρεσέ μου, γι' ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ! (Ἵποκλί-
νεται πρὸ αὐτῆς ἑδαφιαίως).

Ἄκουλίνα (ἐξέρχεται ὀπισθεν τῆς τραπέζης). Ἄφησέ με, δὲ θέλω νὰ
'παντρευτῶ, αὐτὸς μ' ἀνάγκασε νὰ παντρευτῶ, μὰ τῶρα δὲ θέλω.

Ἄγροτ. Ἄστυν. Ἐπανάλαβε ὅ,τι εἶπες.

Νικίτας. Σταθῆτε, κύρ ἀστυνόμω, σταθῆτε νὰ τὰ 'πῶ οὔλα.

Ἄκειμ (ἐν ἐκστάσει). Πέτα, παιδάκι μου, οὔλα 'πέτα, — θὰ ξελα-
φρώσης. Ἐσομολογήσου στὸ Θεό, μὴ φοβᾶσαι τοὺς ἄθρώπους. Στὸ Θεό !
Στὸ Θεό ! Ἵ Αὐτόν !...

Νικίτας. Ἐφαρμάκωσα τὸν πατέρα κ' ἀφάνισα ὁ σκύλλος καὶ τὴν
κόρη. Τὴν εἶχα στὴν ἐξουσία μου. Κατάστρεψα κ' αὐτήνα καὶ τὸ
παιδί.

Ἄκουλίνα. Ἀλήθεια εἶν' αὐτό, ἀλήθεια.

Νικίτας. Στὸ ὑπόγειο, μ' ἓνα σανίδι, ἐσκότωσα τὸ παιδί της.
'Ἐκατσα ἀπάνω του... καὶ τὸ πλάκωσα... Κ' ἔτριζαν τὰ κοκκαλάκια
του ! (Κλαίει). Καὶ τῶθαπα στὴ γῆ. Ἐγὼ, ἀπατός μου τῶκαμα !

Ἄκουλίνα. Ψέματα λέει, ἐγὼ τοῦ τῶπα νὰ τὸ κάμη...

Νικίτας. Μὴ γυρεύεις νὰ μὲ διαφεντέψης. Κανένα τῶρα δὲ φο-
βᾶμαι πιά ! Σχωρέστε μου, ἀδερφοὶ χριστιανοί ! (Ἵποκλίνεται σιγῆ).

Ἄγροτ. Ἄστυν. Δέσατέ τον. Ὁ γάμος σας, καθὼς φαίνεται,
ἐχάλασε. (Πλησιάζουσι τινες μὲ ζῶνας).

Νικίτας. Σταθῆτε, ἔχουμε καιρό... (Ἵποκλίνεται πρὸς τὸν πατέρα
του). Πατέρα μου, σχώρεσέ με καὶ σὺ, τὸν ἀφορισμένο. Μοῦ τῶλεγες
ἐσὺ στὴν ἀρχή, ποῦ εἶχα πιάσει τὸν κακὸ δρόμο, μοῦ ἔλεγες, πῶς,
ἀεπιάσθηκε ἀπὸ τὸ νύχι, ἔχθηκε οὔλο τὸ πουλί, μὰ γὼ δὲν
ἄκουσα, ὁ σκύλλος τὰ λόγια σου, κ' ἐβγῆκε ὅ,τι εἶπες. Σχωρέσέ μου,
γι' ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἄκειμ. (ἐν ἐκστάσει). Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ χωρέσῃ, παιδάκι μου. (Τὸν
ἐναγκαλιζέται). Δὲν ἐλυπήθηκες τὸν ἑαυτό σου, θὰ σὲ λυπηθῆ Ἐκεῖνος !
'Ὁ Θεός ! Ὁ Θεός ! Αὐτός !

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Οἱ ἄνω καὶ ὁ Δικαστὴς.

Δικαστὴς (εἰσέρχεται). Ὑπάρχουν κ' ἐδῶ ἀρκετοὶ μάρτυρες.

Ἄγροτ. Ἄστυν. Τῶρα θὰ προσῶμεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν. (Ἀπάγουσι
τὸν Νικήταν).

Ἄκουλίνα (πλησιάζει καὶ ἴσταται παρὰ τὸν Νικήταν). Ἐγὼ νὰ σᾶς
'πῶ τὴν ἀλήθεια. Ἀνακρίνετέ με.

Νικίτας (δέσμιος). Τίποτις δὲν ἔχει ν' ἀνακρίνετε. Οὔλα μοναχὸς
ἐγὼ τὰ ἔκαμα ! Δικὴ μου ἢ σκέψι ἦτανε, δικὴ μου καὶ ἡ πράξι. Πη-
γαίνετε με ὅπου θέλετε ! Τίποτις ἄλλο δὲν ἔχω νὰ 'πῶ !

Α Ὑ λ α ἰ α .

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ρωστικοῦ)

Ἄγαθοκλῆς Γ. Κωνσταντινίδης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΔΕ-ΡΩΣΣΗ¹

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς τελευταίως πληξάσης τὴν ἀτυχῆ ἀδελφὴν
Κύπρον συμφορᾶς καὶ τῶν πρὸς ἑνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἐσχά-
τως δειχθεισῶν τάξεων τῶν ἀναξιοπασχόντων αὐτῆς τέκνων, δὲν κρί-
νομεν ἄσκοπον νὰ πραγματευθῶμεν διὰ βραχέων, ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδό-
των ἐπισήμων ἐγγράφων περὶ γνωστῆς ἐν Ζακύνθῳ οἰκογενείας, ἐν
σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πολυπαθοῦς ἐκείνης νήσου.

Ἡ εὐπατρίδης τῶν Δε-Ρώσση οἰκογένεια — κατὰ τὸ ὑπ' ὄψιν ἐν χει-
ρογράφῳ γενεαλογικῶν δένδρον, γραφὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημειώσεων
τοῦ Ἰωάννου Δε-Ρώσση, Λατίνου ἐπισκόπου Ζακύνθου, ἤδη δὲ διατη-
ροῦμενον παρὰ τῷ ἀπογόνῳ αὐτοῦ καὶ ἀγαθῷ φίλῳ κ. Ἀνδρέᾳ Ἀλ.
Δε-Ρώσση — ἔσχε τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἐκ Γαλλίας. Οὄγος Δε-Ρώσσης
(borgnone dalla bassa Francia da Poitou, o da Lusignano,
o da Marchia, παρηκολούθησε μετ' ἄλλων τριακοσίων ἱποποτῶν τὸν

¹ Τὸ ἐπώνυμον Δε-Ρώσσης ἐκλατινισθὲν ἐγένετο Δε-Ρούβης (De Rubeis),
οὕτω δ' ἀπαντᾷ ἐν ἔτει 1572 (Atti di Consiglio di Zante 1624—1628 παρὰ
τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Ζακύνθου). Ὁ ἀείμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Νικ. Κα-
τραμῆς ἐν σελ. 94 καὶ 324 τῶν «Φιλολογικῶν Ἀναλέκτων Ζακύνθου» ἐξ ἀγνοίας
ἐκλαμβάνει τὸ Δερούβης διαφόρως τοῦ Δε-Ρώσση.

σταυροφόρον Γουίδον Λουζινιανῶνα, εἰς ὃν ἐπωλήθη ἡ νῆσος Κύπρος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου¹. Πᾶσι τοῖς ἱππótαις τούτοις, ὧν οἱ πλείστοι ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Λευκωσίᾳ, πρωτεύουσα ἔκτοτε τῆς Κύπρου διατελούση, πικρεχωρήθησαν γαῖαι καὶ πολλὰ ἀξιώματα, ἅτε διακριθεῖσιν ἐν τοῖς κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ τοῖς τοῦ βασιλείου ἐκείνου ἐμφυλίοις πολέμοις. Γάβανος δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Οὐγού βαρῶν ἐπολέμησεν ἐν Πτολεμαίδι κατὰ τὴν δ' σταυροφορίαν, αὐτῷ τε δὲ καὶ ἄλλοις τισὶ βαῖλοις ἀνετίθη ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Βηρυττοῦ καὶ ἀντιβασιλέως τῆς Κύπρου Ἰωάννου Ἰβελίνου ἡ διοίκησις τῆς Κύπρου. Ἐπὶ τῆς ἀνηλικότητος τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Δ' Πέτρος ὁ υἱὸς τοῦ Φεράντου² καὶ ἑγγονος τοῦ Γαβάνου κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Πέτρου τοῦ Λουζινιανῶνος. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Πέτρου, ἦτοι τῶν Κωνσταντίνου, Δημητρίου καὶ Ἰωάννου-Βαπτιστοῦ, ὁ πρῶτος ἐγένετο κυβερνήτης Ἀταλίας ἐν Συρίᾳ, ἐκ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ αὐτοῦ Πέτρου, ἦτοι τῶν Βερνάρδου, Κωνσταντίνου καὶ Δημητρίου, ὁ πρῶτος ἐγένετο στόλαρχος τοῦ βασιλείου, ὑποστηρίξας τὴν βασιλίσσαν Καρλότταν, πολεμουμένην ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἰωάννου Λουζινιανῶνος, ἐκ δὲ τῶν τέκνων τοῦ Δημητρίου, ἦτοι τῶν Ἰακώβου, Σολομῶντος, Μάρκου Ἀντωνίου καὶ Λουκά, τὰ δύο τελευταῖα ἔπασον μαχόμενα ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀμμοχώστου (Famagosta). Τέκνα δὲ τοῦ Ἰακώβου ἐγένοντο οἱ Σολομῶν, Κωνσταντῖνος, Νικόλαος καὶ Ἰωάννης, ἐφ' ὧν καὶ θέλομεν σταματήσει, ἅτε τῆς νήσου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν περιελθούσης εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Κύπρος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Δε-Ρώσση, ἐνεκα τῶν πολλῶν αὐτῆς προνομίων, τῆς μεγάλης περιουσίας καὶ τῶν πλουσιῶν εἰσοδημάτων ἀνερχομένων ἐτη-

¹ Ο Thomaso Porcacchi ἐν σελ. 152 τοῦ συγγράμματός αὐτοῦ «*Le isole più famose del mondo*» Venetia MDLXXX οὕτω διηγείται . . . Nè molto dopo lo diede a' Cavalieri Templari con l' armi da Cipriotti; lo restituiron subito a esse Riccardo; e egli con le medesime conditioni lo vendè a Guido Lusignano Francese, ch'era stato cacciato del Regno di Gierusalem, barrantando con lui il tilolo: e in questo modo i Rè d'Inghilterra cominciarono a chiamarsi Rè di Gierusalem e la famiglia Lusignana prese il possesso del Regno di Cipro. Il Rè Guido menò seco in quest'isola l'anno del Signor MCXCIII molta nobittà di Gierusalem e di Francia, ch'era andata al conquisto di terrasanta: e quasi tutta fù di Baroni Francesi . . .

² Οὗτος ἔσχε σύζυγον τὴν Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Μονφόρτ, κόμητος τῆς Βοσκά καὶ στρατηγοῦ τῆς Κύπρου.

σίως εἰς 3000 δουκάτα, κατέλαβε τὰ μᾶλλον σπουδαῖα καὶ τιμητικὰ ὑπουργήματα, ἅτινα συνήθως ἀπενέμοντο τοῖς ἐπ' εὐγενείᾳ ἐξέχουσιν ἐν τῇ πόλει τῆς Ἀμμοχώστου, ἔνθα ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶχεν ἐγκατασταθῆ. Τοιαύτη δ' ἦτο ἡ εὐτυχῆς τοῦ οἴκου τούτου κατάστασις ἐπὶ Ἐνετῶν, ὅτε, κατὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου, ἐπέπρωτο νὰ στερηθῆ πικρὸς ἀγχθοῦ καὶ περιπέση εἰς μεγίστην θλίψιν καὶ ἀξιοδάκρυτον δυστυχίαν.

Ἐκ τοῦ βιβλίου «Πράξεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινοῦτητος Ζακύνθου»¹ τοῦ παρὰ τῷ ἀρχιεπιφυλακείῳ ἡμῶν σφζομένου πολλὰ τὰ ἀγνωστα περὶ τῆς οἰκογενείας τούτης ἐξάγομεν. Ἐν τῇ ἰσχυρᾷ καὶ δυσπορθῆτῳ τῆς Ἀμμοχώστου πόλει τὴν πρωτίστην μεταξὺ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν θέσιν κατεῖχεν ἡ τῶν Δε-Ρώσση, ὧν ἡ οἰκία ὠραιοτάτη, πλουσίως διεσκευασμένη καὶ πλήρης ἀργύρου εἶχε ξενίσει πολλοὺς τῆς Ἐνετίας ἐπισήμους ἀνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν εὐγενῆ Ἐκτορα Μαρτινέγκον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρας μῆνας ἐν Ἀμμοχώστῳ, ὅπου εἶχε μεταβῆ δι' ὑπηρεσίαν τῆς Ἐνετίας διαμείνας, εἶχε καταλύσει κατὰ τὰς πρώτας τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ἡμέρας ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης ἐν Ἀμμοχώστῳ οἰκίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ τότε λατίνου ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἐκείνης Ἰερωνύμου Ραγατσόπου², κατεῖχε προσέτι ἡ οἰκογένεια αὕτη καὶ δύο μικρὰς ἐν Καρπάθῳ κόμας, Καστρία καὶ Καμάραις καλουμένας³, αἵτινες παρῆχον ἀφθονον βάμβακα.

Ἐν μετὰ τὸ ἄλλο εἶχον πέσει ἡρωϊκῶς τὰ διάφορα τῆς Κύπρου φρουρία, ὅτε τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1570 τὰ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶν ὀθωμανικὰ στίφη εἰς πλεόν τῶν 140 χιλιάδων ἀνδρῶν ἀνερχόμενα, μεθύοντα δὲ καὶ γαυριῶντα ἐπὶ ταῖς νίκαις, εἶχον πολιορκήσει τὴν ὄχυρὰν Ἀμμοχώστον, ἧς ἡ ὑπὸ τὸν ἐνετὸν στρατηγὸν Μάρκον Ἀντωνίου Βραγαδίνου γενναία φρουρὰ μόνον εἰς ἑπτακισχιλίους ἀνήρχετο στρατιώτας. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ Ἰουλίου ἐπομένου ἔτους, καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς παραδειγματικῆς φιλοπατρίας καὶ ἡρωϊκῆς γενναιότητος ἤθελε σφῆσει τὴν νῆσον, ἂν μὴ ἐπήρχετο ἔλλειψις τῶν τροφίμων, διότι οὐδέμιαν κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα βοθηθῆσαν εἶχον λάβει οἱ πολιορκούμενοι, ἐλάττωσις τῶν ὀπλιτῶν καὶ ἄλλα

¹ Atti di Consiglio della Comunità di Zante 1624—1628 p. 143

² Ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀμμοχώστου, ἔνθα διέτριψεν ἐπὶ τινὰς μῆνας πρὸ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, τῇ 4 Νοεμβρίου 1570.

³ Αἱ κόμαι αὗται εἶχον παραχωρηθῆ ὑπὸ τοῦ οἴκου Κορνάρου εἰς τὸν Δημητρίον Δε-Ρώσσην, πάππον τῶν ἐν Ἀμμοχώστῳ πεσόντων ἀδελφῶν.

αίτια, ἅτινα καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν ἀτρόμητον Βραγαδίνον, ἵνα υπογράψῃ τῇ 1 Αὐγούστου 1571 τὴν περὶ παραδόσεως συνθήκην, ἣτις τοσοῦτω ἀξιοπρεπῆς, ἐπέπρωτο νὰ καταλήξῃ εἰς ἀληθῆ καὶ φοβερὰν τραγῳδίαν¹.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην οἱ ἀδελφοὶ Δε-Ρώσση οὐδόλως ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν ἀρχηγῶν Βραγαδίνου, Βαγλιόνη, Τιέπολη καὶ Μαρτινέγκου, οἵτινες μετ' αὐταπαρνήσεως ἠμύοντο ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῶν ἐνετικῶν ὄπλων, ἐπισφραγίσαντες διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἵματος τὴν πρὸς τὴν Ἑνετιαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτῶν. Ἐκ τούτων, ὁ μὲν Ἰωάννης γενναίως μαχόμενος καὶ ἕνεκα τῆς τρυφερᾶς αὐτοῦ δεκαπενταετοῦς ἡλικίας, καταπλήξας τοὺς πάντας, ἐφονεύθη, κατόπιν πυροβολισμοῦ, ὃν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν πλευράν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος διοικητῆς περιφήμου λόχου ἀνδρῶν, ὑφ' ὧν ἠγαπάτο καὶ ἐξετιμάτο, ἀφοῦ μετὰ μεγίστης τόλμης πολεμήσας ἔλαβε τρεῖς πληγὰς, τὴν μὲν κατὰ τὰ ἰσχία, τὰς δὲ κατὰ πρόσωπον καὶ ἀπώλεσε τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐγένετο ἀτυχῆς θεατῆς τῆς καταστροφῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν οἰκίας, ἣτις συνήθως ὑπῆρξε καταφύγιον καὶ ἄσυλον τῶν στρατιωτῶν, οἰκητήριον τῶν δημοσίων τῆς πόλεως ἐκείνης ἀντιπροσώπων, παρέχουσα χρήματα, τροφὰς, ἵππους καὶ πᾶν τὸ ἀναγκαζοῦν ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἐκείνῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Σολομὼν δόκτωρ γενόμενος, κατόπιν ἀρχηγέτης τῆς ἐν Μικρασίᾳ Μασσαρίας καὶ τέλος διὰ τὴν πίστιν, τὴν προθυμίαν καὶ γενναιότητα αὐτοῦ ἐν ἀπάσαις ταῖς μάλλον σοβαραῖς περιστάσεσι ταμίας δημόσιος διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βραγαδίνου, ἅτε λίαν προσφιλὴς αὐτῷ, ἐπολέμησε μετὰ τοῦ ἀτρόμητου ἐκείνου θάρρους, ὅπερ ὀφείλεται εἰς πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον ὑπήκοον, ἐμψυχῶν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, τοὺς τε στρατιώτας καὶ πολίτας τῆς Ἀμμοχώστου, ὅπως ὑποφέρωσι καὶ θνήσκωσιν εὐχαρίστως ὑπὲρ τῆς Ἑνετίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, οἱ ἀνωτέρω ἀδελφοὶ Δε-Ρώσση—τοῦ Νικολάου μόνον διατελοῦντος τότε μακρὰν τοῦ βασιλείου—οὐδόλως ἠθέλησαν νὰ συναινέσωσι καὶ υπογράψωσι τὴν περὶ παραδόσεως συνθήκην, δι' ἧς εἰς μὲν τὴν φρουρὰν ἐπετρέπετο, ἐν' ἀπέλθῃ ἀνενόχλητος εἰς Κρήτην, εἰς δὲ τοὺς κατοίκους ἐδίδετο πλήρης ἐλευθερία, καὶ τῆς ὅποιας συνθήκης παραβιασθείσης κατόπιν ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ, ἐθανατώθησαν μετὰ τοῦ Βραγαδίνου καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Ἐκτωρ Βαγλιόνης, Μαρτινέγκος, Ἀντώνιος Κυρῖνος καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Σολομὼν Δε-Ρώσσης, οὐτινος ἀπεκόπη ἡ κεφαλή.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, ἡ οἰκία τῶν ἀνωτέρω ἀδελφῶν Δε-

¹ Πρὸβλ. καὶ «Κύπρις» ὑπὸ Γ. Σ. Φραγκοῦδη, 1890.

Ρώσση, ἐν ἣ κατόκει τότε ὁ Λαυρέντιος Τιέπολος, διοικητῆς τῆς Πάφου, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, μεγίστην ὑπέστη καταστροφὴν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀπολέσας τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τοσοῦτον περιῆλθε δυστυχίας, ὥστε, οὐδενὸς πλέον βιωτικοῦ πόρου ἐναπομεινάντος αὐτῷ, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ καὶ διαμείνῃ παρὰ τῷ πενθερῷ αὐτοῦ Ἀγτωνίῳ Τσουτσούνιᾳ, ἔνθα διέτριβε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πασσᾶ, μεγάλας ὁ τελευταῖος οὗτος προξενήσας ζημίας εἰς τὸν πενθερὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Δύο δὲ μῆνας μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, ὁ βασιλεὺς τῶν χριστιανῶν Οὐαλέριος δόκτωρ, ὁ Μιχθαῖος δὲ-Κόλτη καὶ ὁ Δάρδανος Φιορεντῖνος, ἐπίσημα πρόσωπα, ἐπιστοποιοῦν, ὅτι εἶδον αὐτὸν τὸν Κωνσταντῖνον περιβεβλημένον διὰ παλαιοῦ σάκκου καὶ παραπονούμενον αὐτοῖς, μετὰ τοῦ Ἰωάννου Ἰορδάνου ποτὲ Κοσμᾶ ἐξ Ἀμβέρσης, ἄλλοτε δημοσίου καθηγητοῦ ἐν Ἀμμοχώστῳ, ἐπὶ τῷ ἐπισυμβάντι ἐκείνῳ δυστυχίῳ.

Οὕτως ἠλώθη καὶ ἡ δυσάλωτος ἐκείνη τῆς Ἀμμοχώστου πόλις, καὶ τοιοῦτον ἐγένετο τὸ τέλος τῆς ἐκεῖ οἰκογενείας Δε-Ρώσση, ὡς ἐκ περισοῦ δὲ προσθέτομεν, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, πρὸ τῆς ἀλώσεως, διέμενον ὁ μοναχὸς Αὐγουστῖνος ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ὁ Πέτρος Ἀντώνιος Κιαβέγας ἐκ Μελίτης κατέχων ἐν Ἀμμοχώστῳ, ἔνθα διέμενεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, οἰκίαν, ὁ μαγίστωρ Θωμᾶς Τσικάλας ποτὲ Νικολάου, ὅστις καὶ ἐγένετο αἰχμάλωτος ἐλευθερωθεὶς κατόπιν, οἱ δὲ μιν οἱ Μαρκίτος Μορόνους καὶ Ἀνδρέας Τοντάκης, οἱ Δημήτριος Κάκκαβας καὶ Νικόλαος Βαλάμης, Ἀλέξανδρος Ποδοκάτορος ἐκ Νικωσίας, ὁ Ἡρακλῆς Μαρτινέγκος υἱὸς τοῦ κόμητος Ἀννέβα, καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης Λίκουρης ἐκ Μεθώνης μεταβάς εἰς Κύπρον, μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἐξηγόρασεν ἀντὶ διακοσίων τσεκινίων ἐν τῶν τέκνων αὐτοῦ, ὅπερ εἶχεν αἰχμάλωτισθῆ.

Ἡ δόκησεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἑνετίας πρὸς παραμυθίαν τοῦ Νικολάου Δε-Ρώσση, ἀδελφοῦ τῶν ἐν Ἀμμοχώστῳ ἡρωικῶς πεσόντων, νὰ διορίσῃ αὐτὸν διευθυντὴν τοῦ νοσοκομείου Κέρκυρας, θέσις τιμητικὴ ἀπονεμομένη συνήθως εἰς Ἑνετοῦς πολίτας, καὶ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐπαξίως ὑπηρετήσῃ μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ. Τούτου υἱὸς ἐγένετο ὁ Σολομὼν Δε-Ρώσσης, τελευταῖον λείψανον τῆς ἄλλοτε ἐν Κύπρῳ εὐδαίμονος ἐκείνης οἰκογενείας, ὅστις μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, παρατυχῶν ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐπὶ δεκαπενταετίαν διαρκῶς διαμείνας ἐν αὐτῇ, διαγων βίον ἀστικὸν καὶ ἐντιμον καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλοῖσιου Μιλάνου εὐγενοῦς ἐξ Ἀμμοχώστου, πολίτου δὲ τότε Ζακυνθίου, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τέκνα Ἰάκωβον (διοικητὴν, ἀποθανόντα ἐν τινὶ τῆς Κρήτης μάχῃ), Νικόλαον (ναύαρχον) καὶ Κωνσταντῖνον (σο-

πρακόμενα), ἐζήτησε διὰ τῆς ἀπὸ 10 Μαΐου 1624 ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸ συμβούλιον, ἵνα συμπεριληφθῇ μεταξύ τῶν πολιτῶν τῆς Ζακύνθου· ἐπειδὴ δὲ δὲν παρεδέχετο, ἵνα τεθῇ ὑπὸ τὰ βάρη ὅλα τῆς πολιτογραφήσεως καὶ ἐπομένως ἡ ἐκλογή αὐτοῦ δὲν ἐπεκυρώθη, διὰ νέας αὐτοῦ ἀπὸ 27 Ἰουνίου 1628 ἀναφορᾶς ἔβεβη, ὅτι ἦτο πρόθυμος ν' ἀναλάβῃ ὅλα τὰ βάρη ἐκεῖνα καὶ νὰ θυσιάσῃ, ὡς οἱ πατέρες αὐτοῦ, ζῶν καὶ περιουσίαν ὑπὲρ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως. Τὴν ἀναφορὰν δ' ἐκείνην ἐξετάσαντες οἱ τότε Σύνδικοι Ζακύνθου, ἐπέτρεψαν, συμφώνως ταῖς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τούτου διατάξεις τοῦ γενικοῦ ναυάρχου Βέμβου, ἵνα οὗτος ἐκλεχθῇ πολίτης Ζακύνθου καὶ καταχωρισθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ μεταξύ τῶν εὐγενῶν Ζακύνθου.

Ἐκ τῶν ἀπογόνων τῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐγκλιδρυθείσης πλέον οἰκογενείας ταύτης διασημότεροι ἐγένοντο οἱ ἐξῆς. Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω ταγματάρχου καὶ σοπρακόμετος Κωνσταντίνου καὶ ἔγγονος τοῦ Σολομῶντος, ὅστις σπουδᾶσας ἐν Παταυίῳ τὴν ἰατρικὴν μετήρχειτο λίαν εὐδοκίμως ταύτην ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, συγγράψας λατινιστὶ καὶ δημοσιεύσας ἐν ἔτει 1671 σχόλια εἰς τὸν Α' καὶ Β' ἀφορισμὸν τοῦ Ἱπποκράτους (Commentarios in I et II Sectionem Hippocratis)¹. Νικόλαος—Ἀντώνιος υἱὸς τοῦ δόκτορος Ἀλεξάνδρου—Σολομῶντος. Σχηματισθέντος ἐν Ζακύνθῳ ἐκλεκτοῦ οὐλαμοῦ ἔθνοφρουρᾶς (compagnia scelta della Guardia Nazionale) κατὰ τὰς ἀρχὰς λήγοντος αἰῶνος ἐκ τῆς εὐγενοῦς τῆς νήσου νεολαίας, διωρίσθη ὁ Νικόλαος—Ἀντώνιος Δε-Ρώσσης ἔξιωματικὸς τοῦ οὐλαμοῦ τούτου. Ὁ ταγματάρχης καὶ δικηγόρος τῆς νήσου Ροζκρῶλ θέλων νὰ ἠλεκτρίσῃ τοὺς νέους τούτους καὶ δώσῃ δεῖγμα τῆς ἀξίας τοῦ σώματος τῷ τε δημοσίῳ καὶ τῇ Κυβερνήσει, προσεκάλεσε τῇ 24 Μαΐου 1808 τὸν Νικόλαον—Ἀντώνιον, ὅπως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν ἀκολουθήσῃσι τοῦτον πρὸς καταδίωξιν τῆς ἐν τῇ νήσῳ ληστείας. Ἐνεκα δὲ τῶν πρὸς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν ἐκδουλεύσεων καὶ ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ διωρίσθη τῇ 1 Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους ἔξιωματικὸς διοικητὴς τοῦ πρώτου οὐλαμοῦ τῆς ἔθνικῆς φρουρᾶς Ζακύνθου (Capitaine Commandant la première Compagnie de la dite Garde Nationale...). Γεώργιος Δε-Ρώσσης σπουδᾶσας ἐν Παταυίῳ τὴν ἰατρικὴν, κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἀρμοστοῦ Μαιτλάν, ὡς γράψας ἀναφορὰν πρὸς τὸν Γεώργιον Δ' περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ μαιτλανδείου συντάγματος καὶ σωθεὶς φυγὰς εἰς Ἑνετίαν

¹ Πρὸς. καὶ Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου ὑπὸ Ν. Κατραμῆ.—σελ.—324 καὶ *Historia Gymnasii Patavini*. ὑπὸ Ν. Comneni Papadopoli. Lib. II. pag. 316.

μετέβη εἰς Λονδίον, ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς ἀδίκου ἐκείνης καταδίωξεως. Ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς Ζακύνθον ἀνήλθεν εἰς διάφορα ἀξιώματα ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1860. Αὐτῷ ἐδώρησεν ὁ Φώσκολος ὠρολόγιον, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὥρῶν τοῦ ὁποίου ἀνεγινώσκετο ἀνά ἐν τῶν γραμμάτων τῆς λατινικῆς ρήσεως *Ugo orae ruunt*.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ὑστερεῖ τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκογενείας ταύτης· Ἰωάννης-Βαπτιστῆς Δε-Ρώσσης ἠγούμενος τῶν ἐν Ρώμῃ Καρμηλιτῶν ἀπεβίωσεν ἐν ἀγιότητι. Ὁ Ν. Κατραμῆς ἐν τῷ πίνακι τῶν Λατινοεπισκόπων Κεφαλληνίας—Ζακύνθου¹, συγγέων τὸ Δε-Ρώσσης καὶ Δε-Ρούβης ἀναφέρει τρεῖς τοιοῦτους, τὸν Κωνσταντῖνον Δε-Ρώσσην (1631), τὸν Κωνσταντῖνον Δε-Ρούβηνα (1639) καὶ τὸν Ἰωάννην Δε-Ρώσσην (1654) ἀδελφὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐκ τοῦ ὑπ' ὄψιν ὅμως γενεαλογικοῦ δένδρου ἐξάγομεν δύο τοιοῦτους, τὸν Κωνσταντῖνον ἐπίσκοπον Ζακύνθου καὶ εἶτα Βέλλιας² καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἐπίσκοπον ὁμοίως Ζακύνθου, εἶτα Σπίνα-Λόγγας³ καὶ τέλος Ὁσσέρου⁴ καὶ Χερσῶνος⁵. Ἐν τῷ αὐτῷ δένδρῳ εὐρίσκομεν τὸν Δὸν-Γαητάνο, ἀποστολικὸν ἐπίτροπον, τὸν καπουκῖνον Ἀλέξανδρον, τὸν κανονικὸν Δὸν-Ἰάκωβον καὶ τὸν Δὸν Ἀλέξανδρον ἐπίσης κανονικόν. Ὁ Τσικόνιας, ὅστις τὴν οἰκογένειαν Δε-Ρούβη θεωρεῖ καταγομένην ἐκ Φριουλίου, ὡς ἐπιφανεῖς ταύτης κληρικούς ἀναφέρει τὸν Ἰωάννην-Πέτρον κανονικόν, τὸν Ἰωάννην ἐπίσκοπον καὶ τὸν Ἰωάννην Φραγκῖσκον ὁμοίως ἐπίσκοπον, προτιθέμενον νὰ μεταβῇ εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον, ὡς τοποτηρητῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου ἐκείνης, καὶ περὶ οὗ ὁ Πρωτονοτάριος Ἰάκωβος Μαράκκος ἔγραφε τῇ 27 Ἰουλίου 1566 «*jeri parti da Udine per aviarsi a Venezia et «di là in Cipro a servir quel R. Arcivescovo per vicario et «Suffreganeo, con provisione di 600 ducati»*⁶. Ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1568 ἀνοικοδομηθέντος ναοῦ τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ ἀναφέρει τὸν αὐτὸν ναὸν καθιερωθέντα τῷ 1562 ὑπὸ τοῦ επισκόπου τούτου. *Templum hoc consecratum fuit anno «Domini MDLXII tertia Domenica post Pasca P. R. Domini «num Joanem Franciscus De Robeis Episcopum Aurensis*⁷».

¹ Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου σ. 92.

² Νῆσος ἐν τῷ Ἀδριατικῷ.

³ Φρούριον ἐν Κρήτῃ.

⁴ καὶ ⁵ Νῆσοι ἐν τῷ Ἀδριατικῷ.

⁶ Cicogna. Inscrizioni Venezie, fascicolo 14.

⁷ Πρὸς. καὶ Ν. Κατραμῆ. «Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου» σελ. 314.

Ἐν δὲ τῇ πινακοθήκῃ τῆς ἐνταῦθα λατινικῆς Μητροπόλεως μία μόνη εἰκὼν τῶν ἀνωτέρω ἐπισκόπων Ζακύνθου σφίζεται.

Ταῦτα ἐν συνόψει τὰ περὶ τῆς οἰκογενείας Δε-Ρώσση ἢ Δε-Ρούβση, τῆς ἔτι καὶ νῦν σφίζομένης ἐνταῦθα καὶ ἧς γόνοι εἰσὶν ὁ Ἀλέξανδρος, συμβολαιογράφος, πατὴρ πολλῶν τέκνων, ἐν οἷς καὶ τοῦ ἐπὶ εὐμαθείᾳ καὶ ἀγαθότητι διακρινομένου φίλου Ἀνδρέου, καὶ ὁ νομομαθῆς δικηγόρος Δημήτριος, ἀνεψιὸς τοῦ ἀνωτέρω Ἀλεξάνδρου.

Ζακύνθος 1895

Λεωνίδας Χ. Ζώης.

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Α

ΟΙ ΝΑΝΟΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Δὲν θεωρεῖται πλέον ὡς μῦθος, ἀλλ' ὡς γεγονός ἐπὶ ἀυθεντικώτατων στηριζόμενον ἐκθέσεων καὶ πληροφοριῶν διασήμεων ἐρευνητῶν καὶ γεωγράφων, ἡ ὑπαρξίς φυλῶν νάνων ἐν τῇ Ἀφρικῇ τοῦ Ἰσημερινοῦ. Οὐ μόνον δὲ ὑφίστανται αἱ φυλαὶ αὗται, ἀλλὰ καὶ κῶμαι ἀπαντῶσιν δλόκληροι ἀποκλειστικῶς οἰκούμεναι ὑπὸ νάνων ἀνάστηματος ἑνὸς μέτρου καὶ τριάκοντα ἑκατοστῶν, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ ἐν Εὐρώπῃ πρὸς τὸ ἀνάστημα δεκαετοῦς παιδός.

Πολὺ πρὸ τῶν νεωτέρων, ἄλλως τε, ἐρευνητῶν οἱ μαῦροι οὗτοι Πυγμαῖοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐμνημονεύθησαν. Περί αὐτῶν ὁμιλοῦσιν ὁ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Καὶ τοῦ μὲν Ἡροδότου τὸ σχετικὸν χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς: « . . . ἀπτομένοισι δὲ σφι ἐπελθεῖν ἀνδρας ἀμικρούς, μετρίων ἐλάσσονας ἀνδρῶν, λαβόντας δὲ ἀγειν σφέας· φωνῆς δὲ οὔτε τι τῆς ἐκείνων τοὺς Νασαμῶνας γινώσκειν, οὔτε τοὺς ἀγοντας τῶν Νασαμῶνων. Ἄγειν δὲ δὴ αὐτοὺς δι' ἐλέων μεγίστων ἀκαὶ διεξεληθόντας ταῦτα ἀπικέσθαι εἰς πόλιν ἐν τῇ πάντας εἶναι τοῖσιν ἀγουσι τὸ μέγεθος ἴσους, χρῶμα δὲ μέλανας¹. » Οὐχ ἤττον δὲ σαφῶς ἐπιβεβαίωσι τὴν ὑπαρξίαν αὐτῶν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τῶν ἐπομένων: « μεταβαίνουσι γὰρ (οἱ γέροντες) ἐκ τῶν Σκυθικῶν πεδίων εἰς ἀτὰ ἔλη τὰ ἀνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ρεῖ, οὗ καὶ λέγονται αὐτοῖς Πυγμαῖοις ἐπιχειρεῖν· οὐ γὰρ ἔστι τοῦτο μῦθος, ἀλλ' ἔστι κατὰ

¹ Ἡροδότου, βιβλ. II', § 32.

τὴν ἀλήθειαν γένος μικρὸν μὲν, ὡσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἔπιοι, τρωγλοδύται δ' εἰσὶ τὸν βίον¹. » Κατὰ δὲ τὴν ὁμηρικὴν παράδοσιν οἱ Πυγμαῖοι παρίστανται πρὸς τοὺς γερανούς μαχόμενοι. Τὸ ἀληθές ὅπως δῆποτε εἶνε ὅτι πολλοὺς π. Χ. αἰῶνας ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπαρξίαν φυλῆς νάνων οἰκούσης τὴν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νεῖλου χώραν, ἀλλὰ τὸ γεγονός μόλις πρὸ εικοσαετίας ἀπεδείχθη, διὰ δὲ τῶν τελευταίων ἐξερευνήσεων πλήρες ἐπεχύθη ἐπ' αὐτοῦ φῶς.

Κατὰ τὸ 1870 ὁ Σβάημφουρτ ἐξερευνῶν τὰς κοιλάδας τοῦ Νεῖλου ἤκουε πολλάκις τῶν Νουβίων καὶ τῶν τῆς συνοδίας αὐτοῦ ἀνδρῶν ὁμιλούντων περὶ νάνων πέραν τῆς χώρας Νιάμ-Νιάμ οἰκούντων καὶ ἐκθιαζομένων διὰ τὴν περὶ τὴν θήραν τῶν ἐλεφάντων δεξιότητα καὶ εὐτολμίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἔλεγον, οἰκοῦσιν ἀνθρωποτριῶν ποδῶν ἔχοντες τὸ ἀνάστημα καὶ τὸν πῶγωνα μέχρι τῶν γονάτων ἐξικνούμενον· προσετίθετο δὲ ὅτι διὰ λογχῶν ὠπλισμένοι οἱ νᾶνοι οὗτοι ὀλισθαίνουσιν ὑπὸ τοὺς ἐλέφαντας καὶ ἐξεντερίζουσιν αὐτοὺς διαφεύγοντες τοῦ κολοσοῦ τὴν προβοσκίδα, διὰ τῆς εὐκινήσιας αὐτῶν ἧς ἐνεκα καθίστανται ἀσύλληπτοι· κατὰ τὰς αὐτὰς δὲ διηγήσεις οἱ νᾶνοι οὗτοι ἀντήλασσον τὸν ἐλεφαντόδοντα διὰ διαφορῶν τροφίμων καὶ ἐκαλοῦντο ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ *Κεμπέρ Μπιγκιντόν*, τούτεστι μακροπῶγωνες.

Ὅσα μᾶλλον ἤκουον τὰς ἀφηγήσεις ταύτας, λέγει ἐν μακρᾷ αὐτοῦ περὶ τῆς χώρας τῶν Φαραῶ συγγραφῇ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐξερευνητής, τόσῳ πλέον ἐξεπληττόμηεν ἐκ τῶν ἀναμνήσεων ἅς προῦκάλουν ἐπ' ἐμοῦ οἱ λόγοι τῶν ἀνθρώπων τούτων· ἐπλαττεν ἄρα γε ταῦτα ἡ φαντασία των ἢ ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῶν ἐκ παραδόσεως διηγήσεων; Πόθεν εἶχον τὴν γνῶσιν γεγονότων, ἅτινα ψάλλει ὁ Ὅμηρος; πῶς ἐγνώριζον πράγματα, περὶ ὧν λαλοῦσιν ὁ Ὀβιδίος, ὁ Ἰουβενάλης, ὁ Ὀππιανός, ὁ Νόννος ἀναφέροντες τὰς μετὰ τῶν γεράνων μάχας τῶν νάνων καὶ νῦν μὲν ἐκείνους παριστάντες νικητάς, ἄλλοτε δὲ τοὺς Πυγμαῖους;

Τὰς ἀπορίας ταύτας ἐμελλε νὰ λύσῃ αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἡ σαφῆς ἀντίληψις. Ἐσπέραν τινὰ ὁ ἐξερευνητής ἡμῶν ἐπανακάμπτων εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ ἀπὸ μακρᾶς ἐκδρομῆς περιεκυκλώθη αἴφνης, ὡς ἀναφέρει, ὑπὸ πλήθους ἀνθρωπίσκων διὰ λογχῶν καὶ μικροσκοπικῶν βελῶν ὠπλισμένων, οὓς ἐξέλαβεν ὡς παιδία ἐπιιδιδόμενα εἰς πολεμικὴν παιδιάν καὶ ἠπόρει διὰ τὸ σπάνιον τῶν ἀγιοσπαιδῶν τούτων θράσος, ἐπειδὴ ἔτεινον τὸ τόξον καὶ ἐσκόπευον κατ' αὐτοῦ μετὰ μαχιμωτάτου

¹ Ἀριστοτ. περὶ ζῴων ἱστορίας, βιβλ. Η'. κεφ. XII.

ύφους. «—Εἶνε οἱ νάνοι, τῷ εἶπον οἱ ὀδηγοί· ἀπατάσαι ἐκλαμβάνων αὐτούς ὡς παιδιά· εἰσὶν ἄνδρες καὶ ἄνδρες λίαν ἐμπειροπόλεμοι. Καὶ ἀληθῶς αἱ ὀλίγαι αὐταὶ τῶν πυγμαίων ἑκατοντάδες συνεκρότουσαν τάγμα νάνων τῆς ἀκολουθίας τοῦ βασιλέως Μουμερή, ὅστις περιώδευε τὰς χώρας ἐκεῖνας καὶ ἔβαινε εἰς ἐπίσκεψιν γείτονος βασιλέως. Ἀνῆκον δὲ πάντες εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἀκκάς, ὧν ἡ χώρα, εἰς ἣν οὐδεὶς λευκὸς εἶχε ποτε θέσει τὸν πόδα, ἔκειτο μεσημβρινώτερον.

Ὁ Σβάηνηφουρτ ἐπρομηθεύθη ἓνα τῶν νάνων τούτων, ὃν τῷ ἐδώρησαν ὁ εἰς ὃν ἀνῆκον ἡγεμὼν εἰς ἀντάλλαγμα ἐνὸς κυνός· ἦν δὲ οὗτος ἄνθρωπος βραχιῆαν φέρων κόμην καὶ πολύμαλλον, χρώματος ὁμοίου τῆ τοῦ δέρματος. Τὴν κεφαλὴν εἶχεν ὑπερμεγέθη καὶ σφόδρα δυσανάλογον πρὸς τὸν φέροντα αὐτὴν λεπτὸν καὶ ἀσθενῆ λαϊμόν, τοὺς βραχίονας μακροὺς ὡς καὶ τὸ ἄνω τοῦ σώματος μέρος, τὸ στῆθος ὁμαλὸν καὶ πρὸς τὰ ἄνω πεπιεσμένον, εὐρυνόμενον, δὲ πρὸς τὰ κάτω μέχρι τῆς ὑπερμεγέθους γαστέρος· τὰ νῶτα αὐτοῦ ἦσαν ὀλοστρόγγυλα, ἡ δὲ σπονδυλικὴ στήλη τόσον εὐλύγιστος, ὥστε μετὰ γενναῖον γεῦμα τοῦ κέντρου τῆς βρυῦτητος μετατιθεμένου, τὸ ψῶδες μέρος τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἐκυρτοῦτο καὶ τότε ἐκ τοῦ πλαγίου τὰ νῶτα τοῦ νάνου παρίστων περίπου τὸ κύρτωμα ἐνὸς C. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τῶν αἰσθήσεων ὀξύτητα, τὴν δεξιότητα τῶν χειρῶν καὶ τὴν πανουργίαν οἱ Ἀκκάς ὑπερτεροῦσι πάντας τοὺς περιοίκους· ἡ πανουργία αὐτῶν μετέχει ἰκανῆς κακεντρεχείας ἀπορρέουσα ἐκ μοχθηροτάτων ἐνστίκτων. Ὁ τοῦ Σβάηνηφουρτ νάνος ἠρέσκετο νὰ βλέπῃ ἀγλῶντας καὶ πάσχοντας τοὺς ἄλλους, ἐβασάνιζε τὰ ζῷα, τὴν δὲ νύκτα διεσκέδαζεν ἐκτοξεύων κατὰ τῶν κυνῶν τὰ δηλητηριώδη βέλη του· λίαν ἐτέρπετο βλέπων τὰς κεφαλὰς τῶν νεκρῶν τιθεμένας ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, ὅτε ὁ Σβάηνηφουρτ παρεσκεύαζε τὰ παίράματτα τῶν ἐπὶ τῆς καταμετρήσεως τῶν κρανίων παρατηρήσεων αὐτοῦ· δεξιότατοι ἐπ' ἴσης εἰσὶν οἱ νάνοι οὗτοι ἐν τῇ τέχνῃ τῆς στήσεως τῶν παγίδων, τῆς εὐρέσεως καὶ συλλήψεως τοῦ θηράματτος, πρὸς δὲ τοὺς ξένους δεικνύουσι σκαιὰν τινα ἀτολίαν.

Ἀπὸ τῆς περιηγήσεως τοῦ Σβάηνηφουρτ οὐδεὶς πλέον ἐγένετο περὶ τῶν νάνων τούτων τῆς κεντρίας Ἀφρικῆς λόγος, ὅποτε τελευταίως ὁ δόκτωρ Λουδοβίκος Βόλφ, μέλος τῆς ἀποστολῆς Βίσμιν, ἐξέθηκε μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀνά τὰς ἀνεξερευνητοὺς ἀφρικανικὰς χώρας περιηγήσεως ἐνώπιον σοφῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐν Λονδίῳ ὁμηγύρεως περιεργοτάτης περὶ τῶν νέγων Πυγμαίων πληροφορίας, καθόσον εὐτυχέστερος τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν κώμαις καὶ ἐξετάσῃ τὰ ἦθη αὐτῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἄνω

Κόγκου μεταβαίνων εἰς τὴν ἕδραν τοῦ ἀρχηγοῦ Λουκάγκου, βασιλέως τῶν Βακουβάς εἶδε τὸ πρῶτον ὁ Βόλφ τοὺς νάνους ζῶντας ἐν ταῖς ἰδίαις κώμαις, ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ βραχυσώμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν οἰκουμέναις. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ διακρίνονται διὰ τοῦ ὀνόματος Μπατουάς. Εἰσὶ δ' ἐν γένει φυλαὶ νομαδικαί, εἰς τὴν θήραν ἀποκλειστικῶς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκ φοινίκων οἴνου ἐπιδιδόμεναι. Αἱ κῶμαι αὐτῶν ἐκ καλυθῶν ἀποτελούμεναι ἀπαντῶσιν ἐντὸς τῶν ἀδένδρων ἐκτάσεων τῶν δασῶν, ἅτινα τὸ πλεῖστον καλύπτουσι τὴν χώραν, φαίνεται δὲ ὅτι ἐν παντὶ διαμερίσματι αὐτῆς ὑπάρχει καὶ κώμη τις νάνων. Ἐν Κόγκῳ οἱ νάνοι οὗτοι θεωροῦνται ὡς ὄντα χρήσιμα, ὧν ἡ εἰδικὴ ἀποστολὴ συνίσταται εἰς τὸ προμηθεῖν θηράματα καὶ φοινικόοινον, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὁποίων λαμβάνουσι μκνιόκον, ἀρχόδοσιον, βανάνας καὶ εὐμενοὺς ἀπολαύουσι προστασίας. Ζῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεμονωμένοι, ἀλλ' ἐνίοτε συνδέονται δι' ἐπιμιξίας μετὰ τῶν εὐσωμοτέρων φυλῶν. Δεξιότατοι εἰσὶ περὶ τὸ ἀναρριχᾶσθαι εἰς τὴν κορυφὴν τῶν φοινικοδένδρων καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἐπινοεῖν παγίδας καὶ διευθετεῖν αὐτάς πρὸς ἄγραν ζῶων· ἔκτατος εἶνε ἡ ταχύτης καὶ εὐκίνησις αὐτῶν. Θηρῶντες δὲ διατρέχουσι τὰς ὑπὸ ὑψηλῶν φυτῶν καλυπτομένας ἐκτάσεις δίκην ἀκρίδων πηδῶντες, πλησιάζουσι θηραλέως εἰς τὸν ἐλέφαντα, τὸν βούβηλον ἢ τὴν ἀντιλόπην, ἐκτοξεύουσι τὰ βέλη των μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας καὶ ὀρμῶσι γενναίως, ἵνα φονεύσωσι διὰ τῆς λόγχης τὸ θῦμα.

ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν οἱ Πυγμαῖοι οὗτοι εἰσὶν εὐμορφοὶ καὶ οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς δυσειδεῖς καὶ κηχεκτικὸς νάνους τοὺς ἐν ταῖς πανηγύρεσι τῆς Εὐρώπης ἐπιδεικνυομένους· εἰσὶν ἀπλῶς ἄνθρωποι μικρότατοι τὴν φυὴν, κανονικὸν καὶ ἐν ἀναλογίᾳ ἔχοντες τὸ σῶμα, ἀνδρεῖοι καὶ πανουργότατοι· τὸ δὲ χρῶμα ἔχουσι μελανοκίτρινον καὶ ἥττον βαθύ ἢ τὸ τῶν μεγαλοσώμων ἀφρικανικῶν φυλῶν.

Οἱ τοῦ Κόγκου νάνοι καλοῦνται Μπακέ-μπακέ, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένη χώρα εἶνε φόρου ὑποτελής τῷ Μακुकῷ, τῷ βασιλεῖ τοῦ Κόγκου· ἀσχολοῦνται ἀπὸ τινος εἰς δραστήριον ἐμπόριον ἄλατος, ὅπερ προμηθεύονται ἐν Λουκάγκῳ παρέχοντες εἰς ἀντάλλαγμα ἐλεφαντόδοντα.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἀθθεντικαὶ μαρτυρίαι πιττοῦσι τὸ γεγονός, ὅτι ὑφίσταται πράγματι ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς χαρακτηριστικωτάτη νάνων φυλή, ἣτις ἀποτελεῖ ἴσως τὰ λείψανα μεγάλης αὐτόχθονος φυλῆς ἐξαφανιζομένης ὁσημέραι.

Φώτιος Δημητριάδης.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΙΖ' ΤΟΜΟΥ

Φυλλάδιον 1. Σεπτέμβριος

- Γ. Μαυρογιάννη. Οί Αίτωλοι σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων σελ. 6—17.
Α. Δ. Μωραΐτου. Τὸ ἱερὸν κεινὸν τῶν Διονυσίου σελ. 17—32.
Μ. Λάμπρου. Λίγο ἀπ' ὅλα σελ. 32—48.
Ν. Δ. Ἐπισκοποπούλου. Ὁ θάνατος τῆς φυλῆς του σελ. 48—52.
Ἄθ. Τυπάλδου Μπασιᾶ. Περί τελωνιακοῦ δασμολογίου καὶ προστασίας τῆς βιο-
τεχνίας ἐν Ἑλλάδι σελ. 53—62.
Χ. Ἀννίνου. Αἱ ὄρχηστρίδες τῆς Αἰγύπτου σελ. 62—73.
Κ. Κρυστάλλη †. Πεντέλη (ποίημα) σελ. 74—75.
Κ. Πασσαγιάννη. Μανιάτικα μαιρολόγια σελ. 76—80.

Φυλλάδιον 2. Ὀκτώβριος

- Ν. Γ. Πολίτου. Τὸ ἔθιμον τῆς θραύσεως ἀγγείων κατὰ τὴν κηδείαν σελ.
81—87.
Ἀσκληπιοῦ Βαφειάδου (Βοσπορίτου). Ἡ πόλις Σουάκειμ σελ. 87—97.
Λέοντος Μ. Μελά. Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία διὰ τῆς νομισματικῆς σελ. 97—106.
Ἄδ. Ἰωαννίδου Ἀδαμαντίου. Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν σελ. 106—117.
Κ. Δ. Καπράλου. Ἐν τῷ Πλημμειοδικεῖν σελ. 118—132.
Γ. Βώκου. Οἱ Τεσσαράκοντα Μάρτυρες σελ. 133—135.
Σ. Μαρτζώκη. Ὡς τὴ Μαρία (ποίημα) σελ. 136—138.
Στ. Π. Ἰωαννίδου. Ἡὼς καὶ παρὰ τίνων ἀπεδίδοτο τὸ δίκαιον κατὰ τοὺς προί-
στορικὸς χρόνους σελ. 138—158.
Στ. Δ. Βάλβη. Διορθώσεις εἰς τὰ Ἀριστοτέλους Πολιτικά σελ. 158—160.

Φυλλάδιον 3. Νοέμβριος

- Δ. Γ. Καμπούρογλου. Οἱ προικοθῆραι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰ τραχώ-
ματα σελ. 161—167.
Ἄγαθοκλέους Γ. Κωνσταντινίδου. Ὁ Βογιάρος. Ὅρσα (ὑπὸ Μ. Γ. Λερμόντωφ)
σελ. 167—197.
Ἐμ. Ροΐδου. Ἕλληνες καὶ Ἴταλοί σελ. 198—201.
Σπυρίδωνος δὲ Βιάζη. Ἐρμᾶνος Λούντζης σελ. 202—212.
Ξενοφῶντος Λαερτίου. Ὁ Στρατάρχης Σουβάρωφ σελ. 213—219.
Εὐστρατίου Ι. Ζίφου. Ἀνθοκομία σελ. 219—223.
Γ. Ι. Βαματζίδου. Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Μασσαλίαν. (Σημειώσεις ἐπι-
βάτου) σελ. 224—233.
Στ. Δ. Βάλβη. Ὁ γαμβρὸς τοῦ Πεισιστράτου σελ. 233—237.
Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Πρακτικὰ Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμ-
βρίου 1894 σελ. 237—240.

Φυλλάδιον 4. Δεκέμβριος

- Ν. Καζάκη. Ἐκ Ῥώμης—Ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν σελ. 241—245.
Κ. Μεταξᾶ (Βοσπορίτου). Ὁ συναγματάρχης Κουμέσκος σελ. 245—255.
Σπυρίδωνος δὲ Βιάζη. Ἐρμᾶνος Λούντζης σελ. 256—267.
Φιλοπόιμενος Παπασκευαΐδου. Ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου σελ. 268—283.
Δ. Ἡλιοπούλου. Ἡ κόρη τοῦ ~~Κρυεῖκου~~ (ποίημα) σελ. 284—285.
Κ. Πασσαγιάννη. Μανιάτικα μαιρολόγια σελ. 286—291.
Α. Βελέλη. Τὸ δῶρο τῆς μοίρας (ποίημα) σελ. 292.
Ἡλ. Γ. Βαλσαμάκη. Ἡ Γεωλογία ἐπίκουρος τῆ Ἱστορίας σελ. 293—302.
Ἰω. Βάμβα. Τὸ ἐν Βουδαπέστη συνέδριον σελ. 302—308.
Ἄδ. Ἰωαννίδου Ἀδαμαντίου. Μελέτη περὶ τῆς τῶν παλαιῶν ὀρχήσεως σελ.
308—319.
Φ. Δημητριάδου. Σχιλλέρου, Τὸ χειρόκτιον σελ. 319—320.

Φυλλάδιον 5. Ἰανουάριος

- Ι. Ν. Σβορώνου. Περί τῆς σημασίας τῶν νομισματικῶν τύπων τῶν ἀρχαίων
σελ. 321—345.
Ἄλεξ. Παπαδοπούλου. Μεταξὺ φύλων σελ. 346—348.
Ἐπ. Ἐμπεϊρίκου. Ἡ παρ' ἡμῶν πολυτέλεια σελ. 349—368.

- Π. Δρακούλη. Ἡ νῆσος Πάτμος· σελ. 369—377.
 Διεύθ. «Παρνασσού». Ἀχιλλεύς Παράσχος· σελ. 378—381.
 † Ἀχ. Παράσχος. Νέφη. (ποίημα)· σελ. 381—387.
 Κ. Ι. Πρασά. Ἐπαρχιακαὶ ἱστορίαι· σελ. 387—292.
 Ν. Ἐπισκοποπούλου. Ἐν Ῥωσικὸν δράμα· σελ. 392—397.
 Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Ἔργασια Συλλόγου· ἔργασια τμημάτων·
 σελ. 397—400.

Φυλλάδιον 6. Φεβρουάριος

- Εὐγ. Ζαλοκώστα. Ἀπὸ τοῦ Ἄνω Βοσπόρου· σελ. 401—417.
 Ἀ. τ. Τραυλαντώνη. Περὶ Μενάνδρου· σελ. 417—429.
 Ἡλ. Α. Τσιτσέλη. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι ἐν Κεραλληνίᾳ· [σελ. 429—433].
 Ἰωακ. Βαλαβάνη. Ἀχιλλεύς Παράσχος· σελ. 443—457.
 Κ. Ι. Πρασά. Ἐπαρχιακαὶ ἱστορίαι. Ἡ σεισμοφοβία· σελ. 458—462.
 Ἀδαμ. Ἰωνίδου Ἀδαμαντίου. Ἡ ὄρχησις παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Ἡ ὄρχησις ἐν τῷ
 θεάτρῳ· σελ. 362—473.
 Κ. Πασσαγιάννη. Μανιάτικὰ μοιρολόγια (ἀπὸ ἀνέκδοτη συλλογῆ)· σελ. 473—
 479.
 Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Ἔργασια συλλόγου· σελ. 479—480.

Φυλλάδιον 7. Μάρτιος

- Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου. Ὅτι ὁ ἐκ τῆς χυδαιολογίας φόβος κενός· σελ. 481—
 492.
 Δημ. Κ. Βαρδουνιώτου. Ἡ Ἄφνειός Κόρινθος· σελ. 493—516.
 Κορηλία Α. Πρεβεζιώτου. Πατρικὴ καρδιά· σελ. 517—521.
 Α. Τραυλαντώνη. Περὶ Μενάνδρου· σελ. 521—529.
 Κ. Ν. Κατροφύλακος. Ὁ Βελλίνης καὶ οἱ πρῶτοι αὐτοῦ Ἔρωτες· σελ. 529—536.
 Στεφάνου Μαρτζώκη. Ὁ Τάσος εἰς τὴ Φυλακὴ· σελ. 537—539.
 Π. Ε. Δρακούλη. Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν Δυτικῶν ἐν Πελοποννήσῳ.
 σελ. 540—550.
 Ἀδαμ. Ι. Ἀδαμαντίου. Ἡ Ὁρχησις ἐν τῷ Δράματι· σελ. 552—560.

Φυλλάδιον 8. Ἀπρίλιος

- Γ. Ν. Χατζιδάκι. Φιλολογικοὶ κροκυλεγεμοί· σελ. 561—688.
 Γ. Μπουκουβάλα. Περὶ τῶν δακρύων παρ' Ἑλλήσι· σελ. 588—608.
 Σπυρίδ. δὲ Βιάζη. Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν δυτικῶν· σελ. 608—617.

- Φ. Τάγη. Περὶ τῆς Σημασίας τῶν ὄνσερων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· σελ. 617—635.
 Φωτίου Δημητριάδου. Οἱ Ἴνδοι μαγνητισταί· σελ. 635—639.
 Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Ἔργασια συλλόγου· σελ. 640.

Φυλλάδιον 9. Μαῖου

- Σ. Π. Σκιαδᾶ. Ἡ Ἀναγκαστικὴ Κυκλοφορία· σελ. 641—660.
 Ἀγαθοκλέους Γ. Κωνσταντινίδου. Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου· σελ. 660—679.
 Ματθαίου Καρανίκα. Περὶ τῆς ἐν Θράκῃ Ἀδριανουπόλεως· σελ. 679—699.
 Σπηλίου Γ. Πασσαγιάννη. Τὸ Ψωρόσπιτο· σελ. 699—710.
 Σπυρίδωνος δὲ Βιάζη. Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν Δυτικῶν· σελ. 711—718.
 Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Ἔργασια Συλλόγου· σελ. 718—720.

Φυλλάδιον 10. Ἰουνίος

- Σ. Π. Σκιαδᾶ. Ἡ Ἀναγκαστικὴ Κυκλοφορία· σελ. 721—736.
 Α. Γ. Κωνσταντινίδου. Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου· σελ. 737—752.
 Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου. Παράλληλος· σελ. 753—756.
 Δ. Ἡλιακοπούλου. Ἐνθύμησις καὶ Λησμονιὰ (ποίημα)· σελ. 757.
 Σ. δὲ Βιάζη. Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν Δυτικῶν· σελ. 758—774.
 Α. Τραυλαντώνη. Περὶ Μενάνδρου· σελ. 775—790.
 Φρ. Ἀλβάν. Ἡ Ὀμηρικὴ γυνὴ· σελ. 790—795.
 Γ. Ἰακ. Καλαϊσάκη. Κρητικαὶ παροιμίαι· σελ. 795—800.

Φυλλάδιον 11 καὶ 12. Ἰούλιος καὶ Αὐγούστος

- Φ. Ἀλβάν. Ἰωάννου Καποδιστρίου Βιογραφικὸν Ἰχνογράφημα· σελ. 801—827.
 Σ. Π. Σκιαδᾶ. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία (συνέχεια καὶ τέλος)· σελ. 827—863.
 Ἀγ. Κωνσταντινίδου. Τὸ κράτος τοῦ Ζόφου (συνέχεια καὶ τέλος)· σελ. 864—913.
 Λεωνίδα Ζώη. Ἱστορικαὶ σελίδες Ζακύνθου· σελ. 913—920.
 Φ. Δημητριάδου. Οἱ νᾶνοι τῆς Ἀφρικῆς· σελ. 920—923.
 Πίναξ τῶν περιεχομένων· σελ. 924—927.